WYTWÓRCZOŚĆ CHEMICZNA
w POLSCE

WYDANO NAKŁADEM ZWIĄZKU PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
WARSZAWA, 1937

EX-LIBRIS
IPH
W LUBLINIE
A
Nr 1954

WYTWÓRCZOŚĆ CHEMICZNA W POLSCE

WYTWÓRCZOŚĆ CHEMICZNA
w POLSCE

WYDANO NAKŁADEM ZWIĄZKU PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
WARSZAWA, 1937

Odbito
w drukarni
Lucjana
Bogusławskiego i Ski
w Warszawie
1937

PRZEDMOWA

Związek Przemysłu Chemicznego Rz. P., upamiętniając 15-lecie swego istnienia, przystąpił do wydania pracy niniejszej, dopełniając tym zresztą jeden ze swych obowiązków — propagandę krajowych artykułów chemicznych.

Wydawnictwo „Wytwórczość Chemiczna w Polsce" publikujemy przede wszystkim w celach praktycznych. Dążeniem naszym było dać nabywcom artykułów chemicznych możliwie wszechstronne i wyczerpujące informacje z zakresu wytwórczości krajowej.

W tym celu poza ogólną charakterystyką działów produkcji oraz informacjami, dotyczącymi wytwórców, podane zostały — w miarę możności — również cechy znamionujące poszczególne wyroby chemiczne.

Poza tym pragnęlibyśmy, aby wydawnictwo ułatwiło inicjatywę dalszego rozwoju wytwórczości chemicznej; sądzimy, że porównanie naszych zestawień z periodycznie publikowanymi wykazami importu artykułów chemicznych ułatwi orientację przemysłowcom dążącym do zróżniczkowania lub zwiększenia zakresu wytwórczości swych warsztatów.

Wreszcie — zmierzamy do tego, aby wydawnictwo nasze, choć w pewnym stopniu, informowało przedsiębiorstwa chemiczne o istniejących możliwościach nabywania maszyn, aparatów, urządzeń i materiałów pomocniczych wyrobu krajowego. Chociaż dział ten pośrednio tylko wiąże się z zasadniczą treścią wydawnictwa, to jednakże pozwalamy sobie sądzić, że lepiej jest nieco naruszyć formalnie spoistość treści, niż pominąć zakres wiadomości, mogących przynieść ogólne korzyści gospodarcze.

Zgromadzenie i usystematyzowanie danych, obejmujących całokształt krajowej produkcji chemicznej, nie jest zadaniem

łatwym. Już sama decyzja — jakie działy wytwórczości chemicznej należy zaliczyć do przemysłu chemicznego — nasuwa poważne wątpliwości. Ustalenie pełnego wykazu wytwórców artykułów chemicznych, a tym bardziej uzyskanie od nich informacji, odpowiadających istotnemu stanowi rzeczy dało się osiągnąć w obecnych warunkach jedynie w pewnej mierze. Różnorodność przemysłu chemicznego, jego rozproszenie po całym kraju, częste zmiany metod produkcyjnych i zakresu wytwórczości były przyczyną trudności opracowania takiego wydawnictwa, które odtwarzałoby zupełnie dokładnie stan istotny. Z tego względu nie można oczekiwać od naszego wydawnictwa, zupełnie ścisłych danych o wszystkich wytwarzanych w Polsce artykułach chemicznych. Pomimo usilnych starań — pominięty został niewątpliwie szereg przedsiębiorstw i produktów, a niektóre zagadnienia zostały niezupełnie ściśle przedstawione.

Świadomi popełnionych błędów i usterek oddajemy nasze dziełko do rąk czytelników z tą nadzieją, że nietylko wzbudzi ono zainteresowanie i przyniesie pewien pożytek, lecz wywoła równocześnie głosy krytyczne, które będą mogły być wzięte pod uwagę w następnym wydaniu „Wytwórczości Chemicznej w Polsce".

Prosimy więc o twórczą krytykę, ponieważ tylko drogą zbiorowego wysiłku jaknajszerszego grona osób kompetentnych możliwe jest stopniowe doskonalenie naszego wydawnictwa.

Na zakończenie pragniemy stwierdzić zasługi tych wszystkich, którzy przyczynili się do powstania wydawnictwa „Wytwórczość Chemiczna w Polsce"; przede wszystkim więc władz Związku Przemysłu Chemicznego — jako inicjatorów, następnie zaś licznych instytucji i osób, które współdziałały w gromadzeniu i krytycznym opracowaniu odpowiednich materiałów. W szczególności — poczuwamy się do obowiązku wdzięczności wobec Prof. J. Morozewicza i Dr. Cz. Kuźniara (Państwowy Instytut Geologiczny) za pomoc przy opracowaniu rozdziału o surowcach mineralnych, jak również wobec Prof. L. Szperla za cenne wskazówki w zakresie ogólnego układu i niektórych rozdziałów dziełka.

KOMITET REDAKCYJNY

Spis rzeczy

ALFABETYCZNY SPIS PRZEDSIĘBIORSTW CHEMICZNYCH

Firmy oznaczone gwiazdką są zrzeszone w Związku Przemysłu Chemicznego Rz. P., Warszawa, Czackiego 1.

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Aberszyc	Wytwórnia Chemiczna Abram Aberszyc	Warszawa, Nowolipki 19; tel. 11-67-39
Abis	Fabryka Przetworów Chemicznych Z. Kakietek i W. Barański	Warszawa, Wronia 82; tel. 11-40-14
Abramowicz	N. Abramowicz	Warszawa — Praga, Mińska 22; tel. 10-15-98, 10-05-98
Achael	A. Ch. Lifschütz, Fabryka Mydła i Mydeł Toaletowych „Achael“ w Rzeszowie	Rzeszów, Pułaskiego 3; tel. 77, tlg. Achael Rzeszów
* **Adal**	Przemysł Chemiczny „Adal“ Sp. z o. o.	Warszawa - Wola, Ordona 11; skrz. poczt. 579; tel. 682-35
Adamczewski	Władysław Adamczewski i S-ka	Warszawa, Bonifraterska 9; tel. 551-54
Adler	Fabryka Chemiczna Dr. Józef Adler	Warszawa, Św. Stanisława 5/7; tel. 688-66
Agrochemja	„Agrochemja“ Fabryki Sztucznych Nawozów i Innych Przetworów Chemicznych Sp. z o. o., Oświęcim	Kraków — Oświęcim; tel. Oświęcim 115, tlg. Agrochemja Kraków, i Agrochemja Oświęcim

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Akcydens	Fabryka Farb Graficznych „Akcydens“	Warszawa, Wolska 54; tel. 295-42
Alba	„Alba“ Zjednoczone Fabryki Przemysłu Mineralnego Sp. Akc.	Lwów, Fredry 9; tel. 207-15, 280-73, tlg. Alba Lwów
* **Alba**	Fabryka Waty Higroskopijnej „Alba“ Sp. Akc.	Warszawa 36, Chełmska 13; tel. 900-46
Alboril	patrz Strahl	
Alembik	Fabryka Octu M. Alembik	Myszków, Pocztowa 19
Alfa	Laboratorium Chemiczno-Kosmetyczne „Alfa“	Warszawa, Ciepła 22/24, tel. 619-05
* **Alfa**	„Alfa“ Fabryka Płyt, Błon i Papierów Fotograficznych; właść. Marian Dziatkiewicz Bydgoszcz	Bydgoszcz, Garbary 3; tel. 38-49 Warszawa, Mazowiecka 11; tel. 633-29, 227-34
Altesse	Altesse-Wisła Sp. Akc. Fabryka Tutek i Bibułek do Papierosów oraz Przemysł Chemiczno-Papierniczy	Kraków, Długa 17; tel. 140-45 tlg. Samum Kraków
* **Alwa**	Zakłady Chemiczne „Alwa“ Inż. A. Waligóra	Szczebrzeszyn; tel. 22
Alwernia	Małopolskie Zakłady Chemiczne Sp. z o. o.	Kwaczała p-ta Alwernia; tel. 5, tlg. Chemia Alwernia
* **Amada**	„Amada“ Tow. Akc. dla Fabrykacji Margaryny	Gdańsk - Schellmühl, Broschkischerweg 18; tel. 212-51 do 212-55, tlg. Amada Gdańsk

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Ami	L'Ami Sp. z o. o.	Warszawa, Stawki 79; tel. 11-81-85
Amon	Zakłady Chemiczne „Amon" Sp. z o. o.	Warszawa, Nowy Świat 22; tel. 212-70, 668-77
An-Bu	Wytwórnia Farb Artyst. Prof. Ant. Buszek i S-ka	Warszawa, Tamka 1; tel. 273-60
Anstadt	Browar i Fabryka Kwasu Węglowego Sukcesorów K. Anstadta Sp. Akc.	Łódź, Pomorska 34 — 36; tel. 128-59, 122-31, tlg. Towanstadt Łódź
Antiba	Antiba Sp. z o. o.	Warszawa, Daniłowiczowska 16; tel. 545-20, tlg. Spiessyn
Ardal	Przemysł Gumowy „Ardal" Sp. Akc.	Lida, Fabryczna 8; tel. 128, tlg. Ardal Lida
Arzt	Fabryka Olejów Roślinnych Zygmunt Arzt, Bielsko	Bielsko. skrz. poczt. 11; tel. 11-95, tlg. Arzt Bielsko
Asfalt	Fabryka Tektury Smołowcowej i Asfaltu „Asfalt" właściciel M. Płoński i Syn	Warszawa, Jerozolimska 83; tel. 9-94-75, 9-94-87, 9-88-81, tlg. Astek Warszawa
Asmidar	Chemiczno - Farmaceutyczne Zakłady Przemysłowo-Handlowe „Asmidar" Sp. z o. o.	Warszawa, Grzybowska 88; tel. 224-27, 229-34, tlg. Asmidar Warszawa

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Atom	Laboratorium Chemiczno-Techniczne „Atom"	Sosnowiec, 1 - go Maja 23; skrz. poczt. 114; tel. 624-70
* **Atra**	„Atra" Przemysł Chemiczny Sp. Akc. Fabryka Farb Graficznych, Toruń	Toruń, Chrobrego 101-7; tel. 20-61, tlg. Atra Toruń
Avia-Cellon	„Avia-Cellon" Fabryka Lakierów, Farb i Emalii Sp. z o. o.	Warszawa, Syreny 4; tel. 2.68-94, tlg. Avia Warszawa
Axa	Fabryka Tłuszczów Jadalnych „Axa" Sp. z o. o.	Warszawa, Towarowa 46; tel. 5.17-52
Axela	„Axela" Sp. z o. p. Poznań, Fabryka Perfum, Kosmetyków, Mydeł Toaletowych i Art. Chem. Farmaceut.	Poznań, Nowa 7; tel. 16-38
* **Azot**	„Azot" Sp. Akc.	Jaworzno; tel. Jaworzno 12 i 37, tlg. Azot Jaworzno
Bacon Exp.	Polski Związek Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych	Warszawa, Kopernika 30; tel. 263-16, 274-11, 514-72
Balog	Balog i S-ka Fabryk Wyrobów Gumowych Sp. z o. o.	Warszawa, Leszno 139-141; tel. 631-08
Bank Cukrownictwa	Bank Cukrownictwa Sp. Akc. w Poznaniu	Poznań, Sew. Mielżyńskiego 7; tel. 21-47, 54-59, 24-67, 24-76, 12-17, 54-06, 36-48

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Baranowski	L. Baranowski Sp. z o. o. I-wsza Krajowa Fabryka Farb, Lakierów i Prep. Chem. w Krakowie	Kraków, Twardowskiego 16; tel. 1.11-12
* **Barcikowski**	Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna R. Barcikowski Sp. Akc.	Poznań, Składowa 13-18, skrz. poczt. 128; tel. 44-44, tlg. Erbeta Poznań
Baron	Zjednoczone Fabryki Farb Baron & Flieger. właśc. W. Jerzykiewicz	Katowice, Kłodnicka 83; tel. 250-13, tlg. Barflieger Katowice
Barwazot	Łódzka Fabryka Chemiczna „Barwazot"	Łódź, Pabianicka 49; tel. 165-12
Barwień	„Barwień" Fabryka Farb i Lakierów Sp. z o. o.	Warszawa I, Długa 26; tel. 11.67-72, 11.74-93, tlg. Danland Warszawa
Bata	Polska Sp. Obuwia „Bata" Sp. Akc. w Krakowie	Chełmek pow. chrzanowski; tel. Oświęcim 9, Kraków 115-47, tlg. Bata Oświęcim
Bem	Fabryka Papy Dachowej Maksymilian Bem, Częstochowa	Częstochowa (Ostatni Grosz) Równoległa 51; skrz. poczt. 165, tel. 22-93, 16-34, tlg. Bem Częstochowa Narutowicza 46
Benndorf	Karol Benndorf Fabryka Mydła Technicznego i Domowego	Łódź, Lipowa 80; tel. 149-53

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Berger	Juda Berger	Sieradz, Legionów 6; tel. 69
Berkowicz	Fabr. Mydła I. A. Berkowicz	Radom, Słowackiego 91; tel. 16-88
Białol	Olejarnia i Rafineria Olejów Jadalnych „Białol" Atłasowicz, Flikier, Olcha i S-ka Sp. firm.	Białystok, Cieszyńska 2, skrz. poczt. 27; tel. 1-37, tlg. Białol
• **Bieżanów**	Zakł. Przem. „Bieżanów" Fabr. Kalolitu R. Driller i S-ka w Bieżanowie	Kraków, skrz. poczt. 441; tel. Kraków 137 - 22, Bieżanów 4, tlg. Kalolit Bieżanów
Biliński	Biliński i Świtoński Fabryka Świec i Wyrobów Woskowych Leszno Wlkp.	Leszno Wlkp., Komeńskiego 29; tel. 6
Blanko	Wytwórnia Półfabrykatów Kosmetycznych „Blanko"	Warszawa, Ceglana 17, tel. 5.07-18
Blumenfeld	Fabryka Przetworów Chemicznych Henryka Blumenfelda; właściciele spadkobiercy Dr. E. Blumenfeld i S-ka	Lwów, Jakuba Hermana 31; tel. 210-83, 240-10, tlg. Hablumenfeld Lwów
Bochner	Zygfryd Bochner i S-ka	Dziedzice Śl.; tel. 24
Borkiewicz	Polska Wytwórnia Chemiczna Stanisław Borkiewicz i S-ka	Warszawa, Radzymińska 118; tel. 10.01-63, 10.19-70
• **Boruta**	„Przemysł Chemiczny Boruta" Sp. Akc.	Zgierz, Leśna 30, tel. Łódź 195-96, 195-97, tlg. Boruta Zgierz

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Borysław	„Borysław" Sp. Akc. dla Przemysłu Wosku Ziemnego i Oleju Skalnego w Borysławiu	Borysław, skrz. poczt. 151; tel. 15-40, 10-12, tlg. Wosk Borysław
* **Boryszew**	Belgijska Spółka Akcyjna Zakłady Przemysłowe Boryszew	Warszawa, Mińska 25, skrz. poczt. 758; tel. 5.61-20, tlg. Borygo Warszawa
Bourjois	Przemysł Perfumeryjno-Kosmetyczny Parfumerie Bourjois Sp. Akc.	Warszawa, Belwederska 14; tel. 8.68-34, tlg. Poudjava Warszawa
* **Brage**	„Brage" Fabryka Wyrobów Gumowych	Warszawa, Stalowa 9; tel. 10.10-82, 10.17-83, 10.08-53, tlg. Bragegum Warszawa
Brocard	Warszawski Oddział Fabryki Wyrobów Perfumeryjnych Tow. „Brocard & Co" w Paryżu Sp. z o. o.	Warszawa, Senatorska 36; tel. 2.88-74, 6.40-44
Bronowscy	B-cia Bronowscy i Kołton	Kalisz, Majkowska 32; tel. 404
Brückenstein	G. Brückenstein	Lwów, Panieńska 27
Bruyère	Fabryka Perfumeryjna „Bruyère" B. Tabański Sp. z o. o.	Warszawa, Nalewki 14; tel. 11-70-21
Brzozowski	P. Brzozowski i H. Winiarz, Kopalnia Nafty „Pasieczki" w Schodnicy	Schodnica
Byk	Fabr. Mydła „Byk"	Wilno, Wróbla 7; tel. 260

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Carbon	Pierwsza Galicyjska Krajowa Fabryka Kwasu Węglowego Sp. z o. o.	Lwów, S-ty Marcin 61; tel. 207-99, tlg. Carbon
Carbona	„Carbona" Sp. z o. o.	Katowice VI, Kłodnicka 83; tel. 250-13, tlg. Carbona Katowice VI
Cazimi	Towarzystwo „Cazimi" Fabryka Kosmetyków i Perfumerii Sp. z o. o.	Warszawa, Kacza 7; tel. 262-27, tlg. Cazimi Warszawa
Cegielski	Mieczysław Cegielski Wielkopolskie Zakłady Chemiczne	Poznań, 27-go Grudnia 12; tel. 25-25
Celuloza	Górnośląska Fabryka Celulozy i Papieru Sp. Akc.	Warszawa, Moniuszki 2a; tel. 555-16
Centralne Lab.	Centralne Laboratorium Chemiczne	Warszawa, Marszałkowska 9; tel. 8-64-86
• **Centralny Związek Przemysłu Mydlarskiego w Polsce**	Centralny Związek Przemysłu Mydlarskiego w Polsce	Warszawa, Czackiego 10; tel. 247-76
Centrodor	„Centrodor" Kielce, Wytwórnia Przetworów Chemicznych, Olejków Eterycznych, Esencji Owocowych, Ekstraktów Lemoniadowych, Barwników Nietrujących i Preparatów Chemicznych	Kielce, Planty 12; tlg. Centrodor Kielce
Centromydło	„Centromydło" Sp. z o. o.	Lwów, Kazimierza Wielkiego 16/1; tel. 106-35, tlg. Centromydło

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Centrosojuz	„Centrosojuz" Związek Spółdzielczych Związków, Fabryka mydła	Lwów, Zimorowicza 20/22; tel. 298-94, 262-63 tlg. Centrosojuz Lwów
Cerania	Fabryka Świec i Wyrobów Woskowych „Cerania"	Ostrów Wlkp., Rynek 21
Cerata	Sp. Akc. „Cerata"	Warszawa, Czerniakowska 84; tel. 9-00-33
Ceres	Niemiecka Spółka Akcyjna „Ceres" Aktiengesellschaft für chemische Produkte, Spółka Akc. dla Produktów Chemicznych	Brzezie k. Rybnika; tel. Brzezie 4, tlg. Ceres Brzezie k. Rybnika
Certus	Chemiczna Fabryka Kleju „Certus" właść. T. J. Koralewicz	Warszawa, Grzybowska 40; tel 665-26
Chęciny	Zakłady Wapienne „Chęciny" Inż. Z Krudzielski	Chęciny, p - ta Chęciny 2
Chemart	Olejarnia „Chemart" Dom Przemysłowo-Handlowy Sp. Komand. w Warszawie, Oddział Toruń-Mokre	Warszawa, pl. Żelaznej Bramy 2; tel. 201-04, 201-05 201-82. Toruń - Mokre, Dworcowa 18/22; tel. 11-17, 11-18, tlg. Chemart Toruń
* **Chemiewerk**	Chemische Industrie A. G.	Gdańsk, Krebsmarkt 7/8; tel. 280-37, 280-38, 289-46, tlg. Chemiewerk Danzig

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Chemimetal	„Chemimetal" Sp. Akc. dla Przemysłu Chemicznego i Metalowego	Kraków, Szewska 1; tel. 157-70
Cherys	Parfumerie Cherys	Warszawa, Żelazna 54; tel. 250-18
Chiozza	Zakłady Przemysłowo-Handlowe „Polska Chiozza" Sp. Akc. w Tczewie	Tczew, Za Dworcem 3/4; tel. 11-62, 11-63, 11,64, 11-61, tlg. Chiozza Tczew
Chobot	Fabryka Świec A. Chobot	Cieszyn, G. Śl. Celestyny 1
• **Chodaków**	Fabryka Przędzy i Tkanin Sztucznych „Chodaków" Sp. Akc.	Warszawa, Wspólna 60 m. 1; Chodaków pow. Sochaczew, skrz. poczt. 39; tel. Sochaczew 81, tlg. Chodaków Sochaczew
Ciechanów	Spółdzielnia Mleczarska w Ciechanowie Sp. z o. o.	Ciechanów, Sienkiewicza 69; tel. 103
Clairmont	„Clairmont" Częstochowska Fabryka Lakierów	Częstochowa, Piłsudskiego 1; tel. 13-21
Cohn	Stanisław Cohn	Warszawa, Senatorska 36; tel. 641-62, 641-61, 641-65, tlg. Stakon Warszawa
Colas	Towarzystwo Zimnych Asfaltów „Colas" Sp. z o. o.	Kraków, Podwale 2; tel. 117-88

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Couronne**	Blechwaren- und Konservenfabrik „Couronne“ A. G.	Gdańsk, Neufahrwasser, Fischmeisterweg 9; tel. 351-25, tlg. Couronne Danzig, Neufahrwasser
Cuperfajn	Olejarnia Motorowa „Sz. A. Cuperfajn Synowie“	Kowel, Łucka 63, skrz. poczt. 19; tel. 35, tlg. Cuperfajn Kowel
Cygan	B-cia Cygan, Fabryka Tektury Smołowcowej i Asfaltu	Warszawa, Spokojna 11; tel. 11-78-19,
Czech	Czech i Żeleński, Fabryka Farb w Grodkowicach k/Krakowa	Grodkowice k. Krakowa; tel. Kłaj Nr. 1
Czerniewicz	E. Czerniewicz	Poznań, Al. Wielkopolska 5; tel. 10-15, 15-25
* **Częstochowa**	Sp. Akc. Zakładów Chemicznych w Częstochowie	Warszawa, Piusa XI Nr. 39; tel. 850-41, 841-31, tlg. Felicitas Warszawa
Cztery Korony	Wytwórnia Chemiczna „Cztery Korony“	Warszawa, Złota 62; tel. 235-58
Czwiklitzer	Fabryka Mydła D. Czwiklitzer	Katowice - Załęże, Ks. Pośpiecha; tel. 304-06, 346-47 tlg. Dolfus Katowice
Dafol	Polska Wytwórnia Pokostów, Lakierów i Kitu „Dafol“	Będzin, Kościuszki 50; tel. 713-39 tlg. Dafol Będzin

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Damara**	Zakłady Przemysłowe „Damara" Sp. z o. o.	Warszawa, Nowolipie 80; tel. 12-15-28, 11-61-30, tlg. Danjako
Dawidowicz	Zakłady Chemiczne „Saturn" Joachim Dawidowicz	Częstochowa; tel. 20-70, 14-25, tlg. Saturn
Dąbie	Fabryka Przetworów Chemicznych „Dąbie" w Częstochowie	Częstochowa, Al. Wolności 10, skrz. poczt. 97; tel. 24-31, tlg. Dąbie Częstochowa
Dąbrowski	Zakłady Chemiczne Henryk Dąbrowski i S-ka Sp. z o. o.	Warszawa, Grzybowska 115; tel. 258-04
Deges	„Deges" Zakłady Farmaceutyczno-Chemiczne i Hurtownia Apteczno - Drogeryjna Sp. Akc.	Katowice, Wojewódzka 21, skrz. poczt. 379; tel. 309-17
Dereżyce	Dereżycka Rafineria Olejów Mineralnych i Fabryka Produktów Chemicznych Sp. z o. o.	Drohobycz; tel. 70-38, tlg. Dereżycka Rafineria Drohobycz
Derywat	„Derywat" Spółka Sprzedażna Produktów Smołowcowych z o. o.	Katowice, Powstańców 50; tel. 352-96, 352-97, 352-98, tlg. Derywat Katowice
Deva	„Deva" Wytwórnia Kosmetyków Sp. z o. o.	Warszawa, Złota 58, m. 3; tel. 668-61
Dinol	„Dinol" Laboratorium Chemiczne. Właśc. Inż. M. Entin	Warszawa, Wronia 69; tel. 211-26

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Diosit	Zakład Chemo - Techniczny „Diosit“	Łódź, Wólczańska 211/13; tel. 124-79
Divetta	Fabryka Perfum „Divetta“ Gustaw Hertel	Warszawa, Wspólna 25; tel. 8-62-59
Dobrolin	Fabryka Przetw. Chem. „Dobrolin“. F. A. G. Pal. Sp. firm.	Warszawa, Wolska 157/159; tel. 511-95, 517-27, tlg. Dobrolin Warszawa
Dobrzyński	Wytwórnia Chemiczna H. Dobrzyński i Z. Węc	Warszawa, Polna 16; tel. 7-22-00
* **Domagalski**	Domagalski i S-ka	Poznań, Św. Marcina 34; Garncarska 8; tel. 32-72
Dralle	Fabryka Perfumeryjna „Georg Dralle“ Wł. Herman Lande	Warszawa, Nalewki 2a m. 69 skrz. poczt. 706; tel. 11-93-26, 11-47-90, tlg. Colibri
Drewniak	J. Drewniak Poznań. Poznańska Fabryka Świec i Wyrobów Woskowych	Poznań, Rom. Szymańskiego 5; tel. 38-94
Drogista	Zakłady Przemysłowe „Drogista“ Sp. z o. o., Warszawa	Warszawa, Złota 58; tel. 5-16-68
Dyktlej	Krajowa Fabryka Przetworów Krwi „Dyktlej“ Sp. z o. o. w Warszawie	Warszawa, Smocza 43; tel. 11-30-12
Dzwon	„Dzwon“ Parowa Fabryka Mydła Sp. z o. o.	Częstochowa, Warszawska 41; tel. 24-16

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Edelman	Laboratorium Chemiczne M-ra Szymona Edelmana we Lwowie	Lwów, Teatyńska 16; tel. 212-10, tlg. Edelman Lwów Teatyńska
Ehrenberg	Ehrenberg i Holländer	Gorlice, Kościuszki 7; tel. 80, tlg. Rafineria Gorlice
Ehrenpreis	Wapienniki i Kamieniołomy Liban i Ehrenpreis Sp. Akc.	Kraków 14; tel. 100-76, tlg. Liban-Ehrenpreis Kraków
Egro	Fabryka Chemiczna Inż. Leski i Groniowski, Sp. z o. o.	Warszawa, Srebrna 16; tel. 274-33, tlg. Egro
Ekonomja	patrz Herstein	
* **Eksploatacja Fabryk Ceraty w Polsce**	Eksploatacja Fabryk Ceraty w Polsce Spółki Akc. „Cerata“ i Sp. Firm „Bracia Ruziewicz i M. Krywicki“ Sp. Akc.	Warszawa 36, Czerniakowska 84, skrz. poczt. 51; tel. 9-81-42, 9-61-42, tlg. Eksploatacja
* **Elektro**	Zakłady „Elektro“ Sp. Akc. w Łaziskach Górnych	Łaziska Górne; tel. Katowice 213-41 do 213-45, tlg. Elektro Mikołów
* **Elektryczność**	Towarzystwo „Elektryczność“ Sp. Akc.	Warszawa, Czackiego 6; skrz. poczt. 126; tel. 634-94, 217-82, tlg. Elektryczność Warszawa
Elida	„Elida“ Sp. z o. o.	Warszawa, Nowy Zjazd 1; tel. 555-40, tlg. Elida Warszawa

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Elit**	Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna „Elit", Grodzisk Maz.	Warszawa, Złota 14, tel. 581-72, 307-09
Emge	Fabryka Wyrobów Gumowych „Emge" Sp. z o. o.	Warszawa, Kopernika 26; tel. 2-98-43
Englaender	Fabryka Mydła J. Englaender	Mielec
Erfeja	„Erfeja" Wielkopolska Fabryka Świec i Wyrobów Woskowych	Poznań, Dębiecka 26; tel. 63-55, tlg. Erfeja Poznań
* **Ergasta**	Chemiczna Fabryka „Ergasta" C. Nagórski, Starogard	Starogard (Pomorze); tel. 36, 206, tlg. Ergasta Starogard
Ergef	Wytwórnia Perfumeryjno-Kosmetyczna i Farmaceutyczna „Ergef" Sp. z o. o.	Warszawa, Żytnia 20; tel. 2-48-54
Erika	„Erika" Fabryka Wyrobów Chemicznych, Warszawa	Warszawa, Pawia 48; tel. 11-82-49
Erka	Towarzystwo Przemysłowo-Handlowe „Erka" Sp. z o. o. Warszawa	Warszawa, Kacza 7; tel. 2-37-06
* **Ero**	Wytwórnia Fotochemiczna „Ero"	Poznań, Wielka 14; tel. 30-13, 40-26, 50-26
Eufalt	Polski Eufalt Sp. z o. o.	Katowice, pl. Piłsudskiego 12; tel. 347-64

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Fabr. Ekstraktów**	Warszawska Fabryka Ekstraktów Garbarskich Sp. Akc.	Warszawa, Smocza 43; tel. 11-25-21, 11-82-84
Fabr. Gazów	„Gaz" Fabryki Gazów Przemysłowych Sp. Akc.	Warszawa, Jasna 1; tel. 762-99, 210-32
Fabr. Sody	Fabryka Sody	Chorzów II, Ogrodowa 43; tel. 407-12
Falkiewicz	Fabryka Perfum i Kosmetyków Wacław Falkiewicz	Poznań, Łukaszewicza 30-32, skrz. poczt. 1043; tel. 72-77, tlg. Falkperfum Poznań
Farba	Fabryka Farb i Lakierów „Farba" Sp. z o. o.	Kraków XXII, Bonarka 8; tel. 162-88
Farbolin	Fabryka Lakierów „Farbolin" Sp. z o. o.	Kraków, Lwowska 38; tel. 145-84
Fein	Fabryka Przetworów Chemicznych Sz. Fein i S-ka, Łódź	Łódź, Żydowska 26/28 tel. 121-98, tlg. Fein Łódź Żydowska 26
Fejgelson	Fabryka Mydła Sz. Fejgelson i S-wie	Wilno, Ponarska 33; tel. 1079, 1078
Fessel	Fabryka Papy Dachowej, Płyt Izolacyjnych i Wyrobów Asfaltowych L. Fessla W-wa w Gorlicach	Gorlice, tel. 58; tlg. L. Fessel Gorlice
Fiber	Karol Fiber i S-ka, Bielsko	Bielsko, skrz. poczt. 44; tel. 12-26, 23-50, tlg. Fiber Bielsko

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Fidor	Fabryka Farb Chemicznych i Mineralnych „Fidor" Sp. z o. o., majątek Fidor Końskie	Majątek Fidor — Końskie, woj. Kieleckie
Filaret	Fabryka Mydła D. Filaret	Warszawa, Powązkowska 64a; tel. 11-63-12
Flieger	Fabryka Farb i Lakierów Stanisław Flieger	Katowice, Moniuszki 15; tel. 307-88
Floreal	„Floreal" wł. Firstenberg	Warszawa, pl. Grzybowski 14; tel. 687-96
Florida	Towarzystwo Przemysłowe „Florida" Sp. Akc. w Warszawie	Warszawa, Żytnia 22; tel. 2-98-47, 5-99-72
Fluid	Sp. Akc. „Fluid"	Warszawa, Wolska 121; tel. 6-35-35, tlg. Fluid Warszawa
Fornarina	Fabryka Mydeł Toaletowych, Perfum i Kosmetyków „Fornarina" Sp. Akc.	Warszawa, Belwederska 2; skrz. poczt. 53, tel. 8-97-72
Fort Bema	Wytwórnia Amunicji Nr 1	Warszawa, Fort Bema; tel. 551-00
Foton	Foton Sp. z o. o.	Warszawa 12, Rejtana 7; tel. 8-52-58, 9-97-15
•Franaszek	Fabryka Obić Papierowych i Papierów Kolorowych „J. Franaszek" Sp. Akc.	Warszawa, Wolska 41; tel. 601-71, tlg. Franaszek Warszawa
Franzel	Fabryka Kwasu Węglowego K. Franzel i S-wie	Lwów, Nowej Rzeźni 21; tel. 208-17, tlg. Kwas węglowy Lwów

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Frenkiel	S. Frenkiel i M. Kaminker	Lwów - Zniesienie
Friedman	Fabryka Mydła L. Friedman i Inż. I. Bien	Kraków, Piekarska 9; tel. 118-24
Fuks	Fabryka Mydła N. Fuks	Łódź, Drewnowska 7; tel. 228-89
Gablenz	Gablenz i Syn Sp. z o. o.	Kraków, Król. Jadwigi 33; tel. 120-80
Gaj	Fabryka Wyrobów Farmaceutycznych Stefan Gaj	Poznań, Wielka 16; tel. 17-50
Galen	Towarzystwo Chemiczno-Farmaceutyczne „Galen" Sp. z o. o.	Warszawa 4, Mińska 25, skrz. poczt. 788; tel. 5-61-20, tlg. Galen Warszawa
Galicja	Galicyjskie Towarzystwo Naftowe „Galicja" Sp. Akc.	Lwów, Kościuszki 8; tel. 2-99-80, tlg. Galicja
Galicyjska Fabryka	Galicyjska Fabryka Papieru Sp. Akc., przedtem B-cia Fijałkowscy	Warszawa, Koszykowa 39 m. 7; tel. 8-66-02
Gama	„Gama" Przemysł Chemiczny Sp. z o. o.	Łódź, Południowa 68; tel. 2-33-33
Gärtner	Fabryka Farb, Pokostów i Lakierów J. Gärtner	Tarnów, Brodzińskiego
Gasaccumulator	Gasaccumulator Sp. Akc.	Łaziska Górne; tel. Katowice 213-41 — 213-45, tlg. Spaga Mikołów

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Gąsecki	Mokotowska Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna Adolf Gąsecki i S-wie w Warszawie	Warszawa, Belgijska 7; tel. 706-28, 899-98
Gaz	„Gaz" Poznańska Fabryka Gazów Przemysłowych Sp. Akc. w Poznaniu	Poznań, Bukowska 3; tel. 55-78, 35-77, tlg. Gaz Poznań
Gazolina	„Gazolina" Sp. Akc.	Lwów, Leona Sapiehy 3; tel. 232-80, 279-40, 288-89, tlg. Gazolina Lwów
Gazownia Bielsko	Zakłady Gazowe i Wodociągowe Miejskie	Bielsko, Kaz. Wielkiego 32; tel. 10-24, 30-24
Gazownia Bydgoszcz	Gazownia Miejska	Bydgoszcz, Jagielońska 48; tel. 26-30, 37-84
Gazownia Chełmno	Gazownia Miejska	Chełmno, Kamionka 3; tel. 1-18
Gazownia Chodzież	Gazownia Miejska	Chodzież, Jagiellońska 1; tel. 33
Gazownia Chojnice	Gazownia Miejska	Chojnice, Pl. Piastowski 26; tel. 45
Gazownia Chorzów	Gazownia Królewsko-Hucka Sp. Akc.	Chorzów, Cmentarna 23; tel. 419-25
Gazownia Czarnków	Gazownia Miejska	Czarnków n. Notecią, Rynek 6; tel. 5

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Gazownia Gniew	Gazownia Miejska	Gniew, Nowa Ameryka 13; tel. 38
Gazownia Gniezno	Gazownia Miejska	Gniezno
Gazownia Gostyń	Gazownia Miejska	Gostyń, Fabryczna 1; tel. 98
Gazownia Grudziądz	Gazownia Miejska	Grudziądz, Mickiewicza 36; tel. 18-87
Gazownia Hajduki Wielkie	Gazownie Górnośląskie Sp. Akc. Górnośląska Centrala Gazowa Hajduki Wielkie	Hajduki Wielkie, Marsz. Piłsudskiego 52; tel. 4-19-15
Gazownia Inowrocław	Gazownia Miejska	Inowrocław, Ks. Piotra Wawrzyniaka 16; tel. 556
Gazownia Kalisz	Gazownia Miejska	Kalisz
Gazownia Kępno	Gazownia Miejska	Kępno, Młyńska 13; tel. 89
Gazownia Kościan	Gazownia Miejska	Kościan, Ks. Bączkowskiego 5, tel. 51
Gazownia Kraków	Gazownia Miejska	Kraków, Gazowa 16; tel. 152-05, 121-12
Gazownia Krotoszyn	Gazownia Miejska	Krotoszyn, Piastowska 36; tel. 57

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Gazownia Leszno	Gazownia Miejska	Leszno, Przemysłowa 24; tel. 47
Gazownia Lublin	Gazowy Zakład Miejski	Lublin, Gazowa 9; tel. 26-36
Gazownia Łasin	Gazownia Miejska	Łasin, Marsz. Piłsudskiego; tel. 14
Gazownia Miejska Górka	Gazownia Miejska	Miejska Górka
Gazownia Ostrów	Gazownia Miejska	Ostrów
Gazownia Ostrzeszów	Gazownia Miejska	Ostrzeszów
Gazownia Pabianice	Gazownia Miejska	Pabianice
Gazownia Pobiedziska	Gazownia Miejska	Pobiedziska, Poznańska 4; tel. 34
Gazownia Poznań	Gazownia Miejska	Poznań, Grobla 15; tel. 32-36, 45-11, 50-61
Gazownia Pszczyna	Gazownia Miejska	Pszczyna, Do Rzeźni 1; tel. 13
Gazownia Radom	Miejska Gazownia w Radomiu	Radom; tel. 11-34
Gazownia Rawicz	Gazownia Miejska	Rawicz, Piotra Skargi 7; tel. 93
Gazownia Rybnik	Miejskie Zakłady Techniczne	Rybnik, Al. 3 Maja 12; tel. 30

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Gazownia Srem	Gazownia Miejska	Srem
Gazownia Stanisławów	Gazownia Miejska	Stanisławów, Siemiradzkiego; tel. 152
Gazownia Starogard	Gazownia Miejska	Starogard, Sokołów; tel. 78
Gazownia Swarzędz	Gazownia Miejska	Swarzędz, Strzelecka 11; tel. 43
Gazownia Tarn. Góry	Gazownia Miejska	Tarnowskie Góry, Staro-Dworcowa 1; tel. 5-45-61
GazowniaTczew	Gazownia Miejska	Tczew
Gazownia Toruń	Gazownia Miejska	Toruń
Gazownia W-wa (Warszawa)	Gazownia Miejska m. st. Warszawy	Warszawa, Kredytowa 3, skrz. poczt. 84; tel. 665-90, tlg. Gazownia Warszawa
Gazownia Wolsztyn	Gazownia Miejska	Wolsztyn, Gajewskich 38; tel. 30
Gazy Ziemne	„Gazy Ziemne" Sp. Akc. dla Przemysłu Naftowego	Lwów, Akademicka 7; tel. 221-14, 102 - 47, tlg. Gazy Lwów
*** Gdańska**	Gdańska Wytwórnia Olejów T. z. o. p.	Gdańsk, Schellmühler, Wiesendamm 6; tel. 272-19, 259 - 19, tlg. Oleofett.

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Gefas.	Górnośląska Fabryka Szczeliwa Sp. z o. o. „Gefas"	Wielkie Hajduki, Długa 53; tel. Chorzów 405-24
Geisler	M. Geisler, Fabryka Świec	Lwów, Janowska 26; tel. 258-02
* **Gentleman**	Angielsko - Polski Przemysł Gumowy „Gentleman" Sp. Akc.	Łódź, Gdańska 89; tel. 199-40, 187-61, 160-76, tlg. Gentleman
Geo	Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna „Geo" Sp. z o. o.	Warszawa, Żelazna 56; tel. 509-89, tlg. Dipurin Warszawa
G. F. O.	Górnośląska Fabryka Octu Winnego i Spirytusowego Sp. z o. o.	Szopienice, 11 Listopada 2; tel. 240-02
Giesche	Giesche Spółka Akcyjna	Katowice, Podgórna 4; tel. 349-01, 349 - 11, tlg. Giesche
Gilot	Fabryka Mydeł, Perfum i Kosmetyków „Gilot" Paris-Varsovie Sp. z o. o.	Warszawa, Wronia 71; tel. 2-01-24
Glimar	„Glimar" Sp. z o. o.	Lwów, Batorego 26; tel. 299-40
Globus	Zakłady Chemiczne Globin Globus w Polsce Sp. z o. o.	Lwów, Św. Marcina 22; tel. 296-41
Gloria	Krajowa Wytwórnia Lakierów Angielskich, Farb i Emalii Kolorowych „Gloria"	Warszawa, Burakowska 15; tel. 11-13-28
Gloria-Chem	„Gloria - Chem", Dostawa Chemikalii i Laborat. Chem.	Katowice, Mariacka 37; tel. 344-83

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Glutyna	„Glutyna" Fabryka Kleju	Częstochowa Bór, Gazowa, skrz. poczt. 88; tel. 20 - 22
Głowno	Głowieńskie Zakłady Przemysłowe	Głowno k/Łowicza; tel. Głowno 11
Godan	Wywórnia Perfum i Mydeł Toaletowych „Godan" Sp. z o. o.	Warszawa, Żelazna 67; tel. 513-61
Godula	Godula Sp. Akc.	Chebzie, Śląsk; tel. Chebzie: 523-40 do 523-47
Goetzel	Goetzel Klara i Mund Ire Wytwórnia Farb i Lakierów	Lwów, Zamarstynów, Wąska 8
Goldberg	Fabryka Mydła M. Goldberg	Wilno, Wiłkomirska 6
Gold	Olejarnia Br. Gold., Baranowicze	Baranowicze, skrz. poczt. 69; tel. 168, tlg. Gold Baranowicze
Golde	Br. Golde i S-ka	Łódź, Składowa 33; tel. 110-59
• Goldflam	Fabryka Chemiczna Leon S. Goldflam Sp. z o. o.	Warszawa - Praga, Siedlecka 61; tel. 10-19-87
Goldfrajd	Fabryka Octu J. Goldfrajd	Piotrków Tryb., Tomickiego 30; tel. 14-89

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Górecki	Leszczyńska Fabryka Octu, Józef Górecki	Leszno poznańskie; tel. 68
Górski	Laboratorium Kosmetyczne St. Górski	Warszawa, Leszno 12; tel. 11-52-34
Gospodarz	Fabryka Papy Dachowej i Produktów Smołowcowych „Gospodarz" Sp. Akc., w Sieradzu	Łódź, Nowopołudniowa 5; tel. 184-19
Grand Oil	Zakłady Chemiczne Grand Oil	Warszawa, Dzielna 9; tel. 12-05-83,
* **Grodzisk**	Zakłady Chemiczne Grodzisk, Spółka Akcyjna	Warszawa, Marszałkowska 151, skrz. poczt. 596; tel. 503-65, 658-97, 508-83, 273-56, tlg. Metyl Warszawa
Grodzisk Wkp.	Grodziska Mleczarnia Spółdzielnia z nieogr. odpow.	Grodzisk Wielkopolski; tel. 86
Grosberg	Przetwory Chemiczne Inż. techn. Stanisław Grosberg	Łódź, Andrzeja 63; tel. 111-76
Grynberg	Łódzka Wytwórnia Mydlarska Ch. Grynberg, Jakub Widawski	Łódź, Podrzeczna 21; tel. 146-01
Gu-Bo	Gu-Bo, Fabryka Mydła Toaletowego, Perfum i Wyrobów Kosmetycznych Sp. z o. o.	Kraków, Nadwiślańska 7; tel. 155-22
Gudronit	Fabryka Materiałów Izolacyjnych „Gudronit". Inż. Władysław Ciszewski	Warszawa, Krak. Przedm. 17; tel. 611-45, 650 - 45. 10-10-45

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Guma-Rubber**	Polskie Zakłady Wyrobów Gumowych	Warszawa, Senatorska 38; tel. 563-80
Gumpol	Fabryka Wyrobów Gumowych „Gumpol" Sp. z o. o.	Warszawa, Burakowska 9; tel. 11-88-30
Gutbor	„Gutbor" Sp. z o. o.	Warszawa, Młocińska 4, tel. 11-08-75
Güttel	Fabryka Mydeł Toaletowych i Wyrobów Kosmetycznych Hugo Güttel	Łódź, Wólczańska 117; tel. 185-55
* **Gzichów**	Fabryka Chemiczna „Gzichów" Sp. Akc.	Warszawa, Marszałkowska 151; tel. 503-65
Haber	Rafineria Nafty i Fabryka Olejów Maszynowych, Bracia Haber Sp. z o. o. w Stanisławowie	Stanisławów, Chryplińska 9; tel. 5, tlg. Nafthaber Stanisławów
Hacke (zlikwidowana)	Markus Hacke, Fabryka Świec, Mydła, Sody i Artykułów Chemicznych Sp. z o. o. w Przemyślu	Przemyśl, Borelowskiego 11; tlg. Hacke Przemyśl
Haensel	Henryk Haensel Sp. z o. o.	Bielsko, Górska 12, skrz. poczt. 120; tel. 25-40
Haidinger	Fabryka Ekstraktów Garbarskich K. Haidinger i S-ka w Stanisławowie	Stanisławów, Bilewskiego 8; tel. 734, tlg. Ekstrakt
Hanak	Jerzy Hanak—dawniej Rybnicka Fabryka Papy W. Hanak Spadk.	Rybnik, Świerklańska 32; tel. 88

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Hartman i Lewinson	Hartman i Lewinson Dom Handlowo-Ekspedycyjny	Warszawa, Warecka 9; tel. 270-89; 628-76, tlg. Hartlew Warszawa
Hein	Fabryka Wódek, Octu i Musztardy H. Hein i Ska	Tczew, Szopena 12/13; tel. 10-05
Hel	Towarzystwo „Hel" Sp. z o. o.	Warszawa, Karolkowa 4; tel. 6-10-87
Henol	Przetwórnia Techno - Chemiczna „Henol"	Warszawa, Wolska 25; tel. 677-42
Henryków	Fabryka Płynnego Kwasu Węglowego Sp. z o. o.	Częstochowa, Strażacka 28; tel. 1881, tlg. Henryków Częstochowa
Herstein	A. Herstein Parowa Fabryka Mydła i Świec „Orzeł"	Kraków, Nadwiślańska 9; tel. 143-84
Herstein	„Ekonomia" właść. J. Herstein. Fabryka Mydła	Włocławek, Tumska 1; tel. 15-04
Hevea	Fabryka Wyrobów Gumowych „Hevea" inż. M. Landau	Warszawa, Grzybowska 42; tel. 253-73
Hirszhorn	Fabryka Mydła i Sody do Prania L. i A. Hirszhorn	Grodno, Orzeszkowej 49; tel. 261, tlg. Hirszhorn Grodno
Hoffmann	Pierwsza Polska Rafineria Olejów Jadalnych Olejarnia i Fabryka Tłuszczów Roślinnych Paweł Hoffmann i S-ka	Bielsko, tel. 20-52; tlg. Hoffmannco Bielsko

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Hohenlohe	Zakłady Hohenlohego, Hohenlohe-Werke Sp. Akc.	Wełnowiec G. Śl.; tel. Katowice 339-71, tlg. Hohenlohe Wełnowiec Górny Śląsk
• Hugohütte	Hugohütte Zakłady Chemiczne Sp. Akc., Tarnowskie Góry	Tarnowskie Góry Karłuszewiec; tel. 545-46, tlg. Hugochemie Tarnowskie Góry
• Huta Feniks	Zakłady Bieli Cynkowej i Przetworów Chemicznych „Huta Feniks" Sp. Akc.	Będzin; tel. 718-19, tlg. Feniks Będzin
Huta Pokój	„Huta Pokój" Śląskie Zakłady Górniczo - Hutnicze Sp. Akc.	Katowice, Zamkowa 3; tel. 319-21, 319-31, 345-03
Hydrox	Zakłady Chemiczne „Hydrox" Sp. z o. o.	Warszawa, Św. Stanisława 9/11; tel. 284-24, tlg. Hydrox Warszawa
Ihnatowicz	Wytwórnia Chemiczno - Kosmetyczna dawniej Jan Ihnatowicz Sp. z o. o.	Lwów, Sykstuska 25; tel. 216-82
Impregnacja	Fabryka Papy Dachowej „Impregnacja" Sp. z o. o.	Bydgoszcz, Marsz. Focha 4; tel. 12-14, 12-15, 10-03, tlg. Impregnacja Bydgoszcz
• Indogum	Fabryka Wyrobów Gumowych „Indogum"	Warszawa, Srebrna 16; tel. 653-15, tlg. Indogum
• Inwald B-cia	Fabryka Farb Mineralnych i Chemicznych B-cia Inwald i A. Sercarz Spadk.	Będzin, Kościuszki 40; tel. 713-24, tlg. Inwald Będzin

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Inwald B. J.**	Fabryka Bieli Cynkowej i Huta Cynkowa „Leontyna" B. i J. Inwald, Sp. firm.	Będzin, Kościuszki 54; tel. 714-19, 718-90, tlg. Inwald Będzin
I. P. F.	Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, Instytut Przemysłu Fermentacyjnego i Bakteriologii Rolnej	Warszawa, Krakowskie Przedm. 66; tel. 226-44 tlg. Fermentacja Warszawa
* **Iskra**	„Iskra i Karmański" Fabryka Farb i Przyborów Malarskich. Właść. M. Chyżewski	Kraków, Lubelska 12; tel. 114-74, 141-80, 125-65, tlg. Iskra Kraków
Iskropol	„Iskropol" Fabryka Tektur Smołowcowych	Łódź, Rzgowska 126; tel. 187-44
Itron	Zakłady Chemiczne „Itron" Sp. z o. o.	Warszawa, Wronia 69; tel. 288-34
Iwonicz	Rafineria Nafty „Iwonicz" Sp. z o. o.	Warszawa, Szpitalna 12; tel. 637-55
Jago	Tow. Zakładów Przemysłowych „Jago" S. Gołembowski, J. Pryliński, Z. Zieliński i S-ka; Sp. z o. o.	Warszawa, 6 - go Sierpnia 16; tel. 882-31, 10-20-12, tlg. Jago 6-go Sierpnia 16
Jakubowicz	Maciej Jakubowicz — Fabryka Prepartów Mąki Kościanej i Superfosfatów w Wadowicach	Wadowice; tel. 84, tlg. Jakubowicz Wadowice
Janicki	patrz Szymański	
Janiszewski	Przemysł Chemiczny E. Janiszewski i S-ka Sp. z o. o.	Warszawa, Marszałkowska 62; tel. 862-05

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Jarecki	patrz Kutnowska	
Jarot	Towarzystwo Przetworów Drzewnych „Jarot" Sp. z o. o. w likwidacji	Rudnik n. Sanem; Dzierżawca Przem. Chemiczny „Boruta" Sp. Akc. w Zgierzu
Jaskółka	Fabryka Mydła „Jaskółka"	Gdynia, Dąbrowskiego 54; tel. 30-90
Jasło	„Jasło" Zakłady Przemysłowo-Naftowe „Gartenberg i Schreyer" Sp. Akc.	Niegłowice, p-ta Jasło; tel. Jasło 3, tlg. Schreyer Jasło
Jega	„Jega" Górnośląska Fabr. Lakierów i Farb Sp. z o. o.	Chorzów 1, Hajducka 55-57; tel. 419-01, tlg. Jega Chorzów
Jeleń	Fabryka Świec „Jeleń"	Warszawa, Chłodna 4; tel. 257-27
Jeleński	Krochmalnia O. Jeleński	maj. Janowicze, p-ta Kleck; pow. Nieśwież
Jon	Towarzystwo Chemiczne „Jon" Sp. z o. o.	Warszawa, Czerniakowska 166; tel. 8-44-02
Juno	Fabryka Mydeł Toaletowych i Perfumerii „Juno" Sp. Akc. dawn. Klein i Syn	Lwów, Panieńska 8; tel. 15-56

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Jurol	Przetwórnia Techno - Chemiczna „Jurol"	Warszawa, Chłodna 19; tel. 518-99
Kabel	Fabryka Kabli Sp. Akc.	Kraków - Płaszów, skrz. poczt. 273; tel. 152-70, tlg. Ołów Kabel Kraków
Kadysz	Fabryka Chemiczna Kadysz, Lewinson i Jakubowicz Inżynierowie	Warszawa, Grochowska 104; tel. 10-11-84
Kadzielnia	Sp. Akc. Zakładów Przemysłowych „Kadzielnia"	Warszawa, Boduena 1; tel. 661-05, 661-19, tlg. Kadzielnia Boduena 1 Warszawa
Kahlbaum	Polska Spółka Schering - Kahlbaum Sp. z o. o.	Warszawa, Grochowska 71; tel. 10-23-58, 10-29-35 tlg. Schering Warszawa
* **Kantorja**	Zakłady Chemiczne „Kantorja" Sp. Akc.	Warszawa, ul. Alberta I Nr. 3; tel. 201-42, tlg. Kantorja
Kantorowicz	Fabryka Mydła H. Kantorowicz	Łódź, Zachodnia 35; tel. 138-81
Karbid Wkp.	Karbid Wielkopolski Sp. Akc., Bydgoszcz	Bydgoszcz, Gdańska 96; tel. 31-75, tlg. Karbid Bydgoszcz
Karczewski	Fabryka Chemiczna Józef Karczewski	Warszawa, Bracka 11; tel. 958-29, tlg. Silikat Warszawa

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Karpaty	„Karpaty" Sprzedaż Produktów Naftowych Sp. z o. o.	Lwów, Batorego 26; tel. 299-40, do 299-43, tlg. Karpoleum Lwów
* **Karpiński**	Chemiczno - Farmaceutyczne Zakłady Przemysłowe Fr. Karpiński Sp. Akc.	Warszawa, Wolność 7/9; tel. 11-91-00, 11-06-00, 12-13-06, 12-10-02, tlg. Frankar Warszawa
* **Karp. Leppert**	Zakłady Przemysłowo - Chemiczne W. Karpiński & W. Leppert	Warszawa, Al. Jerozolimska 30; tel. 606-21, 261-06, 306-22, tlg. Karlepert Warszawa
Kasprzycki	Parowa Fabryka Mydeł Toaletowych, Perfum i Kosmetyków Wacław Kasprzycki Mgr. Farmacji	Warszawa, Piusa XI Nr. 30; tel. 8-88-57
Kawube	„Kawube" Krajowe Wyroby Biurowe Antoni Wrotny i S-ka	Warszawa, Nowy Świat 36; tel. 633-88, 635 - 24
Keilich	Gustaw Keilich — Browar i Fabryka Octu	Łódź, Orla 25; tel. 100-25
Kemi	„Kemi" Fabryki i Zakłady Chemiczno-Przemysłowe Sp. z o. o.	Warszawa, Ś-to Krzyska 23; tel. 283-81, tlg. Contractor
Kestenberg	Fabryka Mydła H. Kestenberg	Warszawa, Marszałkowska 13; tel. 829-09
Kiełbiński	Przedsiębiorstwo Robót Drogowo - Budowlanych i Fabryka Asfaltu W. Kiełbiński	Warszawa, Tyszkiewicza 9; tel. 280-75, 504-37

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Kijewski**	Sp. Akc. Fabryk Chemicznych i Huty Szklanej Kijewski, Scholtze i S-ka	Warszawa, Smolna 36; tel. 601-86, 277-86, tlg. Kiszol
Kindler	Fabryka Mydła J. Kindlera w Kaliszu	Kalisz, Pl. 11 listopada 6; tlg. Jankindler Kalisz
* **Klawe**	Towarzystwo Przem. Chem.-Farmaceutyczne d. Magister Klawe Sp. Akc.	Warszawa, Karolkowa 22/24; tel. 601-51, 625 - 08, 501-76, 673-36 tlg. Hemogen - Warszawa
* **Klein**	Edward Klein i S-ka Fabryka Przetworów Chemicznych	Warszawa, Okopowa 55, tel. 11-90-22
Klucze	Kluczewska Fabryka Papieru i Celulozy Sp. Akc.	Warszawa, Moniuszki 2a; tel. 555-16
Knorpel	I. Knorpel „Winocet"	Warszawa, Czerniakowska 160; tel. 946-24
Kocent	Kocent & Goździewicz dawn. Th. Klose	Poznań, Sew. Mielżyńskiego 23; tel. 31-86
Koch	Polska Fabryka Lakierów I. C. Koch Sp. z o. o.	Warszawa, Piaskowa 6; tel. 11-02-40, 11-51-27
Kociołkiewicz	Fabryka Pokostu A. Kociołkiewicz i S-ka	Warszawa, Jerozolimska 18; tel. 622-97
Kocznorowski	Laboratorium Czystych Preparatów Chemicznych H. Kocznorowski Sp. z o. o.	Warszawa, Polna 16; tel. 921-84

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Koksownie	1) **Koksownia Knurów**	Polskie Kopalnie Skarbowe, Katowice, Kochanowskiego 18; tel. 345-17, 345-18
	2) **Koksownia Huty Pokój**	Huta Pokój, Katowice, Zamkowa 3; tel. 319-21, 319-31, 345-03
	3) **Koksownia Ema**	Rybnickie Gwarectwo Węglowe Katowice, Powstańców 49; tel. 319-71, tlg. Rybnikwerk Katowice
	4) **Koksownia Walenty**	Rudzkie Gwarectwo Węglowe, Ruda Śląska; tel. Chebzie 523-03, tlg. Ballestrem Ruda Śl.
	5) **Koksownia Orzegów**	„Godula" Sp. Akc. Chebzie, Śląsk; tel. 523-40, 523-41
	7) **Koksownia Huty „Piłsudski"**	Wspólnota Interesów firm „Kat. Sp. Akc. dla Górn. i Hutn." i „Górnośl. Zjedn. Huty Król. i Laura" Sp. Akc. Katowice, Kościuszki 30; tel. 329-41, 329-57, 329-61
	8) **Koksownia Dębieńsko**	„

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
	9) **Koksownia Łagiewniki**	Wspólnota Interesów firm „Kat. Sp. Akc. dla Górn. i Hutn." i „Górnośl. Zjedn. Huty Król. i Laura" Sp. Akc. Katowice, Kościuszki 30; tel. 329-41, 329-57; 329-61
Kollogen	Zakłady Chemiczne „Kollogen"	Warszawa, Żytnia 20; tel. 282-45
Koloryt	Fabryka Chemiczna „Koloryt" Wł. Kłossowski i S-ka, Sp. z o. o.	Warszawa, Chłodna 36; tel. 588-40, tlg. Koloryt Warszawa Chłodna 36
Koluks	patrz Ontax	
Kołłontay	„Śląska Olejarnia Kołłontay" Sp. z o. o. Katowice-Brynów	Katowice — Brynów; tel. 349-56, 57, — 58, tlg. Kollontol Katowice
	„Kołłontay" Sp. z o. o. Polska Fabryka Margaryny i Rafineria Olejów, Katowice - Brynów	Katowice — Brynów; tel. 351-12, 312-91, tlg. Kollontol Katowice
	Eryk A. Kołłontay Fabryka Chemiczna, Katowice - Brynów	Katowice — Brynów; tel. 349-56, 349-57, tlg. Kołłontay Katowice
Kołomyja	Kołomyjska Fabryka Papieru i Tektury, Miziewicz i Hammer	Kołomyja; tel. 237, tlg. Hammer Kołomyja

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Komdrobit	Komdrobit Polskie Towarzystwo Budowy Dróg Sp. z o. o. w Warszawie	Warszawa, Mazowiecka 3; tel. 286-03, 286-05
Komicz	Patrz „Monopol"	
Kopal	Zakłady Chemiczne Kopal, Kraków	Kraków, Rzemieślnicza 5, skrz. poczt. 430; tel. 184-56
Koreska	W. Koreska Sp. Akc.	Kraków, Czarnowiejska 70; skrz. poczt. 362; tel. 167-86
Korona	Polski Przemysł Chemiczny „Korona" Sz. Sawicki i S-ka, Sp. Komand.	Lida, Krupowska 22, skrz. poczt. 63; tel. 53, tlg. Korona Lida
Korona	patrz Scherer	
Kosel	Kosel i S-ka	Łódź, Przejazd 8; tel. 111-21, filia: Piotrkowska 98; tel. 115-62
Kostuchna	Fabryka Miazgi Drzewnej i Tektur „Kostuchna" Sp. z o. o.	Kostuchna, G. Śl.
Koszycki	Fabryka Papy Dachowej, Destylacja Smoły i Wyrobów Chemicznych „Koszycki i Liber" dawn. I. Koszycki	Nowy Bieruń, G. Śl.; Warszawa, Ząbkowska 50; tel. 10-09-82
Kowalski	Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna „Ap. Kowalski"	Warszawa, Grzybowska 43; tel. 275-48, 669-64, 637-79, 673-05

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Kowalski B.	Fabryka Tektury Smołowcowej B. Kowalski	Łódź, Rzgowska 60a; tel. 150-98
Krakowska	Krakowska Olejarnia Sp. z o. o.	Kraków, Podskale 5; tel. 145-04, tlg. Olejarnia Kraków
Krau	Rafineria Nafty i Olejów Mineralnych Adolf Krau w Krechowicach	Stanisławów, Kazimierzowska 35; tel. 140, tlg. Krau Stanisławów Kazimierzowska 35
Kraus	Śląskie Zakłady Chemiczne M. Kraus	Czechowice obok Bielska, Śląsk, skrz. poczt. 13; tel. Bielsko 27-22, Czechowice 19, tlg. Kraus Bielsko
Krause	Zakłady Przemysłowe Jan Krause, Sp. z o. o. w Andrespolu	Andrespol, p - ta Andrzejów k/Łodzi; tel. Łódź 222-33, tlg. Jka Łódź
Krausse	Fabryka Farb, Lakierów i Produktów Chemicznych J. A. Krausse	Warszawa, Bonifraterska 9; tel. 551-54
Kresowa	Kresowa Olejarnia Parowa Sp. z o. o. w Wilnie	Wilno, Ponarska 5, skrz. poczt. 38; tel. 22-58, 22-23, tlg. Olejarnia Wilno
Krogulecki	Bolesław Krogulecki Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna	Warszawa, Ogrodowa 59a; tel. 620-21, 645 - 08, 640-01
Krotoszyńska	patrz Urbaniak	

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Krupiński	patrz Schmoll	
Krusche	Edward Krusche Fabryka Przetworów Chemicznych	Łódź, Płocka 39; tel. 139-45
Kruszecki	Laboratorium W. Kruszecki, Sp. z o. o.	Warszawa, Leszno 52; tel. 11-44-40
Kucharski	Fabryka Mydła Wacław Kucharski	Lublin, Zamojska 12; tel. 12-13
Kucharski J.	Zakłady Ceramiczne Jana Kucharskiego Synowie, Spółka Jawna	Białystok, Grunwaldzka 41; tel. 11-98, tlg. Kucharski Kaflarnia
* **Kurlandzka**	Akc. Towarzystwo Kurlandzkiej Olejarni w Wilnie, Sp. Akc.	Wilno, Słowackiego 28; tel. 602 i 603, tlg. Kurlandzka Olejarnia, Wilno
* **Kutno**	Zakłady Chemiczne „Kutno" Sp. Akc.	Warszawa, Pl. Napoleona 9; tel. 6-54-84, 503-52
Kutnowska	Kutnowska Olejarnia A. Jarecki i S-ka	Kutno; tel. 194, 94, tlg. Olejarnia Kutno
Kuźnicki	Emil Kuźnicki — Fabryka Tektury Dachowej, Produktów Chemicznych i Asfaltu w Oświęcimiu Sp. Akc.	Oświęcim 2; tel. 62, tlg. Kuźnicki Oświęcim 2
Lacart	„Lacart" Sp. z o. o.	Warszawa, Ogrodowa 59; tel. 5.08-84, tlg. Lacart Warszawa
Landau	Landau i Schönberg Fabryka Papy Dachowej, Chrzanów	Chrzanów; tel. 67

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Laokoon**	Zakłady Chemiczne „Laokoon" Sp. Akc. we Lwowie	Lwów, Furgalskiego 6, skrz. poczt. 26; tel. 210-62, 287-21
Lauterpacht	Józef Lauterpacht Fabryka Olejów Roślinnych Pokostu i Kitu w Żółkwi	Żółkiew; tel. 3, tlg. Lauterpacht Żółkiew
Lebensold	M. A. Lebensold — Warszawska Fabryka Tektury, Smoły Gazowej i Asfaltu	Warszawa, Wolska 9; tel. 660-05
Lechistan	Polska Fabryka Ołówków L. i C. Hardmuth-Lechistan Sp. Akc.	Kraków, Czarnowiejska 70; skrz. poczt. 40; tel. 121-36, tlg. Hardtmuth Kraków
Legionowo	Wojskowe Warsztaty Balonowe w Legionowie	Legionowo k. Warszawy; tel. 10 i 11
Lenko	Zakłady Przemysłowe Włókiennicze „Lenko" Sp. Akc.	Bielsko (Śl.), skrz. poczt. 82; tel. 20-81 do 20-84, tlg. Lenko
Leo	patrz Scherer	
* **Leonowit**	Towarzystwo Fabryki Wyrobów Azbestowych i Gumowych „Leonowit" Sp. Akc.	Łódź, Piotrkowska 175; tel. 219-44, 168 - 20, tlg. Leonowit Łódź
Lesta	„Lesta" Wytwórnia Chemiczna właść. Leon Staniszewski	Orzegów, Kościelna 11; tel. 520-93

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Leszczyński**	M. Leszczyński i S-ka Fabryka Chemiczna Sp. Akc.	Warszawa, Ogrodowa 32; tel. 621-25, 518 - 28, 261-80, tlg. Nigrament Warszawa
Lewicka	„Zorza" Fabryka Chemicznych Wyrobów we Lwowie H. Lewicka i S-ka. Właść. Jarosław Skoplak i Aleksander Lewicki	Lwów, Kordeckiego 51; tel. 260-04
Lewkowicz	Częstochowskie Zakłady Chemiczne i Fabryka Tektury Asfaltowej Lewkowicz i Bergman	Częstochowa, Sobieskiego 30; tel. 13-95
Liban	Fabryka Produktów Chemicznych „Liban" Sp. Akc.	Kraków, Bonarka, skrz. poczt. 106; tel. 106-60, 135-95, tlg. Libanowie Kraków
* **Lignoza**	„Lignoza" Spółka Akcyjna	Katowice, Dworcowa 13; tel. 339-81, tlg. Lignoza Katowice
Lipa	„Lipa" Fabryka Destylacji Drzewa Maksymilian Skibiński	Lipa, woj. lubelskie
Lira	Fabryka Chemiczna „Lira" B-cia Flusfeder	Warszawa, Przejazd 9; tel. 11-72-01
* **Löbbecke**	Fabryka Bieli Cynkowej Braci Löbbecke	Niedzieliska, p-ta Szczakowa; tel. Szczakowa 3
Lotos	Fabryka Mydła i Wyrobów Kosmetycznych „Lotos"	Warszawa, Żelazna 59; tel. 294-06

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Lubań	„Lubań Wronki" Przemysł Ziemniaczany Sp. Akc.	Poznań 3, Cieszkowskiego 5; skrz. poczt. 1030; tel. 3400, 3406, tlg. Lubanta Poznań
Lubawski	Fabryka Przetworów i Tektur Smołowcowych Henryk Lubawski	Łódź, Dowborczyków 24; tel. 159 - 24
Luboń	Lubońska Fabryka Drożdży dawniej G. Sinner Sp. Akc.	Luboń, woj. Poznańskie; tel. Poznań 71-56, 72-74, tlg. Drożdże Luboń
Lubowscy	Fabryka Mydła Bracia Lubowscy	Włocławek, Zapiecek 10; tel. 11-30
Luft	Zakłady Przemysłowo - Handlowe Inż. E. Luft	Warszawa, Karolkowa 43; tel. 678-31, 581-78
Lukaschik	J. Lukaschik, Fabryka Mydła	Tarnowskie Góry; tel. 542-21, tlg. Lukaschik
Luster	Doktora Lustra Preparaty Lekarsko-Kosmetyczne „Miraculum" Sp. z o. o.	Kraków XVII, Obożna 14, skrz. poczt. 266; tel. 107-84, 177 - 84, 141-81, tlg. Miraculum Kraków
Lustiger	Fabryka Mydła J. D. Lustiger	Będzin, Kościuszki 2
Lutz	Polska Fabryka Farb i Lakierów Edward Lutz Sp. z o. o.	Kraków XXII, Kalwaryjska 66; tel. 131-21, tlg. Lutzfarba Kraków

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Lux	S. Lux — Fabryka Przetworów Smołowcowych oraz Skład Żelaza	Włocławek, Kaliska 41; tel. 14-07
* Łańcut	Sp. Akc. dla Przemysłu Spirytusowego i Chemicznego w Łańcucie	Kraków, Pl. Dominikański 2; tel. 135-62, tlg. Towarzystwo Spirytusowe pl. Dominikański 2
Łaska	Leszczyńska Hurtownia Surowców Rudolf Łaska	Leszno, poznańskie, skrz. poczt. 36; tel. 152, tlg. Rudolf Łaska Leszno
Łęczycki	Fabryka Farb i Lakierów K. Łęczycki	Poznań, Św. Wawrzyńca 47; tel. 77-06
Łódzka Wytw.	patrz Grynberg	
Madaus	Przemysł Chemiczno-Farmaceutyczny Dr. Madaus et Co Sp. z o. o.	Warszawa, Belwederska 32—34; tel. 836-95, tlg. Madaus Warszawa
Magna	„Magna" Fabryka Wyrobów Gumowych Sp. z o. o.	Kraków XXII, Romanowicza 19a; tel. 158-77
Majde	Zakłady Chemiczne — Majde i S-ka	Warszawa, Okopowa 15; tel. 211-33, 611-33, tlg. Majdeko Warszawa

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Majewski	Towarzystwo Akcyjne Fabryk Ołówków „St. Majewski" Sp. Akc. w Pruszkowie	Pruszków pod Warszawą; tel. Podmiejska 2, Pruszków: 13, tlg. Ołówki Pruszków
M. A. K.	Wytwórnia Wyrobów Gumowych M. A. K.	Warszawa, Żytnia 20
Malinowski	Laboratorium Chemiczno - Farmaceutyczne M. Malinowskiego	Warszawa, Chmielna 4; tel. 691-20
Mamlok	Fabryka Papy Dachowej i Produktów Smołowcowych Sp. z o. o. Ludwik Mamlok i S-ka	Częstochowa, Focha 13/15, skrz. poczt. 63; tel. 15-09, tlg. Glojama Częstochowa
Mamlok Z.	Fabryka Maoku i Muchołapek Zyg. Mamlok	Sosnowiec, Piłsudskiego 98; tel. 78, tlg. Mamlok Sosnowiec
Małopolska	„Małopolska" Grupa Francuskich Towarzystw Naftowych Przemysłowych i Handlowych w Polsce	Lwów, Pl. Mariacki 8, Batorego 26; tel. 299-20, 279-82, 279 - 84, tlg. Karpoleum Lwów
Marcel	Laboratorium Chemiczno - Kosmetyczne „Parfumerie Marcel"	Warszawa, Leszno 44; tel. 11-66-04
Marendowski	Krajowa Fabryka Świec H. Marendowski Sp. z o. o.	Warszawa, Leszno 4; tel. 11-27-14
Marga	„Marga" Tow. Handlowe Sp. z o. o.	Warszawa, Nowy Zjazd 1; tel. 543-85, 543-80

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Marmur	Fabryka Mydła i Pokostów „Marmur“	Warszawa, Wolska 44; tel. 584-85
Mars	Fabryka Mydła „Mars“	Biała k. Bielska, Szpitalna 10; tel. 3386, tlg. Mars Biała
Mary	Fabryka Przetworów Techno-Chemicznych „Mary	Warszawa - Sielce, Zajączkowska 9; tel. 896-69, 866-51, 12-17-89
Marynowski	Laboratorium Kosmetyczne H. Marynowski i S-ka	Warszawa VIII, Karolkowa 48; tel. 5-92-72
* **May**	Wielkopolska Spółka Dzierżawna Koncernu Dr. Roman May Sp. z o. o w Poznaniu	Luboń pod Poznaniem; Poznań, Pl. Nowomiejski 4, skrz. poczt. 23; tel. 30-91, 30-58, tlg. Roman May Poznań
Mazowieckie	Mazowieckie Zakłady Chemiczne Sp. z o. o.	Warszawa, Grójecka 56; tel. 927-56
Metan	„Metan“ Sp. z o. o. Fabryka Chemiczna	Kraków, Czarnowiejska 70; tel. 138-96
Metropol	„Metropol“ Sp. z o. o. w Radomiu	Radom, Moniuszki 21; tel. 18-78, tlg. Radomświec Radom
Metropol	Fabryka Lakierów Spirytusowych i Olejnych oraz Farby Olejnej „Metropol“ Nuchim Rotenberg	Warszawa, Lubeckiego 12

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Mikeska	Feliks Mikeska Fabryka Świec Kościelnych	Kraków, Sławkowska 19; tel. 159-42
Miklaszewski	K. A. Miklaszewski	Kraków, Św. Filipa 3; tel. 172-18, 141-08
Mikrochemia	Zakłady Przemysłowe „Mikrochemia" Paweł i Teodora Olszewscy	Warszawa, Marszałkowska 142; tel. 226-20, 525-84, tlg. Mikrochemia Warszawa
Minros	Fabryka Cerat „Minros" W. Charłupski i J. Lorek	Kalisz, Kościuszki 13, skrz. poczt. 302; tel. 28
Mi-Ra	„Mi-Ra" Zjednoczone Wytwórnie Gaśnicze Sp. z o. o.	Warszawa, Wspólna 3a; tel. 970-34, 943-94, 939-75, tlg. Mira Warszawa
Miraculum	patrz Luster	
Mix	Ernst Mix Fabryka Mydła	Bydgoszcz; tel. 111
Mleczarnia Chełmce	Mleczarnia w Chełmcach Sp. z o. o.	Chełmce; tel. 8
Mleczarnia Czerniewice	Mleczarnia Parowa Spółdzielcza	Czerniewice k. Włocławka; tel. 7
Mleczarnia Gniezno	Mleczarnia Gnieźnieńska	Gniezno
Mleczarnia Czerniewice	Spółdzielnia Mleczarska	Grabów, woj. poznańskie; tel. 16

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Mleczarnia Grodzisk	Grodziska Mleczarnia Sp. z o. o.	Grodzisk Poznański, Mossego 7; tel. 86
Mleczarnia Inowrocław	Mleczarnia	Inowrocław
Mleczarnia Jerzyce	Mleczarnia Okońskiego w Jerzycach	Jerzyce, woj. poznańskie
Mleczarnia Kościan	Mleczarnia Kościańska Sp. z o. o.	Kościan, Młyńska 8; tel. 20
Mleczarnia Kruszwica	Spółdzielnia Mleczarska	Kruszwiea; tel. 74
Mleczarnia Leszno	Mleczarnia Spółkowa Sp. z o. o.	Leszno, poznańskie, Lipowa 2; tel. 264
Mleczarnia Lubraniec	Maślarnia Parowa	Lubraniec; tel. 9
Mleczarnia Opatów	Spółdzielnia Mleczarska w Opatowie	Opatów Kielecki, Sienkiewicza 54; tel. 75
Mleczarnia Ottynia	Spółdzielnia Mleczarska	Ottynia, woj. Stanisławowskie
Mleczarnia Pawłówek	Mleczarnia Bukowska Spółdz. w Pawłówku	Buk woj. poznańskie; tel. 8
Mleczarnia Skalmierzyce	Mleczarnia Wielkopolska Spółdzielnia z o. o. Wytwórnia Masła i Kazeiny na Eksport	Skalmierzyce Nowe; tel. 17
Mleczarnia Szamotuły	Mleczarnia Szamotulska Sp. z o. o.	Szamotuły; tel. 106

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Mleczarnia Wilczyce	Parowa Mleczarnia Spółdzielcza	Wilczyce, woj. kieleckie
Mleczarnia Żychlin	Spółdzielcza Mleczarnia Parowa z odp. udz.	Żychlin; tel. 15
Monopol	Warszawska Fabryka Octu Spirytusowego „Monopol' Józef Komicz Sp. z o. o.	Warszawa, Grażyny 7; tel. 913-26
• Motor	Warszawskie Towarzystwo „Motor", Sp. Akc.	Warszawa, Marszałkowska 23; tel. 887-90, 552-60, tlg. Motor Warszawa
Myślibórski	Fabryka Przetworów Chemicznych Dyonizy Myślibórski i S-ka Sp. z o. o.	Łódź, Nawrot 17; tel. 120-78
Myszka	Pierwszy Krajowy Zakład Wyrobu Gumy do Wycierania „Guma Myszka" Sp. z o. o.	Warszawa, Leszno 140; tel. 678-24
• Myszków	Belgijska Sp. Akc. Tow. Akc. Myszkowskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu, Soie Artificielle de Myszków	Łódź, Al. Kościuszki 36; tel. 155-93, tlg. Sam Łódź
Nadwórna	Nadwórniańska Fabryka Nafty i Parafiny Sp. z o. o.	Lwów, Rutowskiego 1; tel. 239-73, tlg. Bonaft
Naftamin	Naftamin Sp. Akc. dla Przemysłu Naftowego	Katowice — Ligota; tel. 251-11, 251-12
• Nagórski	patrz „Ergasta"	

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Nasibirski Ch.	Fabryka Wypalania Kości Ch. Nasibirski	Izbica nad Wieprzem; tlg. Nasibirski Izbica
Nasibirski J.	J. Nasibirski Międzyrzec k. Łukowa	Międzyrzec k. Łukowa; tlg. Nasibirski Międzyrzec k. Łukowa
Nasierowski	Chemiczno - Farmaceutyczne Zakłady Przemysłowo-Handlowe L. Nasierowski	Warszawa, Kaliska 9; tel. 930-42, 924-39, tlg. Elen Warszawa
Natrium	Fabryka Przetworów Chemicznych „Natrium" Sp. z o. o.	Łódź, Niecała 12, skrz. poczt. 126; tel. 264-12
Natronag	Fabryka Celulozy i Papieru Natronag Sp. Akc. w Kaletach, Górny Śląsk	Kalety G. Śląsk; tel. Tarn. Góry: 541 - 02, 545 - 71, Kalety: 2, tlg. Natronag Kalety
Neonitro	Wytwórnia Chemiczna „Neonitro"	Poznań, Marsz. Piłsudskiego 4; tel. 49-74
Nestor	Przemysł Mydlarski i Kosmetyczny Nestor wł. Bernard Rojzen	Warszawa, Grodzieńska 51; tel. 10-03-64, tlg. Konik Warszawa
Nicolau	Fabryka Chemiczno - Technicznych Preparatów M. Nicolau i S-ka, Sp. z o. o.	Warszawa, Grochowska 173; tel. 10-09-30
Niechcice	Zakłady Przemysłowe „Niechcice"	Niechcice, tel. Gorzkowice 2; tlg. Niechcice Gorzkowice

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Niemojowski	S. W. Niemojowski Fabryka Papieru, Wyrobów z Papieru Sp. Akc. w Bielsku	Bielsko, Rzeźnicza 26; tel. 28-40, tlg. Niemojowski Bielsko
Niton	Chemiczne Zakłady Przemysłowe „Niton" Sp. z o. o.	Warszawa, Krochmalna 87; tel. 530-81
* **Nitrat**	Polskie Zakłady Chemiczne „Nitrat" Sp. Akc.	Warszawa, Mińska 25, skrz. poczt. 759; tel. 561-20, tlg. Nitrat Warszawa
Nitrolak	Wytwórnia Chemiczna „Nitrolak"	Poznań, Pocztowa 23; tel. 10-14
* **Nobel**	Standard - Nobel w Polsce Sp. Akc.	Warszawa, Jerozolimska 57, tel. 999-19, tlg. Stanobel Warszawa
* **Nobiles**	Fabryka Lakierów i Farb Towarzystwo „Nobiles" Kochanowicz, Sachnowski & Co, Sp. Akc.	Warszawa, Szpitalna 5; tel. 664-39, 664-40
Noblesse	Fabryka Mydła „Noblesse"	Warszawa, Ogrodowa 10; tel. 11-97-39
Noga	W. Noga i S-ka	Gniewkowo; tel. 45, tlg. Noga Gniewkowo
Nowak	E. Nowak	Łódź, Wołowa 23; tel. 221-27
Nowosądecka	Nowosądecka Fabryka Kleju, Nowy Sącz	Nowy Sącz; tel. 1-65, tlg. Fabryka Kleju Nowy Sącz

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Nowowilejka	Nowo - Wilejska Fabryka Masy Drzewnej i Papieru Sp. Akc.	Wilno, W. Pohulanka 15; tel. 13-45
Odol	Przemysł Chemiczno - Kosmetyczny Odol C-ie, Sp. Akc.	Lwów, Szwedzka 3; tel. 202-33, tlg. Odol Lwów
* Oleo	„Oleo" Oel - und Fettfabrik A. G.	Gdańsk, Schellmühler Wiesendamm 6; tel. 272-19, 259-19, tlg. Oleofett
* Olivum	Holländisch Danziger Oel. u. Firnis - Fabrik „Olivum" G. m. b. H.	Gdańsk, Neufahrwasser, Wilhelm str. 21; tel. 350-72, 350-76, tlg. Olivum
Omega	„Omega" Fabryka Farb Graficznych	Wilno, Nowogródzka 18
Omega	Fabryka Mydła „Omega"	Warszawa, Ziemowita 36; tel. 10-04-21
Ontax	„Ontax" Spółka Przemysłowo-Handlowa	Warszawa, Traugutta 3; tel. 224-94, 224-96
Opatów	Mleczarnia Spółdzielcza Opatów, Spółdzielnia z odpow. udziałami	Opatów, st. kol. Ostrowiec, n. Kam., Sienkiewicza 54; tel. 75
Opieliński	patrz Cerania	
* Orawski	Fabryka Wyrobów Gumowych Orawski i S-ka, Sp. z o. o.	Warszawa, Al. Jerozolimska 105; tel. 541-06

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Orient	Parfumerie d'Orient Sp. Akc.	Warszawa, Czackiego 16; tel. 5-81-00
Orion	Wytwórnia Fotochemiczna „Orion" Sp. z o. o.	Kielce, Marsz. Focha 9, skrz. poczt. 327; tel. 17-42
Orłorog	Towarzystwo Handlowo Przemysłowe „Orłorog" Sp. z o. o. dawniej L. Orłowski i J. Rogowicz i S-ka	Warszawa, Al. Róż 16; tel. 9-81-23, tlg. Orłorog Warszawa
Oro-Conco	Oro - Conco Sp. z o. o.	Warszawa, Widok 23; tel. 504-88
Orzeł	patrz Herstein	
* **Oswag**	Zjednoczone Zakłady Materiałów Wybuchowych i Azotu Sp. Akc.	Łaziska Górne k. Mikołowa; tel. Mikołów 21-354, 21-355 tlg. Zjednoczone Łaziska Górne
* **Pabianice**	Pabianicka Spółka Akcyjna Przemysłu Chemicznego	Pabianice, Piłsudskiego 5; tel. Łódź: 121-86; Pabianice: 7, tlg. Tetrazo Pabianice
Pacanowski	H. Z. Pacanowski i Syn	Piotrków, Al. 3 Maja 6; tel. 10-64, 11-62
Pacanowski M.	Fabryka Mydła i Świec M. Pacanowski	Wolbrom, Krakowska 22; tel. 10

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Paetz	Wincenty Paetz Zakłady Przemysłowe Przetworów Żywnościowych	Poznań, Mostowa 11, skrz. poczt. 425; tel. 24-38
Palmolive	Colgate - Palmolive Sp. z o. o.	Warszawa 1, Rymarska 6; tel. 11.67-88, 11.67-91, tlg. Palmolive Warszawa
Pankrol	Wytwórnia Preparatów dla Przemysłu Garbarskiego Sp. z o. o. w Krakowie	Kraków 14, Barska 87/89; tel. 152-45, tlg. Pankrol Kraków
Pariwar	Spółka Handlowo Przemysłowa z ogr. odp. „Pariwar"	Warszawa, Kopernika 11; tel. 6.49-39, 6.49-38, tlg. Pariwar Warszawa
Pasternak	Fabryka Mydła M. Pasternak	Chmielnik
Patria	„Patria" Fabryka Świec	Bydgoszcz, Pomorska 44; tel. 28-05
Pelikan	Zakłady Chemiczne Pelikan Sp. z o. o.	Warszawa, Skierniewicka 26/28; tel. 5.40-23
Perek	Fabryka Lakierów i Pokostu J. Perek	Leszno, Głogowska 39; tel. 220, tlg. Perek Leszno
Perfection	„Perfection" Sp. z o. o.	Warszawa, Śniadeckich 16; tel. 8.96-73
Perlmutter	Fabryka Farb i Ultramaryny Chaim Perlmutter	Lwów - Zniesienie, Ogrodowa 3, skrz. poczt. 7; tel. 252-86

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Persil	„Persil" Polska Spółka Akcyjna, Bydgoszcz	Bydgoszcz, skrz. poczt. 30; tel. 30-08, tlg. Persil Bydgoszcz
Perun	Francuskie Towarzystwo Akcyjne „Perun" Sp. Akc.	Warszawa, Jasna 1; tel. 560-47
Peszke	Alfred Peszke Fabryka Tektury Smołowcowej i Asfaltu	Warszawa, Zawiszy 8; tel. 208-96 663-11
Peter	Wytwórnia Olejów Przemysłowych Hugo Peter Jr.	Białystok, Branickiego 5; tel. 38, tlg. Peter Białystok
Petronafta	„Petronafta" Towarzystwo Górnicze Sp. z o. o. Krosno	Jasło; tel. 27, Krosno; tel. 102
Petsch	Laboratorium B. Petsch Sp. z o. o.	Warszawa, Mokotowska 59 m. 25; tel. 959-35
Pezetwu	Polskie Zakłady Przetworów Chemicznych Fabryka Bieli Cynkowej Sp. z o. o.	Warszawa I, Leszno 139/141; tel. 502-54, tlg. Pezetwu
Pfützner	Spółka Komandytowa Adolf Pfützner i Synowie	Lwów, Słowackiego 4; tel. 220-75, 220-50
Pharma	Polska Sp. Akc. „Pharma" Mag. B. Jawornicki w Krakowie	Kraków, Długa 46—48; tel. 124-64. tlg. Pharma Kraków
Pharmachemia	„Pharmachemia". Laboratorium Chem. - Kosmetyczne właść. W. Paździerski mag. farm.	Bydgoszcz, Sienkiewicza 11; tel. 14-61

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Pharmedia	Fabryka Chemiczna „Pharmedia" Sp. z o. o.	Warszawa, Chełmska 52; tel. 910-92, 613-21, tlg. Era Warszawa
* **Piastów**	Zakłady Kauczukowe „Piastów" Sp. Akc.	Warszawa, Złota 35, tel. 533-49, 562-60, tlg. Piastogum Warszawa
Pichert	Fabryka Papy Dachowej i Destylacja Smoły, Hurtownia Materiałów Budowlanych i Opałowych Bracia Pichert Sp. z o. o.	Toruń, Przedzamcze 7/9; tel. 16-79, 16-27
Piechcin	Fabryki Wapna i Cementu „Piechcin" Sp. Akc. w Piechcinie pod Pakością	Piechcin, pod Pakością; tel. Pakość: 20 i 35, tlg. Wapienniki Pakość
Pietrzak	J. Pietrzak Fabryka Świec	Jarocin, Rynek 11
Pigment	Fabryka Farb Drukarskich Pigment Sp. Akc.	Warszawa IV, Kawęczyńska 9/11; tel. 10.09-31, 10.19-46, tlg. Pigment Warszawa
Piliński	Antoni Piliński dawn. O. Lastig	Bydgoszcz, Trybunalska 2; tel. 34-07, 34-17, tlg. Piliński Bydgoszcz
* **Pionki**	Państwowa Wytwórnia Prochu	Radom; tel. 10-00; Pionki; tel. 6, tlg. Pewupe, Oddział w Kielcach, Zagnańska 41; tel. 15-79, tlg. Oleum Kielce

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Piver	Perfumeria L. T. Piver Sp. z o. o. w Warszawie	Warszawa, Grójecka 77; tel. 9.26-76
Płocka	Olejarnia Płocka W. Szperling, Płock	Płock, Nowy Rynek 4, skrz. poczt. 45; tel. 11-01
Płocki	Kaliska Parowa Fabryka Ultramaryny, Płocki, Wasserman i S-ka Sp. z o. o.	Kalisz, ul. Dobrzecka 84; tel. 402, tlg. Ultramaryna Kalisz
P. M. S.	Polski Monopol Spirytusowy	Dyrekcja; Warszawa, Leszno 1; tel. 11.34-28, 11.07-57, 11.78-01, 11.07-39, 11.38-31
P. M. Z.	Sp. Akc. do Eksploatacji Państwowego Monopolu Zapałczanego w Polsce	Warszawa, Królewska 3; tel. 610-57, 610-59, 670-93, 610-21, 610-29, 610-37, 627-58, 542-00, tlg. Monzap
Pojawski	Polski Przemysł Chemiczny inż. M. Pojawski	Warszawa, Puławska 39; tel. 700-04
Poka	Pomorska Wytwórnia Kazeiny „Poka" wł. inż. Z. i J. Klotz	Bydgoszcz, Gdańska 134; tel. 15-45
Polak	Warszawska Fabryka Bieli Cynkowej Polak i S-ka Sp. z o. o.	Warszawa, Jagiellońska 4/6; tel. 10.03-16
* **Polchem**	„Polchem" Polsko - Belgijskie Zakłady Chemiczne Sp. Akc.	Bruksela 8, rue Montagne du Parc. Toruń, Szosa Bydgoska 94/106; tel. 23-23 i 23-24, tlg. Polchem

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Poleska	Wytwórnia Olejów i Pokostów p. f. „Olejarnia Poleska“	Brześć n. B, Długa 128; tel. 257
Polfosfor	Polfosfor Sp. Akc.	Zarzekowice k. Nadbrzezia
Polichemja	Polichemja Sp. z o. o. Fabryka Przetworów Chem.	Łódź, Żeromskiego 125; tel. 219-35, tlg. Cutrilin
Pollabor	Laboratorium Farmaceutyczno - Kosmetyczne „Pollabor“	Warszawa, Leszno 17; tel. 11-54-85, 11-84-72, 11-84-77
Polmin	„Polmin“ Państwowa Fabryka Olejów Mineralnych	Lwów, Akademicka 7; tel. 102-20, tlg. Polmin
Polo	Fabryka Świec i Mydła „Polo“ właśc. Fr. Hawliczek	Warszawa, Czerniakowska 203; tel. 9.47-57
Polpharma	„Polpharma“ Polska Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna Apt. K. Boskamp	Starogard, Kościuszki 24/26; tel. 82
Polski Eufalt	patrz Eufalt	
Polski Tlen	Towarzystwo dla Produkcji i Sprzedaży Tlenu i Gazów Przemysłowych Sp. z o. o.	Warszawa, Al. Jerozolimska 67; tel. 877-80, 892-94
Polskie Zakł.	Polskie Zakłady Chemiczne Sp. z o. o.	Łódź, Kilińskiego 95; tel. 110-91
Pomorska Fabr.	Pomorska Fabryka Tlenu Sp. z o. o.	Bydgoszcz, Gdańska 34

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Potok**	Fabryka Olejów i Tłuszczów Roślinnych „J. D. Potoka Synowie“ Sp. Akc.	Będzin, Małobądź, skrz. poczt. 6; tel. Będzin 718-64, 718-65, tlg. Potokowie Będzin
P. P. G.	„Pepege“ Polski Przemysł Gumowy Sp. Akc.	Grudziądz, Br. Pierackiego 57/9; tel. 15-60, tlg. Pepege Grudziądz
* **P. P. O.**	„Polski Przemysł Octowy“ Sp. z o. o.	Warszawa, S-to Krzyska 23; tel. 288-79, 690-59, tlg. Cheza Warszawa
Prad	Prad	Warszawa, Zwrotnicza 4/6
Pragłowski	Fabryka Ogni Sztucznych J. Pragłowskiego dawniej J. Rutkowskiego	Lwów, Zielona 48
Pretorja	Fabryka Wyrobów Gumowych Zakłady Wulkanizacyjne „Pretorja“ Edmund Mataj i S-ka	Warszawa, Leszno 44; tel. 11.29-35
Primeros	Polska Fabryka Wyrobów Gumowych „Primeros“ dzierżawca „Bagum“	Warszawa, Złota 4; tel. 667-10,
Prochemja	Zakłady Przemysłowo-Handlowe „Prochemja“	Łódź, Senatorska 4, skrz. poczt. 310; tel. 263-38
Progresse	Fabryka Lakierów i Politury	Warszawa, Burakowska 9; tel. 11.09-43

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Przemysł Mydl.	Fabryka Mydła „Przemysł Mydlarski" Sp. z o. o.	Lwów, Panieńska 27; tel. 214-17
* **Przetwórnia**	Przetwórnia Olejów Roślinnych Sp. Akc.	Radom, Piłsudskiego 4; tel. 15-26, tlg. Przetwórnia Radom
Pszczółka	„Pszczółka" Krajowa Fabryka Świec i Wyrobów Woskowych	Tarnów; tel. 292, 10-25, tlg. Pszczółka Tarnów
Puls	Przemysł Mydlarski i Perfumeryjny Fryderyk Puls Sp. Akc. w Warszawie	Warszawa, Wierzbowa 11; tel. 600-97, tlg. Puls Warszawa
Pychowice	Wapienniki i Kamieniołomy Pychowickie Sp. z o. o.	Kraków, Św. Krzyża 16; tel. 144-91
Quebracho	Fabryka Ekstraktów Garbarskich Tow. Akc. „Quebracho" Sp. Akc.	Warszawa I, Rybaki 6; tel. 11.42-90; 11.42-91, tlg. Quebracho Warszawa
Rabinowicz	Fabryka Kwasu Mlekowego Dra H. Rabinowicza, dawniej Pierwsza Fabryka Kwasu Mlekowego Dr. K. Szajnerta i S-ki	Łódź, Pabianicka 49
Radeccy	B-cia Radeccy Wł. A. Radecki, T. Orłowski	Inowrocław, Św. Mikołaja 13; tel. 1-04, 6-04
* **Radocha**	Sp. Akc. Fabryk Chemicznych „Radocha" w Sosnowcu	Sosnowiec, skrz. poczt. 50; tel. 621-21, 621-22, 621-23, tlg. Radocha Sosnowiec

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Radomsko	Francuska Sp. Akc. „Société Anonyme pour l'Industrie Metallurgique en Pologne" Towarzystwo Akcyjne Przemysłu Metalurgicznego w Polsce	Radomsko, Reymonta 48; tel. 22.92, tlg. Metal Radomsko
Radziwiłłmonty	Zakłady Przemysłowe „Radziwiłłmonty"	Kleck k. Nieświeża
Rafineria Metali	Rafineria Metali Szlachetnych Turczyński, Rapke i S-ka Inżynierowie	Warszawa, Focha 4; tel. 254-54, tlg. Turap
Rajszer	Fabryka Mydła Rajszer Bracia	Radom, Słowackiego 49; tel. 24-52
* **Rattner**	Sp. Akc. Chemiczna Fabryka Dr. Rattner	Warszawa, Jerozolimska 105; tel. 263-30, 263-04, 263-42, tlg. Farba Warszawa
Ratz	Bernard Ratz	Kraków, Czarnowiejska 70; tel. 153-15, tlg. Superior Kraków
Ravis	„Ravis" Sp. z o. o. Paris-Varsovie	Warszawa, Długa 26; tel. 11.25-03, tlg. Ravis Warszawa
Reden	Fabryka Farb Chemicznych „Reden" Sp. z o. o.	Będzin, skrz. poczt. 104; tel. 714-40, tlg. Fabryka Reden Będzin
* **Rędziny**	Fabryka Przetworów Chemicznych „Rędziny" Sp. Akc.	Rudniki - Rędziny; tel. 4, tlg. Chemiczna Rudniki-Rędziny

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Reger	Fabryka Chemiczna „Tukan" Karol Sander	Poznań, Sew. Mielżyńskiego 4; tel. 40-19
Rekord	Fabryka Tłuszczu Jadalnego „Rekord" Sp. z o. o.	Warszawa, Wolność 2; tel. 11.45-68
Rekt. Chełm.	Chełmska Rektyfikacja i Fabryka Wódek Adolf Dauman	Chełm, Kolejowa 27; tel. 58, tlg. Rektyfikacja Chełm
Rekt. Lublin	Rektyfikacja Lubelska Spadkobierców Jana Czarnieckiego	Lublin, Spółdzielcza 6, skrz. poczt. 222; tel. 22-92, tlg. Rektlub Lublin
Rembertów	Wytwórnia Amunicji Nr 2	Rembertów
Remeikiszki	Fabryka Krochmalu Ziemniaczanego Br. A. A. Salmonowiczów w Remeikiszkach	Remeikiszki p. Holszany pow. Olszański
* **Roche**	Polska Spółka Wytworów Chemicznych „Roche" Sp. Akc. w Warszawie	Warszawa XII, Rakowiecka 19; tel. 809-98, 831-99, tlg. Rochepol Warszawa
Rogala	Pomorska Fabryka Farb J. Rogala	Toruń, Łazienna 6, tel. 18-02, tlg. Farba Toruń
Rommenhöller	Fabryka Kwasu Węglowego C. G. Rommenhöller Sp. z o. o.	Warszawa (Wola), Prądzyńskiego 24; tel. 581-88, tlg. Rommenhöller Warszawa
Rost	Leon Rost	Poznań, Marsz. Piłsudskiego 3 m. 2, tel. 10-02

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Rosicki	Fabryka Wyrobów Korkowych, Materiałów Izolacyjnych i Chemicznych Rosicki, Kawecki i S-ka Sp. z o. o.	Łódź, Orla 17/19; tel. 218-47, 107-70, tlg. Rosicki Orla 17 Łódź
Rothe	Antoni Rothe	Kraków, Sławkowska 20; tel. 121-74, tlg. Rothe Kraków
Rotter	Magister Józef Rotter i S-ka Fabryka Chemiczno-Kosmetyczna Sp. z o. o.	Lwów, Potockiego 94; tel. 214-31
Rozen	Fabryka Wosku Pszczelnego Ch. Rozen i Syn, Kurów woj. Lubelskie	Kurów, woj. Lubelskie, skrz. poczt. 12
Rubinowicz	Fabryka Mydła M. Rubinowicz	Łódź, Zachodnia 2; tel. 233-26, 187-30
Ruziewicz	Fabryka Ceraty i Sztucznej Skóry B-cia Ruziewicz i M. Krywicki	Warszawa, Czerniakowska 84; tel. 955-72, tlg. Ceraderma Warszawa
Rygawar	Warszawsko - Ryska Fabryka Wyrobów Gumowych „Rygawar"	Warszawa - Praga, Gocławska 9; tel. 10.05-24, 10.15-12, 10.02-83
Sadzan	Łódzka Fabryka Sadzy Angielskiej „Sadzan"	Łódź, Pomorska 102; tel. 227-40, 228-69
Safat	„Safat" dzierż. „Alka"	Warszawa, Al. 3 Maja 22/24; tel. 209-39

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **S. A. G.**	Śląskie Kopalnie i Cynkownie Sp. Akc.	Katowice, Piłsudskiego 31, skrz. poczt. 132; tel. 309-31, 309-37, tlg. Zinchariz Katowice
Salmonowicz	patrz Remeikiszki	
* **Sanok**	„Sanok" Polska Spółka dla Przemysłu Gumowego Sp. Akc.	Sanok, tel. 112, i 113, tlg. Guma Sanok
Sapin	Przetwórnia Wyrobów Smołowcowych „Sapin" Sp. z o. o.	Będzin, Sielecka 69; tel. 7-62
Sapodor	Fabryka Mydeł Toaletowych Perfum i Kosmetyków „Sapodor" Sp. z o. o.	Warszawa, Wolność 2; tel. 11.73-99
Sarmatia	Wytwórnia Chemiczna „Sarmatia" Franciszek Jaworowski	Warszawa, Gęsia 99; tel. 11.36-54
* **Satelit**	Fabryka Wyrobów Gumowych „Satelit" Sp. z o. o.	Łódź 5, Wólczańska 168, skrz. poczt. 14; tel. 148-29, tlg. Gumsatelit
Saturn	Wytwórnia Chemiczna „Saturn"	Łódź, Piotrkowska 238; tel. 158-18
Sawja	„Sawja" Fabryka Tlenu w Czempiniu; właśc. Inż. A. Jezierski	Czempin pozn., tel. 27, tlg. Sawja Czempin
Schaefer	Zakład Sztuki Kościelnej Kazimierz Schaefer	Wielkie Piekary, woj. śląskie, Mariacka 29/33; tel. 530-12

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Scharff C.	Fabryka Chemiczna dawniej Karol Scharff & Co.	Katowice, skrz. poczt. 122; tel. 345-31, 345-32, tlg. Scharffco Katowice
Scharff M. J.	Fabryki Tektury Dachowej M. J. Scharff Sp. Kom.	Łódź, 11-go Listopada 113a, skrz. poczt. 402; tel. 137-05, tlg. Mis Łódź
Scherer	Laboratorium Leo — H. i W. Scherer	Kraków, pl. Kossaka 5; tel. 107-53, tlg. Laborleo Kraków
• **Schicht**	Przemysł Tłuszczowy „Schicht - Lever" Sp. Akc. (dawniej Saturnja)	Warszawa, Nowy Zjazd 1; tel. 555-40, 605-77, 605-99, tlg. Schichtpol Warszawa
Schleifer	Fabryka Papy Dachowej, Hurt Materiałów Budowlanych, Karol Schleifer Świecie n. W.	Świecie n. W., pl. Min. Pierackiego 2/3; tel. 114 i 125
Schmoll	Fabryka Pasty Schmoll, E. Krupiński w Krakowie	Kraków, Prądnicka 20, skrz. poczt. 159; tel. 173-23, tlg. Schmollpasta Kraków
Schülde	Fabryka Barwników Anilinowych Bruno Schülde, Łódź	Łódź, Łąkowa 34/36; tel. 149-14
Schwanenfeld	M. Schwanenfeld i S-ka	Tarnów, Przemysłowa 3; tel. 1-63, 4-75

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Schweikert	Towarzystwo Wyrobów Wełnianych i Gumowych „F. W. Schweikerta“ Sp. Akc.	Łódź, Piotrkowska 147; tel. 195 - 68, tlg. Schweikerto
* **Scott & Bowne**	Fabryka Chemiczna „Scott & Bowne“ Sp.. Akc.	Warszawa, Okopowa 21/23; tel. 233-93, 221-48, tlg. Emulsja
Seeger	W. Seeger Sp. z o. o.	Warszawa, Żórawia 31; tel. 946-49
* **Sekcja Przemysłu Perfumeryjno-Kosmetycznego**	Sekcja Przemysłu Perfumeryjno - Kosmetycznego przy Związku Przemysłowców w Krakowie. Obejmuje 13 fabryk perfumeryjnych	Kraków, Szpitalna 15; tel. 121-41, 146-16
Selulin	Fabryka Lakierów i Pokostu I. Seluńczyk i Synowie	Warszawa, Zawiszy 1/3; tel. 281-12
* **Semperit**	„Semperit“ Polskie Zakłady Gumowe Sp. Akc.	Kraków, Rzeźnicza 20, skrz. poczt. 138; tel. 136-78, 175-36, tlg. Semperit Kraków
* **Setzer**	Fabryka Ultramaryny i Farb „Setzer i Werner“ w Warszawie Sp. Akc.	Warszawa, Solec 39; tel. 922-97, 904-45, 972-01, tlg. Setzwerner
Sezemski	Fabryka Świec i Wyrobów Woskowych Fr. Sezemski	Biała k. Bielska, Śląsk; tel. 15-55, tlg. Sezemski Biała
Sidol	„Sidol“ Fabryka Przetworów Chemicznych	Warszawa Owsiana 14; tel. 10.27-81, tlg. Sidol Warszawa

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Siegel	Fabryka Chemiczna Siegel i S-ka Sp. z o. o.	Katowice II, Paderewskiego 29; tel. 344-45
Sigma	„Sigma" Górnośląska Fabryka Farb	Wełnowiec G. Śląsk; tel. Wełnowiec 307 - 81, 304-58, tlg. Sigma Wełnowiec
Sikorski	Gdyńskie Laboratorium Chemiczne (Sikorski)	Orłowo Morskie
Siła	Fabryka Kleju „Siła" w Radomiu	Radom; tel. 11-40
Sirius	„Sirius" Polskie Zakłady Pirotechniczne Sp. z o. o.	Poznań, Starołęcka 2/4; tel. 30-60
Siwik	K. Siwik, Fabryka Świec	Poznań, Kl. Janickiego 16; tel. 66-18
Skarboferm	Polskie Kopalnie Skarbowe na Górnym Śląsku Spółka Dzierżawna, Sp. Akc. w Katowicach, Société Formière des Mines Fiscales de l'Etat Polonais en Haute Silésie, S-té Anonyme à Katowice	Katowice, Kochanowskiego 18; tel. 345-17, 345-18
Skarżysko	Wytwórnia Węgla Aktywnego	Skarżysko Kamienna; tel. Skarżysko Kamienna 45 i 46, tlg. Wuwua Skarżysko Kamienna
Skiba	W. Skiba i A. Wyporek Sp. Akc.	Warszawa I, Marszałkowska 71; tel. 835-66, 841-23, 809-76

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Słomnicki	Fabryka Wyrobów Chemicznych i Opakowań Blaszanych Sz. Słomnicki w Warszawie	Warszawa, Burakowska 6; tel. 11.50-93
Słońce	Fabryka Świec „Słońce“ właść. J. Ziegenhagen	Poznań, Dolna Wilda 53; tel. 71-23
Słońce	Fabryka Chemiczna „Słońce“ Sp. z o. o. (Fabr. atramentów, kalek etc)	Warszawa, Ludna 8; tel. 953-58
Smołodrogi	„Smołodrogi“ Towarzystwo Budowy Dróg Smołowanych Sp. z o. o.	Katowice, Powstańców 50; tel. 352-93, 329-51, tlg. Smołodrogi
Smołogranit	„Smołogranit“ Sp. z o. o.	Katowice, Powstańców 14; tel. 345-04, 345-05, tlg. Smołogranit
Smołopol	Fabryka Papy Dachowej „Smołopol“ Brześć n. Bugiem	Brześć n. Bugiem, Dąbrowskiego 84; tel. 365, 425
Smołowiec	patrz Wuko	
Sobczyk	Fabryka Świec R. Sobczyk	Rybnik G. Śl., Rynek 13; tel. 3
Socha	Emanuel Socha i S-ka Sp. z o. o.	Chorzów II, Karola Miarki 23; tel. 402-34
Sokół	patrz Śmiela	

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Solali	Żywiecka Fabryka Papieru „Solali" Sp. Akc.	Żywiec 2; tel. 9 i 20, tlg. Solali Żywiec
* **Solvay**	Zakłady Solvay w Polsce Towarzystwo z o. p.	Warszawa I, Czackiego 14; tel. 591-24, 270-43, 590-99, 270-07, 666-54, 211-73, tlg. Solvayka
Solvents	Fabryka Chemiczna „Solvents"	Lwów, Goldmana 3; tel. 206-29
* **Sommer**	Pruszkowska Fabryka Ultramaryny „Sommer i Nower" Sp. Akc	Warszawa, Wspólna 58; tel. 968-32
Sorela	„Sorela" Laboratorium Leon Klein	Kraków, Starowiślna 81; tel. 151-95
Sorokiewicz	Stefan Sorokiewicz i S-ka	Warszawa, Polkowska 7; tel. 969-86
Sosnowieckie	Towarzystwo Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza Sp. Akc.	Warszawa, Moniuszki 10; tel. 625-93, 667-43, 667-24, 625-94, 667-35
* **Spiess**	Przemysł. - Handl. — Zakłady Chem. „Ludwik Spiess i Syn" Sp. Akc.	Warszawa, Danilowiczowska 16; tel. 545-20, tlg. Spiessyn Warszawa
Społem	„Społem" Związek Spółdzielni Spożywców R. P. Zakłady Wytwórcze	Kielce, Młynarska 54; tel. 11-22, tlg. Społem

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Sport	Fabryka Mydła „Sport"	Warszawa, Grodzieńska 47; tel. 10.11-93
Spółdzielnia	Chemiczna Spółdzielnia Wytwórcza w Wraszawie, Spółdzielnia z o. o.	Warszawa, Marymoncka 3a m. 5; tel. 286-57
Splitt	Laboratorium Tadeusz Splitt	Poznań, Św. Wojciecha 28; tel. 30-00
Srebrny	Krakowska Fabryka Octu H. D. Srebrny	Kraków-Zwierzyniec, Tatarska 9; tel. 128-56
Standard	Pierwsza Krajowa Przetwórnia i Pakowania Smalcu „Standard" w Polsce Sp. Akc. w Toruniu	Toruń, Grudziądzka 124/126, skrz. poczt. 104; tel. 19-07, tlg. Standard Toruń
Stanpol	patrz Stański	
Stański	Fabryka Świec „Stanpol" T. Stański	Poznań, Rybaki 8 m. 42; tel. 41-67
* **Starachowice**	Tow. Starachowickich Zakładów Górniczych, Sp. Akc. Kopalnie Rudy, Zakłady Hutnicze, Elektro - Stalownia, Odlewnia, Warsztaty Mechaniczne, Stolarnia, Fabryka Terpentyny i Kalafonii	Warszawa, Warecka 15; tel. 259-01, 270-49, 275-85, tlg. Starachowice Warszawa
Steinhagen	Steinhagen i Saenger, Fabryki Papieru i Celulozy Sp. Akc. Fabryka Celulozy we Włocławku	Warszawa, Smolna 17; tel. 614-65, 628-22, 274-02, 276-03, 266-04, 246-05, 621-59, 621-60, 501-81, 525-40, 614-08, 614-44, 11.66-00

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Steinhoff	Wytwórnia Chemiczna Steinhoff	Katowice, Zamkowa 20; tel. 301-79, 325-92
Stemar	Zakłady Przemysłowo-Handlowe „Stemar" Marian Szmorliński	Radom, Metalowa 2; tel. 14-46, tlg. Stemar Radom
Stempniewicz	J. & S. Stempniewicz Fabryka Perfum i Mydeł Toaletowych	Poznań, Marsz. Focha 34; tel. 65-95, 69-39, tlg. Kalia Poznań
Sterolin	Fabryka Przetworów Chemiczn. „Sterolin" wł. A. F. Seidel i A. Gibałka	Łódź, Przędzalniana 33; skrz. poczt. 7; tel. 150-99, 123-90
Stok B-cia	Bracia M. S. Stok Parowa Fabryka Mydła i Świec	Warszawa, Leszno 102; tel. 612-66
Stok M.	Parowa Fabryka Mydła „M. Stok"	Równe
* **Stomil**	„Stomil" Sp. Akc. Poznań	Poznań, Sew. Mielżyńskiego 1; tel. 38-35, 38-32, 38-84, 38-37, 59-03, 59-08, tlg. Stomil Poznań
Stopa	W. Stopa dawniej Ballo & Schoepe	Poznań, 3 Maja 3a; tel. 31-93
Strahl	Fabryka Mydła P. Strahl & Co	Szopienice, Kolejowa 2; tel. 241-75, 241-76

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
*** Strem**	Towarzystwo Zakład. Chem. „Strem" Sp. Akc.	Warszawa, Mazowiecka 7; tel.: 273-17, 209-23, 584-30, 203-10, 635-36, 216-00, 656-65, Oddział we Lwowie: Podleskiego 8; tel. 20-612, tlg. Strem
Strójwąs	St. Strójwąs Fabryka Olejków Eterycznych i Ekstraktów	Warszawa, Nowolipki 78; tel. 12-14-45
Strzelce	Tadeusz Belina maj. Strzelce-Wielkie	maj. Strzelce - Wielkie, p - ta Brzeźnica k. Radomska; tel. Sulmierzyce k. Radomska 8, tlg. Sulmierzyce k. Radomska
Strzemieszyce	Zakłady Przemysłowe „Strzemieszyce" Sp. Akc.	Warszawa, Warecka 9; tel. 514-07
Sylbiryt	„Sylbiryt" Sp. z o. o.	Lwów, pl. Mariacki 8
Synerga	Przemysł Chemiczny „Synerga"	Warszawa, Al. Grójecka 75/77; tel. 8-43-13
Syntetol	„Syntetol" Fabryka Syntetycznych Perfum i Preparatów Chemicznych dr. Julian Flatau	Poznań, Jasna 9; tel. 75-68
*** Synthesa**	„Synthesa" Zakłady Chemiczne Sp. z o. o.	Warszawa XII Dolna 4; tel. 877-12, 877-18

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Syrena	Fabryka Mydła „Syrena" S. Zdalekier i M. Kaliński	Łomża, Kierzkowa 16
Szach	J. Szach Fabryka Perfum, Mydeł i Kosmetyków	Warszawa I, Leszno 40; tel. 11-18-80
Szamotuły	Rolnicza Spółka Olejarska Sp. z o. o. w Poznaniu	Poznań, Sew. Mielżyńskiego 7; tel. 34-73
Szechtman	Fabryka Mydła Szechtman, Berkenfeld i Stern	Płock, Zduńska 8; tel. 12-85
Szemen	Olejarnia „Szemen" Spółka Firmowa	Lida, skrz. poczt. 64; tel. 146; tlg. Szemen Lida
Szymański	Bydgoska Fabryka Świec i Wyrobów Chemicznych Szymański, Janicki i S-ka Sp. z o. o.	Bydgoszcz, Toruńska 20; tel. 15-79
Śląskie Gazy	Śląska Fabryka Kwasu Węglowego Sp. z o. o.	Wielkie Hajduki; tel. 403-95, 407-47, 414-48
Śmiechowski	Krakowska Fabryka Mydła C. Śmiechowski Sp. z o. o.	Kraków, skrz. poczt. 73; tel. 100-70, tlg. Gliceryna Kraków
Śmiela	Fabryka Wyrobów Chemicznych „Sokół" Feliks Śmiela	Warszawa, Wspólna 46; tel. 933-85
Świeca	H. Świeca	1) Pleszew Nowy Rynek 2 — 2) Ostrów Pz. Szpitalna 19
Świt	„Świt" Śląski Przemysł Chemiczny	Katowice, Marsz. Piłsudskiego 60; tel. 350-15

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Talmont	patrz Warsz. Lab.	
Targówek	„Targówek“ Fabryka Olejów i Tłuszczów Technicznych	Warszawa, Leszno 8; tel. 11-72-11, 10-02-01
Taze	Fabryka Mydła „Taze“	Warszawa, Chłodna 43; tel. 590-35
Technochemia	„Technochemia“ Laboratorium Techno-Analityczne	Warszawa, Solna 6; tel. 283-77
Teoskol	Zakłady Chemiczno Przemysłowe „Teoskol“ Sp. z o. o.	Warszawa, Polna 16; tel. 9-66-37
* **Terebenthen**	„Terebenthen“ Zjedn. Fabryki Terpentyny Puszczy Białowieskiej B-cia Porowscy i S-ka, Sp. Akc.	Warszawa, Złota 62; tel. 263-90, 514-38, tlg. Terebenthen Warszawa
Terpen	Zakłady Chemiczne „Terpen“ Sp. z o. o.	Warszawa, Burakowska 9; tel. 12-18-48
* **Tesp**	Spółka Akc. Eksploatacji Soli Potasowych	Lwów, Pl. Smolki 5; tel. 104-30, tlg. Tesp Lwów
* **Tezet**	Przetwórnia Tłuszczów Zwierzęcych „Tezet“ Sp. z o. o.	Warszawa, Pl. Żelaznej Bramy 2; tel. 201-82
Thomas	Maksymilian Thomas	Wielkie Hajduki, Ligonia 7, st. kol. Hajduki; tel. Chorzów 41-233, 40-163

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Tiegenhof**	„Tiegenhöfer Oelmühle“ Aktiengesellschaft	Tiegenhof; tel. 16, tlg. Oelmühle Tiegenhof
Tilsor	„Tilsor“ Śląska Fabryka Chemiczna Sp. z o. o.	Katowice II, Wyspiańskiego 3; tel. 340-44, 303-21
Tlen	Lwowska Fabryka Chemiczna „Tlen“ Sp. z o. o.	Lwów, Ogrodnicka 7; tel. 204-75, tlg. Tlen Lwów
* **Tobis**	Zakłady Chemiczne J. Tobis Sp. Komandytowa	Warszawa, S - to Krzyska 23; tel. 690-57, 288-79, 690-59, 276-54, tlg. Jotte Warszawa
* **Tomaszów**	Tomaszowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu Sp. Akc.	Warszawa, Wilcza 9a; tel. 833-61, 875-39, 875-49, 876-59, 975-43, 931-83, 828-96, tlg. Soartif Warszawa
Topola Królewska	Spółdzielnia Mleczarska w Topoli Królewskiej z odpow. udziałami	Topola, p -ta Łęczyca, woj. łódzkie, tel. 85
Tow. Asfalt.	Polskie Towarzystwo Asfaltowe Sp. Akc.	Warszawa, Niemcewicza 28; tel. 588-47
* **Tschakert**	Fabryka uszczelnień do maszyn R. Tschakert i S-ka	Warszawa, Jerozolimska 45; tel. 8-94-55, 8-94-11, 665-42, tlg. Adiant Warszawa
Tukan	patrz Reger	

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Unamel	Zakłady Przemysłowe „Unamel". Dr. W. A. Henatsch	Unisław, Pomorze; tel. 12
* **Unida**	Unida-Oelwerke O. m. b. H.	Przedstawicielstwo Warszawskie „Agorit" Sp. z o. o., Warszawa, Szkolna 2; tel. 650-62. Gdańsk, Schellmühl, Broschkischerweg 18; tel. 212-51, 258-39, tlg. Unida
* **Union**	Zakłady Przemysłu Tłuszczowego i Olejarskiego „Union" Sp. Akc.	Gdynia - Port, Nadbrzeże Indyjskie, skrz. poczt. 125; tel. Centrala 29-41, tlg. Olejarnia Gdynia
Urbanek	Fabryka Przetworów Techno-Chemicznych Jan Urbanek	Warszawa, Niska 66; tel. 11-44-01
Urbaniak	Krotoszyńska Fabryka Wyrobów Woskowych w Krotoszynie właśc. Franciszek Urbaniak	Krotoszyn, (Poznań) skrz. poczt. 21; tel. 113
Urbanowicz	Zakłady Przemysłowe B-cia Urbanowicz	Wilno, Szeptyckiego 10; tel. 18-82
Urbin	Urbin Sp. z o. o.	Bydgoszcz, Grodzka 12; tel. 33-68
Urodzaj	„Urodzaj" Spółka z ogran. poręką dla Wyrobu Sztucznych Nawozów i Kleju w Gorlicach	Gorlice; tel. 42, tlg. Urodzaj Gorlice
Ursus	Fabryka Mydła „Ursus" wł. St. Kozłowski	Bydgoszcz, Marsz. Focha 43; tel. 18-43, tlg. Ursus Bydgoszcz

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Vacuum	Vacuum Oil Co Sp. Akc.	Czechowice, p-ta Dziedzice; tel. Bielsko 27-01, 27-02, tlg. Vacuum Bielsko
Vampyro	Zakłady Chemiczne „Vampyro"	Warszawa, Al. Ujazdowska 18 m. 17; tel. 9-14-47
Ventzke	Ventzke & Duday	Grudziądz, Pierackiego 61/63; tel. 20-88, tlg. Ventzkeduday
Victoria	Fabryka Przetworów Chemicznych „Victoria"	Kraków 14; tel. 134-85, 169-94, tlg. Victoria Kraków 14
Viola	„Viola" Właśc. A. Pływacki	Warszawa, Elektoralna 13; tel. 270-68
Vitolin	Fabryka Lakierów Angielskich i Emalii Kolorowych „Vitolin" dawniej J. Czechowicz i K. Pajewski	Warszawa, Madalińskiego 76/78; tel. 884-14
Vulcanit	Fabryka Przetworów Kauczukowych „Vulcanit" Sp. z o. o.	Warszawa - Belweder, Turecka 2; tel. 832-27, 863-01, tlg. Vulcanit Warszawa
Wagner	Franciszek Wagner i S-ka Zakłady Mechaniczne i Fabryka Tlenu	Łódź, Żeromskiego 94, skrz. poczt. 1; tel. 198-29, tlg. Wagnerka

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Wanda	„Wanda" Zakłady Chemiczne w Krystynopolu	Krystynopol, woj. lwowskie; tel. 9, tlg. Wanda Krystynopol
* **Wander**	Dr. A. Wander Sp. Akc. Fabr. Chem. Farmaceutyczna	Kraków, Mogilska 80, skrz. poczt. 67; tel. 162-23, 161-12, tlg. A. Wander Kraków
Wanilina	Pierwsza Polska Wytwórnia Waniliny Sp. z o. o.	Warszawa, Senatorska 36; tel. 281-66, 205-14
Wapnorud	Zjednoczone Zakłady Wapienne „Wapnorud" w Rudnikach Sp. Akc.	Warszawa, Trębacka 15; tel. 611-04, 606-22, tlg. Wapnorud Warszawa
* **Wargum**	Warszawska Fabryka Wyrobów Gumowych „Wargum" Sp. Akc.	Warszawa, Czerniakowska 84; tel. 965-57, tlg. Wargum Warszawa
Warsz. Lab.	Fabryka Mydeł i Perfum Warszawskie Laboratorium Chemiczne Sp. Akc. (Sprzedaż wyrobów perf. „Majola" Sp. z o. o.)	Warszawa, Złota 61; tel. 604-72, 534-00, 655-17
Wasserman	Kaliska Parowa Fabryka Ultramaryny Płocki, Wasserman i S-ka, Sp. z o. o.	Kalisz, Dobrzecka 84; tel. 4-02, tlg. Ultramaryna Kalisz
Weinreb	Spółka Akcyjna Handlowo-Przemysłowa M. Weinreb i S-ka	Lwów, Kościuszki 7; tel. 203-46, tlg. Hopfenreb
Wenda	K. Wenda	Warszawa, Wronia 80; tel. 550-40

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Wendisch	Zakłady Chemiczne J. M. Wendisch Sukc. Sp. Akc.	Toruń, Stary Rynek 33; tel. 18-12, tlg. Wendisch Toruń
Widerszal	Polsko-Amerykańskie Zakłady Przetworów Przemysłowych wł. Marceli Widerszal inżynier	Warszawa, Królewska 31; tel. 588-55
Widerszal	S. Widerszal, Topielnia Łoju Zwierzęcego	Łomianki k. Warszawy; tel. II Podmiejska 13
Wielickie Zakł.	Wielickie Zakłady Przemysłu Spirytusowego i Chemicznego Sp. z o. o. w Wieliczce	Kraków, Basztowa 1; tel. 104-26, tlg. Snirchem
Wieniowski	Fabryka Chemiczna Wieniowski i Witkowski	Warszawa, Lindleja (Żelazna) 16; tel. 539-29
Willford	Willford Co Ltd. Łańcut	Kraków, Pl. Dominikański 2; tel. 135-62
* **Winnica**	Zakłady Chemiczne w Winnicy Sp. Akc.	Winnica p - ta Henryków, k. Warszawy; tel. I Podmiejska 17, tlg. Winchem Henryków k. Warszawy
Winocet	patrz Knorpel	
Wisła	Fabryka Przetworów Tłuszczowych „Wisła"	Warszawa, Elekcyjna 70; tel. 635-98, 635-68
Woelkert	Mydlarnia Świecie n. W., Fr. Woelkert	Świecie n. W.

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Wola**	Fabryka Chemiczna „Wola Krzysztoporska“	Wola Krzysztoporska, p-ta Piotrków Trybun.; tel. Piotrkow 11-65, tlg. Wola Piotrków Trybunalski
Wola	Zakłady Przemysłowe „Wola Krzysztoporska“	Wola Krzysztoporska, p-ta Piotrków Trybun.; tel. Piotrków Tryb. 11-09, tlg. Wola Piotrków
Wolanowski	Warszawskie Fabryki Śrub i Drutu J. Wolanowski Sp. Akc.	Warszawa, Gliniana 5; tel. 11-68-71, 11-90-18, 11-04-28, 6-68-72, tlg. Boulo
* **Wolbrom**	Fabryka Wyrobów Gumowych „Wolbrom“ Sp. Akc. w Wolbromiu	Wolbrom 2, woj. kieleckie; tel. Wolbrom 5 i 15, tlg. Guma Wolbrom
Wolf	B-cia Wolf, Fabryka Papy Dachowej, Płyt Izolacyjnych i Asfaltu	Kraków, Brzozowa 16; tel. 165-62, 165-55, tlg. Wolf Kraków Brzozowa 16
Woyton	Olejarnia i Rafineria Franciszek Woyton	Toruń, Grudziądzka 15; tel. 12-27, 20-45, tlg. Olejarnia
Wrocławski	Danziger Oelfabrik M. Wrocławski & Co	Gdańsk
Wrzesiński	Seweryn Wrzesiński właśc. Tekla Wrzesińska	Poznań, Al. Marcinkowskiego 3b; tel. 32-98

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Września	Mleczarnia i Zakłady Rolniczo - Przemysłowe Spółdzielnia z o. o.	Września, Gnieźnieńska 25; tel. 21
Wspólnota	Wspólnota Interesów firm „Katowicka Spółka Akcyjna dla Górnictwa i Hutnictwa" i „Górnośląskie Zjednoczone Huty Królewska i Laura" Sp. Akc.	Katowice, Kościuszki 30; tel. 329-41, 329-57, 329-61
Wudeta	„Wudeta" Małopolskie Zakłady Gumowe w Krośnie wł. Wurzel i Daar	Krosno; tel. 78; tlg. Wudeta Krosno
Wuelka	Warszawskie Laboratorium Kosmetyczne „Wu-El-Ka" S. Szofman i S-ka	Warszawa, Krochmalna 87; tel. 504-01
Wuko	Zakłady Przemysłowe „Wuko" Fabryki Przetworów Bitumicznych, Asfaltowych i Smołowych	Warszawa, Szkolna 2; tel. 647-87, 685-53, 685-59, tlg. Wuko Warszawa
Wupete	Polska Wytwórnia Przetworów Tłuszczowych „Wupete"	Warszawa, Grzybowska 3; tel. 255-98
Wygodzcy	Fabryka Mydła Bracia Wygodzcy	Zawiercie, Kościuszki 2
* **Wysoka**	Towarzystwo Fabryk Portland-Cementu „Wysoka" Sp. Akc.	Warszawa, Mazowiecka 7; tel. 215-05, 605-78, 675-19, 206-10, 694-03, 687-62, 612-87, tlg. Wysoka Warszawa
Zabłocie	„Zabłocie" Zakłady Chemiczne Sp. Akc.	Żywiec 2; tel. 10, tlg. Chemakto

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Zagórz	Państwowa Destylarnia Żywicy w Zagórzu	Zagórz p - ta Kłobuck; tel. Częstochowa 18-31
Zajgler	Zakłady Przetworów Chemicznych A. Zajgler i S-ka w Pruszkowie Fabryka Bieli Cynkowej	Pruszków, Pułaskiego 5; tel. 55
	Fabryka Bieli Cynkowej Aleksander Zajgler i S-ka	Sosnowiec, Biała 2; tel. 6-66
* **Zakł. Cynk.**	Polskie Zakłady Przemysłu Cynkowego Sp. Akc.	Będzin; tel. 711-51, 717-62, tlg. Blachocynk Będzin
Zakł. Gazolinowe	Polskie Zakłady Gazolinowe Sp. z o. o.	Borysław; tel. 12-08
Zakł. Tomasfosfatowe	Zakłady Tomasfosfatowe Sp. z o. o.	Katowice, Kopernika 14; tel. 341-10, tlg. Nawozy Katowice
Zalewski A.	Laboratorium sukc. A. Zalewskiego Sp. firm.	Rawa - Mazowiecka; tel. 19
* **Zawadzki**	Fabryka Chemiczna K. Zawadzki i S-ka, Warszawa	Warszawa, Mazowiecka 11; tel. 633-29, 227-34
* **Zawodzie**	Częstochowska Fabryka Farb „Zawodzie", Częstochowa	Częstochowa, Katedralna 8; tel. 24-55, tlg. Aleksander Wolberg Częstochowa
Zeidler	Zeidler i S-ka	Wolsztyn; tel. 47

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
* **Zeumer**	Dr. Zeumer, Fabryka Chem. Sp. z o. o.	Mikołów, G. Śląsk, tel. Mikołów 210-03, tlg. Zeumer Mikołów
* **Z. F. Z. A.**	Zjednoczone Fabryki Związków Azotowych w Mościcach i w Chorzowie	Mościce woj. krakowskie; tel. Tarnów: 490, 491, 492, 493, tlg Tarnoazot — Tarnów, Chorzów; tel. Chorzów: 41-781, tlg. Azotniak Chorzów
Zielona Dąbrowa	Dominium „Zielona Dąbrowa" Krochmalnia Olbrachcice	P - ta Julianka; tel. Radomsko 60, tlg. Geger Julianka
Zielonacki	Chemiczne Laboratorium Meridiol - Farmedia Józef Zielonacki	Katowice, Pl. Miarki 2; tel. 304-32
Ziering	Ch. Ziering i Syn	Stanisławów, skrz. poczt. 107; tel. 327, tlg. Fabryka Zieringów
* **Zjednoczenie Fabryk Superfosfatowych w Polsce**	Zjednoczenie Fabryk Superfosfatowych w Polsce. Członkowie: 1) „Ceres" Tow. Akc. Raciborz 2) *„**Chemische Fabrik Milch**" A. G. Gdańsk 3) * Sp. Akc. **Kijewski i Scholtze**", Warszawa 4) Sp. Akc. „**Liban**", Kraków 5) * Chem. Fabr. Dr. R. May, Poznań	Warszawa, Kredytowa 4; tel. 646-47, 694-54, 646-66, 646-57, 646-76, tlg. Super

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
	6) * Fabr. Przetw. Chem. „Rędziny" Sp. Akc. Rudniki Rędziny 7) *„Polchem" Polsko-Belg. Zakł. Chem. Sp. Akc., Toruń 8) Fabr. Chem. d. „Carl Scharff et Co" Katowice 9) * T-wo Zakł. Chem. „Strem" Sp. Akc., Warszawa, oddział we Lwowie 10) Sp. Akc. „Strzemieszyce", Warszawa	
Zjedn. Perf.	Zjednoczone Zakłady Przetworów Chemicznych i Perfumeryjnych Sp. z o. o.	Warszawa, Marszałkowska 137; tel. 217-37
* **Zjednoczenie Sprzedaży Kwasu Siarkowego**	Zjednoczenie Sprzedazy Kwasu Siarkowego, Sp. z o. o. Członkowie: 1) Dyrekcja Kopalń ks. Donnersmarcka, Świętochłowice 2) „Giesche" Sp. Akc., Katowice 3) Zakłady Hohenlohego Sp. Akc., Katowice 4) *„Polchem" Polsko-Belg. Zakł. Chem. Sp. Akc. Toruń 5) * Śl. Kop. i Cynk. Sp. Akc. Katowice (S. A. G.)	Katowice, Pierackiego 2; tel. 345-44, 345-45, tlg. Siarkowy
Złoty Potok	Fabryka Przetworów Ziemniaczanych „Złoty Potok" Sp. Akc.	Złoty Potok, p-ta Julianka; tel. 5, tlg. Syropiarnia Juljanka

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Zolin	**Fabryka** Farb i Lakierów „Zolin" inż. **chem.** Z. Słu**chocka**	Wilno, Szeptyckiego 10
Zorza	patrz Lewicka	
• **Związek Polskich Olejarni**	Związek Polskich Olejarni Członkowie: 1) Sp. z o. o. **„Białol"** Białystok 2) Olejarnia **„Chemart"** Toruń 3) Olejarnia **„Sz. A. Cuperfajn i S-wie"** Kowel 4) Olejarnia **Br. Gold** Baranowicze 5) • **Gdańska Wytwórnia Olejów**, Gdańsk 6) **P. Hoffmann i S-ka** Bielsko 7) • Zakł. Chem. **„Kantorja"** Warszawa 8) „Śląska Olejarnia **Kołłontay"** Sp. z o. o. 9) **„Kresowa Olejarnia Parowa"** Wilno 10) • Tow. Akc. **Kurlandzkiej Olejarni,** Wilno 11) **Kutnowska Olejarnia** A. Jarecki i S-ka, Kutno 12) Olejarnia **Józef Lauterpacht,** Żółkiew 13) • Sp. z o. o. **„Olivum",** Gdańsk, Nowy-Port	Warszawa, Czackiego 3/5; tel. 654-59, 308-00

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
	14) **Płocka Olejarnia** W. Szperling, Płock 15) * Sp. Akc. „J. D. Potoka Synowie", Będzin - Małobądź 16) Rolnicza Spółka Olejarska z o. o. Szamotuły 17) * Tiegenhöfer Oelmühle, Tiegenhof 18) * „Union" Sp. Akc. Gdynia 19) Olejarnia Fr. Woyton, Toruń 20) Danziger Oelfabrik M. Wrocławski & Co, Gdańsk	
* **Związek Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce**	Związek Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce. Obejmuje 17 fabryk perfumeryjnych	Warszawa, Wierzbowa 11; tel. 668-97
* **Zw. Koksowni**	Związek Koksowni Sp. z o. o.	Katowice, Powstańców 50; tel. 329-51, tlg. Koksownia Katowice
Żaba	Fabryka Muchołapek „Żaba" Sp. z o. o.	Łódź, Żeromskiego 52; tel. 121-33
Żak H.	Fabryka Perfum, Kosmetyków, Mydeł i Przetworów Chemicznych Henryk Żak	Poznań, Bukowska 37; tel. 64-38, Warszawa, Senatorska 30; tel. 5-99-76, tlg. Hezapo
Żak T.	Wytwórnia Ekstraktów, Aromatów Sztucznych Owocowych i Olei Eterycznych T. Żak Sp. z o. o.	Poznań, Różana 14; tel. 76-14

Skrót	Nazwa Firmy	Adres Zarządu
Żulin	Krochmalnia Żulin właść. Jan Budny	Rejowiec Lubelski; tel. 4
Żyrardów	B-cia Ludwik i Ignacy Dauman, Gorzelnia, Rektyfikacja, Fabryka Wódek i Likierów „Żyrardów"	Warszawa, Wspólna 52; tel. 943-93, 905-30
Żyto	Wytwórnia Chemiczna H. Żyto	Warszawa I, Grzybowska 19; tel. 280-64, 657-90

HANDEL ARTYKUŁAMI CHEMICZNYMI W POLSCE

Polska, jako państwo o ludności trzydziestokilko milionowej, jest siłą rzeczy poważnym rynkiem zbytu dla artykułów chemicznych. Jeżeli nawet uwzględnić obecną sytuację gospodarczą — to jednak stwierdzić trzeba, że pojemność rynku naszego musi stale wzrastać, nietylko wskutek przyrostu ludności, lecz również w wyniku stopniowego podnoszenia się poziomu życia.

Produkcja chemiczna z natury rzeczy przede wszystkim pokrywa zapotrzebowanie przemysłów przetwórczych; zaspakajanie bezpośrednich konsumcyjnych potrzeb ludności w zakresie artykułów chemicznych odgrywa znacznie mniejszą rolę. W okresie powojennym jednak, na skutek wzrastającego zróżniczkowania produkcji krajowej, właśnie artykuły bezpośredniej konsumpcji — jak mydło, lekarstwa, kosmetyki, pachnidła, tłuszcze jadalne, artykuły fotograficzne, obuwie gumowe, wyroby ze sztucznego jedwabiu i t. d. — docierają do coraz szerszych warstw ludności.

W każdym razie — bardzo poważna część krajowej produkcji chemicznej zaspakaja potrzeby rolnictwa i przemysłu, m. in. jest przerabiana dalej przez przemysł chemiczny. Zapotrzebowanie artykułów chemicznych jest niezwykle wielostronne, zróżniczkowane i rozproszone. Przemysł włókienniczy, który dawniej był dominującym odbiorcą artykułów chemicznych, obecnie odgrywa nieco mniejszą rolę. Rozwijający się ruch budowlany wywołał zwiększenie zużycia farb, lakierów, pokostów i t. p. Natomiast zużycie nawozów sztucznych jest hamowane przez niski poziom cen artykułów rolnych.

Przeważająca większość artykułów chemicznych produkowana jest na potrzeby wewnętrzne, eksport bowiem chemiczny nie ma w Polsce wybitniejszego znaczenia: aczkolwiek polskie artykuły chemiczne docierają obecnie do najdalszych krańców świata, to jednak wartość wywozu stanowi niecałe 8% wartości produkcji. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest brak wielkich firm handlowych, zajmujących się specjalnie eksportem

artykułów chemicznych, przeważnie zatem niektóre większe przedsiębiorstwa chemiczne same prowadzą eksport swych artykułów, utrzymując zagranicą przedstawicieli handlowych, a nawet składy konsygnacyjne.

Zresztą, w zakresie obrotu wewnętrznego — ilość poważniejszych firm, trudniących się wyłącznie handlem chemikaliami, również jest dość szczupła. Znaczna część artykułów chemicznych sprzedawana jest bez pośrednictwa, często na zasadzie wieloletnich zobowiązań. Naogół — artykuły chemiczne nie mogą być długo magazynowane bez obawy obniżenia jakości. Przemysł chemiczny nie może więc pracować na długotrwały „skład". Produkcja i sprzedaż muszą mieć charakter ciągły, najwyżej z sezonowymi odchyleniami.

Bezpośredni stosunek wytwórców z odbiorcami ma swoją dobrą stronę: przyśpiesza bowiem postęp techniczny. Jednakowoż brak ogniw pośrednich w łańcuchu wymiany odbija się zbyt silnie i natychmiastowo na wytwórcy w razie niepomyślnej koniunktury u odbiorcy.

Zastosowanie artykułów chemicznych w licznych gałęziach przemysłu przetwórczego zmusza wytwórcę chemicznego do pilnego śledzenia losu wyrabianych przez niego towarów. Musi on bacznie obserwować ewolucję metod przetwórczych, gdyż niektóre zmiany metod fabrykacyjnych, połączone z zastosowaniem innych niż poprzednio produktów chemicznych, wywołują spadek zapotrzebowania na jedne, a wzrost zapotrzebowania na inne artykuły. Nowoczesny przemysłowiec w zakresie chemicznym musi poza jakością i gatunkiem dostarczanych artykułów dbać stale o rozszerzenie zakresu zastosowania swych wyrobów.

Opracowywanie przepisów i wskazówek ułatwiających zastosowanie, przygotowywanie zestawień kolekcyj, wykorzystywanie właściwych dróg reklamy i t. p. są wypróbowanymi środkami ekspansji sprzedaży artykułów chemicznych. Rola przemysłowca chemicznego nie kończy się obecnie z chwilą sprzedaży produktu: jest on nadal technicznie i gospodarczo zainteresowany praktycznym zastosowaniem dostarczanych artykułów, aż do chwili pomyślnego ukończenia ich przerobu na nowe towary.

Artykuły chemiczne, nie mając naogół ściśle określonej indywidualności, nadają się z natury rzeczy jako obiekt porozumień handlowych wszelkiego typu. Stosunki w Polsce nie sprzyjały do wytworzenia większego koncernu chemicznego, podobnie

jak w innych krajach uprzemysłowionych. Wskutek tego porozumień typu „pionowego" posiadamy w kraju niewiele. Natomiast porozumienia „poziome" na terenie polskiego przemysłu chemicznego zyskały sobie szerokie prawo obywatelstwa we wszystkich bodaj znanych formach, a więc: wspólnoty interesów, konwencji, karteli, syndykatów ze wspólnym biurem sprzedaży lub bez niego i t. d.

Pomimo zastrzeżeń i sprzeciwów opartych przeważnie na przesłankach teoretycznych, należy stwierdzić, że zastąpienie niszczącej walki przez współdziałanie, a konkurencji anarchicznej — przez konkurencję unormowaną, przynosi pożytek zarówno wytwórcy, jak nabywcy, a poza tym całemu gospodarstwu narodowemu.

Niektóre nasze artykuły chemiczne są objęte międzynarodowymi porozumieniami. Przykładowo wymienić można związki azotowe i cyjanowe, sole potasowe, klej, karbid i t. d. Istnienie takich porozumień należy uznać za fakt dodatni, gdyż porozumienia międzynarodowe, aczkolwiek kontyngentują eksport niektórych artykułów chemicznych, to jednak z drugiej strony — przeciwdziałają zniżce cen, zapobiegają w pewnym stopniu dumpingowi i ułatwiają racjonalną kalkulację przedsiębiorstwom eksportującym.

Wysokość ogólnych obrotów artykułami chemicznymi można ustalić tylko pośrednio — na podstawie wielkości produkcji chemicznej, co nie jest ani łatwe, ani dokładne.

Dane statystyczne dotyczące wartości produkcji chemicznej są niedość ścisłe, nadto nie pozwalają wyciągnąć wniosków porównawczych za poszczególne lata wskutek zmiany cen i nomenklatury — t. j. zaliczania artykułów w wykazach statystycznych do coraz to innych działów wytwórczości chemicznej.

Przyjmując jednak za podstawę wartość produkcji chemicznej podaną za rok 1934 (ostatni rok objęty statystyką) na 679 milionów złotych, porównywując cyfrę tę z wartością produkcji chemicznej w 1929 roku — 808 milionów złotych i biorąc równocześnie pod uwagę stosunek wskaźników cen przemysłowych w roku 1934 do roku 1929, jak 59,5 do 98,6 (1928 = 100), dochodzimy do wniosku, że wartość produkcji chemicznej w roku 1929, przerachowana na poziom cen z roku 1934 wynosić mogła zaledwie — 489 milionów złotych.

Stwierdza to wydatny wzrost produkcji.

Chcąc teraz zdać sobie sprawę z przybliżonej wartości produkcji w roku 1935, musimy oprzeć obliczenie na oficjalnie podanej cyfrze na 1934 rok— 679 mil. złotych i porównać wskaźniki robotniko-godzin w produkcji chemicznej. Wskaźniki te wynoszą 81,5 za rok 1934 i 86,8 za rok 1935.

Z odpowiedniego obliczenia wynika, że wartość produkcji chemicznej w roku 1935 przyjąć możemy na 724 mil. złotych.

PALIWA I MATERIAŁY POKREWNE

WĘGIEL KAMIENNY

Polskie złoża węgla kamiennego, których eksploatacja na większą skalę datuje się od końca XVIII wieku, koncentrują się w południowo-zachodniej połaci kraju, w Polskim Zagłębiu Węglowym, obejmującym 3 oddzielne rejony: górnośląskie, dąbrowskie i krakowskie.

Zasoby całego Zagłębia Węglowego — do głębokości 1000 m i przy uwzględnieniu pokładów o minimalnej grubości 50 cm — oceniane są na 14 000 mil. ton zasobów pewnych i 48 000 mil. ton zasobów prawdopodobnych, łącznie 62 000 mil. ton węgla kamiennego, pochodzącego z górnego Karbonu. Zasoby Zagłębia górnośląskiego obejmują prawdopodobnie: ok. 11% t. j. ok. 5 000 mil. ton węgla koksującego i ok. 8 000 mil. ton węgla gazowniczego czyli ok. 18% — co prawda nie w najlepszych gatunkach — reszta przypada na węgiel przemysłowy. Ciepło spalania węgli górnośląskich waha się w granicach 6 600 — 7 800 kcal/kg, dąbrowskich 6 100 — 7 200 kcal/kg, krakowskich 5 300 — 5 800 kcal/kg.

Wydobycie węgla kamiennego w r. 1935 wyniosło 28 540 tys. ton, istnieje jednak możliwość poważnego zwiększenia produkcji w razie zapotrzebowania. Zbyt węgla w kraju wyraża się cyfrą ok. 65% całkowitego zbytu, podczas gdy eksport stanowi 35%.

Uszlachetniającej przeróbce chemicznej podlega 12,5% zużycia węgla kamiennego, w kraju, a mianowicie na drodze rozkładowej destylacji: 11% przerabiają koksownie, zaś 1.5% gazownie. Urządzenia do całkowitego zgazowania węgli niekoksujących na t. zw. dwugaz — posiadają dwie gazownie. Inne metody chemicznej przeróbki węgla kamiennego, jak półkoksowanie i uwodarnianie, dotychczas w Polsce nie są stosowane.

WĘGIEL BRUNATNY

Złoża węgla brunatnego rozrzucone są w postaci niedużych terenów po całym prawie kraju; spotyka się je przede wszystkim w Poznańskim, w okolicy Zawiercia, w Karpatach oraz na Podolu Małopolskim.

Zasoby tego surowca oceniane są na 1 500 mil. ton pewnych i 5 000 mil. ton prawdopodobnych, łącznie 6 500 mil. ton. Wartość opałowa waha się ok. 4 500 do 5 000 kcal/kg.

W okresie powojennego głodu węglowego roczne wydobycie węgla brunatnego dochodziło do 270 tys. ton, w r. 1935 spadło do 18 tys. ton, nie mogąc wytrzymać konkurencji węgla kamiennego. Węgiel brunatny stanowi obecnie jedynie materiał opałowy dla okolicznej ludności i drobnego przemysłu. Większą przyszłość mają na razie zdaje się tylko złoża wielkopolskie, chociaż dzisiaj najbardziej eksploatowane są pokłady w okolicy Zawiercia.

Zakładów przerabiających węgiel brunatny chemicznie — np. drogą prażenia lub ekstrakcji — dotychczas w Polsce nie ma.

TORF

Torfowiska, rozsiane prawie po całym terenie Polski, stanowią ok. 6.15% ogólnej powierzchni kraju, t. j. ok. 2.380.000 ha. Koncentrują się one głównie we wschodnich połaciach kraju, chociaż nie brak ich również w Poznańskim, na Pomorzu i w Małopolsce.

Ogólne zasoby tego surowca oceniane są na ok. 5 500 mil. ton masy powietrzno-suchej (25% wilgoci), w tym tylko ok. 5% torfowisk lepszych — wysokich, zaś 95% torfowisk nizinnych, dających produkt o dużej zawartości popiołu. Średnia wartość opałowa powietrzno-suchego torfu wynosi ok. 3 000 kcal/kg.

Torfowiska eksploatowane są prawie wyłącznie na użytek domowy w okolicach słabo zalesionych lub nie mających dogodnego połączenia z Zagłębiem Węglowym; zwiększoną produkcję wykazywał zwłaszcza okres wojenny i pierwsze lata po wojnie. Obecnie produkcja spadła, np. za rok 1933 oceniana jest na ok. 2 mil. ton, dokładnych jednak cyfr brak.

Chemicznej przeróbce — np. drogą destylacji rozkładowej— torf w Polsce nie podlega, chociaż przeprowadzano u nas próby w tym kierunku.

ŁUPKI BITUMICZNE

Łupki występują w Polsce w dwóch głównych obszarach: w Karpatach i Górach Świętokrzyskich. Dopiero przyszłe badania wykażą, jaka część tych łupków zasługuje na nazwę bitumicznych. Przemysłowo nie są jeszcze łupki w kraju eksploatowane.

ROPA NAFTOWA

Polskie złoża naftowe ciągną się szerokim pasem wzdłuż całych Karpat i ich przedgórza, dzieląc się na okręgi jasielski, drohobycki i stanisławowski.

Prace nad inwentaryzacją naszych terenów naftowych i ich zasobów są obecnie w toku. Dotychczas stwierdzona powierzchnia pól naftowych wynosi 3 930 ha, naftowych i gazowych 2 410 ha, wyłącznie gazowych 860 ha, łącznie 7 200 ha. Sumaryczna produkcja ropy naftowej do r. 1935 przekracza 34 miliony ton. Ok. 55% całego wydobycia w Polsce daje Zagłębie Borysławskie (w okręgu drohobyckim), którego ropa — nosząca nazwę „Standard" — ma skład mniej więcej jednakowy: ok. 12% benzyny, przeszło 30% nafty i ok. 6% parafiny. Ropy z innych terenów posiadają skład bardzo różnorodny, zwłaszcza jeżeli chodzi o benzynę, której zawartość dochodzi do 30%, oraz parafinę, której zawartość spada niekiedy do 0. Wartość opałowa ropy waha się w granicach 10 000 do 11 000 kcal/kg.

Ogólna produkcja ropy naftowej w r. 1935 wyniosła 51 476 cystern (po 10 000 kg), z czego 50 926 cystern przerobiono w rafineriach, uzyskując średnio 17% benzyny, 29% nafty, 21% oleju gazowego i opałowego, 11% olejów smarowych, 5% parafin, oraz drobniejsze ilości asfaltu, koksu, waseliny, smarów stałych i t. p. Eksport w stosunku do całej wytwórczości produktów naftowych w r. 1935 wyraża się cyfrą 36.2%, w szczególności obejmował on 55% uzyskanej benzyny, 24% nafty, 40% olejów: gazowego, opałowego i smarowych, 76% parafiny.

GAZ ZIEMNY

Gaz ziemny towarzyszy ropie naftowej w pasie podkarpackim, występując bądź z ropą, jako t. zw. gaz mokry, bądź samodzielnie, jako t. zw. gaz suchy. Główne tereny gazonośne — to jasielski, daszawski, borysławski i bitkowski.

Orientacyjnie podawane są cyfry 9 miliardów m^3 gazu jako zasobów terenów jasielskich i 20 miliardów m^3 jako zasobów terenów daszawskich. Gaz ziemny suchy składa się głównie z metanu i posiada wartość opałową ok. 8 600 kcal/m^3. Gaz mokry zawiera obok metanu jego homologi, jak etan, propan, butan, pentan i heksan.

Produkcja gazu ziemnego w Polsce wynosiła w r. 1935 — 485 409 tys. m^3, z czego 56% poddano przeróbce, uzyskując 39 482 408 kg gazoliny. Przy stabilizacji gazoliny otrzymano pew-

ne ilości (około 700 000 kg) t. zw. skroplonego gazu ziemnego, składającego się głównie z propanu i butanu, a znanego na rynku pod nazwą gazolu i eteryny.

Chemiczna przeróbka gazu ziemnego jest w Polsce dopiero w zawiązku, np. w jednej z gazowni rozkłada się gaz ziemny w generatorze gazu wodnego na wodór i tlenek węgla, jedna zaś z hut uzyskuje z gazolu wodór, potrzebny do cynkowania blachy żelaznej. Dalsze istniejące możliwości przeróbki gazu ziemnego, przede wszystkim stosowane w Ameryce otrzymywanie sadzy wysokogatunkowej, dalej przeróbka na pochodne chlorowe i t. p., nie zostały dotychczas w Polsce zrealizowane.

WOSK ZIEMNY

W Polsce znane są złoża wosku ziemnego w Borysławiu, Dźwiniaczu, Staruni i Truskawcu. Najważniejszą firmą prowadzącą obecnie wydobycie i sprzedaż wosku ziemnego jest Sp. Akc. „Borysław" w Borysławiu.

Wydobycie wosku ziemnego w r. 1935 wynosiło 645 ton.

Wosk ziemny stosowany bywa przy fabrykacji farb i lakierów, farb graficznych, past i czernideł oraz mas kablowych. Przeważnie używa się rafinowanego wosku ziemnego, czyli t. zw. cerezyny. Należy z ubolewaniem stwierdzić, że w kraju produkcja cerezyny jest b. słabo rozwinięta, wskutek czego większa część wydobytego wosku wywożona jest zagranicę, gdzie podlega oczyszczeniu.

Niektórzy konsumenci, jak np. mniejsze fabryki farb i lakierów, stosują częstokroć gotowe mieszaniny różnych wosków (a więc wosku ziemnego z woskiem karnauba, montanowym i t. d.). Zmierzając do rozszerzenia zbytu wosku ziemnego w kraju, należałoby zorganizować nie tylko rafinowanie surowego produktu, lecz ponadto t. zw. — szmelcownię, czyli ośrodek produkcji stopów woskowych.

SUROWCE MINERALNE

MINERAŁY BRAKUJĄCE

Nie znaleziono dotychczas w Polsce minerałów (albo odkryto je tylko w minimalnych ilościach), które mogłyby dostarczać następujących pierwiastków:

berylu, rtęci, ceru, cyny, toru, bizmutu, chromu, molibdenu, wolframu, uranu, fluoru, niklu, palladu, osmu, irydu i platyny.

Jod i brom znajdują się w źródłach leczniczych: Rabki, Iwonicza i Olesiowa. Brom jest znany jako składnik kainitu kałuskiego, jednak w bardzo niewielkich ilościach. Lit zaś znajduje się w źródłach Rymanowa, Szczawnicy i Wysokiej.

W złożach miedzionośnych na Miedziance, ziemi kieleckiej, znaleziono kilka minerałów, zawierających antymon, kobalt i ślady bizmutu. Tak więc minerał „Lubeckit" jest jedynym w Polsce minerałem zawierającym kobalt (obok miedzi i magnezu); „Miedziankit" zawiera ok. 17% arsenu, 0,8% antymonu, 46% miedzi, 4,7% cynku, 0,05% bizmutu i ponadto ok. 27% siarki. Żyły tych minerałów są bardzo niezasobne i zupełnie nie mają przemysłowego znaczenia. Ślady złota występują na Polesiu, zwłaszcza na terenie wsi Wielki Rożan, jednakże w ilościach bardzo drobnych. Tak więc — z praktycznego punktu widzenia— nie rozporządzamy również krajowymi surowcami dla produkcji litu, złota, antymonu, bromu, jodu i kobaltu.

MINERAŁY SODOWE

Sól zwykła (kuchenna)

Złoża soli są w Polsce bardzo bogate i tworzą dwie grupy: wzdłuż Karpat — poczynając od granicy rumuńskiej aż do Śląska oraz w Wielkopolsce. Sól ukazuje się w 3-ch postaciach: jako złoża soli kamiennej, jako iły solonośne (z zawartością 30 do 85% czystej soli) i w postaci solanek, czyli naturalnych źródeł słonych, zawierających wodny roztwór soli w ilościach od 1 do 25%.

Wschodnia część małopolskiego utworu solonośnego składa się przeważnie z iłów oraz z licznych źródeł solankowych. Są one podstawą 7 warzelni soli, położonych w województwach lwowskim i stanisławowskim (w Lacku, Drohobyczu, Stebniku, Bolechowie, Dolinie, Kałuszu, Łanczynie i Kosowie). Wszystkie te warzelnie należą do Skarbu Państwa i pracują systemem panwiowym.

Zachodnia część podkarpackiego utworu solonośnego zawiera sól kamienną, częściowo z domieszką iłów i materii bitumicznych. Złoża te są podstawą słynnych kopalni w Wieliczce i Bochni, których początek sięga bodaj X wieku. Kopalnie należą do Skarbu Państwa i produkują sól kamienną różnych gatunków (jadalną, przemysłową, bydlęcą). W Wieliczce istnieje ponadto warzelnia soli, należąca również do Skarbu Państwa, pracująca

nowoczesnym systemem odparowywania wody w zakrytych kotłach, pod zmniejszonym ciśnieniem. Surowiec — solankę warzelnia otrzymuje częściowo z kopalni w Wieliczce, częściowo zaś z Baryczy, gdzie solanka otrzymuje się przez ługowanie wodą pokładów solonośnych za pomocą wierceń; na powierzchnię wychodzi prawie nasycona solanka. Salina w Baryczu należy do firmy „Zakłady Solvay w Polsce" i produkuje solankę nietylko dla warzelni soli, lecz przede wszystkim jako surowiec dla fabryki sody pod Krakowem.

Niemniej bogate w sól są województwa poznańskie i pomorskie. Złoża mają formę olbrzymich bloków i słupów (jak w Wapnie i w Górze) lub pokładów (jak pod Szubinem). Sól odznacza się wielką czystością. Czynna jest kopalnia „Wapno", znajdująca się w pow. wągrowieckim, należąca do Zakładów Solvay i eksploatująca blok czystej soli. W Inowrocławiu działa warzelnia soli, należąca do Skarbu Państwa, pracuje systemem panwiowym, jest jednak (w odróżnieniu od warzelni wschodnio-małopolskich) dużym zakładem przemysłowym. Surowiec-solanka jest otrzymywany przez ługowanie złóż solnych, znajdujących się w pobliżu warzelni. Również pod Inowrocławiem znajduje się zakład solankowy Zakładów Solvay, pracujący na potrzeby fabryki sody w Mątwach i wytwarzający solankę przez wymywanie soli w kopalnianych chodnikach i komorach natryskami wodnymi.

W b. Królestwie Kongresowym — pokłady soli dotychczas nie zostały odkryte. Państwowa warzelnia soli w Ciechocinku— przerabiała otrzymywaną z otworów wiertniczych naturalną solankę, z zawartością zaledwie 5 do 6% soli.

Wytwórczość soli w Polsce możnaby znacznie silniej rozwinąć, gdyby można znaleźć dostateczny zbyt. Możliwości zwiększenia produkcji są właściwie nieograniczone.

Istnieje w Polsce ustawowy przywilej (monopol) Skarbu Państwa w zakresie kupna, sprzedaży, wywozu i przywozu soli; wyjątki są dopuszczalne na podstawie specjalnych pozwoleń Ministra Skarbu. Sól do celów przemysłowych, sprzedawana po cenach zniżonych, podlega obowiązkowi skażania. Na nabycie, w celach przemysłowych, soli nieskażonej lub skażonej innym środkiem niż olej mineralny, wymagane jest zezwolenie urzędu skarbowego akcyz i moponolów. Dyrekcja Polskiego Monopolu Solnego znajduje się w Warszawie, ul. Królewska 35.

Polska jest jednym z niewielu krajów (obok Niemiec, Francji, Rosji, Hiszpanji i Stanów Zjednoczonych A. P.), które posiadają złoża soli potasowych. Bliżej zbadane i eksploatowane pokłady soli potasowych znajdują się w Małopolsce Wschodniej. Czyne są 3 kopalnie w Kałuszu, Stebniku i Hołyniu. Przeciętna zawartość waha się koło 12% tlenku potasu. Bogatsze złoża (wyżej niż 20% K_2O) eksploatuje kopalnia w Hołyniu.

W Wielkopolsce, łącznie z zaleganiem soli zwykłej, występują również pokłady soli potasowych. Są one dotychczas niedostatecznie zbadane i przemysłowo nie eksploatowane; w przyszłości mogą być podstawą wielkiego przemysłu potasowego.

Małopolskie złoża posiadają dość skomplikowany skład, wskutek czego ich eksploatacja nastręcza trudności techniczne. Oprócz soli zwykłej, która zawsze towarzyszy solom potasowym oraz iłu niełatwego do usunięcia — pokłady zawierają rozmaite związki potasu, w połączeniu ze związkami magnezu i wapna. W złożach tych występują następujące minerały:

Sylwin KCl
Karnalit $KCl . MgCl_2 . 6H_2O$
Kainit $KCl . MgSO_4 . 3H_2O$
Langbeinit $K_2 SO_4 . 2Mg SO_4$
Pikromeryt $K_2 SO_4 . Mg SO_4 . 6H_2O$
Polihalit $K_2SO_4 . MgSO_4 . 2CaSO_4 . 2H_2O$
Halit $NaCl$
Anhydryt $Ca SO_4$
Gips $Co SO_4 . 2H_2O$
Kizeryt $Mg SO_4 . 2H_2O$.

Ujemnymi cechami naszych pokładów są: ich niejednorodność i obecność znacznych ilości iłu, który trzeba usuwać przy produkowaniu soli koncentrowanych. Natomiast — dodatnią cechą jest istnienie w naszych pokładach siarczanu potasu (podczas gdy np. francuskie i rosyjskie pokłady zawierają jedynie chlorki potasu).

Sole potasowe małopolskie odkryto w r. 1804; stwierdzono ich obecność na przestrzeni od Kałusza do Drohobycza; natomiast — w zachodnich pokładach soli zwykłej (w Wieliczce, Bochni, na Śląsku) nie znaleziono związków potasowych. Eksploatacja została rozpoczęta w połowie XIX stulecia, jednakże

z różnych powodów nie wykazała większego postępu. Dopiero Polska Odrodzona stwarza warunki szybszego rozwoju.

Pokłady soli potasowych są własnością Państwa, które wypuściło je w dzierżawę Sp. Akc. Eksploatacji Soli Potasowych (TESP). Państwo ma znakomitą większość udziałów w Tespie, którego główne biuro znajduje się we Lwowie, ul. Smolki 5. Kopalnie małopolskie dostarczają następujących surowców (przerabianych następnie na produkty handlowe):

Sylwinit, czyli mieszaninę sylwinu i soli zwykłej, bez kizerytu lecz z pokaźną ilością polihalitu i anhydrytu. Sylwinit, pochodzący z Kałusza, zawiera do 15% K_2O i spore ilości iłu. Sylwinit z Hołynia zawiera 20% (czasami do 25%) K_2O.

Sól twardą, czyli mieszaninę sylwinitu z kizerytem, zawierającą ponadto langbeinit i kainit, wydobywaną w kopalni w Stebniku. Zawiera względnie mało iłu.

Surowiec langbeinitowy wydobywany w Stebniku; zawiera prócz langeinitu także sól kamienną, kainit, pikromeryt i niewiele iłu.

Surowiec kainitowy wydobywany w Kałuszu; zawiera 10 do 15% K_2O oraz znaczne ilości soli.

Surowiec karnalitowy wydobywany w Kałuszu, jednakże w niewielkich ilościach, bez praktycznego znaczenia.

Dalsza przeróbka wychodzi z powyższych surowców i daje szereg produktów, wypuszczanych na rynek, głównie jako nawozy sztuczne.

Produktem nieprzerabianym chemicznie, a stanowiącym ilościowo poważny artykuł sprzedaży, jest „kainit", wydobywany w Stebniku i Kałuszu i sprzedawany w surowym stanie, po uprzednim zmieleniu. Zawiera 10 do 14% K_2O[1]).

Sylwinit przerabiany jest na „sole potasowe", o różnym stężeniu przeważnie 21,25 i 40% K_2O, służące również jak „kainit" do nawożenia.

Surowiec langbeinitowy jest w drobnych ilościach sprzedawany w stanie surowym jako „langbeinit", mający zastosowanie w lecznictwie, głównie jednak przerabia się go na „kalimag", połączenie siarczanu potasu i magnezu, używane do nawożenia, a mogące być półproduktem do fabrykacji siarczanu potasowego i siarczanu magnezowego. Przerób polega na płukaniu surowca zwykłą wodą, co doprowadza do rozpuszczenia soli, z pozostawieniem trudniej rozpuszczalnego langbeinitu (18% K_2O).

---

1) Patrz rozdział „Nawozy potasowe"

Przez rozpuszczenie lagbeinitu w gorącej wodzie (temp. 80°) i ochłodzenie — dochodzi się do osadzenia kalimagu, zawierającego 28 do 30% K_2O.

Zagadnienie otrzymywania siarczanu potasowego z kalimagu jest możliwe do rozwiązania; parę metod zostało już opracowanych. Koniecznością gospodarczą jest jednoczesne użytkowanie związków magnezu, gdyż tylko wówczas produkcja siarczanu potasowego może się opłacić.

Langbeinit płukany zawiera ok. 34,8% K_2 SO_4 i ok. 51,5% Mg SO_4, a kalimag zawiera ok. 54,1% K_2 SO_4 i ok. 41,3% Mg SO_4.

RUDY MIEDZI

Miedź rodzima odkryta została pod wsią Mydzkiem, w pow. Kostopolskim. Pokłady zawierają przeszło 99% miedzi, ale odkryte dotychczas złoża są bardzo szczupłe.

Wszystkie znane złoża rud miedzi znajdują się w okolicach Kielc.

W Miedzianej Górze zalegają iły, o zawartości 1 do 5% miedzi. Złoże było eksploatowane do r. 1827, później w okresie wielkiej wojny do 1922 r.

W Miedziance — minerały miedzionośne zawierają przeciętnie 8,2% miedzi. Pokłady te eksploatowane były w pierwszym ćwierćwieczu XIX wieku oraz w okresie wielkiej wojny. Następnie kopalnie zostały zatopione, z powodu nierentowności.

Ponadto — znane są złoża kruszców miedzi w Kostomłotach, okolicach Chęcin i t. d.

Kieleckie złoża rud miedzianych, aczkolwiek niebogate i obecnie nieeksploatowane, zasługują jednak na uwagę.

RUDY SREBRA

Srebro występuje w Polsce w rudach ołowiu. Nasza wytwórczość srebra ma znaczenie tylko lokalne.

W skali produkcji światowej, wydobywane przez nas ilości są tak małe, że nie odgrywają na rynku międzynarodowym żadnej roli.

Światowa produkcja srebra wynosiła w 1935 r. 6 700 ton. Produkcja w Polsce ulegała wahaniom. Do najwyższego poziomu doszła w r. 1930, kiedy wyprodukowano 17.377 kg. W ostatnich latach produkcja wynosi ok. 1.000 kg rocznie.

Srebro jest wytwarzane przez Sp. Akc. „Giesche", Katowice, ul. Podgórna 4.

Zasobność ziem polskich w siarczan magnezu naszkicowana została w ustępie, traktującym o solach potasowych. Kizeryt ($MgSO_4$. $2H_2O$) nie występuje w Polsce samodzielnie w większych pokładach, lecz znajduje się bądź z innymi minerałami, zawierającymi siarczan magnezowy, jak langbeinit, pikromeryt, polihalit i kainit, bądź z minerałami nie zawierającymi magnezu. W tych warunkach wydzielenie czystego siarczanu magnezu jest zadaniem trudnym, które może być rozwiązane równolegle z produkcją siarczanu potasu z surowca langbeinitowego.

W pewnym okresie Państwowa Fabryka Związków Azotowych w Chorzowie produkowała saletrę potasową przez działanie azotanu wapnia na surowiec langbeinitowy i jako produkt uboczny wydzielał się wówczas czysty siarczan magnezowy.

Chlorek magnezu znajduje się wprawdzie w kombinacji z chlorkiem potasu w kałuskim karnalicie, ale ilości wydobywanego karnalitu są zbyt drobne, aby mogły być podstawą fabrykacji na większą skalę chlorku magnezu.

Źródłem związków magnezowych mogłyby stać się dolomity (podwójne węglany magnezu i wapnia), znajdujące się w kraju w poważnych ilościach. Znane są patenty pozwalające w pewnych warunkach oddzielić od siebie węglany, znajdujące się w dolomicie. Tanio otrzymany węglan magnezu mógłby być podstawą otrzymywania tlenku magnezu (magnezji palonej), siarczanu, chlorku i innych związków magnezu.

Jako źródło nabywania dolomitów można wymienić:

1) Kopalnie dolomitu Benno Cohn & Co, w Tarnowskich Górach.

2) Huta Pokój, Katowice, Zamkowa 3.

3) Górnośląskie Zjednoczone Huty Królewska i Laura, Katowice, Kościuszki 30.

4) Kamieniołomy „Dolomit", Kraków, Basztowa 17.

5) Zakłady Wapienne i Dolomitowe „Eltes", Będzin, ul. 1 Maja 2.

6) Kamieniołomy Miast Małopolskich, Kraków, Mikołajska 6.

7) Kamieniołomy dolomitu Edward Woźny, Katowice, Powstańców 45a.

8) Sp. Akc. Fabr. Portland-Cementu „Szczakowa", Bielsko, Krasińskiego 32.

9) „Dolomit" Sp. z o. o., Pogorzyce, p. Chrzanów.

MINERAŁY WAPNIOWE

Kamień wapienny, kreda, gips

Kamień wapienny znajduje się w wielkiej obfitości we wszystkich dzielnicach Polski, z wyjątkiem kresów północno-wschodnich. Kamieniołomy wapienne są tak liczne, że trudno byłoby wymienić wszystkie.

Podajemy adresy ważniejszych producentów:

1) „Alba" Zjedn. Fabryki Przemysłu Mineralnego, Sp. Akc. Lwów, Fredry 9.

2) Zakł. Przemysł. „Chęciny", Wolica, p-ta Chęciny.

3) Dudziński, Potuczek, Rayski, Wapienniki i Kamieniołomy Szaflary i Rogoźnik, Nowy Targ, Piłsudskiego 44.

4) „Eltes" Sp. Firm. Zakł. Wapienne i Dol., Będzin 1 Maja 2.

5) Jakób Gottlieb, Wapienniki i Kamieniołomy, Lwów, Kochanowskiego 26.

6) Sp. Akc. Zakł. Przem. „Kadzielnia", Warszawa, Boduena 1.

7) W. Kanigowski, Zakład Wapienny, Rudniki-Rędziny.

8) Wapienniki i Kamieniol. „Liban Ehrenpreis", Kraków-Podgórze, Parkowa 2.

9) Kopalnie Zakł. Przem. „Pereświt", Sulejów, Piotrkowska 51.

10) Fabr. Wapna i Cementu „Piechcin", Piechcin, p-ta Pakość.

11) Wapienniki i Kamien. Pychowickie, Sp. z o. o., Kraków, Św. Krzyża 16.

12) Zjedn. Zakł. Wapienne „Wapnorud" w Rudnikach, Warszawa, Trębacka 15.

Kredę grubą i margiel kredowy znajdujemy w formacji kredowej, ciągnącej się na północ od Karpat i dalej na północny-wschód od Krakowa, w dolinie Nidy i Wisły, w ziemi Kieleckiej i Radomskiej aż do Bugu ziemi Lubelskiej oraz Wołyniu i Polesiu, a także na południo-wschód między Bugiem a Dniestrem. Najbielszą miękką kredę znajdujemy koło Chełma, Zamościa i Rejowca.

Najważniejszymi producentami są:

1) Parowe Fabryki Kredy S. Ch. Grinberga S-cy, Krzemieniec, Źródlana 9.

2) Wielkopolska Kopalnia Kredy Cyryl Bajon, Leszno Wkp.

T. zw. szpat lekki, będący specjalną odmianą węglanu wapnia, jest dostarczany z własnych kopalni przez firmę „Alba", Lwów, ul. Fredry 9. Mielonego szpatu lekkiego używa się do rozcieńczania białych farb mineralnych, zwłaszcza zaś bieli cynkowej.

Gips występuje tylko w pewnych odosobnionych miejscach, najobficiej w okolicach Pińczowa i Buska, przeważnie w północno-wschodniej części doliny rzeki Nidy. W Małopolsce złoża białego alabastru znajdują się koło Szczerca i Trembowli, oraz nad Dniestrem, koło Mielnic. Na Górnym Śląsku gips spotykamy po obu stronach Odry, a w Poznańskim w okolicach Nakła.

Najważniejszymi producentami są:

1) „Alba" Zjedn. Fabr. Przem. Mineralnego, Lwów, Fredry 9.

2) Kopalnie Gipsowe von Roth Czernica, właśc. Helena Ernstowa, Rybnik, Kościuszki 58.

3) Kopalnie i Fabryka Gipsu D-ra Romana hr. Scipio w Łopuszce Wielkiej.

4) Zakł. Przemysłowe „Standard-Gips" Sp. Akc., Lwów, Fredry 9.

5) Pierwsza w Kraju Fabr. Gipsu p. f. „Alabaster", właśc. inż. Br. Plebiński, Warszawa, Czerniakowska 156.

MINERAŁY STRONTOWE

W złożach siarkonośnych w Czarkowach (nad Nidą) występują minerały strontowe, a przede wszystkim celestyn ($Sr\ SO_4$), którego ilość w niektórych pokładach wynosi przeszło 20%. Jednakże zasobność tych minerałów jest zbyt szczupła, aby można było przedsięwziąć przemysłowe wydobycie.

MINERAŁY BAROWE

Złoża barytu ($BaSO_4$) występują w różnych punktach gór Świętokrzyskich, przeważnie w postaci żył, razem z rudami ołowiu. Najlepiej zbadane złoże w Strawczynku, na północno-zachód od Kielc, zawierające do 96% $BaSO_4$, dało początek jedynej kopalni barytu, obecnie nieczynnej.

Złoża rud cynkowych i ołowianych, naogół występujących wspólnie, sąześrodkowane na Śląsku i w przylegających powiatach województwa krakowskiego i kieleckiego. W głębszych poziomach mamy siarczki cynku (blendę cynkową) i ołowiu (galenę); miejscami występują wspólnie z tymi rudami siarczki żelaza (markazyty). Galena zawiera zwykle nieznaczną domieszkę srebra. W wyższych poziomach siarczki przechodzą stopniowo w tlenki: blenda cynkowa — w galman, galena — w ceruzyt, wreszcie markazyty — w limonit.

Złoża naszych rud cynkowych i ołowianych stopniowo się wyczerpują. Poza eksploatowanymi obecnie, niewątpliwie istnieją nieodkryte jeszcze złoża, które stanowią cenną rezerwę na przyszłość. Ogromny spadek cen metali półszlachetnych po roku 1930 przyczynił się do zamknięcia większości naszych kopalni, produkujących rudy uboższe. Obecnie z 17-stu istniejących po wojnie większych kopalni — czynne są tylko 2, mianowicie:

„Orzeł Biały" w Brzezinach (G. Śląsk) właśc. Sp. Akc. „Giesche" Katowice, Podgórna 4.

„Nowa Helena", w Szarleju (G. Śląsk) właśc. Zakł. Hohenlohego, Wełnowiec.

Około $1/3$ rud cynkowych, przerabianych w naszych hutach, sprowadza się z zagranicy, głównie z Niemiec. Ponadto — przystąpiono do wyzyskania na szerszą skalę zapasów, znajdujących się na starych zwałach i hałdach.

Złoża rud ołowianych są prawie wyczerpane; istnieje możliwość odkrycia nowych pokładów. Obecnie przerabiane są tylko te rudy, które zawierają również cynk. Poza tym — importujemy rudy z niemieckiego G. Śląska.

Bardzo rozwinięte dawniej hutnictwo cynku reprezentowane jest obecnie tylko przez 3 śląskie przedsiębiorstwa („Giesche", Zakł. Hohenlohego oraz Śląskie Kopalnie i Cynkownie).

Ołów produkowany jest obecnie przez firmę „Giesche" oraz w Zakł. Hohenlohego.

Produkcja w r. 1935 wyniosła: cynku 85.000 ton, ołowiu 22.000 ton.

RUDY KADMU

Kadm znajduje się również w rudach cynkowych, zwykle zawierających również ołów. Kadm, który musi być wydzielony, gdyż inaczej pogarsza własności cynku, otrzymuje się po rafinacji w postaci metalu, w sztabach, o zawartości 99,99% kadmu.

Produkcja kadmu wzmaga się lub spada jednocześnie z produkcją cynku. Do niedawna Polska była na drugim miejscu jako światowy producent kadmu. Obecnie jesteśmy na piątym miejscu (po U. S. A., Australii, Kanadzie i Francji). Produkcja kadmu w Polsce wyniosła w 1935 r. 120 700 kg.

Zużycie kadmu w świecie wzmogło się bardzo w ostatnich czasach. Dawniej używany był on prawie wyłącznie do wyrobu siarczku kadmu (znanej żółtej farby) i niektórych stopów. Obecnie służy głównie do galwanizacyjnego pokrywania innych metali (żelaza, stali i glinu).

Zawartość kadmu w stopach — obniża punkt ich topnienia. Stopy takie znajdują coraz szersze zastosowanie.

Należy z ubolewaniem stwierdzić, że zużycie kadmu w kraju jest minimalne. Prawie cała produkcja jest eksportowana, głównie do Niemiec.

Kadm jest wytwarzany przez Sp. Akc. „Giesche", Katowice, ul. Podgórna 4.

MINERAŁY GLINU

W Polsce nie odkryto dotychczas poważnych złóż boksytu, który jest głównym surowcem dla wytwarzania tlenku glinu, a więc i glinu metalicznego. Są wprawdzie opracowane metody fabrykacji glinu nie z boksytu, lecz z glinek, ale dotychczas metody te nie są zastosowane w skali przemysłowej.

Gliny i glinki posiadamy w Polsce w znacznej obfitości i we wszelkich gatunkach, od bardzo rozpowszechnionej zwykłej gliny (ze znaczną zawartością żelaza, piasku i t. d.) do glinek szlachetnych, włącznie z wysokiej wartości kaoliną.

Większe pokłady glinek ogniotrwałych znajdują się w zachodniej części woj. krakowskiego i w okolicach Opoczna, Skarżyska i Wąchocka, przeważnie na terenach lasów państwowych. Eksploatacja prowadzona jest przez liczne firmy. Poniżej podajemy adresy ważniejszych przedsiębiorstw:

1) F. Antoni Wędrychowski, Suchedniów k/Kielc, skrz. poczt. 4.

2) Częstochowskie Zakł. Ceramiczne, S. B. Helman i S-ka, Częstochowa, Jacka 14.

3) Ceramika Łowicka i Boryszewska, Sp. z o. o., Warszawa, Jerozolimskie 14.

4) „Jadwigów" Fabr. Cegły Ogniotrwałej, Czesław Głowacki i S-ka, Sp. z o. o., Ostrowiec n/Kamienną, Kilińskiego 20/24.

5) „Inżynier Władysław Klepacki w Ostrowcu — Spadkobiercy" Fabr. Wyrobów Szamotowych, Ostrowiec Kielecki, skr. poczt. 35.

6) Stefan Wielowieyski, Tartak „Wołów" i Zakł. Ceram. „Odrowąż" Odrowąż.

7) M. Perkiewicz, Fabr. Ceramiczna, Ludwikowo — poczta Mosina.

Jeżeli chodzi o kaolinę, to jedynie złoża na Polesiu i Wołyniu mają praktyczne znaczenie. Miąższość niektórych złóż jest dość znaczna i dochodzi do 6 m i więcej. Zawartość kaoliny w materiale surowym wynosi 25 do 80%, tlenku żelaza (Fe_2O_3) — 0.28 do 1,31% i tlenku tytanu ($Ti\ O_2$) — 0,23 do 1,75%.

Kaoliny wołyńskie odznaczają się wysoką ogniotrwałością. Tak np. kaoliny z miejscowości Bielczaki i Ujście można określić jako „wysoko - ogniotrwałe", gdyż mają temp. topliwości ponad 1700°. Kaoliny ze Storożowa, Moczulanek-Glinek, Moczulanek-Kotowych, Karpiłówki — jako „ogniotrwałe" (temp. topn. 1650 — 1700°). Kaoliny z Ostki, Kłuszkowa, Klesowa, Rudni, Bobrowskiej i Budziska — jako „pół-ogniotrwałe" (temp. topn. 1580 — 1650°). Naogół kaoliny nasze odpowiadają barwą i ognioodpornością najlepszym markom czeskim i belgijskim.

Oczywiście, niezmiernie ważnym warunkiem jest oczyszczanie i szlamowanie kaoliny. Dla niektórych celów, np. dla fabrykacji siarczanu glinu wymaga się kaoliny prawie zupełnie bez zawartości żelaza.

Następujące przedsiębiorstwa zajmują się szlamowaniem kaoliny i dostarczają ten artykuł w różnych gatunkach:

1) „Kaoliny Koreckie" Sp. z o. o. Biuro: Warszawa, Krak. Przedm. 15.

2) Wołyńskie Zakłady Kaolinowe i Ceramiczne w Dermance, pow. Kostopolski. Zarząd i biuro w Warszawie, Orla 6.

3) B. W. Holenderski, Warszawa, Al. Jerozolimskie 28.

RUDY TALU

Tal znajduje się w naszych rudach cynkowo-ołowianych i otrzymuje się w postaci tlenków przy rafinowaniu kadmu. W Polsce nie produkuje się talu metalicznego, lecz siarczan talu, wywożony zagranicę, głównie do Stanów Zjednoczonych do fabrykacji trucizny na szczury.

Pewne ilości talu zużywane są w fotochemii oraz do wyrobu specjalnych lamp elektrycznych. Produkcja talu w Polsce wynosi zaledwie kilkaset kg. rocznie i nie jest prowadzona intensywnie, z powodu braku stałych rynków zbytu.

Tal jest wytwarzany przez Sp. Akc. „Giesche", Katowice, ul. Podgórna 4 oraz Śl. Kopalnie i Cynkownie Sp. Akc. Katowice, ul. Piłsudskiego 31.

MINERAŁY KRZEMOWE

Pomimo że Polska obfituje w piaski, jednak piasek zupełnie czysty oraz kwarc wolny od żelaza spotykane są dość rzadko w naszym kraju.

Najczystszej odmiany krzemionki, mianowicie — kryształu górskiego nie odkryto w Polsce. Pokłady kwarcu znajdują się w szeregu miejscowości; najbogatsze pokłady istnieją na Wołyniu. Kamienia kwarcytowego dostarczają następujące przedsiębiorstwa:

1) Kieleckie Kopalnie Kwarcytu, Kielce, ul. Nowowarszawska 5.

2) Tow. Przem. Handl. „Polkwarc", Katowice, Rynek 11.

3) Kamieniołomy „Rykoszyn" i „Bukówka", Kielce, ul. Focha 46.

4) Wołyńskie Zakłady Kaolinowe i Ceramiczne, Warszawa, ul. Orla 6.

Wołyńskie Zakłady Kaolinowe i Ceramiczne dostarczają również skalenia potasowego (ortoklazu) i pegmatytu. Niestety — polskie złoża skalenia dotychczas nie mogą konkurować ze skandynawskimi, gdyż zawierają naogół wiele przerostów kwarcu oraz są więcej niż skandynawskie zanieczyszczone związkami żelaza. Pokładów talku i szpatu polnego nie posiadamy w Polsce. Pokłady bazaltu są dość liczne, nie mają jednak większego znaczenia w przemyśle chemicznym.

Piasek formierski dostarczany jest przez firmy:

1) Benno Cohn i S-ka, Tarnowskie Góry, ul. Bytomska 13.

2) Przetwory Kamienne Sp. z o. o. Tomaszów Maz. ul. Św. Antoniego 24.

Posiadamy w Polsce złoża fosforytowe w rozmaitych miejscowościach. Pod względem geograficznym można je podzielić na podolskie, kieleckie, wołyńsko-lubelskie, złoża kresów północnych i złoża pomorskie; pod względem geologicznym — na kredowe, trzeciorzędowe i dyluwialne.

Najlepiej zbadane są złoża kredowe w Niezwiskach (pow. Horodeński) w Kutyskach i Bratyczowie, koło Niżniowa oraz w samym Niżniowie (pow. Tłumacki), wreszcie — w Rachowie nad Wisłą (pow. Janowski).

Fosforyty w formie gruzłów, konkrecji są rozmieszczone w masie marglu, piasku lub piaskowców. Niejednolitość złóż jest przyczyną rozbieżności w ocenie ich wartości, gdyż z jednej strony trzeba badać ilości konkrecji w pokładzie i poszukiwać metody skutecznego wyodrębniania gruzłów fosforytowych, a z drugiej — badać ilość kwasu fosforowego w samych konkrecjach. Mniej lub więcej dokładne oczyszczanie badanej próbki wpływa poważnie na rezultaty analizy.

Do największych i najbogatszych terenów fosforytowych w Polsce należy obszar, rozciągający się nad Dniestrem koło Niżniowa. Wielkość terenu, na którym możnaby prowadzić eksploatację, określana jest na ok. 30 km^2; grubość warstwy fosforytowej od 30 do 110 cm. średnio 45 cm. Procent wagowy stosunku konkrecji do całej masy skalnej pokładu waha się od 8 do 28%. Zawartość P_2O_5 w konkrecjach wynosi ok. 20 do 25%. Ujemną stroną fosforytów z tej okolicy przede wszystkim w Niezwiskach, jest znaczna zawartość węglanu wapnia, sięgająca 24% (w konkrecjach), choć niektórzy badacze są zdania, że istnieje bodaj możliwość stosowania ich przy fabrykacji superfosfatu, jako domieszki do importowanych wysokoprocentowych fosforytów, ubogich w węglan wapniowy, a to właśnie celem zwiększenia zawartości tego składnika w surowcu używanym do fabrykacji; próby tego rodzaju swego czasu były robione w fabryce superfosfatu w Kielcach.

Złoża fosforytów, występujące w Rachowie i sąsiednich miejscowościach nad Wisłą, mają również gruzłowy charakter. Średnia miąższość pokładów wynosi ok. 40 cm. Procentowy stosunek konkrecji do złoża wynosi ok. 50%. Surowiec (wydzielone konkrecje) zawiera przeciętnie 16,5% P_2O_5, natomiast węglanu wapnia ok. 11% (a więc znacznie mniej, niż surowiec w Niezwiskach).

Złoża tosforytowe nadkredowe rozsiane są w woj. białostockim, wileńskim, nowogródzkim, i pomorskim. Naogół są to ławice grubości 10 — 70 cm, a w nich konkrecje różnej wielkości od ziarna grochu do jabłka. Żadne z tych złóż dotychczas odkrytych nie posiada praktycznego znaczenia.

Z dyluwialnych nagromadzeń konkrecji fosforytowych największe znaczenie posiadają złoża w Krasnym Siole nad Rosią. Konkrecje zawieraja wysoki odsetek P_2O_5, ale są trudno dostępne.

Złoża w Niezwiskach były eksploatowane w okresie lat 1923 — 1925 przez firmę Braci Towarnickich, właścicieli fabryki superfosfatu we Wróbliku Szlacheckim koło Rymanowa. Daleki, a więc drogi transport kołowy oraz zbyt duże zużycie kwasu siarkowego przy przeróbce na superfosfat spowodowały, że w roku 1925 zaniechano eksploatacji kopalni w Niezwiskach. Należy dodać, że z surowca niezwiskiego można było otrzymać superfosfat najwyżej 14%-owy.

Fosforyty niezwiskie mogą jednak w przyszłości odegrać wybitną rolę. Już po zaniechaniu eksploatacji, dzięki inicjatywie prof. J. Tokarskiego — zostały powołane do życia komisje, (finansowane głównie przez Bank Gosp. Krajowego), które wszechstronnie i szczegółowo zbadały problemat tych pokładów.

Fosforyty rachowskie są eksploatowane przez kilka firm (adresy podajemy niżej).

Wydobycie fosforytów na terenie Rachowa w ostatnich kilku latach wahało się od 1000 do 12000 ton rocznie, z czego mniej więcej 4/5 szło na wyrób mączki fosforytowej do celów nawozowych, a reszta zaś zużywana była przez przemysł hutniczy.

Wydobycie fosforytów krajowych jest jednak nieznaczne i dlatego cała fabrykacja superfosfatów w Polsce nadal opiera się na surowcu zagranicznym: afrykańskim, amerykańskim lub z wysp oceanicznych. Główną przyczyną małego stosowania krajowych fosforytów stanowi ich niezasobność w P_2O_5. Oczywiście — nie jest wykluczone znalezienie w przyszłości bogatszych pokładów; pewne możliwości leżą też w zastosowaniu technicznych metod wzbogacenia fosforytów. Należałoby mianowicie przeprowadzić próby z frakcjonowanym mieleniem i odsiewaniem produktów miększych (np. substancji fosforytowej od kwarcowej), co ułatwia uzyskanie drobniutkiej mączki oraz z flotacją naszych fosforytów, która może doprowadziłaby do uzyskania produktu o znacznie zwiększonej zawartości fosforu; produkt taki łatwiej już mógłby być używany do wyrobu su-

perfosfatu, częściowo przynajmniej osłabiając import fosforytów. Należałoby także robić próby nad prażeniem fosforytów do wysokiej temperatury, gdyż ono może — jak to wykazują doświadczenia szczególnie amerykańskie — znacznie podnieść przyswajalność zawartego w nich fosforu.

W obecnej sytuacji — fosforyty krajowe nie są jeszcze odpowiednim surowcem do fabrykacji superfosfatu, ale jako surowe mączki fosforytowe spełniają rolę nawozu na niektórych glebach, zwłaszcza torfowo-kwaśnych.

Należy bowiem pamiętać o tem, że mączka fosforytowa działa wprawdzie powoli, ale za to jej działanie jest długotrwałe: nawozimy nie jedną tylko roślinę, uprawianą w danym roku ale także i dalsze, które po niej przychodzą.

Ponadto, mączki fosforytowe nadają się doskonale do mieszania z innymi nawozami; tak naprz. znany nawóz Zjedn. Fabr. Zw. Azot. „nitrofos" jest mieszaniną saletry amonowej z mączką rachowską, a „surofosfat" (wyrabiany przez szereg mniejszych przedsiębiorstw prowincjonalnych) jest mieszaniną kału z torfem, wapnem niegaszonym i mączką fosforytową. Fosforyty krajowe można dodawać do wysokoprocentowych fosforytów zamorskich, które czasami trzeba rozcieńczać przy fabrykacji superfosfatu.

Eksploatacją złóż fosforytowych zajmują się firmy:

1) „Fosforyty Rachowskie", Annopol Lub.
2) T. Pawilczus, Ćmielów Kielecki.
3) „Fosforpol" Sp. z o. o. Annopol Lub.
4) Klesk i Wajnsztok, Annopol Lub.
5) J. Garibaszwili, Annopol Lub.
6) St. Granat, Ćmielów Kielecki.
7) Ponadto — fosforyty oferuje inż. Pawliczus, p. Roś, pow. Wołkowyski.

Mieleniem fosforytów krajowych zajmują się firmy:

Państwowa Wytwórnia Prochu, Radom, Oddział w Kielcach, ul. Zagnańska 41.

„Polfosfor" Sp. Akc. Zarzekowice koło Nadbrzezia.

Niektóre przedsiębiorstwa nawozów sztucznych, jak np. „Agrochemja" w Oświęcimiu, również zajmują się przemiałem fosforytów krajowych, raczej jednak dorywczo.

Oprócz fosforytów — rozporządzamy w kraju innym jeszcze surowcem fosforowym, mianowicie kośćmi [1]).

[1]) Patrz rozdział „Surowce pochodzenia zwierzęcego"

RUDY ARSENOWE

W polskich rudach ołowiu znajdują się pewne ilości arsenu. Przy metalurgicznym wytapianiu ołowiu — otrzymuje się produkt uboczny t. zw. „Arsenspeise", który zawiera 30 — 40% arsenu. Ogólną ilość rocznie otrzymywanego w hutach tego produktu ubocznego można ocenić na 150 ton.

Ten produkt uboczny dotychczas nie jest w kraju przerabiany.

SIARKA I MINERAŁY ZAWIERAJĄCE SIARKĘ

Wszystkie złoża siarki rodzimej w Polsce są związane z pokładami iłów, występujących na bliższym lub dalszym Podkarpaciu. Jedynie górniczo eksploatowane złoża siarki znajdują się w woj. kieleckim i południowej części krakowskiego. Odbudowa górnicza siarki obejmowała następujące złoża: Swoszowice, Posądza, Czarkowy.

Kopalnia w Swoszowicach (krakowskie) datuje z XV wieku; regularna produkcja datuje od r. 1806. Zaniechana została w r. 1884 wskutek zupełnej nierentowności, wywołanej taniością na rynku siarki sycylijskiej. Średnia zawartość pokładów wynosiła 7 do 12% siarki. W latach największego rozwoju (lata 1863 — 1868) — kopalnia w Swoszowicach dawała ok. 1 400 t. siarki rocznie.

Dla ratowania rentowności rozpoczęto w r. 1875 w Swoszowicach fabrykację siarczku węgla, który nietylko był sprzedawany — lecz również używany do ekstrakcji siarki z iłu. Fabrykacja nie przyniosła spodziewanych korzyści i została zwinięta w r. 1882.

W Posądzy (kieleckie) władza austriacka rozpoczęła eksploatację siarki w okresie wielkiej wojny, pod wpływem braku tego surowca. Pokłady zawierają 2 — 4% siarki. Maksymalna produkcja, która przypadła na r. 1918, wyniosła 170 ton. W r. 1921 — wstrzymano eksploatację.

W Czarkowach (kieleckie) pokłady siarki były eksploatowane w 4-ch okresach, mianowicie: 1795 — 1846 r., 1869 — 1886 r., 1894 — 1901 r., 1915 — 1918 r.

Złoża czarkowskie w swej części nadwodnej są tak wyczerpane, że nie wzbudzają już przemysłowego zainteresowania. Po wojnie eksploatacja nie była podejmowana.

Znane, aczkolwiek mało zbadane, są pokłady siarki w Wiśniowej i Woli Wiśniowej (kieleckie). Ponadto — siarka występuje w bryłach (zawierających do 17% S) w Dźwiniaczu i Truskawcu, obok wosku ziemnego. Pokłady są zbyt ubogie, aby można było je eksploatować.

Jeżeli chodzi o minerały, zawierające siarkę, to należy wskazać na istnienie w Polsce pokładów blendy cynkowej, błyszczu ołowiowego i pirytu żelaznego. Blenda i błyszcz, przy prażeniu dla celów metalurgicznych oddają siarkę w postaci dwutlenku siarki, który jest przetwarzany na kwas siarkowy. Piryt jest klasycznym surowcem dla fabrykacji kwasu siarkowego. Oprócz krajowych używa się w Polsce jeszcze blendę i piryty importowane. Istnieją metody wytwarzania siarki z dwutlenku siarki, drogą redukcji. Metody te w Polsce nie znalazły dotychczas zastosowania.

Jeszcze większą rezerwę siarki stanowią rozpowszechnione w Polsce minerały: gips ($CaSO_4$ $2H_2O$), anhydryt ($CaSO_4$) i siarczan magnezu ($MgSO_4$). W swoim czasie wielkie nadzieje pokładano w opracowanej w Niemczech metodzie redukowania w odpowiednich piecach anhydrytu koksem (w obecności krzemionki ,tlenku glinu i t. p.) do dwutlenku siarki, a nawet do samej siarki. Istotnie — w czasie wojny — głód surowców skłonił Niemców do stworzenia paru instalacji, przerabiających w ten sposób anhydryt. Jedna z takich instalacji pracowała w fabryce D-ra Maya w Poznaniu, produkując z anhydrytu gazy siarkowe, które następnie przerabiane były na kwas siarkowy. Jednakowoż — wydajność tej metody, pomimo różnych zalecanych ulepszeń, jest tak niska, że wyzyskanie anhydrytu jako źródła siarki zupełnie się nie opłaca.

Większe nadzieje rokuje metoda, polegająca na takim rozkładzie gipsu, że z jednej strony wydziela się dwutlenek siarki, a z drugiej — otrzymuje się specjalny klinkier zdatny do przerobu na cement.

W Polsce, nie posiadającej właściwie złóż siarki, opracowanie i przemysłowa realizacja metody wytwarzania siarki z dwutlenku siarki miałaby poważną doniosłość, nie tylko techniczną. Oczywiście — najbardziej pożądanym rozwiązaniem byłoby oparcie tej metody na rodzimych złożach gipsu i anhydrytu.

PIRYTY

Piryty występują w Polsce w dwóch formach:

1) Jako poszczególne gniazda pirytu (również — markazytu) wspólnie z kruszcami cynkowo-ołowianymi. Przy sortowaniu ręcznym rud cynkowych i ołowianych siarczki żelaza są wydzielane i kierowane do fabryk kwasu siarkowego. Są to naogół niewielkie ilości, które nie mogą być poważniejszą podstawą produkcji kwasu.

2) Złoża samodzielne pirytów (markazytów) odkryte zostały w Rudkach koło Nowej Słupii, u zbiegu powiatów kieleckiego, iłżeckiego i opatowskiego. Eksploatacja odbywa się w Kopalni „Staszic" sposobem górniczym; zaleganie występuje w głębokości 8 — 11 m. Pokład stanowi caliznę bez żadnych domieszek; grubość żyły wynosi od 10 do 30 m. Robotami górniczymi została stwierdzona żyła na długości ok. 300 m. Produkcja pirytu wynosi ok. 4.000 t. miesięcznie; odbiorcami są krajowe fabryki kwasu siarkowego oraz celulozy.

Piryt wydobywany z kopalni „Staszic" posiada średnio ok. 50% siarki (ponadto minimalne ilości miedzi, ołowiu, arsenu, antymonu, cynku i krzemionki). Jest więc surowcem bardzo bogatym i czystym.

Sprzedaż pirytu prowadzi bezpośrednio eksploatująca kopalnię firma: Przedsiębiorstwo Górnicze Dypl. Inż. Zdzisław Roehr, Słupia Nowa, pow. Kielce.

MINERAŁY ZAWIERAJĄCE SELEN

Selen znajduje się w pewnych ilościach w pirytach krajowych. Z powodu niewielkiego zapotrzebowania — selen dotychczas nie jest eksploatowany.

RUDY MANGANU

Drobne ilości rud manganowych, w postaci gniazd, stwierdzone zostały w okręgu kieleckim i w okolicach Sanoka.

Znane zapasy rudy manganowej znajdują się na Huculszczyźnie, w górach Czywczyńskich, pomiędzy potokami Prełuki, Maskatyn i Strymba. Poziom kruszcowy leży na wysokościach 1360 — 1580 m. Ruda występuje na obszarze 1,3 — 2 km^2. Występują tam 2 rodzaje rud:

a) Ruda tlenowa, zjawiająca się przeważnie w czapach, zawiera ok. 40% manganu i ok. 3% żelaza.

b) Ruda krzemianowo-węglanowa, stanowiąca istotne pokłady, zawiera ok.: 32 — 35% manganu, 2,6 — 5,8% żelaza, 0,14 — 0,15 fosforu, 18,16 — 23,6% krzemionki.

Ruda jest względnie uboga (rosyjska ruda manganowa zawiera ok. 50% manganu) i zawiera duże ilości niepożądanej krzemionki. Zaletą polskiej rudy jest mała zawartość fosforu.

Duża odległość od wszelkich osiedli ludzkich i zupełne bezdroże powodują, że dotychczas pokłady te nie są eksploatowane.

RUDY ŻELAZA

Rudy żelazne[1]) są w Polsce ześrodkowane na terenie trzech głównych obszarów: Częstochowsko-Wieluńskim, Kielecko-Radomskim i Śląsko-Olkuskim. Dominującym rodzajem rudy są stosunkowo ubogie żelaziaki ilaste, zawierające w stanie surowym 24 do 37% żelaza. Niektóre żelaziaki brunatne bywają bogatsze, zawierają bowiem 29 do 45% żelaza. Pewną rolę odgrywają w Polsce rudy darniowe, zawierające po wyprażeniu ok. 35% żelaza. Ogólne zapasy rud żelaznych w Polsce są szacowane na 165 milionów ton.

Względy techniczno-hutnicze zmuszają do sprowadzania z zagranicy pewnych ilości wysokoprocentowych rud żelaznych. Zastosowanie do produkcji stali metody Thomasa stwarzało dawniej potrzebę sprowadzania z zagranicy wysokoprocentowych rud fosforowych. Z chwilą wprowadzenia metody Siemens-Martina okazało się konieczne sprowadzanie wysokoprocentowych rud żelaznych ze Szwecji, Rosji i t. d. W r. 1924 zarzucono w Polsce ostatecznie produkcję stali metodą Thomasa, gdyż stal martinowska obok swych lepszych własności kalkuluje się taniej od thomasowskiej.

Obok rud — poważną rolę jako surowiec przy wytapieniu żelaza gra stare żelastwo, sprowadzane w znacznych ilościach z zagranicy.

W r. 1935 hutnictwo żelazne zużyło: rud — ok. 640 000 ton i żelastwa — ok. 554 000 ton.

Z tego na rudy zagraniczne przypadało 53,8%, a na żelastwo zagraniczne 62,8%.

---

[1]) Piryty należy traktować jako surowiec otrzymania siarki, nie zaś żelaza. Krajowe piryty są opisane w rozdziale traktującym o siarce.

Wielkie piece wyprodukowały w 1935 roku ok. 394 000 ton surówki, a stalownie — ok. 940 000 ton bloków martinowskich.

Zarówno rudy żelazne, jak surówka i t. d. nie mają charakteru surowców chemicznych, więc nie podajemy adresów wytwórców.

SUROWCE POCHODZENIA ROŚLINNEGO

Jeśli pominąć zboże, ziemniaki, buraki, chmiel i t. p. produkty rolne, mogące mieć tylko pośrednie lub sporadyczne znaczenie surowców przemysłu chemicznego, to trzeba stwierdzić, że istotną rolę surowca grają: drewno, rośliny lekarskie i przemysłowe oraz drobnoziarniste nasiona oleiste.

DREWNO

Przestrzeń zajęta w Polsce przez lasy wynosi ok. 8 300 000 ha, co stanowi 22% ogólnej powierzchni kraju. Drzewostany liściaste stanowią ok. 19%, a iglaste ok 81% powierzchni leśnej. Sprzedawana rocznie masa drewna (grubizna, drobnica i karpina — łącznie) nie daje się dokładnie obliczyć: wynosi kilkanaście milionów metrów przestrzennych. Wyrąb grubizny w lasach państwowych wyniósł 7.8 mil. m. p. w 1935 r.

Ilości drewna i karpiny, przerabianych metodą destylacyjną i pokrewnymi, są zobrazowane w rozdziale: „Produkty chemicznego przerobu drewna". Dużo większe i wciąż wzrastające ilości drewna przerabiane są na celulozę. Jak wiadomo — surowcem do produkcji celulozy jest papierówka świerkowa skoncentrowana na obszarze Polski w dwuch ośrodkach: karpackim oraz północno-wschodnim (woj. białostockie, nowogródzkie i wileńskie). W okresie 1924 — 1933 produkcja roczna papierówki wynosiła przeciętnie 1 775 000 metrów przestrz. Zdolność produkcyjna wynosi ok. 2 000 000 m. p. rocznie, z czego około połowa przypada na lasy państwowe. Spożycie papierówki w kraju wynosi obecnie 700 000 — 800 000 m. p. rocznie. Fabryki celulozy nabywały surowiec przeważnie z lasów prywatnych.

Biorąc pod uwagę szybki wzrost spożycia w Polsce papieru oraz sztucznego jedwabiu (wiskozowego), należy przewidywać konieczność znacznego zwiększenia wyrobu celulozy. Jednoczesne istnienie wielkiego eksportu z Polski papierówki i importu celulozy — podkreśla jeszcze tę konieczność.

Stan produkcji oraz zastosowanie roślin leczniczych i przemysłowo-leczniczych

Rośliny, używane w medycynie oficjalnej i ludowej oraz higienistyce nazywamy roślinami leczniczymi.

Stosowane są bądź całe rośliny, bądź ich poszczególne części lub zawarte w nich ciała czynne.

Uwzględniać należy również rośliny przemysłowo-lecznicze, mające zastosowanie zarówno w lecznictwie, jak i w przemyśle np.: mydlarskim, perfumeryjnym, wódczanym, spożywczym, garbarskim i t. d.

Niektóre z surowców leczniczych stosuje się w lecznictwie po prostej stosunkowo przeróbce. Przeróbki te wykonywane są w aptekach, lub też w zakładach chemiczno - farmaceutycznych.

Stosowanie w celach leczniczych surowców roślinnych i ich przetworów odgrywało dużą rolę od najdawniejszych czasów aż do połowy XIX wieku, t. j. do chwili intensywnego rozwoju przemysłu chemiczno-farmaceutycznego. Środki syntetyczne wyparły w medycynie oficjalnej na jakiś czas środki pochodzenia roślinnego. Sprzyjała temu konkurencja ze strony zorganizowanego przemysłu chemicznego oraz fakt, że sposób działania określonych związków syntetycznych był łatwiej dostępny zbadaniu, a tym samym zrozumialszy, niż działanie środków roślinnych o skomplikowanym składzie chemicznym. W ciągu ostatnich kilkunastu lat przekonano się jednak, że ograniczanie się w lecznictwie do środków syntetycznych nie zawsze jest dla lecznictwa korzystne, co więcej, współczesna medycyna doświadczalna dostarczyła nam już naukowego wytłumaczenia działania szeregu środków roślinnych, których stosowanie opierało się dawniej wyłącznie na doświadczeniu ludowym i tradycji. Współczesna terapia podkreśla znaczenie leków roślinnych, nie tylko ze względu na zawartość w nich ciał czynnych (częściowo już wyodrębnionych), lecz również i innych składników jeszcze bliżej niezbadanych, które do niedawna były uważane przez medycynę oficjalną za obojętne, a nawet szkodliwe i nazywane substancjami balastowymi.

Zielarstwo oparte na racjonalnych zasadach rozwoju staje się coraz poważniejszą gałęzią wytwórczości rolnej i przemysłu chemiczno-farmaceutycznego. Zawdzięcza ono swój rozwój nie tylko naturalnemu dążeniu do stosowania zmodernizowanego ziołolecznictwa, lecz również hasłom samowystarczalności oraz warunkom socjalnym, wynikłym na tle powojennego kryzysu gospodarczego; wzgląd samoobrony na wypadek wojny odgrywa również dużą rolę.

Produkcja

Produkcja zielarska obejmuje dwa odrębne działy: uprawę i zbiór z dzikiego stanu.

Główną skarbnicą roślin leczniczych i przemysłowo-leczniczych są dotychczas ich naturalne stanowiska, występujące po

lasach, łąkach, ugorach i nieużytkach. Zbiór ze stanu dzikiego, datujący się od bardzo dawna, jest najprymitywniejszą formą dostarczania surowców leczniczych. W miarę postępu kultury rolnej i otaczania opieką rzadszych gatunków roślin, nowoczesne zielarstwo w poszczególnych krajach, dąży do ograniczania w miarę możności eksploatowania roślin ze stanu dzikiego i skierowania produkcji zielarskiej na drogę racjonalnej uprawy, dającej surowce czyste i jednolite.

Zbiór z dzikiego stanu

Ważniejszych roślin leczniczych i przemysłowo-leczniczych dziko rosnących w Polsce mamy około 200 gatunków. Przy umiejętnie zorganizowanej zbiórce większość z tych gatunków może pokrywać doroczne zapotrzebowanie rynku krajowego. Kilkanaście gatunków roślin podlega od paru lat ochronie przyrody. Pewien odsetek roślin jest przedmiotem eksportu.

Z braku miejsca ograniczamy się do podania w formie tabelarycznej wykazu najważniejszych roślin i surowców zbieranych z dzikiego stanu, z uwzględnieniem stopnia rozwoju produkcji w ostatnich trzech latach (1934 — 1936).

Wykaz najważniejszych roślin leczniczych

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
1. *Achillea millefolium* *Krwawnik pospolity*	*Herba Millefolii*
2. *Arctostaphylos uva ursi* *Mącznica lekarska*	*Folium Uvae ursi*
3. *Adonis vernalis* *Miłek wiosenny*	*Herba c. floribus Adonidis*
4. *Arnica montana* *Pomornik górski*	*Flos et Radix Arnicae*
5. *Artemisia Absinthium* *Bylica Piołun*	*Herba Absinthii*
6. *Centaurea Cyanus* *Chaber (Bławatek)*	*Flos Cyani*
7. *Cetraria islandica* *Porost - Płucnik lekarski*	*Lichen Islandicus*
8. *Convallaria majalis* *Konwalia lanuszka*	*Flos Convallariae majalis*
9. *Crataegus oxyacantha* *Głóg dwuszyjkowy*	*Fructus Crataegi ocyac.*
10. *Colchicum autumnale* *Zimowit jesienny*	*Semen Colchici*
11. *Drosera rotundifolia* *Rosiczka okrągłolistna*	*Herba Droserae*

i przemysłowo-leczniczych zbieranych z dzikiego stanu

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	eksport
lecznicze	import coroczny; roślina podlega ochronie przyrody; podjęto próby uprawy
lecznicze	ditto
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	eksport
lecznicze	niedobór coroczny
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	import; roślina podlega ochronie przyrody
lecznicze	eksport; (istnieje groźba wytępienia rośliny z powodu rabunkowej eksploatacji)

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
12. *Erythraea centaurium* *Tysiącznik*	*Herba Centaurii*
13. *Equisetum arvense* *Skrzyp polny*	*Herba Equiseti arv.*
14. *Fumaria officinalis* *Dymnica pospolita*	*Herba Fumariae offic.*
15. *Gentiana lutea* *Goryczka żółta*	*Radix Gentianae lut.*
16. *Chelichrysum arenarium* *Kocanka piaskowa*	*Flos Stoechados citr.*
17. *Herniaria glabra* *Połonicznik gładki*	*Herba Herniariae*
18. *Hyoscyamus niger* *Szalej (Lulek pospolity)*	*Folia Hyoscyami*
19. *Hypericum perforatum* *Dziurawiec pospolity*	*Herba Hyperici*
20. *Juniperus communis* *Jałowiec pospolity*	*Fructus Juniperi*
21. *Lamium album* *Jasnota biała*	*Flos Lamii albi*
22. *Lycopodium clavatum* *Widłak (Babimór)*	*Sporae Lycopodii*

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	eksport; (istnieje groźba wytępienia rośliny
lecznicze	eksport
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	import coroczny; podjęto próby uprawy
lecznicze	eksport
lecznicze	przeważnie samowystarczalność
lecznicze	import (coroczny niedobór)
lecznicze	eksport
lecznicze i przemysłowe	eksport
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	eksport (istnieje groźba wytępienia rośliny)

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
23. *Menyanthes trifoliata* *Bobrek trójlistny*	*Folium Menyanthidis (Trifolii fibrini)*
24. *Ononis spinosa* *Wilżyna ciernista*	*Radix Ononidis*
25. *Pinus silvestris* *Sosna zwyczajna*	*Turiones Pini*
26. *Polygonum aviculare* *Rdest ptasi*	*Herba Polygini avic.*
27. *Polygonum Bistorta* *Rdest Wężownik*	*Rhizoma Bistortae*
28. *Quercus spec.* *Dąb*	*Cortex Quercus*
29. *Rosa canina* *Róża dzika*	*Frustus Cynosbati*
30. *Rhamnus cathartica* *Szakłak pospolity*	*Fructus Rhamni cathart.*
31. *Rhamnus Frangula* *Kruszyna*	*Cortex Rhamni Frangulae*
32. *Rubus idaeus* *Malina*	*Fructus Rubi idaei*
33. *Sambucus nigra* *Bez czarny*	*Flos Sambuci*

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	eksport
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	eksport
lecznicze	eksport
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	eksport
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	eksport
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność (w r. 1936 brak)
lecznicze	eksport (w r. 1936 niedobór

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
34. *Secale cornutum* *Sporysz*	*Secale cornutum*
35. *Tussilago Farfara* *Podbiał*	*Folia Farfarae*
36. *Vaccinium Myrtillus* *Borówka czernica*	*Baccae Myrtillorum*
37. *Viola tricolor* *Bratek polny*	*Herba et Flos Violae tricoloris*
38. *Viscum album* *Jemioła pospolita*	*Stipites et Folium Visci*

Uprawa roślin leczniczych

Z roślin uprawianych w Polsce liczymy około 120 gatunków, z czego jedynie około połowy ma większe zapotrzebowanie zarówno na rynku krajowym, jak i zagranicznym. Poniżej podany jest wykaz 45 najważniejszych gatunków roślin leczniczych

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
1. *Althaea officinalis* *Prawoślaz lekarski*	*Radix Althaeae officinalis*
	Folium „ „
	Flos „ „
2. *Althaea rosea fl. nigro* *Malwa czarna*	*Flos Malvae arboreae*

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	eksport
lecznicze	eksport
lecznicze i przemysłowe	eksport
lecznicze	eksport
lecznicze	eksport

i przemysłowo-leczniczych

i przem.-leczn. z uwagą, które gatunki surowców pokryły roczne zapotrzebowanie rynku wewnętrznego w ostatnich trzech latach (1934 — 1936), a które wykazały niedobór produkcji lub stanowią artykuł eksportowy.

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	niedostateczne pokrycie; import coroczny
lecznicze	samowystarczalność od 1936 roku
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność od 1936 roku

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
3. *Anethum Foeniculum* *Koper włoski*	*Fructus Foeniculi*
4. *Anethum graveolens* *Koper ogrodowy*	*Fructus Anethi*
5. *Anthemis nobilis* *Rumianek rzymski*	*Flos Chamomillae romanae*
6. *Archangelica officinalis* *Arcydzięgiel lekarski*	*Radix et Rhizoma Archangelicae*
7. *Atropa Belladonna* *Pokrzyk (Wilczojagoda)*	*Radix Belladonnae* *Folium* „
8. *Brassica juncea* *Gorczyca sarepska*	*Semen Sinapis*
9. *Brassica nigra* *Gorczyca czarna*	*Semen Sinapis*
10. *Calendula officinalis* *Nogietek lekarski*	*Flos Calendulae*
11. *Capsicum annuum* *Pieprz turecki*	*Fructus Capsici*
12. *Carum Carvi* *Kminek (Karolek)*	*Fructus Carvi*
13. *Chenopodium ambrosioides* *Komosa meksyk*	*Herba Chenopodii ambr.*
14. *Cnicus benedictus* *Drapacz lekarski*	*Herba Cardui benedicti sive Cnici benedicti*

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	samowystarczalność od 1936 roku
przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność od 1936 r.; rozwój plantacyj datuje się od 1932 r.
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność; możliwości eksportowe
lecznicze	import — coroczny niedobór
lecznicze i przemysłowe	import coroczny; plantacje datują się od 1936 r.
lecznicze i przemysłowe	niedostateczne pokrycie
lecznicze	samowystarczalność; możliwości eksportowe
lecznicze i przemysłowe	niedostateczne pokrycie; import coroczny
lecznicze i przemysłowe	eksport
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	samowystarczalność

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
15. *Convallaria majalis* *Konwalia lanuszka*	*Flos Convallariae*
16. *Coriandrum sativum* *Kolender siewny*	*Fructus Coriandrii*
17. *Datura Stramonium* *Bieluń podwórzowy*	*Folium Stramonii*
18. *Gypsophila paniculata* *Łyszczec wiechowaty*	*Radix Saponariae albae*
19. *Hyoscyamus niger* *Lulek czarny*	*Folia Hyoscyami*
20. *Iris spec.* *Kosaciec w kilku gatunkach*	*Rhizoma Iridis*
21. *Juglans regia* *Orzech włoski*	*Folium et Nuces Juglandis (niedojrzałe owoce i łupiny)*
22. *Lavandula officinalis* *Lawenda lekarska*	*Flos Lavandulae*
23. *Levisticum officinale* *Lubczyk lekarski*	*Radix Levistici*
24. *Linum usitatissimum* *Len*	*Semen Lini*
25. *Malva silvestris* *Ślaz leśny*	*Flos Malvae silv.*
26. *Matricaria Chamomilla* *Rumianek pospolity*	*Flos Chamomillae vulg.*

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	stały niedobór; podjęto uprawy dla celów leczniczych
lecznicze i przemysłowe	eksport
lecznicze	niedostateczne pokrycie; plantacje w zaczątku
lecznicze i przemysłowe	import coroczny; plantacje w zaczątku
lecznicze	niedostateczne pokrycie z dzikiego stanu; plantacje w zaczątku
lecznicze i przemysłowe	import coroczny
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	import coroczny; rozwój plantacyj datuje się od 1932 r.
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność od 1936 r.
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	samowystarczalność od 1936 r.; możliwości eksportowe od 1937 r.

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
27. *Melissa officinalis* *Melisa lekarska*	*Folia Melissae*
28. *Mentha piperita* *Mięta pieprzowa*	*Folium Menthae pip.*
29. *Mentha crispa* *Mięta kędzierzawa*	*Folium Menthae crispae*
30. *Nigella sativa* *Czarnuszka siewna*	*Semen Nigellae*
31. *Origanum Majorana* *Majeranek*	*Herba Majoranae*
32. *Pimpinella Anisum* *Anyż - Biedrzeniec*	*Fructus Anisi vulg.*
33. *Pyrethrum sive Chrysanthemum cinerariaefolium* *Maruna szarolistna*	*Flosculi Pyrethrii cinerar.* *(ze sproszkowanych pączków kwiatowych— proszek dalmacki)*
34. *Pyrethrum roseum* *Matuna kaukaska*	*Flosculi Pyrethri ros.* *(proszek perski)*
35. *Rhemum officinale* *Rzewień (Rabarbar)*	*Rhizoma et Radix Rhei*
36. *Rosa gallica* *Róża francuska* *Rosa damascena* *Róża damasceńska* *Rosa centifolia* *Róża stulistna*	*Flos Rosae (same płatki)*

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność; możliwości eksportowe od 1937 r.
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
przemysłowe	eksport
lecznicze i przemysłowe	import coroczny; uprawa zwodnicza
przemysłowe	import coroczny; plantacje w zaczątku
przemysłowe	ditto
lecznicze	import coroczny
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność lub częściowe pokrycie zapotrzebowania

Nazwa rośliny	Nazwa surowca
37. *Ruta graveolens* *Ruta ogrodowa*	*Folium Rutae*
38. *Salbia officinalis* *Szałwia lekarska*	*Folium Salviae*
39. *Saponaria officinalis* *Mydlik (Mydlnica lek.)*	*Radix Saponariae rubrae*
40. *Sinapis alba* *Gorczyca biała*	*Semen Erucae (Sinapis albae)*
41. *Tilia spec.* *Lipa*	*Flos Tiliae*
42. *Thymus vulgaris* *Tymianek właściwy*	*Herba Thymi vulg.*
43. *Trigonella Foenum graecum* *Kozieradka pospolita*	*Semen Foenigraeci*
44. *Valeriana officinalis* *Kozłek lekarski*	*Radix et Rhizoma Valerianae officinalis*
45. *Verbascum thapsiforme* *Verbascum phlomoides* *Dziewanna wielkokwiatowa*	*Flos Verbasci*

Wykaz adresów większych plantatorów roślin

1. Bazar Przemysłu Ludowego, Nowogródek, Beczkowicza 1.
2. Czapski Władysław, maj. Dzierlin, p. Sieradz, woj. łódzkie.
3. Dobkowski Jan, wieś Koty Rybno — p. Grajewo, woj. lubelskie.

Zastosowanie	Stan rozwoju produkcji
lecznicze	samowystarczalność
lecznicze	samowystarczalność od 1936 roku
przemysłowe	samowystarczalność w połączeniu ze zbiorem z dzikiego stanu
lecznicze i przemysłowe	samowystarczalność
lecznicze	eksport
lecznicze i przemysłowe	import coroczny; w 1936 r. częściowe pokrycie; uprawa datuje się od 1934 r.
lecznicze	import coroczny; uprawa zwodnicza
lecznicze	import coroczny; w 1936 r. całkowite pokrycie, w przyszłości możliwy eksport
lecznicze	eksport

leczniczych i przemysłowo-leczniczych w Polsce

4. Gliński Jan, maj. Boniewo, p-ta na miejscu, woj. warszawskie.
5. B-cia Götz-Okocimscy, maj. Zaleszany, p. Zbydniów, woj. lwowskie.

6. Iwański August, maj. Żabików, p-ta Żychlin, woj. warszawskie.
7. Karłowski Stanisław, Szelejewo, p-ta na miejscu, woj. poznańskie.
8. Kępiński K, Włodawa 2, woj. poleskie.
9. Kon Kazimierz, maj. Dęby Szlacheckie, p-ta Koło, woj. łódzkie.
10. Lesisz Roman, maj. Stara Wieś, p-ta Kołbiel, woj. warszawskie.
11. Łastowski Leon, maj. Połuknia, p-ta loco, woj. wileńskie.
12. Rolnicze Zakłady Doświadczalne w Kisielnicy, p-ta Łomża, skrz. 32.
13. Rolnicze Zakłady Doświadczalne w Kutnie, woj. warszawskie.
14. „Romiba", Miżynie koło Przemyśla, woj. lwowskie.
15. Zakłady Ostrowieckie, Niekłań, p. Stąporków, woj. kieleckie.

Obecny stan handlu zielarskiego przedstawia w Polsce wiele do życzenia. Brak u nas centralnej organizacji handlowej. Mamy w różnych punktach kraju kilkanaście hurtowni zielarskich, które zajmują się skupem surowców za pośrednictwem swoich agentów (wyzyskujących często nieuświadomionych zbieraczy), lub też bezpośrednio od producentów; w ostatnim wypadku zbyt odbywa się często przy udziale Instruktoriatu P. K. Z. lub organizacyj rolniczych względnie społecznych, które podjęły inicjatywę zbiorowej produkcji wśród drobnej własności rolnej. Z każdym rokiem daje się zauważyć coraz większa liczba „usamodzielnionych" producentów, znajdujących zbyt na surowce dobrej jakości i w większych partiach u stałych swych odbiorców.

Wykaz hurtowych firm zielarskich

1. R. Barcikowski — Poznań, Składowa 13-18.
2. Błaszczyk J. — Łódź, Piotrkowska 93.
3. „Concordia" — Katowice, Sokolska 4.
4. Chosid Perec, Kurzeniec, ul. Krótka 5, woj. wileńskie.
5. „Deges" — Katowice, ul. Wojewódzka 1.
6. Dąbrowski St. — Warszawa, ul. Leszno 70.
7. „Farmahurt" — Poznań, ul. 27 Grudnia 5.
8. „Front" — Warszawa, ul. Rynkowa 11.

9. „Herbapol" — Lwów, ul. Kołłątaja 8.
10. „Herbarium" — Warszawa, ul. Wronia 71.
11. Kojrański W. — Warszawa, ul. Sienna 30.
12. „Polherba" — Kraków — Podgórze, skrz. 48.
13. „Pharma", Kraków, ul. Długa 48.
14. Rottenberg Józef, Brody, woj. tarnopolskie.
15. „Spółka Zielarska" — Łódź, ul. Legionów 17.
16. Sternberg M. — Warszawa, ul. Królewska 23.
17. Tarasiejski N. — centrala w Święcianach, woj. wileńskie — filia w Warszawie, ul. Leszno 24.
18. „Zioła Wileńskie" — centrala w Nowogródku i Wilnie — filia w Warszawie, ul. Marszałkowska 91.
19. „Zioła Polskie" — Warszawa, ul. Podwale 7.
20. „Zioła Lecznicze", Święciany, woj. wileńskie.

Poza tym szereg drobniejszych hurtowni zielarskich.

Olejki lotne

Olejki lotne są bardzo rozpowszechnione w świecie roślinnym. Pod względem chemicznym są to ciała bardzo złożone; stanowią one mieszaninę różnych związków, jak np.: aldehydy, ketony, alkohole, fenole, estry, etery, węglowodany i t. d. Najważniejszymi składnikami są terpeny.

Olejki roślinne są to ciała lotne o silnym zapachu, występujące przeważnie w postaci bezbarwnych płynów (wyjątkowo występuje barwa żółta lub niebieska). Są one łatwo rozpuszczalne w eterze, benzynie i alkoholu. Woda zasadniczo jest złym rozpuszczalnikiem; natomiast niektóre składniki olejków są rozpuszczalne w wodzie i na tej właściwości oparte jest przygotowywanie dla celów przemysłowych i leczniczych wód aromatycznych. Ciężar gatunkowy olejku waha się w granicach od 0.0962 do 1.181, najczęściej jednak poniżej 1. Charakterystycznego stałego punktu wrzenia nie mają, gdyż stanowią one mieszaninę fizyczną wyżej wspomnianych związków. Olejki lotne mają zastosowanie przede wszystkim w przemyśle mydlarskim i perfumeryjnym, następnie w kosmetycznym, wódczanym, spożywczym i farmaceutycznym.

Poniżej podajemy wykaz najważniejszych olejków lotnych naturalnych, produkowanych w kraju:

1. *Chenopodium ambrosioides. Oleum Chenopodii.*
2. *Acorus Calamus* — Tatarak pospolity. *Oleum Calami.*

3. *Anethum Foeniculum* — Koper włoski. *Fructus Foeniculi. Oleum Foeniculi.*
4. *Pimpinella Anisum* — Anyż biedrzeniec — *Fructus Anisi vulgaris. Oleum Anisi.*
5. *Juniperus communis* — Jałowiec pospolity — *Baccae Juniperi. Oleum Juniperum Baccarum.*
6. *Salvia officinalis* — Szałwia lekarska — *Folia Salviae. Oleum Salviae.*
7. *Pinus silvestris* — Sosna zwyczajna — *Folium Pini. Oleum Pini.*
8. *Oleum Terebinthinae* — Olejek terpentynowy.
8. *Mentha piperita* — Mięta pieprzowa — *Herba et Folia Menthae. Oleum Menthae.*
9. *Melissa officinalis* — Melisa lekarska — *Folium Melissae. Oleum Melissae.*
10. *Lavandula officinalis* — Lawenda lekarska — *Flos Lavandulae. Oleum Lavandulae.*
11. *Rosa* — Róża — *Flos Rosae. Oleum Rosae.*
12. *Thymus vulgaris* — Tymianek właściwy — *Herba Thymi. Oleum Thymi.*
13. *Valeriana officinalis* — Kozłek lekarski — *Radix et Rhizoma Valerianae. Oleum Valerianae.*
14. *Anthemis nobilis* — Rumianek rzymski — *Flos Chamomillae romanae. Oleum Chamomillae romanae* lub *Oleum Athemidis.*
15. *Matricaria Chamomilla* — Rumianek pospolity — *Flos Chamomillae vulg. Oleum Chamomillae vulgaris.*

Wiele z wyżej wymienionych surowców roślin olejkodajnych wchodzi w skład różnych mieszanek ziołowych, znajdujących się w handlu.

Dotychczasowa polska produkcja olejków lotnych, naturalnych sprowadza się do niewielu gatunków, głównie: *Oleum: Pini, Terebinthinae, Carvi, Calami, Juniperi, Foeniculi, Menthae piperitae, Coriandrii* i *Anisi* (głównie z importowanego surowca).

Wykaz wytwórni olejków lotnych

1. Bazar Przemysłu Ludowego w Nowogródku, ul. Beczkowicza 1 (specjalność olejki: kminkowy, miętowy, tatarakowy i piołunowy).

2. Baczewski — Fabryka Likierów we Lwowie (wytwarza różne olejki na potrzeby tej fabryki).
3. Buksbaum Iser — Wytwórnia olejków w Czortkowie, woj. tarnopolskie (specjalność olejki: anyżowy, kminkowy, kopru włoskiego).
4. Strójwąs St. inż. — Fabryka olejków i surowców perfumeryjnych w Augustowie, ul. Kilińskiego 5, woj. białostockie.
5. Wytwórnia olejków aromatycznych w Dębach Szlacheckich, p. Koło, woj. łódzkie, dzierżawca G. Sendowski.
6. Wytwórnia Zdrojowiskowa w Druskienikach, woj. białostockie (specjalność olejek sosnowy).

Niezależnie od wyżej podanych istnieje szereg wytwórni nieczynnych. Mniejsze czynne wytwórnie nie zostały uwzględnione w powyższym wykazie.

Biorąc pod uwagę warunki klimatyczne i gospodarcze Polski oraz duże spożycie wewnętrzne, mogą być wytwarzane poza tym następujące olejki: Oleum: Archangelicae, Pini, Lavandulae, Chamomillae vulgaris (z miału kwiatowego) i Chamomillae romanae (z drugorzędnych gatunków).

Dalszy rozwój plantacyj roślin olejkodajnych jest ściśle uzależniony od możliwości rozwoju rodzimej produkcji olejków lotnych. Na uruchomienie wytwórczości olejków czeka szereg gałęzi przemysłowych, zmuszonych obecnie do korzystania z surowca importowanego z zagranicy.

NASIONA OLEISTE

Rozmiary produkcji krajowych nasion oleistych dają się określić jedynie w przybliżeniu. Łączną produkcję roczną rzepaku i rzepiku można ocenić na 30 000 ton, z czego tylko kilkanaście tys. ton idzie do przerobu w olejarniach przemysłowych; ogólny plon siemienia lnianego można szacować na 30 000 do 35 000 ton, z czego ok. 20 000 ton bywa przerabiane przez olejarnie przemysłowe; zbiór siemienia konopnego wynosi rocznie ok. 6 000 ton, a przerób przemysłowy — tylko 2 — 3 000 ton; zbiór słonecznika jest trudny do oszacowania, przerób roczny w olejarniach — wynosi ok. 2 000 ton.

SUROWCE POCHODZENIA ZWIERZĘCEGO

Jako krajowe surowce pochodzenia zwierzęcego, służące celom przerobu chemicznego, można wymienić: mleko, jaja, krew, kości, odpadki skór, rogów i różne organy zwierzęce. [1]

Mleka (odtłuszczonego) używa się do wyrobu kazeiny, t. j. białka mlecznego. Pomimo obfitości mleka w naszym kraju — poważna ilość, szczególnie lepszych gatunków, kazeiny przywożona była z zagranicy. Rozwinięcie produkcji kazeiny jest zależne od stworzenia odpowiedniej organizacji opartej o mleczarnie krajowe.

Wysokość produkcji mleka w Polsce wynosi ok. 9 250 milionów kg. rocznie; z tego przerabia się w mleczarniach zaledwie 13%, czyli ok. 1 200 mil. litrów. Z ilości tej pozostaje po przerobie ok. 85% mleka chudego, czyli 1 020 mil. litrów.

Teoretycznie rzecz biorąc, ta ilość mleka mogłaby być przeznaczona do produkcji kazeiny, gdyby było możliwe pozbawienie rolnika producenta — mleka chudego. Mleko jest dziś z małymi wyjątkami zwracane producentom dla dokarmienia trzody chlewnej.

Przyjmując, że 33 litry mleka chudego dają 1 kg kazeiny, dochodzimy do wniosku teoretycznego, że ok. 12 500 ton kazeiny rocznie mogłoby być produkowane w Polsce. Rozwój mleczarstwa w latach ostatnich pozwala mniemać, że produkcja kazeiny w Polsce w skali wymienionej da się praktycznie osiągnąć.

Według obliczeń Związku Spółdzielni Rolniczych produkcja kazeiny w Polsce w roku 1934/35 wyniosła ok. 1400 ton, z następującym podziałem terenowym:

poznańskie	ok. 700	ton
kieleckie	„ 80	„
warszawskie i łódzkie	„ 600	„

Jaja dotychczas w Polsce prawie nie były używane do przerobu chemicznego, chociaż w znacznych ilościach są wywożone zagranicę, a z drugiej strony — kraj nasz importuje albuminę z jaj i lecytynę.

---

[1]) Krajowe surowce tłuszczowe pochodzenia zwierzęcego są opisane w rozdziale „Tłuszcze, oleje i produkty pokrewne".

Jaja składają się wagowo z 60% białkowego płynu, z 30% żółtka i 10% skorupy. Jaja zawierają ok. 11,9% białka (które po odpowiednim traktowaniu daje się zamienić na albuminę). Żółtko daje się przerabiać na lecytynę i na preparaty garbarskie, służące do wykańczania niektórych gatunków skór.

Krew zwierząt rzeźnych utylizowana jest w Polsce w ilości niedostatecznej. Przerób chemiczny idzie w kierunku produkcji albuminy i mieszanek użyźniających. Do wyrobu albuminy z krwi nadaje się jedynie krew z koni i bydła rogatego. Krew zawiera ok. 17% substancji białkowych, a ponieważ dorosły wół daje 16—18 litrów krwi, więc przy wyzyskaniu choćby 75% krwi zwierząt rzeźnych możnaby otrzymać ok. 2 kg albuminy z jednego wołu. Albumina z krwi wyrabiana w Polsce używana jest głównie do klejenia dykt. Znane są jednak dalsze zastosowania albuminy: w fotografice, w przemyśle farmaceutycznym, do wyrobu sztucznej skóry, sztucznych kwiatów, mas plastycznych, apretur i t. p.

Prawie wyłącznym surowcem (98%) do wyrobu kleju skórnego są odpadki surowych skór cielęcych, wołowych, końskich, baranich etc. Odpadki te (t. zw. oddzierki), otrzymuje się podczas procesu garbowania przez oskrobanie wewnętrznej strony skór surowych. Ogólna ilość oddzierek przerabianych na klej w fabrykach krajowych, wynosi rocznie ok. 15 000 ton. Oddzierki te są w 98% w stanie mokrym, a tylko 2% w stanie suchym. Sporadycznie i to w bardzo nieznacznym stopniu (około 2%) przerabia się na klej szpalty cielęce i wołowe, surowo-solone łapki i uszy.

Podstawowym surowcem do wyrobu żelatyny technicznej i jadalnej są łebki cielęce solone i wapniowe, których przerób w fabrykach krajowych wynosi rocznie ok. 200 ton. Łebki są także używane przez małe garbarnie do wyrobu skór małowartościowych.

Do fabrykacji kleju t. zw. chromowego używa się obrzynków skór garbowanych (t. zw. wiórów chromowych); są to odpadki przy walcowaniu skór garbowanych, zwane „felszpinami". Fabrykacja kleju chromowego ma charakter sporadyczny i odbywa się tylko przy specjalnie korzystnej koniunkturze, wobec czego wióry chromowe są przeważnie eksportowane.

Podstawowym surowcem przemysłu kostnego są:

a) Przede wszystkim kości bydlęce, t. zw. kości stołowe. Są to kości wołowe, krowie, wieprzowe, cielęce, baranie, kozie, racice, oraz kości z większego drobiu; źródłem podaży powyższych gatunków surowca (w postaci odpadków) są po części masarnie, jadłodajnie i kuchnie domowe, głównie zaś śmietniki. Nieznacznymi ośrodkami podaży odpadków (wnętrza rogów, rogi pełne z wnętrzami kostnymi i czołami) są hurtownie skór i garbarnie.

b) Kości końskie i kopyta pełne. Ten gatunek surowca spotyka się głównie u uprzątaczy padliny w mniejszych gminach, jak również u rzeźników, dokonywujących odrębnego uboju koni na mięso jadalne.

Przemysł kostny zużywa przeważnie kości wygotowane, wyrzucane z domów, jako odpadki kuchenne na śmietniska.

Stan zbiórki surowca w Polsce świadczy o braku uświadomienia, zarówno wśród ludności wiejskiej, jak i miejskiej, co do

PIERWIASTKI I STOPY

PIERWIASTKI

Nazwa produktu	Charakterystyka
Srebro [P]	Zawartość 99.9% Ag
Cynk	a) Hutniczy, rafinowany i elektrolityczny; zawartość 98.0 — 99.98% Zn b) pył cynkowy; zawartość 95 — 97% Zn; praktycznie wolny od ołowiu i kadmu c) pył cynkowy przesiewany, zawartość ponad 92% Zn; przesiany przez sito o 1444 oczkach na cm^2 (Hohenlohe); zawartość 90 — 92% Zn (S. A. G.)
Kadm	C. wł. 8.6, temp. topn. 321°; zawartość 99.99% Cd

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

użyteczności odpadków. Znaczne straty powoduje też praktykowane przez służbę domową spalanie kości.

Przyjmując, że spożycie mięsa ludności miejskiej w Polsce wynosi rocznie około 600 000 ton i że przeciętna zawartość kości w mięsie wynosi ok. 9%, podaż kości winna stanowić ca 54 000 ton. Tymczasem zbiórka kości w Polsce dała w r. 1935 zaledwie ok. 12 700 ton.

Kości wygotowane wodą (przy konsumcji domowej i w przemyśle masarskim) zawierają jeszcze oprócz pozostałych w nich ok. 6% tłuszczu, dwa cenne składniki dla nawożenia, mianowicie: azot w postaci substancji klejowej i fosfor jako fosforan wapnia.

Z przytoczonych wyżej danych wynika, że poważne wartości gospodarcze kraju idą na marne, czemu sprzyja w znacznym stopniu trudność uzgodnienia potrzeb gospodarczych z rozporządzeniami, regulującymi zbiórkę i przechowywanie kości.

Zastosowanie	Wytwórca
Cele przemysłowe	**Giesche**
Cele przemysłowe	**Giesche** **Hohenlohe** *** S. A. G.**
Cele przemysłowe	*** S. A. G.**
Cele przemysłowe	**Hohenlohe** *** S. A. G.**
Cele przemysłowe	**Giesche**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Grafit	a) Mielony; zawartość 44.26 C
	b) mielony wysokoprocentowy; zawartość 90.62% C
	c) szlamowany, w kawałkach i mielony; zawartość 48.88% C
	d) w tabletkach i granatkach
	e) właściwości różne, zależnie od warunków produkcji
Krzem	Metaliczny; zawartość 96% Si
Ołów [P]	a) Hutniczy, miękki; c. wł. 11.25 — 11.37, zawartość 99.96 — 99.99% Pb
	b) pył ołowiany; zawartość 40 — 50% Pb
Siarka	Zawartość: siarki 99.5%, zanieczyszczeń 0.5%
Żelazo [P]	Zwykłe techniczne

Uwaga: Wodór, azot, tlen, chlor — patrz rozdział: „Gazy przemysłowe".

Węgiel kamienny, drzewny, kostny, aktywowany — patrz rozdziały: „Surowce mineralne", „Produkty chemicznego przerobu drewna", „Węgle aktywne, węgiel kostny".

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Odlewy maszynowe i handlowe w mokrych formach	* **Elektro** **Victoria**
Odlewy ciężkie, smary, czernidła i farby	* **Elektro**
Odlewy w suchych formach i czernienie rdzeni odlewniczych	* **Elektro**
Czyszczenie kuchen oraz przedmiotów żelaznych	**Ziering**
Przeróbka na cele elektrotechniki	**Gazownie węglowe** **Koksownie**
Wyrób stopów miedzi	* **Elektro**
Cele przemysłowe	**Giesche** **Hohenlohe**
Cele przemysłowe	**Giesche**
Cele przemysłowe	* **Tesp**
Cele przemysłowe	**Wszystkie huty żelazne**

Sadze — patrz rozdział: „Materiały malarskie".

Złoto, rtęć, antymon, selen, jod, kobalt, nikiel, pallad, platyna — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Nazwa produktu	Charakterystyka
„Cyna do lutowania"	Stopy ołowiu i cyny w każdym żądanym stosunku
Kostki hutnicze n. h. „Elektro-Kostki"	a) Krzemowe: 1 kg. lub ½ kg. Si
	b) manganowe: ½ kg. Si, ½ kg. Mn lub ¼ kg. Si, ¼ kg. Mn
	c) chromowe: 1 kg. Cr lub ½ kg. Cr
	d) fosforowe: 1 kg. P lub ½ kg. P
	e) niklowe: 1 kg. Ni
	f) chromoniklowe: 0.6 kg. Ni, 0.2 kg. Cr lub 0.3 kg. Ni, 0.1 kg. Cr
Krzemomangan	Zawartość (na żądanie): 15 — 30% Si 30 — 70% Mn
„Ołów twardy"	Stopy ołowiu i antymonu w każdym żądanym stosunku
Żelazochrom	Zawartość 60 — 70% Cr, wolny od składników szkodliwych dla wyrobu stali; zawartość węgla na żądanie od 0.1 — 10%

Zastosowanie	Wytwórca
Lutowanie	**Giesche**
Dodatek do żeliwa dla uzyskania miękkiego i taniego żeliwa	*** Elektro**
Dla uzyskania gęstego i niezbyt twardego żeliwa twardego szarego o dużej wytrzymałości	*** Elektro**
Dla uzyskania ognioodpornego i twardego żeliwa o stałej objętości	*** Elektro**
Dla uzyskania płynnego żeliwa	*** Elektro**
Dla uzyskania żeliwa o dużej odporności na ciśnienie i uderzenie i o wysokiej wytrzymałości	*** Elektro**
Dla umożliwienia dokładnego dozowania stopów przy minimalnym spalaniu się tychże	*** Elektro**
Wyrób stali, środek odtleniający; domieszka do odlewów stalowych, środek odsiarczający, odlewy żeliwne	*** Elektro**
Wyołowianie aparatury chemicznej	**Giesche**
Wyrób stali szlachetnych, chromowych i nierdzewiejących, wyrób soli chromowych	*** Elektro**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Żelazofosfór	Zawartość 20 — 25% P
Żelazoglinokrzem	a) Zawartość (na żądanie): 40 — 80% Si 5 — 40% Al b) drobnomielony: pozostałość na sicie o 4900 oczkach — 16%; zawartość 40% Si
Żelazokrzem	Zawartość: 20 — 25% Si 45 — 50% „ 75 — 80% „ 90% „

GAZY PRZEMYSŁOWE

Wytwarzanie na wielką skalę gazów przemysłowych jest stosunkowo młodą gałęzią produkcji, której rozwój był uzależniony od postępów mechanicznych metod sprężania, skraplania, destylacji i magazynowania gazów. Znaczenie gazów przemysłowych silnie wzrosło od czasu ugruntowania się metod syntetycznego tworzenia związków chemicznych drogą katalizy, przy użyciu gazów jako produktów wyjściowych. Dział ten jest w pełni rozwoju i dalsze możliwości rozwoju tej gałęzi chemicznej są ogromne.

W kraju naszym — produkcja gazów przemysłowych rozwinęła się wszechstronnie. Niezależnie od gazów przerabianych we własnym zakresie (Zjednoczone Fabryki Związków Azotowych przetwarzają rocznie kilkanaście tys. ton sprężonego azotu), posiadamy krajową produkcję wszystkich ważniejszych ga-

Acetylen	Rozpuszczony („dissous"), w butlach stalowych, pod ciśn. 15 atm. (15°)

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób stali kruchej	* Elektro
Wyrób stali, środek odtleniający	* Elektro
Wyrób środków wybuchowych (zamiast glinu sproszkowanego)	* Elektro
Środek odtleniający dla fabrykacji stali; materiał dodatkowy dla odlewów żeliwnych i stalowych itd.	* Elektro

zów. Nie są fabrykowane w kraju szlachetne gazy: argon, neon, hel i niektóre gazy specjalne, na które brak obecnie większego zapotrzebowania.

Zamiast acetylenu płynnego, niebezpiecznego w użyciu w stanie skroplonym, rozpowszechnił się acetylen rozpuszczony w acetonie, (zwany zagranicą „dissous"). Płynny aceton posiada cenną własność pochłaniania większych ilości acetylenu, które później można wydzielić. Podczas gdy przy innych gazach (np. przy azocie, tlenie) ciśnienie w pełnej butli wynosi ok. 150 atm., wystarcza dla acetonu rozpuszczonego ciśnienie nie przenoszące 15 atm. przy 15°.

Stalowe butle przeznaczone do napełniania sprężonymi rozpuszczonymi lub płynnymi gazami, podlegają okresowym próbom na wytrzymałość w myśl specjalnych przepisów.

Spawanie i cięcie metali, oświetlenie, sygnalizacja świetlna, hartowanie powierzchniowe	**Fabr. Gazów**[1] **Gasaccumulator** **Perun** **Pomorska Fabr.**[1]

[1]) Sprzedaż przez Tow. „Perun".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Amoniak	Skroplony, w butlach stalowych, pod ciśnieniem 8 — 10 atm.; zawartość 99.5 — 100% NH_3
Azot	W butlach stalowych pod ciśnieniem 150 atm; zawartość 99.4 — 99.8% N_2
Chlor	Ciekły
Gaz świetlny	a) Przeważnie mieszany węglowo-wodny, ciepło spalania ok. 4000 — 4500 kcal/m³
	b) koksowniczy, ciepło spalania 3800 — 4500 kcal/m³
Gaz ziemny w stanie skroplonym n. h. „**Gazol**“ (Gazolina) „**Eteryna**“ (Małopolska)	a) C. wł. 0.56 w stanie płynnym (w stos. do wody), ok. 2.2 w stanie gazowym (w stos. do powietrza)
	b) c. wł. 0.535 — 0.580 (15°); temp. wrzenia: min. 33 do min. 40°, temp. zamarz.: min. 145°
Kwas siarkawy (bezwodnik kwasu siarkawego, dwutlenek siarki)	Płynny 100%-owy

Zastosowanie	Wytwórca
Wytwarzanie lodu sztucznego i chłodnictwo, fabrykacja barwników; rozpuszczalnik	**Gazownia W-wa** **Skarboferm** ***Z. F. Z. A.**
Prace laboratoryjne, produkcja żarówek, stacje przepompowywania cieczy palnych, fabr. wyrobów gumowych, syntezy chemiczne	**Perun** **Polski Tlen** ***Z. F. Z. A.**
Bielenie celulozy, włókna; cele dezynfekcyjne (skażanie wód itd.)	***Z. F. Z. A.**
Oświetlanie, opalanie, i napęd silników; w aeronautyce	**Gazownie**
Cele opałowe	**Koksownie**
Materiał opałowy i oświetleniowy; nawęglanie gazu świetlnego	**Gazolina**
„ „	**Małopolska**
W fazie ciekłej: rafinowanie nafty, cele chłodnicze, ługowanie tłuszczy, przemysł papierniczy, celulozowy, spożywczo - przetwórczy, lecznictwo itd. W fazie gazowej: cukrownictwo, dezynfekcja, konserwowanie środków spożywczych, środek leczniczy w weterynarii, fabrykacja wielu związków chem.	***S. A. G.**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas węglowy (dwutlenek węgla)	Płynny
Powietrze ciekłe (tlen i azot)	—
Powietrze sprężone	W butlach stalowych, pod ciśnieniem 150 atm.
Tlen	W butlach stalowych pod ciśn. 150 atm; zawartość 98 — 99.6% O_2

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja wód mineralnych; tłoczenie piwa, chłodnictwo	**Anstadt** **Carbon** **Fabr. Gazów**[1] **Fluid** **Franzel** **Henryków** **Romenhöller** **Rost** **Śląskie Gazy**
Prace laboratoryjne i tlen jako środek wybuchowy	**Fabr. Gazów**[1] **Gaz**[1] **Perun** **Polski Tlen** **Pomorska Fabr.**[1] **Wagner** * **Z. F. Z. A.**[1]
Rozpylanie farb, poruszanie silników oraz inne cele techniczne	**Fabr. Gazów**[1] **Gaz**[1] **Perun** **Polski Tlen** **Pomorska Fabr.**[1] **Wagner** * **Z. F. Z. A.**[1]
Spawanie i cięcie metali, hartowanie powierzchniowe, tlenoterapia, syntezy chemiczne	**Fabr. Gazów**[1] **Gaz**[1] **Huta Pokój**[2] * **Oswag**[3] **Perun** **Polski Tlen** **Pomorska Fabr.**[1] **Sawja** (d. c. str. 65)

[1]) Sprzedaż przez Tow. „Perun".
[2]) Sprzedaż przez „Śląskie Gazy" dawniej „Autogen".
[3]) Sprzedaż przez S. A. „Gasaccumulator".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlen (d. c.)	
Tlenek etylenu	Skroplony, w butlach stalowych, czysty lub z dodatkiem CO_2
Wodór	Sprężony, w butlach stalowych; pod ciśnieniem 150 atm; zawartość 98 — 99.6% H_2
Masy do czyszczenia acetylenu (różnych nazw)	—

ZWIĄZKI LITU

Benzoesan litowy, bromek litowy, cytrynian litowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI SODU

Wielkie zasoby zalegającej w różnych dzielnicach kraju soli zwykłej (kuchennej) [1]) pozwoliły na stworzenie bardzo poważnej produkcji sody i produktów pokrewnych. Obok stojącej na wysokim poziomie technicznym fabrykacji sody amoniakalnej — istnieje fabrykacja sody kaustycznej (żrącej), otrzymywanej zarówno drogą elektrolizy, jak i przy pomocy kaustyfikacji, oraz sody oczyszczonej (bikarbonatu). Znaczne ilości soli glauberskiej, powstające przy produkcji kwasu solnego i przy fabrykacji jedwabiu sztucznego, z trudem tylko znajdują nabywców na rynku krajowym. Natomiast czasami daje się

[1]) Patrz rozdział: „Surowce mineralne".

Zastosowanie	Wytwórca
	Skarboferm [1] Skarżysko Sosnowieckie [1] Wagner Wspólnota [2] • Z. F. Z. A. [3]
Fabrykacja pochodnych glikolu; środek dezynfekcyjny	Skarżysko
Spawanie i cięcie metali, aeronautyka, utwardzanie tłuszczów, syntezy chemiczne	Wspólnota [2] • Z. F. Z. A.
Oczyszczanie acetylenu	Gasaccumulator Perun

odczuwać brak kwaśnego siarczanu sodowego (bisulfatu), który otrzymuje się jako produkt uboczny przy fabrykacji kwasu azotowego z saletry. Ponieważ zaś przeważające ilości kwasu azotowego są wytwarzane przez spalanie amoniaku, to w wyniku — podaż bisulfatu jest niewielka. Przywożone dawniej z zagranicy w znacznych ilościach siarczyny sodowe: kwaśny i obojętny są teraz wytwarzane w kraju w tak wielkiej skali, że import ich jest już zbyteczny.

Zarówno sól kuchenna, jak różne odmiany sody są z Polski eksportowane.

[1]) Sprzedaż przez Tow. „Perun".
[2]) Sprzedaż przez „Śląskie Gazy" dawniej „Autogen".
[3]) Tlen z fabryki w Chorzowie sprzedaje Tow. „Perun".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Azotan sodowy[1])	a) Saletra sodowa rafinowana; zawartość: $NaNO_3$ 99 — 99.9% NaCl max. 0.1% Na_2SO_4 „ 0.2% CaO + MgO „ 0.1% Fe „ 0.01% nie zawiera azotanów, chloranów, nadchloranów b) saletra sodowa przemysłowa; zawartość: $NaNO_3$ 98 — 99%; czystość wg P. N. W. Uzbr. Chem. 30
Azotyn sodowy (nitryt) [P]	Zawartość: 98 — 99.5% $NaNO_2$, wilgoci maks. 0.1%; zawiera azotan sodowy i chlorek sodowy, nie zawiera metali ciężkich; czystość wg P. N. W. Uzbr. Chem. 62
Boraks[P]	W odmianach: krystaliczny, granulowany, mielony; 99.0 — 100%-owy
Chloran sodowy[2])	Techniczny; w kryształach, czystość wg P. N. W. Uzbr. chem. 40
Dwuchromian sodowy	Krystaliczny; zawartość 90 — 99% $Na_2Cr_2O_7$ (Rędziny — rafinowany i techn. zaw.: 67% CrO_3)
Dwusiarczan sodowy (kwaśny siarczan sodowy, bisulfat)	Zawartość ok. 35% kwasu siarkowego

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

[1]) Patrz również rozdziały: „Odczynniki i preparaty specjalne" oraz „Nawozy sztuczne".

[2]) „Chwastożer" — chloran sodowy z domieszkami — patrz rozdział: „Związki chloru".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja materiałów wybuchowych, konserwacja mięsa, hutnictwo szklane	*** Z. F. Z. A.**
Fabrykacja materiałów wybuchowych, hutnictwo szklane i ceramika	*** Z. F. Z. A.**
Przemysł włókienniczy i barwnikowy; konserwacja mięsa	*** Z. F. Z. A.**
Garbarstwo, przemysł emalierski, kosmetyczny, farmaceutyczny	*** Częstochowa** *** Goldflam** *** Hugohütte** **Kadysz**
Farbiarstwo, niszczenie chwastów, środek utleniający, fabrykacja nadchloranów	*** Radocha**
Przemysł włókienniczy, chemiczny, farbiarstwo, garbarstwo, wyrób farb, atramentów, mas pirotechnicznych, do celów fotograficznych	**Alwernia** *** Częstochowa** *** Rędziny** *** Wysoka**
Przemysł włókienniczy	*** Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dwuwęglan sodowy (soda oczyszczona, kwaśny węglan sodowy, bikarbonat) [P]	Produkt farmaceutyczny
Fluorek sodowy	W proszku; zawartość 96 — 97% NaF
Fosforan sodowy [P]	a) Trójzasadowy; zawartość 18 — 19.5% P_2O_5
	b) dwuzasadowy; zawartość 19.4 — 20.5% P_2O_5
Hydrosulfit (wodorosiarczyn sodowy)	a) W kryształach, zawartość min. 86% produktu
	b) „hydrosulfit F. A." (wodorosiarczyn formalinowy), zawartość min. 98% produktu
Krzemofluorek sodowy (fluorokrzemian sodowy)	Zawartość 96.3 — 99.3% produktu
Ług sodowy	Roztwór sody żrącej, zazwyczaj w stężeniu 35 — 40° Bé

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo; do użytku domowego (pieczenie ciast)	* **Solvay**
Impregnowanie drewna	* **Częstochowa**
Zmiękczanie wody, rozpuszczanie kamienia kotłowego, mycie naczyń i flaszek, pranie	**Egro** * **May** * **Radocha** * **Synthesa** **Urbanek**
Zmiękczanie wody, obciążanie jedwabiu, napawanie tkanin, wyrób emalii, glazury, lutowanie, garbarstwo, galwanotechnika, przemysł farmaceutyczny, szklarski itd.	**Egro** * **May** * **Radocha** * **Synthesa**
Przemysł włókienniczy, cukrownictwo	* **Boruta**
Przemysł włókienniczy	* **Boruta**
Wyrób emalii, szkła mlecznego; trucizna na szczury, insekty; produkcja stali	* **Chemiewerk Liban** * **May** * **Rędziny** **Scharff C.**
Wyrób mydeł i do użytku domowego	**Egro** **Myślibórski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Mrówczan sodowy [P]	Zawartość 95 — 98% produktu
Nadboran sodowy (perborat)	W proszku; zawartość ok. 10% czynnego tlenu
Octan sodowy [P]	Krystaliczny
Podchloryn sodowy	a) Ług bielący; 150 — 155 gr. chloru czynnego w litrze, 150 — 160 gr. NaCl w litrze
	b) woda Javella
	c) płyn „Cztery korony"; 2,8% chloru czynnego
Pyrosiarczyn sodowy	Krystaliczny; zawartość 63.28% SO_2
Selenin sodowy [P]	W proszku; zawartość 44 — 45% selenu
Siarczek sodowy [P]	a) W płytach i kawałkach; zawartość 60 — 62% produktu
	b) krystaliczny; zawartość 30 — 32% produktu
	c) krystaliczny, bezbarwny; zawartość 32.5% produktu

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja kwasu mrówkowego; farbiarstwo	* **Pabianice**
Wyrób proszków do prania i artykułów farmaceutycznych, przemysł włókienniczy, kąpiele tlenowe	* **Azot** * **Częstochowa**
Przemysł włókienniczy	* **Grodzisk** * **Laokoon** * **Scott & Bowne** **Solvents** * **Synthesa**
Bielenie materiałów włóknistych, papiernictwo, dezynfekcja	* **Z. F. Z. A.**
Pranie, mycie, szorowanie	**Adamczewski**
Bielenie, dezynfekcja, mycie emalii	**Cztery Korony**
Garbarstwo, włókiennictwo, papiernictwo, fabr. celulozy, sztucznego jedwabiu, farbiarstwo, produkcja mat. wyb. oraz wszystkie procesy redukcyjne	* **S. A. G.**
Hutnictwo szklane (jako barwnik)	* **Częstochowa** **Spółdzielnia**
Garbarstwo, farbiarstwo, fabrykacja barwników	**Natrium** * **Pabianice**
,, ,,	* **Pabianice**
Do celów fotograficznych	* **Pabianice**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczyn sodowy (obojętny sulfit) [P]	a) Bezwodny; zawartość 48 — 50% SO_2
	b) krystaliczny; zawartość ok. 24% SO_2
Siarczyn sodowy kwaśny (bisulfit)	a) Bezwodny; zawartość 65 — 66% SO_2
	b) w płynie, 36 — 40° Bé; zawartość: 24 — 25% SO_2; 38 — 40% SO_2 oraz 0.0001% Fe (Polchem)
Soda amoniakalna	Właściwości i warunki odbioru wg norm PN/C — 700
Soda ciężka	Właściwości i warunki odbioru wg norm PN/C — 701
Soda kaustyczna (soda żrąca, wodorotlenek sodowy) [P]	Zawartość: NaOH 94 — 97.5% Na_2CO_3 0.5 — 1.5% NaCl 1.5 — 2.5%
Soda krystaliczna [P]	Właściwości i warunki odbioru wg norm PN/C — 702

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Garbarstwo, przemysł włókienniczy, cele fotograficzne	*** Pabianice** *** Polchem** *** S. A. G.**
" "	*** Pabianice** *** S. A. G.**
Garbarstwo, przemysł włókienniczy, papiernictwo, fabrykacja celulozy, sztucznego jedwabiu, różnych produktów chemicznych	*** Pabianice** *** Polchem** *** S. A. G.**
" "	*** Boruta** *** Pabianice** *** Polchem** *** S. A .G.**
Fabrykacja mydła, szkła, papieru, sody żrącej, boraksu, fosforanu sodowego, szkła wodnego, chromianu sodowego; oczyszczanie wody kotłowej, bielenie bawełny i konopi; farbiarstwo, metalurgia i gospodarstwo domowe	*** Solvay**
Metalurgia żelaza (odsiarkowanie)	*** Solvay**
Fabrykacja mydła, przemysł włókienniczy, fabrykacja sztucznego jedwabiu, papieru, barwników, środków wybuchowych, w rafineriach nafty, olejów mineralnych, oczyszczanie wody, bejcowanie i oksydowanie metali itd.	*** Elektryczność** *** Solvay** *** Z. F. Z. A.**[1]
Pranie bielizny i do użytku domowego	**Fabr. Sody** *** Solvay** **Ziering**[2]

[1]) Sprzedaż przez Zakłady Solvay.

[2]) Poza tym istnieje jeszcze szereg fabryk sody kryst. tutaj niewymienionych.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Sól glauberska kalcynowana (bezwodny siarczan sodowy) [P]	Zawartość 95 — 98% Na_2SO_4: a) techniczna, mielona lub niemielona b) czysta
Sól glauberska krystaliczna (siarczan sodowy krystaliczny, sulfat nieodwodniony) [P]	Zawartość 42 — 44% Na_2SO_4: a) techniczna b) chem. czysta
Sulfonaftenian sodowy (alfa)	C. wł. (15°) ponad 1; zawartość 40 — 50% suchej substancji
Szkło wodne sodowe (krzemian sodowy)	W proszku, kawałkach i płynie różnej koncentracji
Tiosiarczan sodowy (antychlor) [P]	W kryształach; c. wł. 1.73, temp. topn. 48°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja szkła, ultramaryny, celulozy drzewnej, siarczku sodowego, sztucznych wód mineralnych, szkła wodnego, apretur, octanu sodu, farb	*** Chemiewerk * P. P. O. * Rędziny * S. A. G. * Wysoka**
Cele farmaceutyczne	*** Częstochowa Itron**
Farbiarstwo, hutnictwo szklane, przemysł farmaceutyczny	*** Chodaków * Częstochowa Myślibórski * Rędziny * Tomaszów * Wysoka Ziering**
Przemysł tłuszczowy i farmaceutyczny	**Itron * Rędziny**
Garbarstwo, białoskórnictwo, impregnowanie drewna budulcowego, konserwowanie przeciw grzybowi, środek antyseptyczny	**Dereżyce Małopolska**[1]
Przemysł mydlarski, włókienniczy, fabrykacja farb i sztucznych kamieni, budowa dróg	**Karczewski Kołłontay Myślibórski**
Garbarstwo, przemysł włókienniczy i do celów fotograficznych	*** Pabianice * S. A. G.**

[2]) Sprzedaż przez Sp. Akc. „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Żelazocyjanek sodowy (żółty cyjanek)	Zawartość 98 — 99% produktu

Uwaga: Chlorek sodowy — patrz rozdziały: „Surowce mineralne" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Azotynokobaltan sodowy, benzoesan sodowy, bizmutan sodowy, bromek sodowy, chlorek złotowo-sodowy, cyjanek miedziowo-sodowy, cyjanek kadmowo-sodowy, cynian sodowy, cytrynian sodowy, jodan sodowy, jodek bizmutowo-sodowy, jodek sodowy, kakodylan sodowy, mleczan sodowy,

ZWIĄZKI POTASU

Istnienie w Polsce złóż soli potasowych [1]) jest podstawą dość rozwiniętej wytwórczości związków potasowych. Należy wskazać na produkcję oczyszczonego chlorku potasowego, który dawniej musiał być w pewnych ilościach importowany; obecnie — produkcja krajowa może całkowicie pokrywać zapotrzebowanie wewnętrzne. Natomiast — fabrykacja krajowego siarczanu potasu jest wciąż jeszcze niewystarczająca. Powołana niedawno do życia produkcja nadchloranu potasowego czyni zbędnym import w tej dziedzinie.

W zakresie potażu gryzącego (wodorotlenku potasu) i po-

Azotan potasowy (saletra potasowa)	Skład:	
	KNO_3	99.5 — 99.9%
	NaCl	do 0.05%
	K_2SO_4	do 0.10%
	CaO, MgO	do 0.05%
	Fe	do 0.01%
	nierozp.	do 0.01%
	na żądanie wg P. N. W. Uzbr. chem. 31	
Chloran potasowy [P]	a) Aptekarski, mielony	
	b) techniczny; wg P. N. W. Uzbr. chem. 40	

[1]) Patrz rozdział „Surowce mineralne"
[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne"

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja błękitów, cyjanowodoru płynnego, farbiarstwo	* **Azot**

mrówczan sodowy, naftalenosulfonian sodowy, nitroprusydek sodowy, octan uranylo-sodowy, oleinian sodowy, salicylan sodowy, selenian sodowy, siarko-antymonian sodowy, stearynian sodowy, sulfosalicylan sodowy, szczawian sodowy, tiosiarczan sodowo-srebrowy, tiosiarczan sodowo-złotowy, uranian sodowy, węglan uranylo-sodowy, winian sodowy, winian sodowo-potasowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

tażu kalcynowanego (węglanu potasu) istnieje niewielki przywóz chemicznie czystych produktów, stosowanych do badań analitycznych i naukowych.

Krajowa produkcja azotanu potasu również pokrywa zapotrzebowanie wewnętrzne. Oprócz nawozowych soli potasowych, eksportowanych z Polski na wielką skalę, poważniejszym przedmiotem wywozu jest chloran potasu.

Nie ulega wątpliwości, że dalsze prace w kierunku wyzyskania złóż soli potasowych doprowadzą do ugruntowania fabrykacji siarczanu potasu i innych jeszcze związków potasowych.

Fabrykacja materiałów wybuchowych i konserwowanie mięsa	* **Z. F. Z. A.**
Lecznictwo i kosmetyka; jako środek utleniający i dezynfekcyjny	* **Radocha**
Wyrób zapałek, ogni sztucznych i materiałów wybuchowych; jako środek utleniający; farbiarstwo i drukarstwo tkanin	* **Radocha**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek potasowy [1])	a) Przemysłowy; skład: KCl 82.15 — 94.94% $MgSO_4$ 0.84 — 0.10% $MgCl_2$ 0.67 — 0.40% $CaSO_4$ 0.97 — 0.43% NaCl 14.39 — 3.52% H_2O 0.60 — 0.40% nierozp. 0.17 — 0.04%
	b) czysty, gatunek I; skład: KCl 99.0 — 99.5% NaCl 0.2 — 0.5% H_2O 0.1 — 0.4% CaO.MgO do 0.1% nierozp. do 0.3%
	c) czysty, gatunek II; skład: KCl 94.0 — 96.0% NaCl do 0.5% H_2O 3.0 — 5.0% CaO,MgO do 0.1% nierozp. do 0.3%
Dwuchromian potasowy [P]	a) Techniczny; zawartość 98 — 99% $K_2Cr_2O_7$; w kryształach lub mielony
	b) chemicznie czysty
Fluorek potasowy (kwaśny)	Zawartość 96 — 98% KF.HF; w kryształach
Nadchloran potasowy	Techniczny, mielony; wg P. N. W. Uzbr. chem. 62

[1]) Patrz również rozdziały: „Odczynniki i preparaty specjalne" oraz „Nawozy sztuczne".

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja wysokoprocentowego chlorku potasowego, ługu potasowego, węglanu potasowego, chloranów	*** Tesp**
Wyrób chloranu i nadchloranu potasowego, chromianu i dwuchromianu potasowego, węglanu i wodorotlenku potasowego, żelazo- i żelazicyjanku potasowego	*** Azot**
„ „	*** Azot**
Garbarstwo, przemysł farb, farbiarstwo, fabrykacja ałunu chromowego, atramentu, do celów pirotechnicznych, fotograficznych, chemicznych; fabr. kwasu chromowego	**Alwernia** *** Częstochowa** *** Rędziny** *** Wysoka**
„ „	*** Rędziny**
Matowanie i szlifowanie szkła i kryształów	*** Częstochowa**
Wyrób ogni sztucznych, zapalników i materiałów wybuchowych	*** Radocha**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan potasowy [P]	a) Gatunek 96%-owy; skład: K_2SO_4 ok. 96.0% $MgCl_2$ ok. 0.1% $MgSO_4$ ok. 0.1% NaCl ok. 1.5% H_2O ok. 1.3% nierozp. ok. 1.0% b) gatunek 92%-owy; skład: K_2SO_4 ok. 92.0% $MgCl_2$ ok. 0.2% $MgSO_4$ ok. 0.3% NaCl ok. 3.5% H_2O ok. 0.5% nierozp. ok. 3.5% c) kalimag; skład: K_2SO_4 ok. 34.01% $MgSO_4$ ok. 53.06% $CaSO_4$ ok. 1.56% NaCl ok. 3.63% H_2O ok. 1.82% nierozp. ok. 4.44%
Siarczyn potasowy	Płyn 44 — 45°Bé; zawartość: 40 — 44% K_2SO_3
Szkło wodne potasowe (krzemian potasowy)	W kawałkach, proszku i płynie wszelkich koncentracji
Węglan potasowy [P]	a) Krystaliczny; skład: K_2CO_3 79,0 — 82.0% Na_2CO_3 do 0.6% KCl do 8.0% Fe_2O_3 do 0.007% Mn do 0.004%

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób saletry potasowej	* **Tesp**
" "	* **Tesp**
Wyrób saletry potasowej, siarczanu magnezowego i siarczanu potasowego	* **Tesp**
Farbiarnie i drukarnie tkanin	* **Pabianice**
Przemysł mydlarski, włókienniczy, papierniczy, budowa dróg	**Karczewski Myślibórski**
Wyrób szkła potasowego, mydła potasowego (szarego), pranie wełny, farbiarstwo, emalierstwo, ceramika, fabrykacja kakao, do pieczenia, w laboratoriach chemicznych, w lecznictwie i fotografice	* **Azot**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan potasowy (d. c.)	b) kalcynowany, gatunek I; skład: K_2CO_3 90.0 — 92.0% Na_2CO_3 do 0.6% KCl 1.0 — 2.0%
	c) kalcynowany, gatunek II; skład: K_2CO_3 96.0 —98.0% Na_2CO_3 do 0.6% KCl 1.0 — 2.0%
	d) kalcynowany, gatunek III; skład: K_2CO_3 99.0 — 100.0% Na_2CO_3 do 0.4% KCl do 0.4%
	e) węgiel wywarowy; zawartość 50—54.4% K_2CO_3
Wodorotlenek potasowy	a) Potaż żrący; skład: KOH 88.0 — 92.0% K_2CO_3 do 3.0% NaCl do 0.5% KCl do 2.5% Fe_2O_3 do 0.5%
	b) ług potasowy; skład: KOH 48.0 — 51.0% K_2CO_3 do 1.0% NaCl do 0.4% KCl do 1.0% Fe do 0.1%

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób szkła potasowego, mydła potasowego (szarego), pranie wełny, farbiarstwo, emalierstwo, ceramika, fabrykacja kakao, do pieczenia, w laboratoriach chemicznych, w lecznictwie i fotografice	* **Azot**
„ „	* **Azot**
„ „	* **Azot**
Wyrób soli potasowych i fabrykacja szkła	* **Boryszew** * **Łańcut** **Rekt. Chełm** **Rekt. Lublin** **Żyrardów**
Wyrób mydeł potasowych, do pochłaniaczy przy aparatach tlenowych, przy fabrykacji tlenu (do oczyszczania powietrza)	* **Azot**
„ „	* **Azot**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Żelazocyjanek potasowy P	Zawartość 98 — 99% $K_3Fe(CN)_6$; w kryształach

Uwaga: Ałuny: glinowo-potasowy i chromowo-potasowy — patrz rozdziały: „Ałuny" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".
Kainit, kalimag, sól potasowa — patrz rozdział: „Nawozy sztuczne".
Benzoesan potasowy, bromek potasowy, bromian potasowy, chlorek złotowo-potasowy, chromian potasowy, cyjanki: cynkowo-potasowy, kadmowo-potasowy, miedziowo-potasowy, niklowo-potasowy, rtęciowo-potasowy,

ZWIĄZKI MIEDZI

Chlorek miedziawy P	a) Techniczny, oczyszczony; zawartość Cu_2Cl_2 min. 98.0% $Cu_2Cl_2.H_2O$ max 1.5% alkalii „ 0.4% Fe „ 0.05% SO_4 „ 0.01% NO_3 „ 0.01% b) techniczny, krystaliczny
Chlorek miedziowy P	Techniczny, krystaliczny
Octan miedziowy P **(grynszpan)**	Techniczny
Rezynat miedziowy (żywiczan miedziowy)	Techniczny
Siarczan miedziowy P	a) W kryształach: techniczny i rolniczy; zawartość 97—99% $CuSO_4 . 5H_2O$

P Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Produkcja błękitów, farbiarstwo; cementowanie i hartowanie stali, uszlachetnianie białego wina zawierającego żelazo, wyroby ogni sztucznych	* **Azot**

srebrowo-potasowy, złotowo-potasowy, cytrynian potasowy, jodan potasowy, jodek bizmutowo-potasowy, jodek potasowy, nadmanganian potasowy, octan potasowy, palmitynian potasowy, siarczan kobaltowo-potasowy, siarczek potasowy, szczawian potasowy, winian potasowy, winian sodowo-potasowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja ogniw galwanicznych i środków do zwalczania szkodników roślin, denitracja sztucznego jedwabiu itd.	* **Lignoza**
Fabrykacja farb do włosów	* **Zawadzki**
Impregnowanie drewna, miedziowanie itd.	**Amon**
Galwanotechnika, farbiarstwo	**Egro** * **Zawadzki**
Wyrób środków impregnacyjnych, przeciwgnilnych, przeciwkorozyjnych	* **Alwa**
Produkcja farb mineralnych, zwalczanie szkodników roślinnych, galwanotechnika, impregnacja drewna, dezynfekcja wody	* **Azot** * **Częstochowa** **Dąbie** * **Goldfilam** * **Hugohütte** * **Lignoza** * **Zeumer**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan miedziowy (d. c.)	b) w kryształach: czysty, teletechniczny; odpowiada normie P. N. T. 713; zawartość 98 — 100% $CuSO_4$. 0.02 — 0.04% Fe
Stearynian miedziawy	Techniczny
Tlenek miedziowy [P]	Techniczny, w proszku
Węglan miedziowy [P]	Techniczny, mielony, zawartość ok. 55% Cu
Węglan miedziowy zasadowy [P]	Techniczny, w proszku
Zieleń szwajnfurcka	Podwójne połączenie octanu miedzi i metaarsenianu miedzi; zawartość: As_2O_3 45 — 50%, Cu 20 — 22%

Uwaga: Azotan miedziowy, benzenodwusulfonian miedziowy, bromek miedziowy, chlorek miedziowo-amonowy, cyjanki: miedziawy, miedziowo-potasowy, miedziowo-sodowy, cytrynian miedziowy, jodek miedziowy, siar-

ZWIĄZKI SREBRA

Azotan srebrowy, bromek srebrowy, chlorek srebrowy, cyjanek srebrowy, cyjanek srebrowo-potasowy, cytrynian srebrowy, jodek srebrowy, mleczan srebrowy, octan srebrowy, siarczan srebrowy, sole i kąpiele do srebrzenia, sulfonaftenian srebrowy,

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja ogniw elektrycznych	* **Azot** * **Zeumer**
Fabrykacja lakierów okrętowych (środek przeciw pasorzytom)	* **Strem**
Ceramika, szkło	* **Częstochowa** **Dąbie** * **Hugohütte**
Ceramika, szkło	**Atom** **Dąbie**
Przemysł chemigraficzny	* **Zawadzki**
Tępienie robactwa i pasorzytów	* **Azot** * **Barcikowski**

czan miedziowo-amonowy, sole do miedziowania i mosiądzowania, szczawian miedziowy, tlenek miedziawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

tiosiarczan srebrowo-sodowy, tlenek srebrowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające srebro — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

ZWIĄZKI ZŁOTA

Bromek złotowy, chlorki: złotowy, złotowo-potasowy, złotowo-sodowy, cyjanki: złotowy, złotowo-potasowy, tiosiarczan złotowo-sodowy, sole i kąpiele do złocenia — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI MAGNEZU

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan magnezowy [P]	Technicznie czysty; zawartość 99 — 100% produktu
Stearynian magnezowy[P]	Czysty; 1 litr waży 70 do 100 gr
Talk (krzemian magnezowy)	W odmianach: granulowany, i mielony (na sicie o 10.000 oczkach, na 1 cm^2 pozostałość od 0 do 1%)
Tlenek magnezowy	Surowy, niekalcynowany; zawartość: MgO ok. 90% K_2SO_4 „ 2% $MgSO_4$ „ 2% H_2O „ 4% nierozp. „ 2%

Uwaga: Azotan magnezowy, benzoesan magnezowy, bromek magnezowy, chlorek magnezowy, chlorek amonowo-magnezowy, cytrynian magnezowy, fosforan magnezowy, jodek magnezowy, mrówczan magnezowy,

ZWIĄZKI WAPNIA

Chlorek wapniowy [P]	Techniczny

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające złoto — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł garbarski, włókienniczy	* **Zeumer**
Przemysł kosmetyczny i gumowy, cele farmaceutyczne	**Blanko** **Itron** **Jon** * **Strem**
Wyrób papy dachowej (odmiana granulowana); wyrób papieru, kosmetyków, przemysł farmaceutyczny, włókienniczy, gumowy, garbarski, ceramiczny, czekoladowy (odmiana mielona)	**Alba** **Dąbie** * **Elektro**
Wyrób cegieł magnezytowych, ksylolitów, sztucznego marmuru, met. Mg itd.	* **Tesp**

nadtlenek magnezowy, octan magnezowy, węglan magnezowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Chłodnictwo, browarnictwo, przemysł włókienniczy, rafinerie nafty, budownictwo betonowe, walka z kurzem (polewanie roztworem jezdni) itd.	* **Solvay**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cyjanek wapniowy (sinek wapniowy)	Zawartość 40 — 45% $Ca(CN)_2$
Karbid (węglik wapnia)	Wydajność acetylenu: 250 do 300 litrów z 1 kg
Octan wapniowy [P]	Techniczny, ca 80%-owy
Rezynat wapniowy (żywiczan wapniowy)	Liczba kwasowa 90 — 110
Stearynian wapniowy [P]	Techniczny i czysty
Sulfonaftenian wapniowy (gamma)	C. wł. (15°) powyżej 1; zawartość suchej substancji 40 — 50%
Wapno bielące (chlorek wapna)	Zawartość czynnego chloru: 34 — 37%
Wapno hydratyzowane (wodorotlenek wapniowy)	Wapno gaszone na sucho; zawartość 95 — 98% $Ca(OH)_2$; miałko sproszkowane
Wapno palone (tlenek wapniowy) [P]	Zawartość 90 — 99% CaO

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Zwalczanie szkodników roślinnych, przemysł złotniczy, wyrób cyjanowodoru i żelazocyjanków	*** Azot**
Do celów oświetleniowych; wyrób acetylenu rozpuszczonego (dissous), spawanie i cięcie metali, syntet. kwasu octowego	*** Elektro** *** Elektryczność** **Karbid Wkp.** *** Z. F. Z. A.**
Fabrykacja acetonu i estrów	*** Grodzisk**
Fabrykacja lakierów, pokostu, mucholapek itd.	*** Alwa**
Przemysł kosmetyczny, gumowy i papierniczy	**Itron** *** Strem**
Cele apteczne i kosmetyczne, oraz jako środek antyseptyczny	**Małopolska** [1]
Bielenie celulozy, masy drzewnej, papieru, wyrobów włókienniczych, olejów, do prania, produkcja chloroformu, dezynfekcja	*** Azot** *** Elektryczność** *** Z. F. Z. A.** [2]
Cele techniczne	**Alba** **Kadzielnia** **Piechcin**
Cele przetwórczo-przemysłowe, zmiękczanie wody, absorbcja gazów itd.	**Alba** **Dawidowicz** **Ehrenpreis** **Kadzielnia** **Piechcin** **Pychowice** **Wapnorud** [3]

1) Sprzedaż przez Sp. Akc. „Karpaty".
2) Sprzedaż przez firmę: „Pomeranc, Kahan i Friede".
3) Przedsiębiorstw wypalających wapno jest w Polsce b. dużo; podajemy tylko informacje o niektórych większych firmach.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Wapno sodowane P	Techniczne, techn. czyste i chem. czyste
Węglan wapniowy P	Strącony; produkt farmakopealnie czysty
Żelazocyjanek wapniowy	Zawartość ok. 98% produktu

Uwaga: Azotniak, saletra wapniowa i wapno nawozowe — patrz rozdział: „Nawozy sztuczne".

„Herbatox" — mieszanina chlorku wapniowego i chloranu wapniowego — patrz rozdział: „Związki chloru".

Azotan wapniowy, bromek wapniowy, cytrynian wapniowy, jodek

ZWIĄZKI STRONTU

Bromek strontowy, mleczan strontowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI BARU

Azotan barowy P	Techniczny
Chlorek barowy P	Krystaliczny
Siarczan barowy P **(„blanc fixe")**	W proszku: zawartość ok. 96% $BaSO_4$, w paście: zawartość ok. 72% $BaSO_4$

Uwaga: Chromian barowy, nadtlenek barowy, octan barowy, węglan barowy, wodorotlenek barowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

P Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Środek odwadniający	**Alba**
Przemysł papierniczy, gumowy i kosmetyczny, szklarski	* **Adal** * **Kijewski**
Odżelazianie roztworów w przemyśle fermentacyjnym, w cukrownictwie	* **Azot**

wapniowy, fosforan wapniowy, mleczan wapniowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne"
Kamień wapienny, kreda, gips — patrz rozdział: „Surowce mineralne".
Preparaty farmaceutyczne zawierające wapń — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Fabrykacja środków pirotechnicznych i ogni sztucznych	* **Hugohütte**
W przemyśle garbarskim, elektrotechnicznym, do hartowania metali, do wyrobu farb drukarskich i środków zwalczania szkodników roślinnych	* **Hugohütte**
Do wyrobu papieru, tapet, farb drukarskich, farb malarskich	* **Częstochowa** * **Hugohütte**

Litopon — patrz rozdział: „Materiały malarskie".

ZWIĄZKI CYNKU

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek cynkowy [P]	Techniczny: a) w roztworze 50° Bé b) krystaliczny; zawartość: 98 — 99% $ZnCl_2$ c) topiony; zawartość: 98 — 99% $ZnCl_2$
Chlorek cynkowo-amonowy	Techniczny
Fosforek cynkowy	Techniczny, w proszku
Siarczan cynkowy [P]	Technicznie czysty
Stearynian cynkowy [P]	W odmianach: techniczny i kosmetyczny

Uwaga: Biel cynkowa (tlenek cynkowy), litopon — patrz rozdział: „Materiały malarskie".

Boran cynkowy, bromek cynkowy, cyjanek cynkowy, cyjanek cynkowo-

ZWIĄZKI KADMU

Azotan kadmowy [P]	Chemicznie czysty: bezbarwne kryształy

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Impregnacja drewna, fabr. mas plastycznych, węgla aktywnego, w przemyśle chem. i metalurg.	**Alwernia** *** Zakł. Cynk.**
" "	*** Zakł. Cynk.**
" "	**Dąbie** *** Zakł. Cynk.**
Przemysł metalurg.; cynownie itp.	**Sapin**
Zwalczanie gryzoni	*** Azot**
Fabrykacja sztucznego jedwabiu, kleju, przemysł włókienniczy, galwanotechnika, dezynfekcja	*** Częstochowa** **Dąbie** *** Hugohütte** **Itron** *** S. A. G.**
Przemysł kosmetyczny, gumowy i cele farmaceutyczne	**Blanko** **Diosit** **Itron** **Jon** *** Strem** *** Synthesa**

potasowy, jodek cynkowy, nadtlenek cynkowy, octan cynkowy, salicylan cynkowy, sole do cynkowania, tlenek cynkowy, węglan cynkowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Malowanie na szkle i porcelanie; wyrób farb mineralnych	*** Barcikowski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan kadmowy	Techniczny
Siarczek kadmowy [P] **(żółcień kadmowa)**	Techniczny; drobno mielony

Uwaga: Bromek kadmowy, chlorek kadmowy, cyjanki: kadmowy, kadmowo-potasowy, kadmowo-sodowy, jodek kadmowy, octan kadmowy, siarczan kadmowy, siarczek kadmowo-selenowy, sole do kadmowania, tlenek

ZWIĄZKI RTĘCI

Chlorek rtęciowy (sublimat) [P]	Technicznie czysty

Uwaga: Azotan rtęciawy, azotan rtęciowy, cyjanek rtęciowy, cyjanek rtęciowo-potasowy, jodek rtęciowy, octan rtęciowy, tlenek rtęciowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI BORU

Kwas borny (borowy)	W łuskach, proszku i pudrze

Uwaga: Boran manganawy — patrz rozdział: „Związki manganu".
Nadboran sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu".
Boraks — patrz rozdziały: „Związki sodu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI GLINU

Korund n. h. **„Elektro-Korund"**	W ziarnach i kawałkach: zawartość 85, 95, 99% Al_2O_3

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika i wyrób żółcieni kadmowej	* **Zawadzki**
Cele przemysłowe, głównie przemysł ceramiczny	**Spółdzielnia**

kadmowy, węglan kadmowy, wodorotlenek kadmowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Galwanotechnika i lecznictwo	**Dąbie**
Lecznictwo, przemysł ceramiczny, szklany, emalierski	* **Częstochowa** * **Goldflam** * **Hugohütte** **Kadysz**

Boran cynkowy, boran ołowiawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne"

Preparaty farmaceutyczne zawierające bor — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne"

Wyrób tarcz szlifierskich, do szlifowania, przemysł ceramiczny	* **Elektro**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Mleczan glinowy [P]	Chemicznie czysty, w proszku
Octan glinowy [P]	W płynie: a) technicznie czysty
	b) farmaceutyczny, 8%-owy
Siarczan glinowy [P]	a) Zwykły; zawartość 14 — 15% lub 17 — 18% Al_2O_3, 0,15 — 0.2% Fe
	b) czysty; zawartość: 14 — 15% lub 17 — 18% Al_2O_3, max. 0.007% Fe
	c) zasadowy; zawartość 17 — 18% Al_2O_3
Stearynian glinowy [P]	Techniczny

Uwaga: Ałuny — patrz rozdziały: „Ałuny" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo; zaprawa w farbiarstwie	*** Barcikowski**
Impregnacja tkanin	**Dąbie**
Lecznictwo	*** Zeumer**
Klejenie papieru, farbiarstwo, czyszczenie wody, kosmetyka, farbiarstwo	*** Elektro** *** Hugohütte** *** Kijewski** *** Rędziny**
,, ,,	*** Elektro** *** Elit** *** Hugohütte** *** Rędziny** *** Synthesa**
,, ,,	*** Rędziny**
Przemysł gumowy, kosmetyczny, zageszczanie olejów smarowych, impregnowanie tkanin	**Blanko** **Itron** *** Strem** *** Synthesa**

Termity (mieszaniny tlenków żelaza z metalicznym glinem) — patrz rozdział: „Materiały wybuchowe".

ZWIĄZKI TALU

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan talawy	Drobno krystaliczny; zawartość ok. 80.9% Tl

ZWIĄZKI KRZEMU

Karborund (węglik krzemowy)	Odmiany: w kawałkach i ziarnach różnych grubości (NN:6 — 300 i wyżej)
Krzemionka [1]	a) Kwarc mielony; zawartość: 98.32% SiO_2, 0.09% Fe_2O_3, 1.04% Al_2O_3, ślady CaO; miałkość zgodnie z żądaniem
	b) strącona krzemionka, w postaci wilgotnej masy, otrzymywanej ubocznie przy produkcji siarczanu glinowego
	c) ziemia okrzemkowa, miałki proszek (puder) w paru odmianach

Uwaga: Fluorokrzemian sodowy, sodowe szkło wodne (krzemian sodowy) — patrz rozdział: „Związki sodu".

ZWIĄZKI CYNY

Sól cynowa (chlorek cynawy) [P]	Techniczna; zawartość 51 — 52% cyny

[1]) Kwarcyt, piasek formierski — patrz rozdział: „Surowce mineralne".
[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób szkieł optycznych oraz trucizny na szczury	**Giesche** *** S. A. G.**
Wyrób tarcz szlifierskich, szlifowanie, fabryki ceramiczne	*** Elektro**
Fabryki porcelany, szkła oraz emaliernie	*** Elektro**
Materiał izolacyjny	*** Rędziny**
Odbarwianie parafiny i olejów mineralnych oraz roślinnych	*** S. A. G.**

Potasowe szkło wodne (krzemian potasowy) — patrz rozdział: „Związki potasu".

Talk (krzemian magnezu) — patrz rozdział: „Związki magnezu".

Przemysł włókienniczy, galwanotechnika	*** Częstochowa** **Dąbie**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenek cynowy [P]	Techniczny

Uwaga: Chlorek cynowy, chlorek cynowo-amonowy, cynian sodowy, octan cynawy, sole do cynowania, tlenek cynawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI OŁOWIU

Arsenian ołowiawy	Obojętny, w proszku
Azotan ołowiawy [P]	W kryształach; zawartość: 99 — 100% $Pb(NO_3)_2$
Chlorek ołowiawy [P]	Technicznie czysty
Dwutlenek ołowiowy [P]	Techniczny
Minia ołowiana	Zawartość PbO_2 do 32%; pozostałość na sicie 100/10000 oczek na 1 cm^2 = maks. 0.7%
Naftenian ołowiawy	Zawartość 32 — 34% Pb
Octan ołowiawy [P]	Techniczny i technicznie czysty
Rezynaty ołowiowe (żywiczany)	Technicznie czyste
Tlenek ołowiawy [P]	a) Glejta ołowiana; zawartość: 99.95% PbO, pozostałość na sicie 100/10000 oczek na 1 cm^2 = maks. 1.5%

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Emaliowanie naczyń, przemysł ceramiczny, kaflarski	* **Hugohütte**
Zwalczanie szkodników roślin	* **Azot**
Przemysł materiałów wybuchowych, włókienniczy i chemigraficzny	**Amon** * **Częstochowa**
—	**Amon**
Środek utleniający przy produkcji barwników organicznych	* **Boruta**
Wyrób farb mineralnych, płyt akumulatorowych, oraz szkła kryształowego	**Giesche**
Fabrykacja sykatyw, lakierów	**Solvents**
Utrwalacz barwników na tkaninach, futrach; przemysł farmaceutyczny	**Amon** * **Grodzisk**
Fabrykacja pokostu, lakierów, farb graficznych i ceramicznych	* **Alwa** **Atom**
Wyrób płyt akumulatorowych, artykułów gumowych, kitu, octanu ołowiu	**Giesche**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenek ołowiawy (d. c.)	b) surowy tlenek ołowiu; zawartość: 50 — 55% Pb 10 — 15% Zn 2.3 — 2,5% Cd 6.5 — 7.7% S 0.008 — 0.01% Ag
Węglan ołowiawy P	Techniczny

Uwaga: Rezynat (żywiczan) manganowo-ołowiowy — patrz rozdział: „Związki manganu".

ZWIĄZKI AZOTU

Minęły czasy, kiedy najważniejszym produktem azotowym, zużywanym i przerabianym w Polsce, była importowana saletra chilijska. Obecnie — głównym źródłem azotu jest powietrze. Azot jest przerabiany na amoniak i na azotniak. Kwas azotowy otrzymuje się przez utlenianie amoniaku.

Dodatkowym źródłem amoniaku są koksownie i gazownie.

Największą doniosłość posiadają nawozowe związki azotowe, które zostały zestawione w dziale nawozów.

AMONIAK I WODA AMONIAKALNA

Amoniak skroplony	W butlach stal. pod ciśnieniem 8—10 atm.; zawartość 99.5 — 100% NH_3
Woda amoniakalna P	a) Zawartość 10 — 35% NH_3, technicznie lub chem. czysta

P Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Surowiec do wytwarzania ołowiu i kadmu metalicznego, wytwarzanie litoponu	**Hohenlohe**
—	**Amon**

Boran ołowiawy, chromian ołowiawy, jodek ołowiawy, siarczan ołowiawy, siarczek ołowiawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Z produktów technicznych, oprócz amoniaku i kwasu azotowego, większą doniosłość ma azotan amonu, służący celom wybuchowym. Chlorek i węglan amonowy są przedmiotem dość znacznego eksportu i rozchodzą się z Polski na cały świat.

Poniższe zestawienie nie zawiera azotu sprężonego; informacji o nim należy szukać w rozdziale „Gazy przemysłowe".

Chłodnictwo, produkcja barwników, hutn. cynkowe	**Gazownia W-wa** **Skarboferm** ***Z. F. Z. A.**
Produkcja barwników, farbiarstwo, chłodnictwo, druk tkanin, produkcja preparatów chemicznych i farmaceutycznych, sztucznego jedwabiu, sody; cele laboratoryjne	**Gazownie:** **Bydgoszcz, Chojnice, Chorzów, Czarnków, Gniew, Grudziądz,** **(d. c. str. 107)**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Woda amoniakalna (d. c.)	
	b) woda pogazowa, surowa; zawartość 0,9 — 3% NH_3
KWAS AZOTOWY	
Kwas azotowy [P]	a) Chem. czysty, 40° Bé, ok. 65% HNO_3
	b) stężony, 48° Bé, ok. 97.5 — 99.2% HNO_3; (kwas Z. F. Z. A. zawiera: tlenków azotu: 0.03—0.1%; tlenków żelaza: 0.0008%; nie zawiera chloru ani kwasu siarkowego)
	c) techniczny, 40° Bé, ok. 61 — 63% HNO_3; zawartość tlenków azotu ok. 0.003% i tlenku żelazowego 0.0006%

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
	Hajduki Wielkie, Inowrocław, Kępno, Kraków, Łasin, Miejska Górka, Pabianice, Poznań, Pszczyna, Rybnik, Stanisławów, Starogard, Tarnowskie Góry, Warszawa. **Skarboferm** *** Z. F. Z. A.**
Przeróbka na produkty amonowe; nawóz sztuczny	**Gazownie węglowe** **Wspólnota**
Różne cele laboratoryjne i przemysłowe	*** Z. F. Z. A.**
Wyrób materiałów wybuchowych i barwników	*** Boruta** *** Z. F. Z. A.**
Wyrób materiałów wybuchowych i barwników	*** Z. F. Z. A.**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas azotowy (d. c.)	e) technicznie czysty; 36°Bé, ok. 53% NHO_3; zawiera chlor. kwas siarkowy, tlenek żelazowy, glinowy, wapniowy, magnezowy w ilościach nieprzekraczalnych 0.01%
Nitroza	Mieszanka 98%-go kwasu azotowego i 20%-go oleum
ZWIĄZKI AMONOWE	
Azotan amonowy (saletra amonowa) [P]	Zawartość 99.0 — 99.7% NH_4NO_3; wg P. N. W. Uzbr. chem. 30
Chlorek amonowy [P]	a) Salmiak sublimowany, 99.9—100%-owy
	b) salmiak rafinowany, 98 — 99.9%-owy (na żądanie wg P. N. W. Uzbr. chem. 72).
	c) techniczny
Fluorek amonowy (kwaśny)	Zawartość 91 — 92% NH_4F . HF
Fosforan amonowy dwuzasadowy [P]	Techniczny
Siarczan amonowy [P]	a) Mielony o zawartości 20.6% azotu i krystaliczny o zawartości 21.0% azotu

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób materiałów wybuchowych i farbiarstwo	* Z. F. Z. A.
Nitrowanie	* Z. F. Z. A.
Fabrykacja materiałów wybuchowych	* Z. F. Z. A.
Lutowanie	* Z. F. Z. A.
W cynkowniach, fabrykach drożdży; produkcja baterii elektrycznych	* Z. F. Z. A.
" "	* **Synthesa**
Matowanie i szlifowanie szkła	* **Częstochowa**
—	* **Synthesa**
Nawożenie, w przemysłach: garbarskim, drożdżowniczym, farmaceutycznym, jedwabiu sztucznego, przeróbka na inne sole amonowe itd.	* Z. F. Z. A.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan amonowy (d. c.)	b) o zawartości 20.6 — 21.1% azotu (i wyżej)
	c) czysty, bez zawartości arsenu i cyjanu
Węglan amonowy [P]	a) W proszku, o zawartości 99—100% NH_4HCO_3, chemicznie czysty
	b) w kawałkach, o zawartości ok. 30% NH_3; chemicznie czysty

Uwaga: Ałun amonowy — patrz rozdziały: „Ałuny" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Chlorek cynkowo-amonowy — patrz rozdział: „Związki cynku".

Benzoesan amonowy, bromek amonowy, chromian amonowy, cytryniany: amonowy, amonowo-bizmutowy, dwuchromian amonowy, jodek

AZOTANY I AZOTYNY

Uwaga: Azotany: barowy, kadmowy, ołowiawy, kobaltawy — patrz rozdziały: Związki baru, kadmu, ołowiu, kobaltu oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Azotany: miedziowy, srebrowy, magnezowy, rtęciawy, rtęciowy, bizmutawy, chromowy, uranylu, żelazowy, niklawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Azotyn sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Nawożenie, w przemysłach: garbarskim, drożdżowniczym, farmaceutycznym, jedwabiu sztucznego, przeróbka na inne sole amonowe itd.	**Gazownie: Bydgoszcz, Chełmno, Chorzów, Gniezno, Gostyń, Poznań, Tarn. Góry, Warszawa Skarboferm Wspólnota *Zw. Koksowni**
Drożdżownie	**Skarboferm**
Wypiek ciast, fabrykacja gaśnic, przemysł włókienniczy	***Z. F. Z. A.** [1]
" "	***Z. F. Z. A.** [1]

amonowy, mleczan amonowy, mrówczan amonowy, octan amonowy, octan uranylo-amonowy, rodanek amonowy, salicylan amonowy, siarczyn amonowy, szczawian amonowy, uranian amonowy, złożone chlorki i siarczany amonowe — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Saletra sodowa (azotan sodowy) — patrz rozdziały: „Związki sodu", „Nawozy sztuczne" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Saletra potasowa (azotan potasowy) — patrz rozdziały: „Związki potasu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Saletra wapniowa (azotan wapniowy) — patrz rozdział: „Nawozy sztuczne".

---

[1]) Sprzedaż przez firmę *„Dr. H. Zeumer".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cyjanowodór	W butlach stalowych, płynny; c. wł. (15°) 0.698 — 0.702; zawartość 98 — 100% HCN

Uwaga: Azotniak — patrz rozdział: „Nawozy sztuczne".
Cyjanki: miedziawy, srebrowy, złotowy, cynkowy, kadmowy, rtęciowy, niklawy, rodanek amonowy, złożone cyjanki — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".
Żelazocyjanek sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu".

ZWIĄZKI FOSFORU

Kwas fosforowy	Techniczny; zawartość 50% H_3PO_4
Trójchlorek fosforu	Techniczny

Uwaga: Fosforan sodowy — patrz rozdziały: „Związki sodu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".
Fosforan amonowy — patrz rozdziały: „Związki azotu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".
Fosforany: magnezowy, wapniowy, kobaltawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI ARSENU

Arsenian ołowiawy — patrz rozdział: „Związki ołowiu".
Zieleń szwajnfurcka (połączenie podwójne octanu miedzi i metaarsenianu miedzi) — patrz rozdziały: „Związki miedzi" oraz „Środki zwalczania pasorzytów".

ZWIĄZKI ANTYMONU

Antymonowa sól	Odmiany: a) 45%-owa, stopień czystości 96 — 98%; (wzór chem. $SbF_3 . Na_2SO_4$)

Zastosowanie	Wytwórca
Dezynfekcja i synteza preparatów organicznych	* **Azot**

Żelazocyjanek potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Cyjanek i żelazocyjanek wapniowy—patrz rozdział: „Związki wapnia".

Błękit żelazocyjanowy — patrz rodział: „Materiały malarskie".

Wyrób soli fosforowych i preparatów farmaceutycznych	* **May**
Kondensacja	* **Boruta**

Fosforek cynkowy — patrz rozdział: „Związki cynku" oraz „Środki zwalczania pasorzytów".

Preparaty farmaceutyczne zawierające fosfór — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające arsen — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Przemysł włókienniczy.	* **Częstochowa**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Antymonowa sól (d. c.)	b) 65%-owa, stopień czystości 96 — 98%; (wzór chem. $SbF_3 . NaF$)
Emetyk	Stopień czystości: 99 — 100%

Uwaga: Siarczki i tlenosiarczki antymonu, siarkoantymonian sodowy, trójchlorek antymonawy, trójtlenek antymonawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI BIZMUTU

Związki bizmutu wytwarzane w kraju nie mają naogół charakteru produktów technicznych.

Wytwarzane są:

Azotan bizmutawy, benzoesan bizmutawy, bizmutan sodowy, chlorek bizmutawy, cytrynian bizmutawy i bizmutowo-amonowy, galusan bizmutawy, garbnikan bizmutawy, jodki: bizmutawy, bizmutowo-potasowy, bizmutowo-sodowy, octan bizmu-

ZWIĄZKI SIARKI

Jak podano w rozdziale „Surowce pochodzenia mineralnego", zaniechano w Polsce wydobywania siarki z powodu wyczerpania i niezasobności złóż krajowych. Siarka jest w poważnych ilościach sprowadzana z Włoch i Stanów Zjednoczonych A. P. i stosowana do fabrykacji siarczku węgla, ultramaryny, prochu czarnego, barwników siarkowych, siarczynów wapnia (w fabrykach celulozy) i t. d.

Znacznie poważniejszym surowcem produkcji związków siarki są siarczki cynku i żelaza, a więc blenda cynkowa i piryty.

Blenda cynkowa jest jeszcze ciągle głównym źródłem produkcji kwasu siarkowego. Śląskie przepisy policyjne, zakazujące wypuszczania powstających przy prażeniu blendy gazów siarkowych w powietrze, zmuszają do fabrykacji kwasu siarkowego, jako produktu ubocznego hutnictwa.

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł włókienniczy	* **Częstochowa**
„ „	* **Częstochowa**

tawy, salicylan bizmutawy, tlenek bizmutawy, tlenochlorek bizmutawy, tlenojodek bizmutawy, trójbromofenolan bizmutawy, węglan bizmutawy, wodorotlenek bizmutawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające bizmut — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

W ostatnich jednak latach — wskutek pogorszenia się koniunktury w hutnictwie cynkowym, wskutek wyczerpywania się krajowych złóż blendy i trudności przywozu rud z zagranicy — zmniejszone ilości kwasu płyną z prażelni rud.

W trzechleciu 1933 — 35 pokryto przywozem z zagranicy ok. 40% ogólnej ilości rud cynkowych, przerobionych w kraju. Gdy w 1925 r. czynnych było w hutnictwie cynkowo-ołowianym 10 firm, to w r. 1936 było czynnych tylko 5 hut cynkowych (należących do 3-ch firm) i 1 ołowiu.

Natomiast w dziedzinie pirytów można stwierdzić zwiększenie zużycia krajowego surowca, kosztem zmniejszenia importu. Nie przesądzając zasobności złóż krajowych pirytów, trzeba w każdym razie stwierdzić, że wszelkie techniczne trudności w ich zastosowaniu zostały zupełnie pokonane.

W ostatecznym rezultacie — dynamika w zakresie użycia

surowców do fabrykacji kwasu siarkowego kształtuje się w ten sposób, że coraz poważniejszą rolę grają piryty, wśród których na pierwsze miejsce wysuwają się piryty krajowe. Masa pogazowa jest również stosowana jako surowiec, jednak w niewielkich ilościach.

Produkcja kwasu siarkowego jest w Polsce wszechstronnie rozwinięta; wytwarzane są wszelkie technicznie stosowane odmiany i gatunki kwasu. Najpoważniejszym konsumentem kwasu siarkowego są fabryki nawozów sztucznych: superfosfatów i siarczanu amonu.

KWAS SIARKOWY

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas siarkowy [P]	Odmiany: a) komorowy, 60° Bé, zawartość: 77.5 — 78.04% H_2SO_4, nader mała zawartość zanieczyszczeń b) stężony, 66° Bé, zawartość 92 — 94% lub 97 — 98% H_2SO_4, stosownie do żądania; nader mała zawartość zanieczyszczeń c) techniczny, 100%-owy, c. wł. 1.84; zawartość 0.005% Fe_2O_3, 0.007% SO_2

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Niektóre siarczany (np. potasowy, magnezowy i barowy) nie są w kraju wytwarzane w dostatecznych ilościach i muszą być importowane. Siarczan amonu jest przedmiotem poważnego eksportu z Polski.

Dość znaczny dawniej przywóz z zagranicy siarczynów (kwaśnych i obojętnych) sodowych, siarczku węgla, wodorosiarczku sodowego i chlorku siarki zmniejsza się z każdym rokiem.

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja superfosfatów, siarczanu amonowego, sodowego, miedziowego, żelazawego i żelazowego itp.; fabr. kwasu octowego, solnego, mlekowego; w przemyśle włókienniczym, jedwabiu sztucznego, papieru, drutu i blachy żelaznej	*** Chemiewerk** **Giesche** [1] **Hohenlohe** [1] *** Kijewski** *** May** *** Polchem** [1] *** Rędziny** *** S. A. G.** [1]
Fabrykacja materiałów wybuchowych, rafinowanie olejów mineralnych, wosku ziemnego; fabrykacja jedwabiu sztucznego; do wielorakiej produkcji chemicznej	**Giesche** [1] **Hohenlohe** [1] *** Kijewski** *** Pionki** *** Polchem** [1] *** S. A. G.** [1]
" "	*** Polchem** [1] Mogą wytwarzać: **Giesche** [1] **Hohenlohe** [1] *** S. A. G.** [1]

[1]) Sprzedaż przez: * „Zjedn. Sprzedaży Kwasu Siarkowego".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas siarkowy (d. c.)	d) dymiący (oleum): zawartość: 20%, 25%, 30% SO_3 (Polchem, Pionki); 20% SO_3 (Giesche); 65% SO_3 (Boruta); 20%; 23—25% (Hohenlohe)
	e) akumulatorowy, w różnych stężeniach; wolny od wszelkich zanieczyszczeń, z wyjątkiem znikomych ilości żelaza
	f) chem. czysty [P]

SIARCZANY

Uwaga: Siarczany: sodowy, potasowy, miedziowy, magnezowy, barowy, cynkowy, glinowy, żelazawy, żelazowy, kobaltawy — patrz rozdziały: Związki sodu, potasu, miedzi, magnezu, baru, cynku, glinu, żelaza, kobaltu oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Siarczan talawy — patrz rozdziały: „Związki talu".

Siarczany: srebrowy, kadmowy, ołowiawy, chromowy, uranylu, ni-

KWAS SIARKAWY I SIARCZYNY

Kwas siarkawy (dwutlenek siarki, bezwodnik kwasu siarkawego)	Płynny 100%-owy

Uwaga: Siarczyn sodowy — patrz rozdział: „Związku sodu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Siarczyn potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu".

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja materiałów wybuchowych, rafinowanie olejów mineralnych, wosku ziemnego; fabrykacja jedwabiu sztucznego, do wielorakiej produkcji chemicznej	* **Boruta** **Giesche** [1] **Hohenlohe** [1] * **Pionki** * **Polchem** [1]
Napełnianie akumulatorów	* **Chemiewerk** **Egro** **Giesche** [1] * **Polchem** [1] * **S. A. G.** [1] * **Zeumer**
Cele analityczne	* **Polchem** [1] * **Zeumer**

klawy, oraz złożone siarczany — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Siarczan amonowy — patrz rozdziały: „Związki azotu", „Nawozy sztuczne" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Ałun chromowy — patrz rozdział: „Ałuny".

Ałuny glinowe — patrz rozdziały: „Ałuny" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

W fazie ciekłej: rafinacja nafty, cele chłodnicze, ługowanie tłuszczów, przemysł papierniczy, celulozowy, spożywczo-przetwórczy itd. w fazie gazowej: cukrownictwo, dezynfekcja, konserwacja środków spożywczych, środek leczniczy w weterynarii; fabrykacja wielu związków chem.	* **S. A. G.**

Siarczyn amonowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

[1]) Sprzedaż przez: * „Zjedn. Sprzedaży Kwasu Siarkowego".

TIOSIARCZANY

Uwaga: Tiosiarczan sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

SIARCZKI

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek siarki (siarczek chloru)	Odmiany: a) gatunek I, zawartość 97 — 98% S_2Cl_2; barwa żółto-pomarańczowa
	b) gatunek II, zawartość 97 — 98% S_2Cl_2; barwa ciemnobrunatna
Siarczek węgla	C. wł. 1.272 (15°); wolny od siarkowodoru

Uwaga: Siarczki: sodowy, kadmowy — patrz rozdział: „Związki sodu, kadmu", oraz: „Odczynniki i preparaty specjalne".

RÓŻNE

Ług posiarczynowy	Produkt uboczny przy fabrykacji celulozy
Masa czyszcząca pogazowa (zużyta)	Zależnie od warunków produkcji zawiera 40 — 50% siarki i kilka do kilkunastu procent rodanków i cyjanków

Uwaga: Nitroza — patrz rozdział: „Związki azotu".

ZWIĄZKI SELENU

Selenin sodowy — patrz rozdziały: „Związki sodu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Tiosiarczany: sodowo-srebrowy, sodowo-złotowy —patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Obie odmiany: wulkanizowanie kauczuku, wyrób gutaperki, rozpuszczalnik siarki, wyrób kitów, chlorowanie niektórych związków organicznych	**Skarżysko**
Wyrób jedwabiu wiskozowego, rozpuszczanie kauczuku, tłuszczów, walka ze szkodnikami w rolnictwie	* **Tomaszów**

Siarczki: potasowy, kadmowo-selenowy, ołowiawy, antymonawy, antymonowy, tlenosiarczek antymonawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Otrzymywanie ekstraktu do garbowania i obciążania skóry, fabrykacja kleju, utrwalacza do masy formierskiej, rafinowanie nafty	**Celuloza Klucze**
Produkcja kwasu siarkowego techn. oraz związków cyjanowych i rodanowych	**Gazownie węglowe**

Pirosiarczyn sodowy, wodorosiarczyny sodowe — patrz rozdział: „Związki sodu".

Dwutlenek selenu, kwas selenawy i selenowy, selenian sodowy, siarczek kadmowo-selenowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI CHROMU

Nazwa produktu	Charakterystyka
„Ekstrakt chromowy"	Płynne brzeczki chromowe, gotowe do garbowania; zawartość ok. 15% Cr_2O_3
Fluorek chromowy	W proszku; zawartość ok. 38% Cr_2O_3
Kwas chromowy [P]	Techniczny, w kawałkach; zawartość 99 — 100% produktu
Tlenek chromowy	W proszku; zawartość ok. 96% Cr_2O_3

Uwaga: Ałun chromowy — patrz rozdział „Ałuny".
Dwuchromian sodowy — patrz rozdział „Związki sodu".
Dwuchromian potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI URANU

Azotan uranylu, octany: uranylu, uranylo-amonowy, uranylo-sodowy, siarczan uranylu, trójtlenek uranowy, uranian amo-

ZWIĄZKI FLUORU

Kwas fluorowy (fluorowodorowy)	Roztwór wodny; zawartość: 65 — 67% HF

Uwaga: Fluorek amonowy — patrz rozdział: „Związki azotu".
Fluorek sodowy, fluorokrzemian (krzemofluorek) sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu".

ZWIĄZKI CHLORU

KWAS SOLNY I CHLORKI

Kwas solny [P]	a) Zwykły, techniczny, 19 — 21° Bé (29 — 32% HCl)

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Garbarstwo chromowe i futrzarstwo	* **Klein**
Przemysł włókienniczy	* **Częstochowa**
Galwanotechnika	* **Częstochowa** * **Rędziny**
Farba ceramiczna, środek polewniczy	* **Częstochowa**

Azotan chromowy, chlorek chromowy, siarczan chromowy, chromiany: potasowy, barowy, ołowiawy, amonowy, dwuchromian amonowy, sole do chromowania — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

nowy, uranian sodowy, węglan uranylo-sodowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Matowanie i szlifowanie szkła	* **Częstochowa**

Fluorek potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu".
Fluorek chromowy — patrz rozdział: „Związki chromu".

Przemysł włókienniczy, fabrykacja barwników, obrabianie metali, przemysł garbarski, emalierski, spożywczy itd.	* **Chemiewerk** * **P. P. O.** * **Rędziny** * **S. A. G.**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas solny (d. c.)	b) technicznie wolny od kwasu siarkowego, 19 — 21° Bé
	c) technicznie wolny od arsenu, 19 — 21°Bé (29 — 32% HCl)
	d) wolny od kwasu siarkowego i od arsenu, 21 — 23° Bé (kwas Z. F. Z. A. zawiera 0.01 — 0.03 gr. żelaza w 1 litrze)

Uwaga: Chlorek sodowy — patrz rozdziały: „Surowce mineralne" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Chlorek potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu", „Surowce mineralne" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

Chlorki: miedziawy, miedziowy, wapniowy, barowy, cynkowy, rtęciowy, cynawy, ołowiawy, amonowy, kobaltawy — patrz rozdziały: Związki miedzi, wapnia, baru, cynku, rtęci, cyny, ołowiu, azotu, kobaltu oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

CHLORANY, NADCHLORANY I PODCHLORYNY

Uwaga: Chloran sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu".

Chloran potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

RÓŻNE

„Chwastożer"	Preparat chloranu sodowego (99.7%) z domieszkami ułatwiającymi rozkład chloranu
„Herbatox"	Roztwór chloranu i chlorku wapniowego

Uwaga: Kwas chloroplatynowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł włókienniczy, fabrykacja barwników, obrabianie metali, przemysł garbarski, emalierski, spożywczy itd.	* **Rędziny** * **S. A. G.**
" "	* **Rędziny** * **S. A. G.**
" "	* **S. A. G.** * **Z. F. Z. A.** [1]

Chlorki: fosforu, manganawy, siarki, wapna, chlorek cynkowo-amonowy — patrz rozdziały: Związki fosforu, manganu, siarki, wapnia, cynku.

Chlorki: srebrowy, złotowy, magnezowy, kadmowy, cynowy, antymonawy, bizmutawy, chromowy, żelazawy, niklawy, platynowy, złożone chlorki — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Nadchloran potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu".
Podchloryn sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu".

Do niszczenia chwastów	* **Radocha**
" "	* **Z. F. Z. A.**

[1]) Sprzedaż przez firmę „S. A. G.".

ZWIĄZKI BROMU

Bromki: litowy, sodowy, potasowy, miedziowy, srebrowy, złotowy, magnezowy, wapniowy, strontowy, cynkowy, kadmowy, amonowy, monobromek jodu, bromian potasowy, bromowo-

ZWIĄZKI JODU

Jodki: sodowy, potasowy, miedziowy, srebrowy, magnezowy, wapniowy, cynkowy, kadmowy, rtęciowy, ołowiawy, amonowy, bizmutawy, bizmutowo-potasowy, bizmutowo-sodowy, że-

ZWIĄZKI MANGANU

Nazwa produktu	Charakterystyka
Boran manganawy	Mielony, zawartość ok. 21% Mn
Chlorek manganawy	Techniczny, zawartość ok. 27.0% Mn
Linolean manganawy	Zawartość ok. 9% Mn
Naftenian manganawy	Zawartość 10 — 11.5% Mn
Octan manganawy	Technicznie czysty, zawartość ok. 23% Mn
Rezynat manganowy (żywiczan)	Technicznie czysty, zawartość ok. 7.5% Mn
Rezynat manganowo-ołowiowy (żywiczan)	—

dór, trójbromofenolan bizmutawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające brom — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

lazawy, jodan potasowy, jodowodór, monobromek jodu — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające jod — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób pokostu i lakierów	**Atom** **Spółdzielnia**
Wyrób pokostu. lakierów, papieru	**Atom** **Spółdzielnia**
Wyrób lakierów, pokostu i farb graficznych	**Atom**
Wyrób lakierów	**Solvents**
Wyrób pokostu, lakierów, sykatyw	**Atom**
• Wyrób pokostu, lakierów, farb graficznych i ceraty	• **Alwa** **Atom**
Wyrób pokostu, lakierów, sykatyw	• **Alwa**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan manganawy	Mielony, zawartość ok. 46% Mn
Wodorotlenek manganawy	Mielony: a) zawartość 40% Mn b) zawartość 60% Mn

Uwaga: Dwutlenek manganowy, nadmanganian potasowy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne"

ZWIĄZKI ŻELAZA

Odlewy magnetytowe	Składają się z tlenku Fe_3O_4
Siarczan żelazawy [P]	Krystaliczny, zawartość: 0.585% H_2SO_4, 0.1% Mn (Wspólnota)
Siarczan żelazowy [P]	Bezwodny, zawartość subst. nierozpuszczalnych 2.8%
Tlenek żelaza	Odpowiednio preparowany Fe_3O_4
Tlenek żelaza czerwony (czerwień żelazowa, minia żelazna)	Odmiany o zawartości: 40, 50, 80, 94, 98—99% Fe_2O_3
Tlenki żelaza: czerwony, brunatny i czarny	Otrzymane na drodze chemicznej; zawartość: ok. 60% Fe_2O_3

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Ceramika, wyrób pokostu	**Atom**
Wyrób pokostu i lakierów	**Atom**
" "	**Atom**
Jako elektrody (anody) do elektrolizy	* **Radocha**
Wyrób atramentu, błękitu berlińskiego, farb do stemplowania, jako środek trawiący w metalografii, farbowanie wełny, konserwacja drzewa, tępienie chwastów, brykietowanie pirytów, dezodoryzacja ustępów	* **May** **Radomsko** **Wspólnota**
Przemysł naftowy	* **Kijewski**
Malowanie ochronne konstrukcji żelaznych	* **Radocha**
Przemysł budowlany, ceramiczny, gumowy, wyrób past	* **Kijewski** * **May**
Farba do fabrykacji lakierów	* **Zakł. Cynk.**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Wypałki pirytowe	Zawartość: ponad 60% Fe i 0.5 — do 1.0% S

Uwaga: Błękit żelazocyjanowy — patrz rozdział: „Materiały malarskie".

Termit i ferrotermit (mieszaniny tlenku żelaza ze sproszkowanym glinem) — patrz rozdział: „Materiały wybuchowe".

Żelazocyjanek sodowy — patrz rozdział: „Związki sodu".

Żelazocyjanek potasowy — patrz rozdział: „Związki potasu" oraz „Odczynniki i preparaty specjalne".

ZWIĄZKI KOBALTU

Azotan kobaltawy [P]	Technicznie czysty, krystaliczny
Chlorek kobaltawy [P]	Technicznie czysty, krystaliczny, zawartość ok. 26% Co
Linolean kobaltawy	Technicznie czysty, zawartość ok. 9.5% Co
Naftenian kobaltawy	Zawartość 11.0 — 12.5% Co
Octan kobaltawy [P]	Technicznie czysty, krystaliczny; zawartość ok. 23% Co
Rezynat kobaltowy (żywiczan)	Technicznie czysty, zawartość ok. 6.5% Co; w odmianach: strącony i topiony
Siarczan kobaltawy [P]	Technicznie czysty, krystaliczny; zawartość ok. 22% Co

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Hutnictwo i wyrób farb	*** Kijewski** *** Pionki** *** Polchem** *** Rędziny** **Steinhagen**

Żelazocyjanek wapniowy — patrz rozdział: „Związki wapnia".

Azotan żelazowy, chlorek żelazawy, jodek żelazawy, mleczan żelazawy, nitroprusydek sodowy, siarczan żelazowo-amonowy, sól Mohra (siarczan żelazawo-amonowy) — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Preparaty farmaceutyczne zawierające żelazo — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Sporządzanie preparatów kobaltowych	**Dąbie**
Fabrykacja pokostu, lakierów, porcelany, ceramiki, do celów galwanotechnicznych	**Atom** **Dąbie**
Fabrykacja pokostu, lakierów i farb litograficznych	**Atom**
Fabrykacja lakierów	**Solvents**
Fabrykacja pokostu i lakierów, do celów włókienniczych	**Atom** **Dąbie**
Fabrykacja pokostu, lakierów, farb graficznych	**Atom**
Fabrykacja ceramiki, porcelany, pokostu, lakierów; galwanotechnika	**Atom** **Dąbie**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan kobaltawy P	Technicznie czysty, mielony; zawartość ok. 46% Co
Wodorotlenek kobaltawy P	Technicznie czysty, w proszku

Uwaga: Azotynokobaltan sodowy, cytrynian kobaltawy, fosforan kobaltawy, siarczany: kobaltowo-amonowy, kobaltowo-potasowy, sole do ko-

ZWIĄZKI NIKLU

Węglan niklawy P	Technicznie czysty o zawartości ok. 44% Ni

Uwaga: Azotan niklawy, chlorki: niklawy, niklowo-amonowy, cyjanki: niklawy, niklowo-potasowy, mrówczan niklawy, octan niklawy, siarczany: niklawy, niklowo-amonowy, sole do niklowania, szczawian niklawy, tlenek ni-

ZWIĄZKI PLATYNY

Chlorek platynowy, kwas chloroplatynowy i sole do platynowania — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

AŁUNY

Ałun chromowy	Techniczny, o zawartości 15% Cr_2O_3 i ok. 0.2% żelaza (jako Fe_2O_3)
Ałun glinowo-amonowy P	Techniczny, w kawałkach lub krystaliczny

P Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja porcelany, ceramiki, lakierów, galwanotechnika	**Atom** **Dąbie**
Do celów ceramicznych, galwanotechnicznych	**Dąbie**

baltowania, tlenek kobaltawo-kobaltowy i kobaltowy, winian kobaltawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Fabrykacja ceramiki, hutnictwo szklane, galwanotechnika	**Dąbie** **Atom**

klawy i niklowy, wodorotlenek niklawy — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Garbarstwo, farbiarstwo, wyrób farb i atramentów	* **Częstochowa** * **Elektro** **Kadysz** * **Klein** * **Rędziny**
Garbarstwo, przemysł futrzarski, kosmetyczny	* **Hugohütte** * **Rędziny**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Ałun glinowo-potasowy [P]	W kawałkach lub krystaliczny: a) techniczny, zawartość najmniej 10.6% Al_2O_3 i 0.01% Fe b) oczyszczony, zawartość najmniej 10.78% Al_2O_3 i 0.005% Fe

WODA UTLENIONA

Woda utleniona	Zawartość 30% (wag.) H_2O_2, ślady kwasu siarkowego; w gatunkach: a) techniczna, b) medyczna

NAWOZY SZTUCZNE

Konieczność zasilania gleby niezbędnymi dla uprawnianych roślin składnikami: związkami azotu, fosforu, potasu i wapna, od dawna przeniknęła do świadomości sfer rolniczych wszystkich cywilizowanych krajów. Rezultaty porównawczych doświadczeń, przeprowadzonych w różnych państwach i różnych czasach, udawadniają w sposób niezbity całkowitą zależność wysokości plonów od ilości stosowanych nawozów sztucznych. Te kraje (jak Belgia, Holandia, Niemcy), które wykazują największe zużycie sztucznych nawozów na 1 hektar, mogą się poszczycić największą wydajnością zbóż z jednego ha.

Różnorodność gleb, klimatów i warunków gospodarczych spowodowały wielkie zróżniczkowanie nawozów. Zarówno w grupie nawozów azotowych, jak i fosforowych, a w pewnym stopniu i potasowych — istnieją różne odmiany i gatunki, uwzględniające

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Garbarstwo, papiernictwo, farbiarstwo, przemysł kosmetyczny	* **Elektro** * **Hugohütte** **Kadysz** * **Rędziny**
" "	* **Elektro** * **Hugohütte** **Kadysz** * **Rędziny**
Bielenie (przemysł włókienniczy, papierniczy, garbarski itd.); dezynfekcja, antyseptyka	* **Elektryczność**

szeroką skalę specyficznych zainteresowań rolniczych. Mieszanki nawozowe uzupełniają ten zespół środków zasilania gleby.

Pod względem fizjologicznego oddziaływania — odróżnia się nawozy o charakterze fizjologicznie kwaśnym, zasadowym i obojętnym. Fizjologiczne działanie nawozów (które jako sole składają się z kwasowo-czynnego anionu i zasadowo-czynnego kationu) polega na tym, że roślina z tych dwu jonów pochłania tylko jeden, albo pochłania jeden znacznie szybciej od drugiego. W rezultacie — niewchłonięty jon zakwasza glebę lub nadaje jej zasadowy odczyn. Należy stwierdzić, że gleby nasze naogół nie posiadają znaczniejszych ilości związków wapnia, magnezu, glinu i t. p., mających charakter zasadowy i neutralizujących ewent. kwaśne oddziaływanie niektórych nawozów. Z tych właśnie względów w naszych warunkach gospodarczo-rolniczych

nawozy o charakterze zasadowym, t. j. nawozy zawierające w swym składzie czynne wapno (jak azotniak, saletra wapniowa i saletrzak — z nawozów azotowych, oraz supertomasyna, względnie dawniej tomasyna — z nawozów fosforowych) odgrywają ważną rolę.

Wśród nawozów sztucznych wielkie znaczenie posiada grupa *nawozów azotowych;* z punktu widzenia rolniczego — ze względu na to, że gleby naszego kraju wykazują prawie bez wyjątku brak azotu, z punktu widzenia przemysłowego — z uwagi na znaczną wartość nawozów azotowych konsumowanych przez rolnictwo. W 1928—29 r. rolnictwo polskie zużyło nawozów azotowych za 124 mil. zł., nawozów fosforowych za 77 mil. zł., nawozów potasowych za 41 mil. zł., przy czym wzięto pod uwagę ogół spożytych nawozów krajowych i zagranicznych.

Obecna produkcja krajowa obejmuje wszystkie rodzaje nawozów azotowych znanych rolnictwu światowemu, które w zupełności zaspakajają różnorodne w tym względzie zapotrzebowania naszego rolnictwa.

Wszystkie produkowane w kraju n a w o z y a z o t o w e można podzielić na trzy zasadnicze grupy:

1) nawozy grupy amonowej, typowe przedsiewne nawozy, działające wolniej, lecz trwale. Należą do tej grupy: azotniak, siarczan amonowy i wapnamon;

2) nawozy saletrzane, działające b. szybko, typowo „pogłówne" (posypowe) nawozy. Należą tutaj: saletra wapniowa i saletra sodowa;

3) nawozy półsaletrzane, zawierające azot po połowie w formie saletrzanej i amonowej, zajmujące pośrednie miejsce pomiędzy pierwszymi dwiema grupami, stosowane zarówno przedsiewnie jak i pogłównie. Należą tutaj: saletrzak i nitrofos.

Azotniak jest najważniejszym przedstawicielem grupy nawozów przedsiewnych. Używany jest w Polsce w b. poważnych ilościach (1928 — 1929: 138 tysięcy ton). Powodzenie swoje zawdzięcza, między innymi, wybitnie alkalicznemu, t. j. odkwaszającemu gleby charakterowi, zawiera bowiem ok. 65% wapna. Działanie azotniaku jest powolne, ale trwałe; wysiewa się go na 3—5 dni przed siewem ziarna, po czym należy go zaraz zmieszać z ziemią broną lub kultywatorem.

Siarczan amonowy jest również nawozem azotowym, nadającym się do przedsiewnego stosowania, ale głównie na gle-

bach zasobnych w wapno, nie skłonnych do łatwego zakwaszania się, oraz na glebach lżejszych, gdyż siarczan amonowy nie zawiera wcale wapna. Działanie nawozowe siarczanu amonowego jest powolne, równomierne i trwałe; wysiewać go można na krótko przed siewem ziarna, po rozsianiu wymaga przybronowania.

Wapnamon jest nawozem azotowym, zbliżonym pod względem właściwości i działania do siarczanu amonowego. Jest to mieszanina salmiaku z miałko zmielonym wapniakiem. Sposób stosowania wapnamonu nie różni się naogół od sposobu stosowania siarczanu amonowego, natomiast dodatek wapna czyni go możliwym do stosowania na gleby zakwaszone.

Saletra wapniowa ma największe znaczenie z nawozów azotowych szybko działających. Nawóz ten odznacza się bardzo wielką rozpuszczalnością i hygroskopijnością; do rozpuszczania się i wsiąknięcia saletry wapniowej w ziemię wystarcza rosa i para wodna zawarta w powietrzu. Działanie saletry wapniowej jest szybkie, prawie natychmiastowe. Saletrę wapniową stosuje się najczęściej posypowo, celem zasilenia lub ratowania rosnących już młodych roślin lub też równocześnie z siewem ziarna. Saletra wapniowa nie wymaga zmieszania z ziemią przez bronowanie.

Saletra sodowa syntetyczna zastępuje całkowicie saletrę sodową chilijską dawniej importowaną. Działanie jej i sposób stosowania są takie, jak saletry wapniowej. W Polsce jest stosowana w mniejszych rozmiarach niż saletra wapniowa.

Saletrzak należy do t. zw. półsaletr; jest to mieszanina saletry amonowej z miałko zmielonym wapniakiem, zawiera więc połowę azotu w formie saletrzanej szybko działającej i połowę w formie amonowej wolno działającej. Dzięki temu posiada własności pośrednie między dwiema poprzednio omówionymi grupami nawozów, nadaje się do stosowania zarówno przed siewem roślin, jak też i do posypowego ich zasilania. Saletrzak ma wielkie znaczenie w naszych warunkach o klimacie zmiennym, działanie jego dostosowane jest bowiem do warunków bardzo u nas różnorodnego przebiegu okresu wegetacyjnego.

Nitrofos, podobnie jak saletrzak, należy do typu półsaletr; jest mieszanką saletry amonowej z mączką fosforytową. Zużycie nitrofosu w naszym kraju jest mniejsze niż zużycie saletrzaku.

Mączka rogowa bywa stosowana jako nawóz azotowy. Azot

zawarty jest w niej w formie trudno przyswajalnej. Mączka rogowa stosowana jest również do hartowania stali.

Nawozy fosforowe stanowią ważną grupę nawozów sztucznych, a pod względem ilości ton zużywanych w ciągu roku przez rolnictwo, stoją na pierwszym miejscu. Spośród nawozów fosforowych największe znaczenie dla rolnictwa posiada superfosfat (do niedawna również tomasyna), obecnie zaś coraz szersze zastosowanie pozyskuje sobie supertomasyna.

Superfosfat wyrabiany jest w Polsce przez kilkanaście fabryk wymienionych w niżej umieszczonym zestawieniu. Nawóz ten wytwarzany jest z fosforytów importowanych (Północna Afryka, Floryda, Wyspy Oceaniczne) lub ze zmielonych i odklejonych kości. Fosforyty krajowe dają, jak dotąd stwierdzono, zbyt niskoprocentowy surowiec do fabrykacji normalno-procentowego superfosfatu, zawierającego 16 — 18% P_2O_5.

Superfosfat zawiera kwas fosforowy w postaci fosforanu jednowapniowego $CaH_4(PO_4)_2$ rozpuszczalnego w wodzie. Dzięki temu kwas fosforowy, zawarty w superfosfacie, jest łatwo dostępny dla roślin; nawóz ten nadaje się do zasilania szybko rosnących roślin, potrzebujących łatwo przyswajalnych pokarmów. Superfosfat najodpowiedniejszy jest na gleby obojętne i zasobne w wapno, na ziemie kwaśne jest mniej polecany, a to dlatego, że w tych warunkach daje gorsze rezultaty, niż nawozy fosforowe zawierające wapno, a więc odkwaszające gleby.

Tomasyna, czyli mielone żużle Thomasa, była dawniej w Polsce otrzymywana jako produkt uboczny w niektórych zakładach hutniczych. Od czasu jednak, gdy w naszym kraju wytapianie stali metodą Thomasa i Gilchrista ostatecznie zostało zaniechane na rzecz metody Martina (co nastąpiło w r. 1924), przestano produkować w Polsce tomasynę; obecnie wytwarzana jest niezbyt wielka ilość małowartościowych żużli martinowskich. Poważny dawniej import tomasyny zagranicznej, głównie z Belgii, został w ostatnich czasach znacznie ograniczony.

Supertomasyna jest obecnie coraz szerzej stosowana. Supertomasyna powstaje przez stapianie w wysokiej temperaturze bogatych w fosfór fosforytów ze związkami sodu i krzemu, przy czym powstają złożone fosforany sodowo-wapniowe. Jest to nawóz alkaliczny — zawierający znaczne ilości wapna. Kwas fosforowy zawarty w tych połączeniach nie jest rozpuszczalny w wodzie, jednakże stosunkowo łatwo dostępny dla roślin. Jak wykazały liczne doświadczenia polowe — supertomasyna nadaje

się na różnego rodzaju gleby od ciężkich glin do lekkich piasków, pod rośliny wymagające kwasu fosforowego w łatwo dostępnej formie.

Mączka surowych fosforytów krajowych zawiera kwas fosforowy w formie fosforanów trójwapniowych, które nie będąc rozpuszczalnymi w wodzie i rozpuszczając się powoli w 2% kwasie cytrynowym, są dla roślin trudniej dostępne. Aby rośliny mogły korzystać z kwasu fosforowego, dostarczonego im w postaci mączki fosforytowej, mączka ta powinna być bardzo drobno zmielona; jako kryterium określono, by 80% mączki przechodziło przez t. zw. sito cementowe, mające 4.900 oczek na 1 cm^2. Mączka fosforytowa nadaje się najlepiej na gleby o odczynie kwaśnym, na których można uprawiać tylko niektóre rośliny i dlatego też zastosowanie mączki fosforytów surowych jest stosunkowo ograniczone.

Mączki kostne produkowane są w różnych formach. Surowe kości, przerabiane w fabrykach kleju, ulegają przede wszystkim odtłuszczeniu i powstająca w następstwie tej operacji t. zw. mączka bębnowa (nieodklejona) posiada dość znaczną zawartość azotu. Jeżeli materiał odtłuszczony poddany został ponadto operacji parzenia, to powstaje wówczas mączka nieodklejona parzona, zawierająca również dość poważny odsetek azotu. Jeżeli wreszcie odklejone kości ulegną zmieleniu, to wówczas otrzymuje się odklejoną mączkę kostną z mniejszą zawartością azotu, a większą — kwasu fosforowego.

Tak zw. „zaprawioną" mączkę kostną otrzymuje się przez traktowanie mączki kwasem siarkowym do całkowitego przeprowadzena kwasu fosforowego w stan rozpuszczalny.

Mączki kostne (niezaprawiane) zawierają kwas fosforowy w postaci trudno-rozpuszczalnej (przeważnie jako fosforan trójwapniowy). Z tego względu działają one bardzo powoli i są odpowiednie do nawożenia gruntów kwaśnych lub gleb piaszczystych, łatwo przepuszczalnych i dostępnych powietrzu. Dokładne drobne mielenie mączki kostnej jest podstawowym warunkiem jej skuteczności nawozowej. Nawozy te są stosowane w ilościach nieznacznych, ze względu na ograniczoną ilość surowca.

Nawozy potasowe mają w Polsce z punktu widzenia rolniczego specjalnie wielkie znaczenie, a to z powodu dużego zapotrzebowania potasu przez wszelkiego rodzaju trawy na łąkach naturalnych i sztucznych, przez rośliny okopowe oraz inne wybitnie potasożercze jak: kukurydza, wyka, łubin i t. d. W kra-

jach zachodniej Europy np. w Niemczech, Belgii, Holandii, posiadających wyższą kulturę rolną, konsumcja potasu przerasta konsumcję fosforu. W Polsce natomiast — a w szczególności w połaciach wschodnich, a po części i środkowych — konsumcja potasu niedostatecznie się rozwija i tylko stopniowo sfery rolnicze zaczynają przekonywać się o konieczności szerszego stosowania tego nawozu sztucznego.

Nawozy potasowe możemy podzielić na trzy odrębne grupy, a mianowicie: związki potasu z chlorem, siarczyny potasu oraz nawozy siarczanowo-magnezowe. Z pierwszej grupy w sprzedaży znajdują się kainity zawierające 10, 12 i 14% K_2O oraz sole potasowe zawierające 20, 40 i 52% K_2O. Z drugiej grupy tj. siarczanowej dotąd w Polsce nie ma nawozów wprowadzonych i dopiero w najbliższej przyszłości kopalnie soli potasowych mają zamiar wypuścić na rynek 92%-wy siarczan potasu. Wreszcie z trzeciej grupy znajduje się w handlu, pod nazwą „kalimag", nawóz składający się z siarczanu potasu i magnezu, prawie wolny od chloru i specjalnie, jak dotąd, stosowany przy nawożeniu pod plantacje tytoniowe, które nie znoszą związków chlorowych, a również znajdujący coraz większe zastosowanie przy uprawie ziemniaków, sadów owocowych oraz jęczmienia browarnianego.

Nawozy potasowe mają na ogół charakter fizjologicznie kwaśny, jednak zupełnie nie zakwaszają gleby i są tym łatwiej

NAWOZY AZOTOWE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Azotniak	Gatunki: granulowany, zawartość ok. 25% azotu i 65% wapna; mielony olejowany, zaw. 21% azotu i 65% wapna; mielony olejowany, zaw. 15,5% azotu i 50% wapna; nieolejowany, zaw. 25% azotu i 65% wapna
Siarczan amonowy	a) Mielony, zawartość 20.6% azotu i krystaliczny, zawartość 21.0% azotu

i szybciej przyswajane, jeżeli gleba zawiera odpowiednie ilości wapna.

Nawozy wapienne mają charakter pomocniczy, działają na rośliny pośrednio przez polepszenie właściwości gleby, zarówno pod względem chemicznym jak bakteriologicznym oraz jako środek fizycznie poprawiający strukturę ciężkich gruntów. Chemiczne oddziaływanie polega na odkwaszaniu gleby oraz na rozkładaniu i zobojętnianiu kwasów humusowych.

Do nawożenia lekkich gruntów piaszczystych odpowiedniejszy jest węglan wapnia, a więc mielony kamień wapienny lub margiel. Grunty ciężkie, zawierające znaczne ilości rozkładających się substancji organicznych, wymagają raczej wapna palonego.

Z nawozów mieszanych, wytwarzanych przez nasz przemysł, należy wymienić superfosfaty amoniakalne, będące mieszaniną superfosfatu i siarczanu amonowego. Zawierają one 9 do 12% P_2O_5 i 4 do 9% azotu.

W poważnych ilościach stosowana jest w kraju supertomasyna azotniakowana — nawóz fosforowo-azotowy, zawierający 9% azotu i 12% kwasu fosforowego; jest to mieszanina azotniaku i supertomasyny.

Nawozy makuchowe nie mają większej doniosłości; im więcej zawierają proteiny i im mniej zawierają tłuszczów — tym mogą być przydatniejsze jako nawóz (azotowy).

Zastosowanie	Wytwórca
Nawożenie; odmiana nieolejowana: niszczenie chwastów	* Z. F. Z. A.
Nawożenie; w przemysłach: garbarskim, drożdżowniczym, farmaceutycznym, jedwabiu sztucznego, przeróbka na inne sole amonowe itd.	* Z. F. Z. A.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan amonowy (d. c.)	b) zawartość 20.6 — 21.1% azotu (i wyżej)
	c) czysty, bez zawartości arsenu i cyjanu
Wapnamon	Zawartość ok. 15.5% azotu i ok. 34% wapna
Saletra wapniowa	Zawartość 15% azotu i ok. 28% wapna
Saletra sodowa rolnicza	Zawartość ok. 15.5% azotu
Saletrzak	Mieszanina saletry amonowej i mielonego kamienia wapiennego; zawartość 15.5% azotu i ok. 56% wapna
Nitrofos	Mieszanina saletry amonowej i miałko zmielonych fosforytów; zawartość ok. 15.5% azotu i 5 — 9% ogólnego kwasu fosforowego
Mączka rogowa	Zawartość ok. 11% azotu

Zastosowanie	Wytwórca
Nawożenie; w przemysłach: garbarskim, drożdżowniczym, farmaceutycznym, jedwabiu sztucznego, przeróbka na inne sole amonowe itd.	**Gazownie: Bydgoszcz, Chełm, Chorzów, Gniezno, Gostyń, Poznań, Tarn. Góry, Warszawa** **Skarboferm** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Przemysł drożdżowy	**Skarboferm**
Nawożenie	*** Z. F. Z. A.**
"	*** Z. F. Z. A.**
"	*** Z. F. Z. A.**
"	*** Z. F. Z. A.**
"	*** Z. F. Z. A.**
Nawożenie, hartowanie stali	*** Strem**

Nazwa produktu	Charakterystyka
NAWOZY FOSFOROWE	
Superfosfaty mineralne	Zawartość 16 lub 18% P_2O_5
Superfosfaty kostne	Zawartość: 1 — 2% azotu oraz 16 lub 18% P_2O_5
Tomasyna	Zawartość ok. 19 — 20% P_2O_5 z czego 18% rozpuszczalne w kwasie cytrynowym
Supertomasyna	a) Wysokoprocentowa; zawartość ok. 30% P_2O_5 rozpuszczalnego w 2% kwasie cytrynowym i ok. 42% wapna b) niskoprocentowa; zawartość 16% P_2O_5 rozpuszczalnego w 2% kwasie cytrynowym i ok. 30% wapna

Zastosowanie	Wytwórca
Nawożenie i przemysł drożdżowy	**Agrochemja** **Ceres** [1] * **Chemiewerk** [1] **Jakubowicz** * **Kijewski** [1] **Liban** [1] * **May** [1] * **Nitrat** * **Polchem** [1] * **Rędziny** [1] **Scharff C.** [1] * **Strem** [1] **Strzemieszyce** [1] **Urodzaj**
Nawożenie	**Jakubowicz** **Liban** [1] * **Rędziny** [1] **Scharff C.** [1] * **Strem** [1] **Urodzaj**
"	**Huta Pokój** **Zakł. Tomasfosfatowe**
"	* **Z. F. Z. A.**
"	* **Z. F. Z. A.**

[1]) Sprzedaż przez * „Zjednoczenie Fabryk Superfosfatowych w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Mączka fosforytowa	Surowa; zawartość 16 lub 18% P_2O_5
Mączki kostne	a) Bębnowa; zawartość 4 — 5% azotu i 14 — 15% P_2O_5
	b) odklejona; zawartość 1% azotu, 28 — 30% P_2O_5 i ok. 50% wapna
	c) nieodklejona, parzona; zawartość 4% azotu i 22% P_2O_5
	d) zaprawiona; zawartość 1 — 2% azotu i 12 — 15% P_2O_5
NAWOZY POTASOWE	
Kainit	a) 10%-owy; zawartość 10% K_2O w postaci chlorku i siarczanu potasowego
	b) 12%-owy; zawartość 12% K_2O w postaci chlorku i siarczanu potasowego
	c) 14%-owy; zawartość 14% K_2O prawie wyłącznie w postaci chlorku potasowego
Sól potasowa	a) 21%-owa; zawartość 21% K_2O prawie wyłącznie w postaci chlorku potasowego
	b) 25%-owa; zawartość 25% K_2O prawie wyłącznie w postaci chlorku potasowego

Zastosowanie	Wytwórca
Nawożenie, szczególnie łąk torfowych i gleb kwaśnych	*** Pionki** **Polfosfor**
Nawożenie	*** May** *** Strem** **Urodzaj**
Nawożenie; pasza dla drobiu i bydła	*** May** *** Strem** **Urodzaj**
Nawożenie	*** Strem** **Urodzaj**
„	**Jakubowicz** **Urodzaj**
„	
„	*** Tesp**
„	*** Tesp**
„	*** Tesp**
„	*** Tesp**
„	*** Tesp**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Sól potasowa (d. c.)	c) 40%-owa; zawartość 40% K_2O prawie wyłącznie w postaci chlorku potasowego
Kalimag	Zawartość 34% siarczanu potasowego (= 18% K_2O) i ok. 53% siarczanu magnezowego
NAWOZY WAPIENNE	
Wapno nawozowe	Z mielonego wapna palonego i surowego; o różnej zawartości CaO i $CaCO_3$
NAWOZY MIESZANE I OGRODOWE	
Superfosfat amoniakalny	Zawartość 4 — 9% azotu i 9 — 12% P_2O_5
Supertomasyna azotniakowana	Zawartość 9% azotu, 12% P_2O_5 rozpuszczalnego w 2% kwasie cytrynowym i ok. 60% wapna
Superfosfat potasowo-amoniakalny	Zawartość 8% P_2O_5, 6% potasu i 8% azotu
„Kartoflak"	Nawóz, zawierający ok. 6.2% azotu i ok. 9.1% P_2O_5
„Adco"	Preparat, będący mieszaniną kilku nawozów sztucznych

Zastosowanie	Wytwórca
Nawożenie	* **Tesp**
"	* **Tesp**
Nawożenie, zwłaszcza gleby gliniastej i zakwaszonej, domieszka do asfaltu	**Alba** **Ehrenpreis** * **Elektro** **Kadzielnia** **Piechcin** **Pychowice** * **Z. F. Z. A.** **Wapnorud**[1]
Nawożenie	**Ceres** [2] * **Chemiewerk** [2] **Scharff C.** [2]
"	* **Z. F. Z. A.**
"	**Liban** [2] **Scharff C.** [2]
Nawożenie, głównie pod kartofle; można stosować także pod jarzyny i drzewa owocowe	* **May**
Nawożenie	**Zakł. Tomasfosfatowe**

[1]) Oraz szereg mniejszych zakładów wapiennych.
[2]) Sprzedaż przez * „Zjednoczenie Fabryk Superfosfatowych w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Nawóz ogrodniczy „Chorzów“	Zawartość 6.5% kwasu fosforowego i 10% K_2O, w postaci związków łatwo dla roślin przyswajalnych
Nawóz uniwersalny	Zawartość ok. 7% azotu, ok. 6.6% P_2O_5 i ok. 5% K_2O
Nawóz azotowy (organiczny	Zawartość 13.5% azotu i 0.5% P_2O_5
NAWOZY MAKUCHOWE	
Makuchy rycynowe	a) W taflach; zawartość powyżej 4.5% azotu, 1 — 2% kwasu fosforowego i powyżej 1% potasu b) śrut rycynowy; zawartość 1 — 1.5% tłuszczu i 30 — 32% proteiny

PRODUKTY WĘGLOPOCHODNE

Przemysł produktów węglopochodnych, opierający się na 9 koksowniach górnośląskich i ok. 100 gazowniach rozrzuconych po całym kraju, nietylko zaopatruje bezpośrednio rynek w szlachetne materiały opałowe, jak gaz i koks, ale jest równocześnie podwaliną szeregu gałęzi przemysłu chemicznego, dostarczając im niezbędnych surowców organicznych.

Mimo skromnych rozmiarów naszego przemysłu destylacji węgla kamiennego, który przerabia tylko 11% krajowej konsumcji węgla — w tem 9,5% koksownie i 1,5% gazownie (w porównaniu do 33% przerabianych w Niemczech) uzyskane produkty nietylko pokrywają całkowicie zapotrzebowanie wewnętrzne, lecz pozwalają na dość znaczny wywóz. I tak, w r. 1936 wywieziono 19,5% otrzymanego koksu, 89% siarczanu amonowego, nadto górnośląskie zakłady przetwórcze wyeksportowały 50% uzyskanych produktów benzolowych i 19% innych produktów smołowych (głównie pak, fenol, naftalen i t. d.).

Z zagranicy przywozi się jedynie drobne ilości koksu hutniczego (niecałe 4% produkcji krajowej) oraz smoły surowej

Zastosowanie	Wytwórca
Uzupełnianie gleby w składniki mineralne w ogrodownictwie warzywnym, owocowym, kwiatowym i cieplarnianym	* **Azot**
Nawożenie pod jarzyny i drzewa owocowe	* **May**
Nawożenie w ogrodownictwie	**Dyktlej**
Nawożenie	* **Chemart** * **Kantorja**
"	**Kołłontay** * **Potok**

do przeróbki w destylarniach pomorskich (nadwyżka przywozu ok. 5%).

Pewne gatunki węgla podlegają zgazowaniu w różnego typu generatorach, przyczym wskutek spalania przy niedostatecznym dostępie powietrza palna substancja węgla ulega przemianie na związki lotne, pewną niezbyt wielką ilość smoły „generatorowej" i duże ilości gazu świetlnego (ok. 40%).

Natomiast nie są stosowane w Polsce przemysłowe metody „upłynniania" węgla, polegające na traktowaniu węgla (również brunatnego) wodorem, w określonych warunkach ciśnienia i temperatury, w obecności katalizatorów. Metody upłynniania węgla, stosowane na wielką skalę w Niemczech, a w mniejszych rozmiarach w Anglii i Francji, pozwalają otrzymać paliwa płynne do silników spalinowych (wybuchowych). Polska, rozporządzająca własną ropą naftową, jest tymczasem mniej zainteresowana w upłynnianiu węgla.

Smoła węglowa jest mieszaniną węglowodorów, przeważnie rzędu aromatycznego, z pewną zawartością ciał o charak-

terze fenolów i zasad organicznych, z których nie wszystkie jeszcze zostały wydzielone (izolowane) i dokładnie określone.

Surowa smoła węglowa wskutek nadmiernej zawartości wody znajduje niewielkie zastosowanie. Dopiero po odwodnieniu surowej smoły i jednoczesnym oddestylowaniu najlżejszych olejów — otrzymana smoła „destylowana" znajduje szerokie zastosowanie. „Preparowanie" smoły polega na jeszcze dalej posuniętej destylacji, przyczym jako pozostałość otrzymuje się miękki pak, który zostaje rozpuszczony w odpowiednich frakcjach olejowych.

Odpowiednie preparowanie, uzależnione od przeznaczenia produktu, prowadzi do smół: drogowych, dachowych, papowych i t. d.

Zastosowanie smoły węglowej, w jej różnorodnych postaciach, jest nader szerokie. Spełnia ona rolę: czynnika ochraniającego powierzchnię tektury, drzewa, metali, kamienia, betonu i t. d., oraz taniego środka dezynfekcyjnego, stosowanego również do zwalczania szkodników roślinnych i zwierzęcych. Na specjalne podkreślenie zasługuje znaczenie smół przy budowie ulepszonych dróg: zarówno smołowanie powierzchniowe (w celu opanowania kurzu jak smołowanie „wgłębne" (celem wiązania tłucznia i żwiru), jak wreszcie dodawanie asfaltu do smół (przy zupełnie gładkich nawierzchniach) ma w naszym kraju wielką przyszłość.

Właściwie znaczenie i doniosłość smoły węglowej rozpoczyna się dopiero od zastosowania pełnej racjonalnej przeróbki, t. j. całkowitej destylacji. W procesie tym — mieszanina niezwykle różnorodnych i skomplikowanych związków organicznych, stanowiących smołę, zostaje rozdzielona na szereg chemicznie bardziej jednolitych produktów, z których każdy może być celowo zużytkowany. Normalna destylacja daje przede wszystkim cztery frakcje olejowe, mianowicie: oleje lekkie, średnie, ciężkie i antracenowe, oraz pozostałość — w postaci

GRAFIT

Nazwa produktu	Charakterystyka
Grafit[1]	Właściwości różne, zależnie od warunków produkcji

[1]) Patrz również rozdział: „Pierwiastki i stopy".

twardej smoły czyli paku. Każda z tych frakcji przerabiana jest następnie na poszczególne destylaty, których jednolitość i czystość zależna jest od wymagań rynku. Krajowy przemysł syntetyczno-organiczny nie wymagał dotychczas zróżniczkowania i wyodrębniania takich oddzielnych związków chemicznych zawartych w smole, jak: inden, pyren, chryzen, acenaften, karbazol, tiofen i t. d., które narazie nie znajdują zastosowania; przede wszystkim bowiem chodzi o benzol, toluol, naftalen i od niedawna o antracen.

Należy przypomnieć, że znaczne ilości surowych benzolów otrzymuje się wprost z gazów koksowniczych (czasem i gazowniczych) przez zastosowanie odpowiednich urządzeń pochłaniających.

Dwie gałęzie wytwórczości, oparte na destylacji smoły, rozwinęły się poważnie i samodzielnie: a) fabrykacja brykietów, stosująca pak jako środek wiążący, b) nasycanie (impregnacja) drewna t. zw. olejami krezotowymi, posiadające doniosłe znaczenie zwłaszcza dla długotrwałości progów kolejowych (chroni przed gniciem w ziemi).

Zwykła smoła węglowa otrzymuje się w gazowniach i koksowniach przy destylacji w temp. ok. 1200^0. Jeżeli jednak prowadzić destylację w temperaturach znacznie niższych (400—600^0), to wówczas otrzymuje się smołę t. zw. pierwotną lub wytlewną o składzie odmiennym od smoły zwykłej, mianowicie o mniejszej zawartości węglowodorów aromatycznych, większej zaś parafinowych, naftenowych oraz związków fenolowych w smole pierwotnej.

Zastosowanie różnych odmian smoły węglowej oraz produktów jej destylacji jest dokładnie zobrazowane w poniżej zestawionej tablicy.

Należy wyrazić życzenie, aby gospodarczy i techniczny rozwój Polski doprowadziły do całkowitego zużytkowania destylatów smołowych w kraju.

Zastosowanie	Wytwórca
Przeróbka na cele elektrotechniki	**Gazownie węglowe Koksownie**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Pak twardy	Temp. mięknienia powyżej 75° K. & S.
Pak	Temp. mięknienia 60 — 75° K. & S.
Pak miękki (gudron)	Temp. mięknienia 40 — 65° K. & S.
Pak ze smoły wytlewnej	Temp. mięknienia 40 — 90°, zależnie od zapotrzebowania

LEPNIKI

Lepnik smołowy	Temp. mięknienia 35 — 45° K. & S.
Lepniki	Właściwości różne

Zastosowanie	Wytwórca
Cele specjalne	**Gazownia W-wa** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Brykietowanie miału węglowego, wyrób lepników, zapraw, mas smołowych, smół preparowanych, lakierów rdzochronnych, cegieł dolomitowych, elektrod itd.	**Gazownie: Poznań, Warszawa** **Impregnacja** **Mamlok** **Stemar** **Ventzke** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Wyrób lepników, zapraw smołowych, smół preparowanych itd.; do izolacji	**Koszycki** **Mamlok** **Impregnacja** **Pichert** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Wyrób papy dachowej, brykietów, cegieł dolomitowych i elektrod	* **Elektro**
Lepienie tektury smołowcowej, parkietów, izolacja fundamentów, wyrób zapraw, mas smołowych, smół preparowanych itd.	**Gazownia W-wa** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
„ „	**Asfalt, Bem, Cygan, Czerniewicz, Fessel, Galicja,** **(d. c. str. 157)**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Lepniki (d. c.)	

ZAPRAWY I MASY SMOŁOWE

Zaprawa smołowa	Temp. mięknienia 25 — 35° K. & S. (20 — 40° Gaz. W-wa)
Masy smołowe	Różnych gatunków

Zastosowanie	Wytwórca
	Gazolina, Gazownia W-wa, Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Hanak, Impregnacja, Iskropol, Jago, Kocent, Koszycki, Kowalski B., Landau, Lebensold, Lewkowicz, Lubawski, Lux, Łaska, Małopolska,[1]) Nicolau, Orłorog, Oro-Conco, Pacanowski, Peszke, Safat, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Ventzke, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko
Fabrykacja tektury smołowanej, mas smołowych itd.	**Gazownia W-wa Wspólnota Zw. Koksowni**
Zalewanie rur kanalizacyjnych, dróg betonowych itd.	Asfalt, Cygan, Czerniewicz, Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Impregnacja, Iskropol, Jago, Kocent, Kowalski B., Landau, Lebensold, Lubawski, Lux, (d. c. str. 159)

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Masy smołowe (d. c.)	
SMOŁY	
Smoła koksownicza	Surowa
Smoła pogazowa	"
Smoła generatorowa	"
Smoła wytlewna	"
Smoła destylowana	Odwodniona
Smoła preparowana (dachowa)	Wiskoza wg Rüttgersa (50°) 25" — 60"

Zastosowanie	Wytwórca
	Mamlok, Łaska, Orłoróg, Peszke, Safat, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko
Do dalszej przeróbki	**Koksownie** [1]
" "	**Gazownie węglowe**
" "	**Wspólnota**
" "	* **Elektro**
Wyrób i konserwacja tektury smołowanej, konserwacja drewna, żelaza	**Gazownie: Bydgoszcz, Chełmno, Chodzież, Krotoszyn, Lublin, Pobiedziska, Srem, Warszawa, Wolsztyn** **Lewkowicz** **Sapin** **Ventzke** **Wuko**
Produkcja zapraw smołowych, nasycanie tektury dachowej, konserwacja dachów itd.	Asfalt, Cygan, Czerniewicz, Gazownie: Chełmno, Gniezno, Krotoszyn, Leszno, (d. c. str. 161)

[1]) Sprzedaż przez „Derywat".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Smoła preparowana (dachowa) (d. c.)	
Smoły preparowane specjalne	O różnych właściwościach

Zastosowanie	Wytwórca
	Lublin, Ostrów, Ostrzeszów, Pobiedziska, Poznań, Radom, Rawicz, Rogoźno, Srem, Swarzędz, Toruń, Warszawa, Wolsztyn; Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Impregnacja, Iskropol, Koszycki, Kowalski, B. Landau, Lebensold, Lubawski, Lux, Łaska, Mamlok, Nicolau, Orłorog, Peszke, Safat, Sapin, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Ventzke, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko, Wspólnota • Zw. Koksowni
Do różnych celów	Asfalt, Cygan, Czerniewicz, Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Impregnacja, Iskropol, Kowalski B., Lebensold, Lubawski, Lux, Łaska, Mamlok, Orłorog, Peszke, Safat, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko

Nazwa produktu	Charakterystyka
Smoła do stalowni	—
Smoła do rur	—
Smoła sadownicza	—
Smoły drogowe	Właściwości wg norm PN/C — 501

OLEJE SMOŁOWE

Karbolineum	a) C. wł. powyżej 1.09
	b) c. wł. 1.00 — 1.09

Zastosowanie	Wytwórca
Lepienie materiałów ognioodpornych w stalowniach	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Powlekanie rur żeliwnych i stalowych na gorąco	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Zasmarowywanie ran na drzewach owocowych, ozdobnych i leśnych	*** Azot** *** Zeumer**
Budowa ulepszonych nawierzchni drogowych	**Gazownie: Ostrów, Ostrzeszów, Toruń, Warszawa** *** Zw. Koksowni**
Konserwacja przez powierzchniowe nasycanie drewna budowlanego, i gotowych budowli drewnianych, konserwacja lin, żagli itd.	**Gazownia W-wa** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
" "	Asfalt, Bem, Cygan, Czerniewicz, Gazownie: Bydgoszcz, Warszawa; Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Impregnacja, Iskropol, Koszycki, Kowalski B., Landau, Lebensold, Lewkowicz, Lubawski, Lux, Łaska, Mamlok, Orłorog, Peszke, Safat, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Thomas, Ventzke, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko * Zeumer

Nazwa produktu	Charakterystyka
Olej impregnacyjny (kreozotowy)	a) Właściwości określone przepisami Ministerstwa Komunikacji b) właściwości różne
Olej płuczkowy	C. wł. (15°) 1.20 — 1.40
Olej opałowy	C. wł. (20°) 1.01 — 1.08, temp. zapłonienia do 100° (Gaz. W-wa)
Olej pędny	—
Oleje surowe	Antracenowy, ciężki, średni, lekki

Zastosowanie	Wytwórca
Konserwacja przez nasycanie wgłębne podkładów kolejowych, słupów teletechnicznych, budulca itd.	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
" "	Asfalt, Cygan, Czerniewicz, Gazownie: Poznań, Warszawa; Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Impregnacja, Iskropol, Kowalski B., Lebensold, Lubawski, Lux, Łaska, Orłorog, Peszke, Pichert, Safat, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko
Ekstrakcja benzolu i naftalenu z gazu świetlnego i koksowniczego	**Gazownia W-wa** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Zasilanie palników przy piecach odlewniczych, grzanie nitów, hartowanie itd.	*** Elektro** **Gazownia W-wa** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Napęd silników Diesla	**Pichert** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Do dalszej przeróbki	**Gazownie: Poznań, Warszawa** **Mamlok** (d. c. str. 167)

Nazwa produktu	Charakterystyka
Oleje surowe (d c.)	
Oleje	a) *Ze* smoły wytlewnej
	b) ze smoły generatorowej
ANTRACEN	
Antracen	a) Surowy
	b) o zawartości 45 i 60% produktu
Odpadki antracenowe	—
NAFTALEN	
Naftalen	a) Surowy
	b) surowy, prasowany; temp. krzepn. powyżej 79°

Zastosowanie	Wytwórca
	Pichert **Ventzke** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Impregnacja drewna, wyrób papy dachowej, środków dezynfekcyjnych, ogrzewalnictwo	*** Elektro**
—	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Do dalszej przeróbki, wyrób sadzy	**Impregnacja** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Fabrykacja półproduktów, synteza barwników	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Wyrób sadzy	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Do dalszej przeróbki, wyrób sadzy	**Impregnacja** **Koksownie [1]** **Mamlok** **Pichert** **Ventzke** **Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Do dalszej przeróbki na naftalen czysty, wyrób tetraliny, dekaliny, sadzy, podpałek; do napędu motorów	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**

[1]) Sprzedaż przez „Derywat".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Naftalen (d. c.)	c) czysty, sublimowany, w łuskach; temp. krzepn. powyżej 79.6°
	d) czysty, krystaliczny
	e) czysty, prasowany (w kulkach)
FENOL I KREZOLE	
Fenol (kwas karbolowy) [P]	a) Mieszanina związków fenolowych (20 — 100%) z olejem smołowym
	b) techn. czysty, krystaliczny; temp. krzepn. 39 — 41°; 35 — 40° (Gaz. W-wa)
	c) czysty, płynny; produkt farmaceutyczny
Krezol czysty (trójkrezol)	Mieszanina orto, meta i para krezolu
Metakrezol [P]	Zawartość 50% produktu; produkt farmaceutyczny
Ortokrezol	—

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja półproduktów do syntezy barwników, leków itd.; produkcja materiałów wybuchowych, syntetycznych wosków niepalnych, dezynfekcja	**Gazownia W-wa** **Lewkowicz** **Ventzke** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
„ „	**Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Dezynfekcja	**Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Dezynfekcja	**Gazownia W-wa** **Impregnacja** **Mamlok** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Synteza produktów chemicznych, materiałów kruszących, produkcja antyseptyków, mas plastycznych	**Gazownia W-wa** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Dezynfekcja	**Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Synteza produktów chemicznych, produkcja antyseptyków, mas plastycznych, rafinacja olejów mineralnych	**Gazownia W-wa** **Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Antyseptyk	**Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
—	**Wspólnota** * **Zw. Koksowni**

ZASADY PIRYDYNOWE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Zasady pirydynowe	a) Właściwości wg norm PN/C—201
	b) specjalne
	c) wysokowrzące
Pirydyna	Czysta
Chinolina	Surowa

ŻYWICE I LAKIERY KUMARONOWE

Żywica kumaronowa	Temp. mięknienia 50 — 120° K. & S.
Lakier kumaronowy	—

KWAS BENZOESOWY

Kwas benzoesowy	Wolny od chloru; produkt 99,8%-owy

BENZOLE

Benzen (benzol)[P]	a) Surowy

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Skażanie spirytusu, rozpuszczalnik	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Wyrób tetrakarnitu	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Cele specjalne	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Wyrób piperydyny; rozpuszczalnik	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Cele badawcze	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Produkcja farb, lakierów, laków, lepów itp; izolacja elektryczna	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
„ „	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Synteza leków, barwników, pachnideł itp; konserwacja środków spożywczych	*** Zw. Koksowni**
Do dalszej obróbki na produkty oczyszczone i czyste	**Gazownie węglowe** **Impregnacja** **Koksownie [1]** **Mamlok** **Pichert** **Ventzke**

[1]) Sprzedaż przez „Związek Koksowni" i „Wspólnotę Interesów".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Benzen (benzol (d. c.)	b) motorowy; mieszanina węglowodorów aromatycznych; c. wł. (15°) 0.875 — 0.890 (Zw. Koksowni) 0.840 — 0.850 (Gaz. W-wa); 0.870 — 0.875 (Gaz. Bydgoszcz); c. wł. (20°) 0.837 (Gaz. Poznań)
	c) oczyszczony
	d) 90%-owy; z domieszką toluenu i ksylenów; właściwości wg PN/C-201
	e) technicznie czysty; granice wrzenia 1° (ok. 80°)
	f) chemicznie czysty, wolny od tiofenu
Toluen (toluol)[P]	a) Oczyszczony; granice wrzenia 100—120°
	b) technicznie czysty; granice wrzenia 1° (ok. 110°)

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Napęd silników spalinowych o wysokim sprężeniu; środek stabilizujący mieszanki pędne benzynowo-alkoholowe	**Gazownie: Bydgoszcz, Poznań, Warszawa** **• Zw. Koksowni**
Napęd silników, produkcja mieszanek pędnych, rozpuszczalnik, produkcja farb, lakierów	Gazownie: Bydgoszcz, Chełmno, Chorzów, Gniezno, Gostyń, Grudziądz, Inowrocław, Kalisz, Kraków, Leszno, Lublin, Ostrów, Poznań, Rawicz, Starogard, Toruń, Warszawa, Wolsztyn; Impregnacja, Mamlok, Ventzke
Fabrykacja półproduktów do synt. barwników, leków, pachnideł itp., produkcja materiałów wybuchowych, rozpuszczalnik farb, lakierów, żywic, kauczuku, tłuszczów itp.	**Gazownia W-wa Impregnacja** **• Zw. Koksowni**
Napęd silników, rozpuszczalnik, produkcja farb, lakierów	**• Zw. Koksowni**
Do celów laboratoryjnych	**• Zw. Koksowni**
Rozpuszczalnik farb, lakierów, żywic, kauczuku, tłuszczów itp.	**Mamlok** **• Zw. Koksowni**
Fabrykacja półproduktów do syntezy barwników, leków, pachnideł itp; produkcja materiałów wybuchowych; rozpuszczalnik	**• Zw. Koksowni**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Ksylen [P]	Technicznie czysty; mieszanina orto, meta i para ksylenów; granice wrzenia 4.5° (ok. 140°)
Solvent nafta I (ksylol oczyszczony)	Granice wrzenia 120 — 145° (Zw. Koksowni), 120 — 160° (Gaz. W-wa)
Solvent nafta II	Granice wrzenia 160 — 180° (Zw. Koksowni), 135 — 180° (Gaz. W-wa)
Solvent nafta	—
Olej neutralny	Granice wrzenia 180 — 200°

Uwaga: Lakiery smołowe — patrz rozdział „Materiały malarskie".

ORGANICZNE PRODUKTY PRZEJŚCIOWE

W dziedzinie krajowej fabrykacji produktów chemicznych szeregu aromatycznego w ostatnich latach zarysowuje się wyraźny postęp; około półtorej setki poszczególnych indywiduów mieści się w tej grupie.

Przemysł barwnikarski znajduje tu wszystkie ważniejsze półprodukty dla fabrykacji barwników bezpośrednich, siarkowych, kwasowych i kwasowo-chromowych, zasadowych i t. d.

Przemysł włókienniczy zaopatrywany jest w najważniejsze naftole i odpowiednie zasady dla otrzymywania barwników lodowych na włóknie.

CHLOROWCO-POCHODNE, TLENKI I CHLORHY-

Bromek etylenu	Temp. wrzenia 129 — 134°; c. wł. (22°) 2,152 — 2,156 (Karpiński); c. wł. 2,177 — 2,179 (Synerga)

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja półproduktów do syntezy barwników, leków, pachnideł; produkcja materiałów wybuchowych; rozpuszczalnik	* **Zw. Koksowni**
Rozpuszczalnik do farb (drukarskich), lakierów, żywic itp.	**Gazownia W-wa** * **Zw. Koksowni**
Fluksacja asfaltów, fabrykacja farb i lakierów	**Gazownia W-wa** * **Zw. Koksowni**
" "	**Impregnacja Mamlok**
Fluksacja asfaltów	**Impregnacja** * **Zw. Koksowni**

Przemysł kuśnierski może zaopatrywać się w najważniejsze związki aminowe, stosowane do farbowania futer.

Przemysł gumowy dostaje artykuły przeciwko starzeniu się gumy i przyśpieszające wulkanizację.

Wytwórnie materiałów kruszących, na potrzeby górnictwa, mogą posiłkować się obecnie wyłącznie krajowymi związkami nitrowymi.

Wreszcie przemysł farmaceutyczny w coraz szerszej mierze zostaje zaopatrzony przez krajowy przemysł chemiczny.

Na podkreślenie zasługuje, iż prawie wszystkie półprodukty umieszczone w niżej podanym spisie wytwarzane są z surowców krajowych.

DRYNY WĘGLOWODORÓW ALIFATYCZNYCH

Synteza piperazyny	* **Karpiński** **Synerga**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Bromek etylu	Temp. wrzenia 37—39°; c. wł. 1,44 — 1,45
Bromek metylu	Temp. wrzenia 8°
Chlorek etylenu	Temp. wrzenia 83,5°
Chlorek etylu	a) Techniczny
	b) preparat farmaceutyczny; temp. wrzenia 12,5°, c. wł. 0,925
Chlorek metylu	Temp. wrzenia min. 24°, c. wł. 0,995
Chlorhydryna etylenu	Czysta, zawartość 97 — 98% produktu
Czterochloroetan	C. wł. (15°) ok. 1,550
Czterochloroetylen	C. wł. (15°) ok. 1,620
Jodek etylu	Czysty; temp. wrzenia 70 — 72°, c. wł. 1,916 — 1,926
Jodek metylu	Czysty; temp. wrzenia: 41—44° (Karpiński), 43 — 44° (Laokoon), c. wł.: (0°) 2,17 — 2,19 (Karpiński), 2,33 (Laokoon)
Tlenek etylenu	W butlach stalowych; czysty lub z dodatkiem CO_2

Zastosowanie	Wytwórca
Etylowanie i fabrykacja leków	**Janiszewski** *** Karpiński** *** Klawe**
Do napełniania gaśnic przeciwpożarowych i do różnych syntez	*** Klawe**
Fabrykacja leków	**Janiszewski**
Do wyrobu barwników	*** Boruta**
Do miejscowego znieczulania, do narkozy (ogólnej i krótkotrwałej)	*** Ergasta** **Janiszewski**
Aparaty chłodnicze, metylowanie	*** Ergasta**
Rozpuszczalnik i fabrykacja leków	**Skarżysko**
Rozpuszczalnik: tłuszczów, olejów, żywic, siarki, chloru, bromu, jodu i acetylocelulozy; produkcja trójchloroetylenu	*** Azot**
Rozpuszczalnik, środek do usuwania plam, składnik mydeł tekstylnych	*** Azot**
Cele naukowe i lecznicze	**Janiszewski** *** Laokoon**
Metylowanie i do celów laboratoryjnych	*** Karpiński** *** Laokoon**
Fabrykacja glikolu; środek dezynfekcyjny	**Skarżysko**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Trójchloroetylen n. h. „Triklor"	C. wł. (15°) 1,460 — 1,475; granice wrzenia 84 — 88°

CHLOROWCO-POCHODNE WĘGLO-

Chlorobenzeny:	a) **Jednochlorobenzen**, c. wł. 1,065 — 1,068; gr. wrzenia: 0,9 — 1,2 b) **dwuchlorobenzen — „orto"**, c. wł. 1,29 — 1,30, temp. wrz. 165 — 180°, temp. krzepn. —10° c) **dwuchlorobenzen — „para"**, temp. topn. 52,5 — 54,0
Chloropikryna	Temp. wrz. 112°
Kwas chlorosulfonowy	—

ZWIĄZKI NITROWE WĘGLOWODORÓW

Związki jedno-nitrowe

Alfa-nitronaftalen	Temp. krzepn. 53°
Chloro-nitrotoluen	Związek 4 : 2 : 1
Kwas para-nitrobenzoesowy [P]	Temp. topn. 238°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Rozpuszczalnik tłuszczów, olejów, żywic, wosków, surowej gumy; ekstrakcja kości, skóry, kleju, kopry, rzepy; w pralniach; do usuwania na częściach metalowych resztek tłuszczów i t. d., produkcja innych chlorowanych węglowodorów	* **Azot**

WODORÓW AROMATYCZNYCH

Fabrykacja barwników	* **Z. F. Z. A.**
Rozpuszczalnik farb, lakierów i żywic	* **Z. F. Z. A.**
Środek ochronny przeciw molom	* **Z. F. Z. A.**[1]
Tępienie szkodników (m. in. i wołka zbożowego)	* **Boruta**
Sulfonowanie	* **Boruta**

AROMATYCZNYCH I ICH POCHODNE

Związki jedno-nitrowe

Fabrykacja barwników, przemysł naftowy, wyrób materiałów wybuchowych	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Do syntez, do celów naukowych	* **Laokoon** **Pojawski**

[1]) Sprzedaż przez firmę: „K. Zawadzki i S-ka".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Nitrobenzen [P]	C. wł. 1,21; temp. krzepn. min. 5,2°
Nitrochlorobenzeny: [P]	a) Związek „orto", temp. krzepn. min. 32°
	b) związek „meta", temp. topn. 44°
	c) związek „para", temp. krzepn. min. 81°
Nitro-para-dwuchlorobenzen	Temp. topn. 54°
Para-nitroanizol	Temp. topn. 54°

Związki dwu- i trójnitrowe

Dwunitrobenzen	a) Surowy, temp. krzepn. min. 81°
	b) techn. czysty, temp. krzepn. min. 87,5°
Dwunitrochlorobenzen	a) Temp. krzepn. min. 48°
	b) techn. czysty
Dwunitronaftalen	Związek: 1 : 5 + 1 : 8, temp. topn. 120 — 145°
Dwunitrotoluen	a) Ciało stałe, temp. topn. 69°
	b) ciekły, temp. krzepn. 30 — 33°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników; pachnidło w mydlarstwie	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**

Związki dwu- i trójnitrowe

Fabrykacja barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Fabrykacja barwników i kwasu pikrynowego	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	**Diosit**
Fabrykacja barwników; materiał kruszący	* **Boruta**
Fabrykacja barwników i materiałów wybuchowych	* **Boruta** * **Nitrat**
„ „	* **Nitrat**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Trójnitrotoluen	Alfa trójnitrotoluen (symetryczny), „Trotyl“ („TNT“); temp. topn. 76 — 80,3°

KWASY SULFONOWE WĘGLOWODORÓW

Chlorek kwasu benzenosulfonowego	Temp. topn. 14°
Kwas alfa-naftalenosulfonowy	Sól sodowa
Kwas beta-naftalenosulfonowy	„ „
Kwas dwunitrostylbenodwusulfonowy	—
Kwas meta-nitrobenzeno-sulfonowy	Sól sodowa
Kwas naftaleno-dwusulfonowy	Sól sodowo-wapniowa związku 2 : 7
Kwas orto-nitro-1-chlorobenzeno-para-sulfonowy	Związek 2 : 1 : 4
Kwas para-nitro-1-chlorobenzeno-orto-sulfonowy	Związek 4 : 1 : 2
Kwas para-chlorobenzeno-sulfonowy	Sól sodowa

Zastosowanie	Wytwórca
Materiał wybuchowy	* **Nitrat**

AROMATYCZNYCH I ICH POCHODNYCH

Fabrykacja barwników	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas para-nitrotolueno-orto-sulfonowy	—

KETONY SZEREGU

Antrachinon	Czysty.
Benzantron	—

ZWIĄZKI

Związki jedno-aminowe

Alfa-naftyloamina	Temp. krzepn. min. 47°
Anilina [P]	a) Olej anilinowy; temp. krzepnięcia minus 6,5 — minus 6; temp. wrz. 184°; c. wł. 1,023
	b) sól anilinowa (chlorowodorek aniliny); temp. krzepn. min. 195°
	c) siarczan aniliny, techniczny
Anizydyny:	a) Związek „orto"
	b) związek „para"; temp. krzepn. 56,5°
Benzylidenoanilina	Temp. topn. 47 — 49°
Beta-naftyloamina	Temp. krzepn. min. 109°
Chloroaniliny:	a) Związek „orto"
	b) związek „meta"; temp. wrz. zasady ok. 230°
	c) związek „para"; temp. topn. 70°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
AROMATYCZNEGO	
Fabrykacja barwników	* **Winnica**
„ „	* **Boruta**
AMINOWE	
Związki jedno-aminowe	
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Fabrykacja barwników; wytwarzanie czerni anilinowej i produktów leczniczych	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Fabrykacja leków	**Pojawski**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Synteza kwasu fenylocynchoninowego	* **Karpiński**
Fabrykacja barwników, otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dwuetyloamina	Czysta; temp. wrz. 215 — 220°
Dwuetyloanilina	Czysta; zawartość 99,5% produktu
Dwufeniloamina[P]	Temp. krzepn. min. 52,5°
Dwumetyloamina	W roztworze
Etyloanilina	Czysta; zawartość ok. 99% produktu
Etylobenzyloanilina	Czysta; c. wł. (20°), 1,029 — 1,023
Fenilo-alfa-naftylo-amina	Temp. topn. 62°
Fenilo-beta-naftylo-amina	Temp. krzepn. min. 107°
Meta-nitro-para-tolui-dyna	Temp. krzepn. min. 113° (Czerwień **naftoelanowa G)**
Nitroaniliny:	a) Związek „orto"
	b) związek **„meta"** temp. krzepn. min. 110°
	c) związek **„para"**[P] temp. krzepn. 146,5°
5-Nitro-orto-anizydyna	Temp. krzepn. min. 138° (Czerwień **naftoelanowa B)**
5-Nitro-orto-tolnidyna	Temp. krzepn. 125,7° (Czerwień **naftoelanowa RL)**

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Półprodukt do fabrykacji chemikalii farmaceutycznych	*** Spiess**
Fabrykacja barwników	**Skarżysko**
Fabrykacja barwników; stabilizator prochu bezdymnego	*** Boruta**
Fabrykacja przyśpieszaczy i środków farmaceut.	*** Boruta**
Fabrykacja barwników i wyrób pochodnych mocznika	**Skarżysko**
Fabrykacja barwników	**Skarżysko**
Fabrykacja barwników; przemysł gumowy	*** Boruta**
Przemysł gumowy (antyutleniacz)	*** Boruta**
Otrzymywanie barwników na włóknie	*** Boruta**
„ „	*** Boruta**
„ „	*** Boruta**
„ „	*** Boruta**
„ „	*** Boruta**
„ „	*** Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Orto-nitro-para-toluidyna	—
Para-chloro-orto-nitroanilina	Temp. krzepn. min. 113° (Czerwień naftoelanowa GGL)
Para-chloro-orto-toluidyna	Chlorowodorek; temp. krzepn. 21° (Czerwień naftoelanowa KB)
Para-dwuchloroanilina	Temp. krzepn. min. 47,5° (Szkarłat naftoelanowy GG)
Para-nitro-orto-anizydyna	Chlorowodorek; temp. krzepn. min. 116° (Szkarłat naftoelanowy RC)
Para-nitro-orto-toluidyna	Temp. krzepn. min. 101° (Szkarłat naftoelanowy G)

Związki dwuaminowe

Benzydyna[P]	a) Zasada; temp. krzepn. min. 126°
	b) chlorowodorek
Fenilenodwuaminy:	a) związek „**meta**"; temp. krzepn. min. 61°
	b) związek „**para**"; temp. krzepn. min. 140°
Meta-toluileno-dwuamina	Temp. krzepn. min. 96°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Otrzymywanie barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**

Związki dwuaminowe

Fabrykacja barwników; otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Barwienie futer	* **Boruta**
Fabrykacja barwników; otrzymywanie barwników na włóknie; barwienie futer; przemysł gumowy (antyutleniacz)	* **Boruta** **Itron** **Schülde**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Orto-orto-dwuchloro-benzydyna	Temp. topn. 133°
Orto-tolidyna	Temp. krzepn. min. 125°
Para-amino-dwufenylo-amina	a) Temp. topn. 64° (**Błękit naftoelanowy RT**—zasada)
	b) dwuazopochodna; zawiera min. 41% dwuazozwiązku (**Błękit naftoelanowy RT** — **sól**)
Para-amino-para-meto-ksy-dwufenyloamina	a) (**Błękit naftoelanowy B**—zasada)
	b) dwuazopochodna; zawiera min. 56% dwuazozwiązku (**Błękit naftoelanowy B** — **sól**)

Kwasy karbonowe i sulfonowe związków aminowych

Benzenosulfoamid	—
Chloroamid kwasu ben-zenosulfonowego	Sól sodowa (**„Annogen“**)
Chloroamid kwasu para-toluenosulfonowego	„ „ (**„Chloraktin“**)
Kwasy aminobenzoeso-we:	a) Związek **„orto“** (**kwas antranilowy**)
	b) związek **„para“**
Kwas dehydrotio-para-toluidynosulfonowy	Techniczny

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników; otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**

Kwasy karbonowe i sulfonowe związków aminowych

Wyrób leków	* **Boruta**
W przemyśle włókienniczym i lecznictwie (środek odkażający i przeciwiperytowy)	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Do syntez i celów naukowych	* **Laokoon Pojawski**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas dwuaminostylbeno-dwusulfonowy	Techniczny
Kwas fenilonaftylo-aminosulfonowy	Kwas 1 : 8 („peri“)
Kwas meta-fenilenodwuaminosulfonowy	Kwas 1 : 3 : 4
Kwas metanilowy	Kwas anilinosulfonowy 1 : 3
Kwas meta-toluilenodwuaminosulfonowy	Kwas 1 : 2 : 4 : 5
Kwas naftionowy	Sól sodowa kwasu naftyloaminosulfonowego 1 : 4
Kwasy naftyloaminosulfonowe:	a) Kwas 1 : 5 **(Laurent)**
	b) kwas 1 : 6 + 1 : 7 **(Cleve)**
	c) kwas 1 : 8 **(Schöllkopfa)**
	d) kwas 2 : 1 **(Tobiasa)**
Kwasy naftyloaminodwusulfonowe:	a) Kwas 1 : 3 : 6 **(Freunda)**
	b) kwas 2 : 8 : 6 **(Amino G.)**
	c) kwas 2 : 5 : 7 **(Amino I.)**
Kwas naftylo-aminotrójsulfonowy	Kwas 1 : 3 : 6 : 8 **(Kocha)**

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta
" "	* Boruta

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas orto-toluidyno-5-sulfonowy	Techniczny
Kwas para-aminodwufenilo-amino-orto-sulfonowy	Techniczny
Kwas para-amino-para-metoksy-dwufenilo-amino-orto-sulfonowy	Techniczny
Kwas para-nitroanilino-orto-sulfonowy	Sól sodowa lub amonowa
Kwas para-para-dwu-amino-dwufenilo-amino-orto-sulfonowy	—
Kwas sulfanilowy [P]	Kwas anilinosulfonowy 1 : 4
1-Oksamid-meta-fenilenodwuaminy	—
Para-sulfobenzyloanilina	Sól sodowa („Sulfanol")
	OKSY-ZWIĄZKI SZEREGU AROMA-
Alfanaftol	Temp. krzepn. min. 94°
Betanaftol	Temp. krzepn. min. 120°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
,, ,,	* **Boruta**
Przemysł włókienniczy	* **Boruta**

TYCZNEGO I ICH POCHODNE

Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Fabrykacja barwników i otrzymywanie barwników na włóknie, produkcja leków i świec parafinowych	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dwunitrofenol	Temp. krzepn.: min. 111° (Boruta); min. 115° (Geo)
Nitrofenole:	a) Związek „orto", temp. krzepn. min. 44° — 45°
	b) związek „para", temp. krzepn.: min. 113° (Boruta); min. 115° (Janiszewski)
8-Orto-oksychinolina	Temp. topn. 75°; chem. czysta
Para-chloro-orto-nitrofenol	Sól sodowa; temp. krzepn. (wolnego kwasu) 85°C
Trójnitrofenol	Temp. krzepn. 121° (kwas pikrynowy)
Trójchlorofenol	Techniczny
Trójnitrorezorcyna	Temp. topn. 175°
	KWASY OKSY-
Kwas dwuoksynaftalenodwusulfonowy	Kwas 1 : 8 : 3 : 6; (chromotropowy)
Kwas oksynaftalenodwusulfonowy	Kwas 2 : 8 : 6

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników, kwasu pikrynowego, leków; impregnacja drewna	* **Boruta** **Diosit** **Geo** **Itron**
Fabrykacja barwników i leków	* **Boruta** **Itron** **Janiszewski** **Pojawski**
" "	* **Boruta** **Itron** **Janiszewski** **Pojawski**
Fabrykacja leków	**Janiszewski** **Pojawski**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Fabrykacja barwników i materiał kruszący; wyrób chloropikryny	* **Boruta**
Produkcja środków konserwowania drewna	* **Zw. Koksowni**
Do wybuchowych mieszanin inicjujących	* **Boruta**
ZWIĄZKÓW	
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
" "	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas oksynaftalenokarbonowy 2.3	Kwas betaoksynaftoesowy; temp. krzepn. min. 216°
Kwasy naftolosulfonowe	a) Kwas 1 : 4 (Neaville-Winther'a)
	b) kwas 2 : 6 (Schäffera)
Kwasy naftolodwusulfonowe	a) Kwas 2 : 3 : 6 („sól R")
	b) kwas 2 : 6 : 8 („sól G")
Kwas orto-nitrofenolosulfonowy	Techniczny
Kwas para-fenolosulfonowy	Sól sodowa
Kwas salicylowy	Kwas orto-oksybenzoesowy; temp. krzepn. min. 156 — 157°

Związki oksyaminowe ich kwasy i pochodne

Aminofenole:	a) Związek „orto", temp. topn. 170 — 174°
	b) związek „para", temp. topn. 184°
Aminooksyfenazyna	Temp. topn. 268°
Anilid kwasu beta-oksynaftoesowego	Temp. krzepn. min. 243° (Naftoelan A)

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Fabrykacja barwników i leków	* **Boruta** * **Motor**

Związki oksyaminowe ich kwasy i pochodne

Fabrykacja 8-ortooksychinoliny	* **Boruta** **Itron** **Janiszewski** **Pojawski**
Fabrykacja barwników i preparatów fotograficznych	**Itron** **Pojawski**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
Otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Beta-naftylamid kwasu beta-oksynaftoesowego	„Naftoelan SW"
Dwuaceto-octotolidyd	„Naftoelan G"
Dwunitrooksydwufenyloamina	Temp. topn. 190°
Kwasy aminonaftolosulfonowe:	a) Kwas 1 : 2 : 4
	b) kwas 2 : 8 : 6 **(Gamma)**
	c) kwas 2 : 5 : 7 **(kwas J)**
Kwas aminonaftolodwusulfonowy	Kwas 1 : 8 : 3 : 6 **(kwas H)**
Kwas dwuazonaftolosulfonowy	a) Kwas 1 : 2 : 4
	b) nitropochodna
Kwasy feniloaminonaftolosulfonowe:	a) Kwas 2 : 8 : 6
	b) kwas 2 : 5 : 7
Kwas orto-aminofenolo-para-sulfonowy	Związek 2 : 1 : 4
Kwas orto-orto-nitro-aminofenolo-para-sulfonowy	**Kwas 4 RR**

Zastosowanie	Wytwórca
Otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas para-aminosalicylowy	Temp. topn. min. 272°
Kwas pikraminowy	Dwunitro-amino-fenol 4.6.2.1; temp. topn. 168°
Meta-nitroanilid kwasu beta-oksynaftoesowego	„Naftoelan BS"
Orto-toluidyd kwasu beta-oksynaftoesowego	Temp. krzepn. 192° (naftoelan D)
Para-nitro-orto-aminofenol	Temp. krzepn. min. 140°

PRZYŚPIESZACZE I ANTYUTLENIACZE,

Przyśpieszacz 100	Merkaptobenzotiazol; techn. czysty
Przyśpieszacze 100D i 100DB	Dwusiarczek merkaptobenzotiazolu; techn. czysty
Przyśpieszacz AFA	Anhydroformaldehydo-anilina
Przyśpieszacz E1	Sól ołowiowa kwasu dwumetylodwutiokarbaminowego; techn. czysta
Przyśpieszacz L1	Sól sodowa kwasu dwumetylodwutiokarbaminowego; techn. czysta
Przyśpieszacz PD	Sól piperydyny kwasu pentametyleno - dwutiokarbaminowego; typ „Ultra", techn. czysta

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Otrzymywanie barwników na włóknie	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**

STOSOWANE W PRZEMYŚLE GUMOWYM

Przyśpieszanie wulkanizacji wyrobów gumowych	**Diosit**
„ „	**Diosit**
„ „	**Diosit**
Przyśpieszacz do ebonitu	**Diosit**
Przyśpieszacz do wyrobów maczanych z mleka kauczukowego „latex"	**Diosit**
Przyśpieszanie procesu wulkanizacji wyrobów gumowych	**Diosit**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Przyśpieszacz RD	Technicznie czysty
Przyśpieszacz SCH	Siarczek 2-4-dwunitrofenylobenzotiazolu; techn. czysty
Przyśpieszacz SX	Ester dwunitrofenolu kwasu dwumetylo-dwutiokarbaminowego; techn. czysty
Przyśpieszacz Z	Sól cynkowa kwasu dwumetylodwutiokarbaminowego; techn. czysta
Przyśpieszacz TC	Tiokarbanilid; techn. czysty
Rezinol TC	Tiokarbanilid; techniczny
Rezinol D	Dwufeniloguanidyna
Rezinol DO	Dwuortotolyloguanidyna; techniczna
Rezinol M	Merkaptobenzotiazol; techniczny
Rezinol DM	Dwusiarczek merkaptobenzotiazolu; techniczny
Rezinole: F, B i DN	Techniczne
Rezinol T	Dwusiarczek czterometylotiuramu (Tiuram)
Rezamina B	Fenilobetanaftyloamina; techniczna

Uwaga: Fenilo-alfa-naftyloamina — patrz str. 186.
Metatoluileno-dwuamina — patrz str. 188.
Stearynian cynkowy — patrz rozdział: „Związki cynku".

Zastosowanie	Wytwórca
Przyśpieszanie procesu wulkanizacji wyrobów gumowych	**Diosit**
„ „	**Diosit**
Przyśpieszacz nadający się do artykułów gumowych, mieszanek frykcyjnych i wytłaczanych artykułów gumowych	**Diosit**
Przyśpieszanie procesu wulkanizacji wyrobów gumowych	**Diosit**
„ „	**Diosit**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Zapobieganie starzeniu się wyr. gumowych (antiutleniacz)	* **Boruta**

Nazwa produktu	Charakterystyka
	RÓŻNE
Benzaldehydocyjanhydryna	Preparat farmaceutyczny
Chlorek bornylu	Technicznie czysty, temp. krzepn. 125°
Czterometylo-dwuamino-dwufenilo-metan	Temp. topn. 91°
Czteroetylo-dwuamino-dwufenilo-metan	Temp. topn. 43°
Czterometylodwuamino-benzhydrol	Temp. topn. 90°
Czteroetylodwuamino-benzhydrol	Temp. topn. 78°
Ergosteryna	Czysta, krystaliczna, temp, topn. ok. 165°
Kwas nikotynowy	Temp. topn. 230 — 232°
Kwas pyrogronowy	Temp. wrzenia 75° (20 mm Hg), zawartość 96% kwasu pyrogronowego i 4% wody
Siarczan chinoliny	Czysty

BARWNIKI.

Krajowa wytwórczość barwników syntetycznych zaspakaja w 80% z górą (co do ilości) potrzeby rynku wewnętrznego, przy czym produkcja opiera się w przeważnej mierze na surowcach i półproduktach krajowych.

Zastosowanie	Wytwórca
RÓŻNE	
Wyrób sztucznej wody migdałowej	* **Spiess**
Produkcja kamfory syntetycznej	**Janiszewski**
Fabrykacja barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Półprodukt do wyrobu witaminy D	* **Spiess**
Synteza dwuetyloamidu kw. nikotynowego	* **Karpiński**
Synteza kwasu feniilocynchoninowego	* **Karpiński** **Pojawski**
Synteza chinozolu	**Pojawski**

Wszystkie ważniejsze grupy barwników są obecnie produkowane w kraju, jak to widać z następującego zestawienia:

Barwniki bezpośrednie: barwniki te znajdują szerokie zastosowanie przy farbowaniu włókna roślinnego, półwełny, skór

i t. d. Stanowią one najliczniejszą grupę wśród barwników wytwarzanych w kraju. Zdolność produkcji krajowej jest o wiele wyższą od zapotrzebowania rynku wewnętrznego. W latach ostatnich ukazał się szereg nowych barwników bezpośrednich, odznaczających się wybitną trwałością na światło.

Do tej grupy zaliczyć również należy:

a) barwniki bezpośrednie, utrwalane na włóknie za pomocą odpowiednich dwuazozwiązków (wg n. S.[1]) — związków dwuazonowych).

b) barwniki dające się po wyfarbowaniu dwuazować (wg n. S.—dwuazonować), a następnie utrwalać za pomocą naftoli i innych oksyzwiązków (wg n. S. — hydrooksyzwiązków).

Obydwie wymienione podgrupy odznaczają się trwałością na pranie i stosowane są chętnie do farbowania tkanin, przeznaczonych pod druk wywabowy (hydrosulfitem FA).

Barwniki siarkowe: odznaczają się dobrą trwałością na pranie i znajdują szerokie zastosowanie przy farbowaniu wyrobów bawełnianych; zwłaszcza czerń siarkowa cieszy się dużym popytem na naszym rynku. Krajowa zdolność produkcyjna w zakresie barwników siarkowych przewyższa potrzeby rynku wewnętrznego.

Barwniki zasadowe: wyróżniają się jaskrawością wybarwień, ze względu jednak na niedostateczną ich trwałość na światło znajdują obecnie, poza papiernictwem, dość ograniczone zastosowanie; w kraju są wyrabiane jedynie niektóre z pośród barwników zasadowych.

Barwniki kadziowe: stosowane są głównie do farbowania i drukowania bawełny. Ten dział produkcji barwników jest u nas rozwinięty najsłabiej; wyrób ich został jednak zapoczątkowany — kilka barwników tej kategorii znajduje się już na rynku.

Barwniki zaprawowe — straciwszy pierwotne wielkie znaczenie, znajdują już tylko pewne zastosowanie przy druku tkanin bawełnianych; barwniki tej grupy są częściowo wytwarzane w kraju.

Barwniki kwasowe (wg n. S. — kwaśne); jest to, po barwnikach bezpośrednich, druga z kolei — pod względem ważności — grupa barwników syntetycznych, znajdujących przeważnie zasto-

[1]) Według nomenklatury prof. L. Szperla.

sowanie do barwienia wełny. Do tej grupy należą barwniki *kwasowo-chromowe*, utrwalane po wyfarbowaniu związkami chromu, przy czym otrzymane wybarwienia wyróżniają się odpornością na pranie, folowanie, światło i t. d.; produkcja wysoko rozwinięta, tylko nieliczne barwniki tej grupy są jeszcze sprowadzane z zagranicy.

Nigrozyny: barwniki te znajdują szerokie zastosowanie przy wyrobie czarnych past do obuwia; krajowa produkcja pokrywa całkowicie prawie zapotrzebowanie rynku polskiego.

Barwniki lakowo-pigmentowe: barwniki te znajdują zastosowanie do wyrobu laków pigmentowych, używanych przy wyrobie lakierów i obić papierowych oraz w przemyśle litograficznym, kosmetycznym, gumowym i t. d. Barwniki te w gatunkach średnich były od szeregu lat produkowane w kraju, jednakże z półproduktów zagranicznych; ważniejsze z liczby tych półproduktów zaczęto dopiero od niedawna wyrabiać w Polsce. Krajowa wytwórczość barwników tej kategorii jest w stanie pokryć mniej więcej połowę zapotrzebowania naszego rynku.

* * *

Poza barwnikami, używanymi w stanie gotowym, stosowane są do barwienia i druku tkanin w coraz większym zakresie różne półprodukty organiczne (w zasadzie bezbarwne).

Szerokie zastosowanie znajdują:

Aryloamidy kwasu betaoksynaftoesowego — i właściwe *zasady organiczne*. Barwy otrzymywane przy pomocy wymienionych produktów, bezpośrednio na włóknie, odznaczają się: trwałością na pranie oraz intensywnością i żywością koloru — dzięki czemu zyskują coraz większe znaczenie w bawełnianym przemyśle włókienniczym.

W kraju są produkowane wszystkie ważniejsze półprodukty organiczne tego typu, jak również anilina, para-aminodwufeniloamina i t. p., które utlenione na włóknie — dają czerń, brunaty i t. d.

Półprodukty organiczne do farbowania futer: wszystkie ważniejsze związki syntetyczno-organiczne, przeważnie aminy i aminooksyzwiązki (wg n. S.[1]) aminohydroksyzwiązki) tego typu są produkowane w kraju.

---

[1]) Według nomenklatury prof. L. Szperla.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Barwniki syntetyczno- organiczne (t. zw. anilinowe)	a) Bezpośrednie, siarkowe, zasadowe, kadziowe, zaprawowe, kwasowe, kwasowo-chromowe, nigrozyny, lakowo-pigmentowe, induliny
	Półprodukty organiczne specjalne
	b) bezpośrednie (przeważnie czerń, granaty) i inne
	c) czerń siarkowa
	d) kwasowo-chromowe
	e) „futraminy"
	„nitrole"
	f) nieszkodliwe dla zdrowia (zarejestr. przez P. I. H.)
	g) „rezaminowe"
Barwniki dozowane	Zestawione, na określone typy, mieszaniny z barwników krajowych: syntetyczno - organicznych i roślinnych:
	a) różnych rodzai i kolorów
	b) nieszkodliwe dla zdrowia

Uwaga: Barwniki dla celów lekarskich, laboratoryjnych itp. — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Farbowanie i druk wyrobów włókienniczych; barwienie: skór, futer, słomy, drewna, laku, mydeł, tłuszczów, past obuwiowych, atramentów i t. d.; zabarwianie spirytusu skażonego, benzyny, mieszanek pędnych i t. d.	*** Boruta** *** Pabianice** *** Winnica** *** Wola**
Otrzymywanie barw bezpośrednio na towarach	*** Boruta** *** Pabianice** *** Winnica** *** Wola**
Farbowanie wyrobów włókienniczych	*** Barwazot** **Schülde**
Farbowanie wyrobów bawełnianych	**Diosit**
Farbowanie wełny	*** Sigma**
Farbowanie futer	*** Boruta**
"	**Itron**
Podbarwianie artykułów spożywczych, m. in. jaj, galaretek, budyniów, wafli, rumu, wyrobów cukierniczych, soków, marmelad, lodu sztucznego	*** Boruta**
Zabarwianie mieszanek gumowych	*** Boruta**
Farbowanie domowe: tkanin, skór, rafii, kwiatów sztucznych i t. d.	**Koloryt**
Zabarwianie różnych artykułów spożywczych	**Dąbrowski** *** Domagalski** **Haensel** *** Łańcut** **Żak T.**

MATERIAŁY WYBUCHOWE, SPŁONKI, ZAPALNIKI,

Materiały wybuchowe odgrywają poważną rolę w górnictwie, a ponadto są nieodzownym czynnikiem obrony Państwa. Różnorodne potrzeby wydobywania węgla, soli, rud i kamienia w naszym kraju, a także potrzeby armii spowodowały powołanie do życia przemysłu materiałów wybuchowych: miotających, kruszących oraz inicjujących, poza tym zapalników, spłonek i lontów.

PROCHY

Nazwa produktu	Charakterystyka
Prochy czarne	Dymne, pod postacią ziaren
Proch lontowy	—
Proch stopinowy	—
Proch górniczy, skalny, petardowy, rakietowy	W postaci słupków, ziaren, proszku
Proch „Strzelec"	Półdymny
Prochy nitrocelulozowe	Bezdymne, o rozmaitym składzie
Prochy nitroglicerynowe	„ „

MATERIAŁY WYBUCHOWE SKALNE

Amonity	Saletrzano-amonowe materiały wyb. skalne

LONTY, ARTYKUŁY PIROTECHNICZNE, ZAPAŁKI

Fabrykacja zapałek stoi w Polsce na wysokim poziomie; jest przedmiotem monopolu państwowego, wydzierżawionego szwedzkiej grupie przemysłowej.

Fabrykacja artykułów pirotechnicznych w Polsce nie stanowi poważnej pozycji z powodu małego spopularyzowania ogni sztucznych.

Zastosowanie	Wytwórca
Myśliwskie	* **Lignoza** * **Pionki**
Wyrób lontów prochowych (Bickforda)	* **Lignoza** * **Pionki**
Wyrób stopin	* **Lignoza**
W przemyśle górniczym, przy robotach ziemnych, do środków sygnalizacyjnych i celów pirotechnicznych	* **Lignoza** * **Pionki**
Do amunicji kal. 22	* **Pionki**
Myśliwskie, do amunicji pistoletowej, sztucerowej i do celów wojskowych (karabinowe i armatnie)	* **Boryszew** * **Pionki**
Myśliwskie, do amunicji pistoletowej i do celów wojskowych (karabinowe i armatnie)	* **Pionki**
Do wszelkich prac w kopalniach wolnych od gazów i pyłu węglowego, w salinach, wapiennikach, kamieniołomach itp.	* **Lignoza** * **Oswag** * **Pionki**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dynamity zwykłe i trudno-zamarzalne (do —25°)	Materiały wybuchowe skalne
Żelatyna wybuchowa	„ „
Saletra wybuchowa	„ „
MATERIAŁY WYBUCHOWE POWIETRZNE	
Barbaryt pow. C.	Materiał wybuchowy powietrzny
Lignozyty	Saletrzano-amonowe materiały wybuchowe powietrzne z domieszką ok. 4% nitrogliceryny
Bradyty	„ „
Pionkity	„ „
MATERIAŁY WYBUCHOWE KRUSZĄCE	
Dwunitrotoluen („DNT")	a) Ciekły, temp. krzepn. 30 — 33° wg P. N. W. Uzbr. Chem. 16 b) ciało stałe, temp. topn. 69°
Nitrozwiązki toluenu	Temp. krzepn. 60 — 72°

Zastosowanie	Wytwórca
Do robót w twardym kamieniu, gdzie nie ma obawy zapalenia się gazów i pyłu węglowego, do torpedowania szybów naftowych, otworów studziennych, wbijania słupów itp.	*** Lignoza** *** Pionki**
Do robót, gdzie niezbędna jest znaczna siła krusząca, szczególnie w skałach, miejscach mokrych i gdzie nie ma obawy zapalenia się gazów i pyłu węglowego	*** Lignoza** *** Pionki**
Kopalnictwo węglowe, kopalnie rud, kamieniołomy itp.	*** Lignoza** *** Pionki**
Do robót w twardym kamieniu, gdzie mogą występować gazy lub pył węglowy — specjalnie do robót mokrych	*** Lignoza**
Wszelkie prace w węglu w kopalniach z gazami lub pyłem węglowym	*** Lignoza**
" "	*** Oswag**
" "	*** Pionki**
Wyrób barwników organicznych i mat. wybuchowych	*** Nitrat**
" "	*** Boruta** *** Nitrat**
" "	*** Nitrat**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Trójnitrotoluen (trotyl „TNT")	Granulowany, temp. topn. zależnie od gatunku 76 — 80,3°, wg P. N. W. Uzbr. Chem. 7
Czteronitrometyloanilina (tetryl)	Temp. topn. 125 — 130°
PÓŁFABRYKATY	
Trójnitrofenol (kwas pikrynowy „TNF")	Ciało stałe, kryst. temp. krzepn. 121°, wg P. N. W. Uzbr. Chem. 21
Nitronaftalen (alfa)	Ciało stałe, krystaliczne; temp. krzepn. min. 53°
Dwunitronaftalen	Ciało stałe, temp. topn. w granicach 120—145°
Trójnitrorezorcyna	Ciało stałe, kryst., temp. topn. min. 175°
Bawełna strzelnicza	Zawartość azotu powyżej 12,0%
Bawełna kolodionowa	Zawartość azotu 10.7 — 12.0%
SPŁONKI, ZAPALNIKI itp.	
Spłonki górnicze	Piorunianowo-trotylowe i azotkowo-tetrylowe, również zmontowane z z zapalnikami
Zapalniki elektryczne	Szparowe i mostkowo-żarowe, również czasowe
Zapalacze lontów „Eta"	Tarciowe

Zastosowanie	Wytwórca
Do celów wojskowych i górniczych: wyrób materiałów wybuchowych	* **Nitrat**
Wyrób materiałów wybuchowych	* **Lignoza**
Wyrób materiałów wybuchowych i barwników	* **Boruta**
„ „	* **Boruta**
Wyrób materiałów wybuchowych i barwników organicznych	* **Boruta**
Wyrób materiałów wybuchowych inicjujących	* **Boruta**
Wyrób prochów i dynamitów	* **Pionki**
Wyrób kolodium, lakierów, sztucznej skóry, celuloidu itd.	* **Pionki**
Inicjowanie materiałów wybuchowych	* **Lignoza**
Zapalanie spłonek górniczych	* **Lignoza**
Zapalanie lontów	* **Lignoza**

LONTY

Nazwa produktu	Charakterystyka
Lonty	Podwójne białe, pojed. i podwójn. smołowane, gutaperkowane, specjalne wodoszczelne

TERMITY

Nazwa produktu	Charakterystyka
Termity	W słupkach lub w opakowaniu blaszanym
Ferrotermit	—

ARTYKUŁY PIROTECHNICZNE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Artykuły pirotechniczne	Rakiety, młynki, pochodnie, petardy, ognie sygnalizacyjne itp.

ZAPAŁKI

Nazwa produktu	Charakterystyka
Zapałki	W różnych opakowaniach

ARTYKUŁY FOTOGRAFICZNE

Fotografia w ostatnich czasach robiła postępy bardzo znaczne. Czułość na światło otrzymywanych obecnie płyt lub błon kilkakrotnie przewyższa osiąganą na początku XX wieku, przy czym podbarwianie emulsji — pozwala otrzymywać płyty i błony o wrażliwości prawie jednakowej tak na światło sztuczne, jak na światło dzienne. Zastosowanie udoskonalonych metod postępowania, najodpowiedniejszych gatunków papieru, żelatyny i różnych akcesorii pomocniczych pozwala osiągnąć efekty

Zastosowanie	Wytwórca
Zapalanie spłonek górniczych	*** Lignoza** *** Oswag** **Rembertów**
Do celów pokazowych i do wytapiania jam i raków w odlewach stali i żelaza	*** Lignoza**
Spawanie szyn kolejowych i tramwajowych; do celów pokazowych itp.	*** Pionki**
Do celów widowiskowych; do sygnalizacji na stacjach ratunkowych i statkach morskich	**Fort Bema** *** Lignoza** **Pragłowski** **Sirius**
—	**P. M. Z.**

piękne i przezwycięża jednocześnie trudności odczuwane jeszcze tak niedawno.

Przemysł fotograficzny obejmuje trzy zasadnicze działy:

a) produkcję płyt i błon fotograficznych t. j. materiału negatywowego;

b) papierów fotograficznych t. j. materiału pozytywowego;

c) produkcję chemikalii fotograficznych.

Podobnie jak w innych dziedzinach przemysłu chemiczne-

go, i tutaj postępy wiedzy wprowadziły stopniowo duże zmiany i przestawienia w produkcji:

1. W dziale negatywów obserwujemy stopniowe przechodzenie z negatywów szklanych t. j. „płyt fotograficznych" na negatywy na celuloidzie i acetocelulozie t. j. „błony fotograficzne", które zastępują płyty.

2. W dziale pozytywów t. j. w papierze fotograficznym — przejście z papierów t. zw. „dziennych", t. j. kopiowanych przy świetle dziennym, na papiery „nocne", t. j. kopiowane przy świetle sztucznym, elektrycznym i wymagające wywoływania i utrwalania.

3. Pod względem czułości zdjęć na barwy — przejście z płyt i błon uczulonych na barwę zieloną i żółtą, t. j. tak zw. „ortochromatycznych", do płyt i błon uczulonych, oprócz barw żółtej i zielonej, i na barwę czerwoną, t. j. tak zw. „panchromatycznych", umożliwiających robienie zdjęć w nocy.

Pomimo, że nasz przemysł fotograficzny, podążając za światowym rozwojem, dostarcza płyt, błon, papierów fotograficznych w wielu odmianach i gatunkach, trzeba stwierdzić poważne luki w krajowej produkcji niezbędnych chemikalii fotograficznych oraz niemożność dostarczenia niektórych surowców.

PŁYTY FOTOGRAFICZNE (klisze)

Nazwa produktu	Charakterystyka
Płyty fotograficzne (różnych nazw)	a) Czułość 1° Sch. („Diapozytywowe") do 30° Sch. („Ultrapan"), grubość szkła 0.8 — 4 mm.
	b) czułość 1 — 3° Sch. (przeźrocza) do 26° („Konterfekt")
	" "

BŁONY

Błony fotograficzne (różnych nazw)	a) Czułość 23 — 30° Sch.; formaty: zwijane, płaskie, cięte

W działach materiału fotograficznego kraju produkuje się już stosunkowo duży zespół płyt, błon i papierów, a zapotrzebowanie rynku wewnętrznego pokrywane jest niemal w połowie. Natomiast w dziale chemikalii fotograficznych przyrządzane są tylko mieszanki dozowane do doraźnego użytku amatorów. Wytwarzany jest wprawdzie paraaminofenol (stosowany na wielką skalę w Ameryce), ale produkt ten nie znajduje w Polsce większego zastosowania. Do sporządzania mieszanek fotograficznych sprowadza się z zagranicy metol, hydrochinon, amidol, pirogalol, pirokatechinę, czerwony cyjanek potasu, sole uranu, znaczne ilości magnezu sproszkowanego (do mieszanek błyskowych) i t. d. W kraju wytwarzane są następujące produkty, przeznaczone wprawdzie dla innych gałęzi, lecz znajdujące również zastosowanie przy fotografii:

Aceton, alkohol metylowy, azotan srebrowy, chlorek platynowy, chlorek złotowy, cytrynian sodowy, kolodium, kwas cytrynowy (mielony), kwas winowy, kwaśny siarczyn sodowy, paraaminofenol, tiosiarczan sodowy (krystaliczny i w perełkach), węglan potasowy, węglan sodowy (krystaliczny i bezwodny).

Zastosowanie	Wytwórca
Do różnych zdjęć, zwłaszcza zaś do zdjęć portretowych oraz naukowych i technicznych	* **Alfa**
„ „	* **Ero**
Fotografia zawodowa, naukowa, amatorska, reprodukcyjna	**Orion**
Do pracy zawodowej i amatorskiej	* **Alfa**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Błony fotograficzne (d. c.)	b) czułość 24 — 30° Sch.; formaty zwojowe, płaskie i specjalne do aparatów Leica
Błony kinematograficzne (paru nazw)	Czułość 9 — 28° Sch.
Błony graficzne (paru nazw)	Czułość 1 — 20° Sch.
Błony rentgenowskie	Czułość 21 — 22° Sch.
Błony specjalne	Czułość 21 — 28° Sch.
PAPIERY FOTOGRAFICZNE	
Papiery fotograficzne (różnych nazw)	Chlorosrebrowe, chlorobromosrebrowe, bromosrebrowe
Specjalne papiery wysokoczułe	Czułość 21 — 22° Sch.
Papier rentgenowski	Czułość 21 — 22° Sch.
CHEMIKALIA FOTOGRAFICZNE	
Dozowane: wywoływacze, wzmacniacze, osłabiacze, utrwalacze	—
Lakier do negatywów	C. wł. 0.853
Lakier matowy	C. wł. 0.850

Zastosowanie	Wytwórca
Do pracy zawodowej i amatorskiej	* **Ero**
Jako błony negatywowe i pozytywowe	* **Alfa**
Do prac fotomechanicznych, reprodukcyjnych, rotograwury, kopiowania pozytywów	* **Alfa**
Do zdjęć medycznych i technicznych	* **Alfa**
Do potrzeb lotniczych i telegraficznych	* **Alfa**
Do wywoływania, pozytywowe	* **Alfa** * **Ero** **Foton** **Orion**
Do seismografów, elektrokardiografów i wszelkich aparatów rejestracyjnych	* **Alfa**
Do zdjęć rentgenowskich, medycznych i technicznych	* **Alfa** **Orion**
—	* **Alfa** * **Ero**
Do retuszowania	* **Zawadzki**
„	* **Zawadzki**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Matoleina	C. wł. 0.900
Proszek błyskowy	—
Roztwór zabarwiający	Zabarwia na brunatno
Wywoływacze w płynie	Stężone (szybkodziałające) i powolnie działające
Wywoływacze i utrwalacze	—
Zabarwiacze	Błękit, czerwona sepia, kąpiel miedziowa
PAPIERY ŚWIATŁOCZUŁE	
Papiery światłoczułe negatywne	Cyjanotypowe i sepiowe
Papiery światłoczułe pozytywne	Żelazo-gallusowe, neopositowe i amonitowe

PREPARATY FARMACEUTYCZNE [P]

Szeroko pojmowany przemysł środków leczniczych obejmuje:

a) wytwarzanie chemikalii znajdujących zastosowanie w lecznictwie (często te same chemikalia mają jeszcze inne zastosowanie),

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Do retuszowania	* **Zawadzki**
—	* **Alfa** * **Ero**
—	* **Alfa** **Foton**
—	* **Alfa** * **Ero**
—	* **Alfa** **Foton**
—	* **Alfa** * **Ero**
Do wyświetlania rysunków technicznych	**Skiba**
„ „	**Skiba**

b) przetwarzanie tych chemikalii, jak również surowców roślinnych, zwierzęcych i mineralnych, na właściwe środki lecznicze,

c) nadawanie środkom leczniczym postaci farmaceutycznej (ta ostatnia czynność odbywa się częściowo w aptekach).

Wszystkie powyższe trzy działy istnieją w Polsce, zaopatrując lecznictwo krajowe w liczne niezbędne środki. Stosunkowo nieznaczną ilość półproduktów i gotowych leków trzeba sprowadzać z zagranicy z powodu niewyrabiania ich w kraju. Jeżeli sanitarny stan kraju mierzyć przez określenie ilości leków spożywanych na głowę ludności, to można stwierdzić, że w Polsce poziom sanitarny jest niezbyt wysoki, ale poprawia się stopniowo, wskutek docierania opieki lekarskiej do coraz szerszych warstw społeczeństwa.

Jak wszędzie — tak i w Polsce — ilość rodzajów stosowanych środków leczniczych jest znaczna i ma tendencję wzrostu. Zwiększanie się zespołu stosowanych leków jest w zasadzie objawem dodatnim; natomiast niepożądanym zjawiskiem (obserwowanym w niektórych krajach) jest ukazywanie się tych samych środków pod wciąż nowymi nazwami. Należy stwierdzić, że oprócz właściwych leków przeznaczonych do zwalczania chorób i ich przejawów, coraz więcej stosowane są środki zapobiegawcze, ogólno hygieniczne. Pomimo istnienia w medycynie kierunku zwanego chemoterapią, zabiegi lekarskie nie tyle zmierzają do niszczenia jadów w organiźmie ludzkim przez działanie specyficznych środków lekarskich, lecz raczej dążą do wzmocnienia i spotęgowania naturalnych środków obrony przeciw infekcji. Na tym wspólnym terenie chemii i medycyny ujawnia się w ostatnich czasach charakterystyczna tendencja znaczniejszego, niż dawniej, przerabiania naturalnych surowców pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (naprz. ziół leczniczych lub organów zwierzęcych).

W Polsce — jak zresztą we wszystkich uprzemysłowionych krajach — wyrób środków leczniczych coraz więcej przenosi się do fabryk farmaceutycznych; aptekarstwo wytwarza jeszcze drobne artykuły lecznicze lecz w coraz większym stopniu korzysta z wytworów przemysłu. Z drugiej strony mamy w kraju wciąż wzrastającą liczbę przedsiębiorstw farmaceutycznych, stosujących ścisłe metody naukowe, rozporządzających współpracą wybitnych specjalistów i posiadających odpowiednio urządzone laboratoria doświadczalne i badawcze.

Jeżeli pominiemy wyrób chemikalii farmaceutycznych, o charakterze półproduktów, to właściwy przemysł środków leczniczych podzielić można na następujące grupy (między którymi niezawsze da się ustalić ścisłe granice):

a) preparaty galenowe (wytwarzane częściowo w aptekach): wszelkiego rodzaju roztwory, destylaty, tynktury, wy-

ciągi, nalewki, syropy, pigułki, pasty, maście, sztyfty lecznicze, plastry i t. d.

b) leki syntetyczne (sprzedawane przeważnie jako specyfiki, w odpowiednim opakowaniu): środki narkotyczne, nasenne, znieczulające, przeciwgorączkowe, wzmacniające, antyseptyczne, przeciw-reumatyczne, moczopędne i t. d.

c) surowice i szczepionki,

d) środki opatrunkowe.

W niżej umieszczonej tablicy daliśmy jedynie grupę chemikalii farmaceutycznych syntetycznych (z pominięciem innych środków leczniczych). Produktów chemicznych, mających zastosowanie w lecznictwie, lecz używanych również do innych celów przemysłowych — szukać należy w pozostałych działach wydawnictwa.

Rośliny lecznicze opisane są w rozdziale: „Surowce pochodzenia roślinnego".

ZWIĄZKI NIEORGANICZNE OGÓLNE

Nazwa produktu	Wytwórca
n. h. **„Absorbon"** Sól krzemowo - wapniowa obojętna	* **Karpiński**
Acidum boricum Kwas borny	* **Częstochowa** * **Goldflam** * **Hugohütte** **Kadysz**
Ammonium chloratum Chlorek amonowy	**Itron** * **Laokoon**
Ammonium phosphoricum bibasic. Fosforan amonowy (drugorzędowy)	* **Barcikowski** * **Synthesa**
Barium chloratum Chlorek barowy	**Itron** * **Synthesa**
Barium sulfuricum Siarczan barowy	**Itron**

Nazwa produktu	Wytwórca
Cuprum sulfuricum Siarczan miedziowy	**Amon** **Itron** *** Laokoon** *** Zeumer**
Hepar sulfuris Wątroba siarczana	*** Barcikowski** *** Laokoon** *** Spiess**
Hydrargyrum bichloratum Sublimat	**Dąbie**
Hydrogenium peroxydatum Woda utleniona	*** Elektryczność**
Kalium carbonicum Węglan potasowy	*** Synthesa**
Kalium chloratum Chlorek potasowy	*** Laokoon** *** Synthesa**
Kalium chloricum Chloran potasowy	*** Laokoon** *** Radocha**
Kalium nitricum Azotan potasowy	*** Laokoon**
Kalium sulfuricum Siarczan potasowy	*** Synthesa**
Magnesium chloratum Chlorek magnezowy	**Itron**

Nazwa produktu	Wytwórca
Magnesium peroxydatum Nadtlenek magnezowy	*** Barcikowski** *** Boryszew** **Galen** *** Spiess** *** Synthesa**
Magnesium phosphoricum Fosforan magnezowy	*** Barcikowski**
Magnesium sulfuricum Siarczan magnezowy	**Itron** *** Synthesa** *** Zeumer**
Natrium bicarbonicum Dwuwęglan sodowy	*** Solvay**
Natrium carbonicum Węglan sodowy	**Itron** *** Scott & Bowne** *** Solvay** *** Synthesa**
Natrium chloratum Chlorek sodowy	*** Elit** **Itron** *** Synthesa**
Natrium nitrosum Azotyn sodowy	*** Laokoon**
Natrium phosphoricum monobasic. Fosforan sodowy jednozasadowy	**Synerga**
Natrium phosphoricum bibasic. Fosforan sodowy dwuzasadowy	*** Laokoon** *** Synthesa**
Natrium phospohoricum tribasic. Fosforan sodowy trójzasadowy	*** Laokoon** *** Synthesa**

Nazwa produktu	Wytwórca
Natrium sulfuricum cryst. et siccum Siarczan sodowy kryst. i bezwodny	*** Częstochowa** *** Elit** **Itron** *** Rędziny** *** Synthesa** *** Wysoka**
Natrium tetraboricum Boraks	*** Częstochowa** **Geo** *** Goldflam** *** Hugohütte** **Kadysz**
Natrium thiosulfuricum Tiosiarczan sodowy	*** Laokoon**
Plumbum nitricum oxydul. Azotan ołowiawy	**Krogulecki**
Zincum oxydatum Tlenek cynkowy	*** Synthesa** *** Zakł. Cynk.**
Zincum peroxydatum Nadtlenek cynkowy	*** Barcikowski** **Jon**
Zincum sulfuricum Siarczan cynkowy	*** Częstochowa** **Itron** *** Synthesa**

ZWIĄZKI ORGANICZNE OGÓLNE

Acetylcholinum chloratum Chlorek acetylo - choliny	**Nasierowski**
Acetyl - para - phenetidinum n. h. **„Phenacetinum"** Acetylo-para-fenetydyna	*** Scott & Bowne**

Nazwa produktu	Wytwórca
Acidum adenilicum Kwas adenozyno - 5 - fosforowy	* **Laokoon**
Acidum anhydromethylenocitricum Kwas anhydrometylenocytrynowy	* **Laokoon**
Acidum camphoricum Kwas kamforowy	**Janiszewski**
Acidum carbolicum liquefactum Fenol płynny	**Wspólnota** * **Zw. Koksowni**
Acidum citricum Kwas cytrynowy	* **Laokoon** * **Radocha**
Acidum izovalerianicum Kwas izowalerianowy	* **Laokoon**
Acidum p-sulfamidobenzoicum n. h. **„Adysmeno"** Kwas p - sulfamido - benzoesowy	**Nasierowski**
Acidum tartaricum Kwas winowy	* **Radocha**
n. h. **Aether chloratus** Chlorek etylu	* **Ergasta** **Janiszewski**
Aether petrolei Eter naftowy	**Małopolska**[1]
Aether sulfuricus pro narcosi Eter siarczany do narkozy	* **Elit** * **Łańcut** * **Synthesa**

[1]) Sprzedaż przez „Glimar".

Nazwa produktu	Wytwórca
Aethylium aceticum Octan etylu	* **Elit** * **Synthesa**
Aluminium aceticum Octan glinowy	* **Zeumer**
Aluminium sulfuricum (sine ferro) Siarczan glinowy (bez żelaza)	* **Elektro** * **Elit** * **Hugohütte** * **Rędziny** * **Synthesa**
Allyl-izopropyl-acetocarbamidum n. h. **„Sedormid"** Allilo - izopropylo - aceto - karbamid	* **Roche**
Amino - benzoyl - diaethylamino-aethanolum hydrochloricum n. h. **„Polocaina"** Chlorowodorek aminobenzoilo - dwuetylo - amino - etanolu	* **Spiess**
Amino - benzoyl - diaethylamino-aethanolum benzoicum Benzoesan aminobenzoilo - dwuamino - etanolu	* **Spiess**
Ammonium, Calcium, Aluminium - Calcium sulfonaphtenicum Sól amonowa, wapniowa, glinowo-wapniowa sulfokwasów naftenowych	**Nasierowski**
Ammonium lacticum Mleczan amonowy	* **Barcikowski**
Amylium nitrosum Azotyn amylu	**Solvents**

Nazwa produktu	Wytwórca
Benzinum purum Benzyna wzorcowa	**Małopolska**[1] **Polmin**
Benzylamin-benzen-sulfamidum n. h. **„Septazin"** Benzyloamino - benzeno - sulfamid	* **Spiess**
Benzylum benzoicum Ester benzylowy kwasu benzoesowego	**Geo**
Butylchloral-hydratum Butylochloralhydrat	**Krogulecki**
n. h. **„Causyth"** Pochodna pyrazolonu kwasu cyklohe-ksatrien - pirydynosulfonowego	**Metan**
Chloralhydratum Wodzian chloralu	**Janiszewski**
Creozotum lacticum Mleczan kreozotu	**Geo** **Kowalski**
Cuprum citricum Cytrynian miedziowy	**Geo**
Diacetyl. dioxyphenyl-isatinum n. h. **„Isacen"** (Roche) **„Procolon"** (Geo) Dwuacetylo - dwuoksy - feniloizatyna	**Geo** * **Roche**

[1]) Sprzedaż przez „Glimar".

Nazwa produktu	Wytwórca
Diamino - sulfamido - diazobenzenum hydrochloricum n. h. **„Antistreptin"** Chlorowodorek dwuamino - sulfamido - dwuazobenzenu	**Geo**
Glycerinum Gliceryna farmaceutyczna	*** Schicht** *** Strem** *** Tezet**
Glycolum monobenzoicum Benzoesan glikolu	**Gaj**
1-histidinum hydrochloricum Chlorowodorek 1 - histydyny kryst.	*** Laokoon**
Hydroxymercuripropanolamidum - ortho - carboxyphenoxy - aceticum n. h. **„Neptal"** Hydroksy-mercuripropanolo- amid kwasu orto - karboksyfenoksy - O - octowego	*** Spiess**
Hypoksantynum Hypoksantyna	*** Laokoon**
Kalium aceticum Octan potasowy	*** Barcikowski** **Geo** **Krogulecki** *** Synthesa**
Kalium bioxalicum Szczawian potasowy kwaśny	*** Barcikowski**
Kalium bitartaricum Winian potasowy kwaśny	*** Radocha**

Nazwa produktu	Wytwórca
Kalium citricum Cytrynian potasowy	**Krogulecki**
Kalium tartaricum Winian potasowy	* **Barcikowski**
Kalium tartaricum boraxatum Borowinian potasowy	* **Barcikowski**
Lithium benzoicum Benzoesan litowy	**Gąsecki**
Lithium citricum Cytrynian litowy	* **Scott & Bowne**
Magnesium borocitricum Magnezowa sól kw. borowego i cytrynowego	**Geo**
Magnesium citricum Cytrynian magnezowy	* **Barcikowski** **Geo**
Magnesium formicicum Mrówczan magnezowy	**Geo**
Mentholum valerianicum Walerianian mentolu	**Geo** * **Laokoon** **Wenda**
Methylenum coeruleum medicinale Błękit metylenowy dla celów leczniczych	* **Pabianice**
Methylenum dikreozotum n. h. **„Medicrol"** Metylenodwukreozot	**Synerga**

Nazwa produktu	Wytwórca
Methylglyoxalidinum bitartaricum Kwaśny winian metylo - glyoksalidyny	* **Barcikowski** * **Motor**
Natrium aceticum Octan sodowy	* **Laokoon** * **Scott & Bowne** * **Synthesa**
Natrium benzoicum Benzoesan sodowy	* **Barcikowski** **Gąsecki** * **Klawe** **Kowalski** **Krogulecki** * **Spiess**
Natrium benzoyl-thymol-oxybenzoicum n. h. **„Piretol"** Benzoilotymolo-oksybenzoesan sodowy	**Gąsecki**
Natrium bitartaricum Winian sodowy kwaśny	* **Radocha**
Natrium borotartaricum Borowinian sodowy	**Nasierowski**
Natrium calcium glycerinophosphoricum Glicerynofosforany sodu i wapnia	**Synerga**
Natrium choleinicum Choleinian sodowy	* **Spiess**
Natrium citricum Cytrynian sodowy	* **Barcikowski** **Geo** **Kowalski** **Krogulecki** * **Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Natrium dimethylamin - methyl - benzen - phosphoricum n. h. **„Phosphotonin"** Sól sodowa kwasu dwumetyloamino - metylobenzeno - fosforowego	* **Karpiński**
Natrium glycocholicum Glikocholan sodowy	**Nasierowski**
Natrium lacticum Mleczan sodowy	* **Synthesa**
Natrium sulfamido - fenyl-azo - naphtol-acetylo - amin - sulfonicum n. h. **„Antistreptin solub."** Sól sodowa kw. 4 - sulfamido - fenylo - 2 - azo - naftolo - 7 - acetylo - amino - 3.6 - sulfonowego	**Geo**
Natrium sulfonaphtenicum n. h. **„Dereol"** Sulfonaftenian sodowy	**Dereżyce**
Natrium tartaricum Winian sodowy	* **Barcikowski** * **Spiess**
Natrium bitartaricum Winian sodowy kwaśny	* **Radocha**
Nitroglycerinum Nitrogliceryna lecznicza	* **Spiess**
Oleum Paraff. liquid. spec. n. h. **„Homol"** (Małopolska) **„Nujol"** (Nobel) **„Albol PL Medicinal"** (Galicja) Olej parafinowy	**Galicja** **Małopolska**[1] * **Nobel** **Polmin**

[1]) Sprzedaż przez „Glimar".

Nazwa produktu	Wytwórca
Oleum Ricini Olej rycynowy farmaceut.	**Chemart** *** Gdańska** **Hoffmann** *** Kantorja** *** Kołłontay** *** Olivum** *** Potok** *** Tiegenhof** **Woyton**
Oleum Terebinthinae rectif. Terpentyna medyczna	**Abramowicz** *** Alwa** **Dobrolin** **Lipa** *** Starachowice** *** Terebenthen** **Wanda** **Weinreb** **Zagórz**
Pentamethylentetrazolum n. h. **„Cardiazol"** Pięciometylenotetrazol	**Pharmedia**
Phenetidinum citricum Cytrynian fenetydyny	**Geo**
Phenetidinum lacticum Mleczan fenetydyny	**Geo**
Phenylazodiamin - pyridinum hydrochloricum n. h. **„Pyricid"** Chlorowodorek fenilo - azo - dwuamino - pirydyny	*** Karpiński**

Nazwa produktu	Wytwórca
n. h. **„Phosphacid"** Sole wapniowe niedotlenionych kwasów fosforowych	**Nasierowski**
n. h. **„Pyrochinol"** Produkt syntezy 1 - fenyl - 2.3 - dwumetyl. - 4 - dwumetyloamino - pyrazolonu z kwasem o - oksy - chinolinosulfonowym	**Synerga**
Pyrogallolum triacetylatum Trójacetylopyrogallol	**Jon**
Spiritus nitrico - aethereus Azotyn etylu	* **Spiess**
Strontium lacticum Mleczan strontowy	* **Barcikowski**
n. h. **„Syntropan Roche"** Kwaśny fosforan estru trójetylo - amino - 2,2 - dwumetylopropanolowego kwasu tropowego	* **Roche**
Tanninum albuminatum Białkan taniny	* **Klawe** * **Pabianice**
Tanninum diacetylatum Dwuacetylotanina	**Geo**
Tartarus boraxatus Sodowo - potasowa sól kwasu borowego i winowego	* **Barcikowski** **Geo**

Nazwa produktu	Wytwórca
Tartarus natronatus Winian sodowo-potasowy	* **Barcikowski** **Geo** **Kowalski** * **Radocha**
Terpinhydratum Terpinhydrat	* **Alwa**
Trimethylglycocoll - hydrochloricum n. h. **„Acidan"** Chlorowodorek betainy	**Synerga**
Urea hydroperoxydata n. h. **„Stabil"** Woda utleniona w postaci stałej	* **Spiess**
Zincum aceticum Octan cynkowy	* **Barcikowski** * **Synthesa**
Zincum stearinicum Stearynian cynkowy	**Blanko** **Itron** **Jon** * **Strem** * **Synthesa**
Zincum sulfocarbolicum Sulfofenolan cynkowy	**Itron**

ZWIĄZKI SREBRA

Nazwa produktu	Wytwórca
Argentum colloidale n. h. **„Argocol"** (Klawe) **„Corgol"** (Motor) Srebro koloidalne	* **Klawe** * **Motor**

Nazwa produktu	Wytwórca
Argentum colloidale c. natrio choleinico n. h. **„Cholargin"** Srebro koloidalne z choleinianem sodowym	* **Motor**
Argentum gelatinosum n. h. **„Gelargin"** Żelatynian srebra	* **Motor**
Argentum - natrium thiosulfuricum n. h. **„Perargon"** (Madaus) **„Synargen"** (Synerga) Tiosiarczan srebrowo-sodowy	**Madaus** **Synerga**
Argentum nitricum Azotan srebrowy	**Dąbie** **Krogulecki** * **Motor** * **Spiess** * **Zawadzki**
Argentum proteinicum n. h. **„Prorgol"** Proteinian srebra	* **Motor**
Argentum proteinicum („Prorgol" pro oculis) n. h. **„Ophtargol"** Proteinian srebra	* **Motor**
Argentum sulfonaphtenicum n. h. **„Naphtargol"** Sól srebrowa sulfokwasów naftenowych	**Nasierowski**

ZWIĄZKI ZŁOTA

Nazwa produktu	Wytwórca
Aurum - natrium - thiomalicum n. h. **„Myochrysina"** Tiojabłczan złotowo-sodowy	* **Spiess**
Aurum - natrium thiosulfuricum n. h. **„Aurosan"** Tiosiarczan złotowo-sodowy	* **Spiess**

ZWIĄZKI WAPNIA

Calcium aceticum Octan wapniowy	* **Barcikowski**
Calcium caseinicum Kazeinian wapniowy	* **Klawe**
Calcium chloratum Chlorek wapniowy	* **Elit** **Gaj** **Itron** * **Synthesa**
Calcium citricum Cytrynian wapniowy	**Geo**
Calcium gluconicum n. h. **„Glucalcin"** (Karpiński) Sól wapniowa kwasu glukonowego	* **Karpiński** * **Klawe**
Calcium malonicum Malonian wapniowy	**Nasierowski**
Calcium lacticum Mleczan wapniowy	* **Barcikowski** * **Elit** **Itron** * **Synthesa**

Nazwa produktu	Wytwórca
Calcium oxydatum Tlenek wapniowy	* **Laokoon**
Calcium phospholacticum solubile Fosforomleczan wapniowy rozpuszczalny	**Jon**
Calcium phosphoricum Fosforan wapniowy	* **Synthesa**

ZWIĄZKI ARSENU

Acidum oxy - acetyl - aminophenyl - arsenicicum n. h. **„Stovarsol"** Kwas oksy - acetylo - amino - fenilo - arsenowy	* **Spiess**
Calcium jodokakodylicum n. h. **„Cajas"** Jodokakodylan wapnia	* **Spiess**
Diaethylaminum oxy - acetyl - aminphenyl - arsenicicum n. h. **„Acetylarsan"** Sól dwuetyloaminowa kwasu oksy - acetylo - amino - fenilo - arsenowego w roztw.	* **Spiess**
Diamino - dioxyarsenobenzolum hydrochloricum n. h. **„Arsenobenzol"** Dwuchlorowodorek dwuoksy - dwuamino - arsenobenzolu	* **Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Dioxydiamino - arseno - benzen - methylen - natrium - sulfoxylat n. h. **„Neosalutan"** **„Neovarsen"** (Hydrox) **„Novarsenobenzol"** **„Novarsolen"** (Spiess) Dwuamino - dwuoksy - arseno - benzeno - metyleno - sulfoksylan sodowy	**Hydrox** *** Spiess**
Natrium diaminodioxyarseno - benzendimethylen - sulfonicum n. h. **„Sulfarsenol"** (Nasierowski) **„Sulfarsolan"** (Spiess) Dwuamino - dwuoksy - arseno - benzeno - dwuetylenosulfonian sodowy	**Nasierowski** *** Spiess**
Natrium oxy - acetyl - aminophenyl - arsenicicum n. h. **„Stovarsol Natrium"** Sól sodowa kwasu oksy - acetylo - amino - fenilo - arsenowego	*** Spiess**

ZWIĄZKI BIZMUTU

n. h. **„Bijotol Gąsecki"** Jodobizmutan dwujodo-dwutymolu	**Gąsecki**
Bismuthum butyl - thiolauricum Butylo - tio - laurynian bizmutawy w roztw. olejowym	*** Spiess**
Bismuthum carbonicum Węglan bizmutawy	**Itron**
Bismuthum chinin - jodatum Jodek bizmutu i chininy	*** Karpiński** **Nasierowski** *** Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Bismuthum hydrooxydatum Wodorotlenek bizmutawy	**Nasierowski**
Bismuthum nitricum Azotan bizmutawy	***Scott & Bowne**
Bismuthum oxydatum Tlenek bizmutawy	***Scott & Bowne**
Bismuthum oxyjodatum Tlenojodek bizmutawy	***Laokoon**
Bismuthum oxyjodgallicum Tlenojodogalusan bizmutawy	**Geo** ***Scott & Bowne**
Bismuthum subcarbonicum Węglan bizmutawy zasadowy	**Jon** ***Scott & Bowne**
Bismuthum subgallicum Galusan bizmutawy zasadowy	**Itron** **Jon** ***Scott & Bowne**
Bismuthum subnitricum Azotan bizmutawy zasadowy	**Itron** **Jon** ***Scott & Bowne**
Bismuthum subsalicylicum Salicylan bizmutawy zasadowy	**Itron** **Jon** ***Scott & Bowne**
Bismuthum tribromophenylicum Fenolan trójbromobizmutawy	**Itron** **Jon**

Nazwa produktu	Wytwórca
n. h. „**Adabromina**“ Acetylo - bromodwuetylo - acetylo-mocznik	**Synerga**
Ammonium bromatum Bromek amonowy	***Barcikowski** ***Klawe**
Brom. diaethyl - acetyl - urea n. h. „**Somnalin**“ Bromodwuetylo - acetylo - mocznik	***Karpiński**
Bromocholinum bromatum Bromek bromocholiny	**Nasierowski**
Calcium bromatum Bromek wapniowy	***Barcikowski** **Geo** **Jon** ***Klawe** ***Synthesa**
Camphora monobromata Bromokamfora	**Janiszewski** ***Klawe**
Colla dibromotannica n. h. „**Collobromin**“ Białkowe połączenie bromotaniny	**Jon**
Lithium bromatum Bromek litowy	**Jon**
Methylacetylcholinum bromatum Bromek metyloacetylocholiny	**Nasierowski**
Methylium bromatum Bromek metylu	***Klawe**

Nazwa produktu	Wytwórca
Monobromoizovaleryl - urea n. h. **„Bromisol"** Bromo - izowalerianylo - mocznik	* **Karpiński**
Natrium bromatum Bromek sodowy	* **Karpiński**
Strontium bromatum Bromek strontowy	* **Barcikowski**
Tribrom - aethanolum Trójbromoetanol	* **Spiess**
ZWIĄZKI JODU	
Ammonium jodatum Jodek amonowy	* **Barcikowski**
Cadmium jodatum Jodek kadmowy	* **Barcikowski** * **Zawadzki**
Dijod - hydroxypropanum n. h. **„Dijodan"** (Jon) **„Joditol"** (Krogulecki) **„Poliothon"** (Zawadzki) Dwujodohydroksypropan	**Jon** **Krogulecki** * **Zawadzki**
„Dwujodotyrozyna Roche" 3.5-Dwujodo-4-oksy-fenilo-alanina	* **Roche**
Hydrargyrum bijod. rub. Jodek rtęciowy	* **Laokoon**

Nazwa produktu	Wytwórca
Jod - izovalerylokarbamidum n. h. **„Jodotorpin"** Jodoizowalerylokarbamid	* **Karpiński**
Jodopeptonum solutum Chemiczne połączenie jodu z peptonem	**Gąsecki**
Jodum Jod	* **Karpiński** **Metan** **Kahlbaum**
Kalium jodatum Jodek potasowy	* **Karpiński** **Metan**
Natrium dijod-methansulfonicum n. h. **„Tenebryl"** Dwujodometanosulfonian sodowy	**Nasierowski**
Natrium jodatum Jodek sodowy	**Metan**
Piperazinum hydrojodatum n. h. **„Jodimin"** Jodowodorek piperazyny	* **Spiess**
Pyrrolum tetrajodatum n. h. **„Jodopyrol"** Czterojodopyrol	**Jon**
Tetrajodophenolphtalein. natrium n. h. **„Tetra - Contrast"** Sól sodowa czterojodofenoloftaleiny	* **Spiess**
Zincum jodatum Jodek cynkowy	* **Laokoon**

Nazwa produktu	Wytwórca
Ferrum albuminatum solub. in aqua pro liquore Białkan żelaza	* **Motor**
Ferrum carbonicum saccharatum Węglan żelaza ocukrzony	* **Motor**
Ferrum jodatum saccharatum Jodek żelaza ocukrzony	* **Motor**
Ferrum lacticum Mleczan żelaza	* **Barcikowski**
Ferro - manganum peptonatum sicc. pro liquore Wodorotlenek manganu i żelaza z peptonem	* **Motor**
Ferro - manganum saccharatum sicc. pro liquore Wodorotlenek żelaza i manganu ocukrzony	* **Motor**
Ferrum oxydatum saccharatum solub. Wodorotlenek żelaza ocukrzony	* **Klawe** * **Motor** * **Spiess**
Ferrum sulfuricum Siarczan żelazawy	* **Synthesa**
n. h. **„Leciferrina"** Połączenie soli żelaza z ovolecitiną	* **Scott & Bowne**

Nazwa produktu	Wytwórca
Amidopyrinum citricum n. h. **„Citrovanillan"** Cytrynian dwumetyloaminofenilo - dwumetylopyrazolonu	* **Spiess**
Antipyrinum coffein. citricum Cytrynian antypiryno - kofeinowy	**Geo** **Kowalski**
Antipyrinum salicylicum Salicylan antipiryny	**Jon** * **Klawe** **Kowalski** **Krogulecki**
Diaethylbromoacetyl - urea dimethylo-amidoantipyrinum n. h. **„Sedalgan"**	* **Klawe**
Dimethylamino-antipyrinum butylchloralhydratum n. h. **„Trinervin"** (Geo) **„Butyrazol"** (Kowalski) **„Trialina"** (Krogulecki) **„Butinal"** (Spiess) Dwumetyloamino - antypiryno - butylo-chloralhydrat	**Geo** **Kowalski** * **Krogulecki** * **Spiess**
Dimethylphenylpyrazolonum trichlor-izo - butanolum n. h. **„Chlorin"** Alkohol dwumetylofenilo - pyrazolonotrójchloro - izo - butylowy	**Geo**
n. h. **„Pyrochinol"** Produkt syntezy 1.fenyl-2.3-dwumetyl-4.dwumetylo-aminopyrazolonu z kwasem o - oksychinolino-sulfonowym	**Synerga**

Nazwa produktu	Wytwórca
Diaethylaminum sulfo - guajakolicum n. h. **„Tussinon"** Gwajakolo - sulfonian - dwuetylo - aminowy	* **Spiess**
Guajacolum crist. i liquid. Gwajakol kryst. i płynny	* **Spiess**
Guajacolum glycerinatum n. h. **„Rezyl"** Glicerynowy ester gwajakolu	* **Pabianice**
Kalium sulfoguajacolicum n. h. **„Tiocol"** (Roche) Sól potasowa kwasu gwajakolo - sulfonowego	* **Roche** * **Spiess**

ZWIĄZKI PIRYDYNO-KARBONOWE

Calcium rhodanatum - diaethyl - amidum - pyridin - beta - carbonicum n. h. **„Corpyrin-Calcium"** (Karpiński) **„Rodcalcium-Stiminol"** (Spiess) Produkt syntezy rodanku wapnia z dwuetyloamidem kwasu pirydino - beta - karbonowego	* **Karpiński** * **Spiess**
Diaethylamidum - pyridin - beta - carbonicum n. h. **„Corpyrin"** (Karpiński) **„Stiminol"** (Spiess) Kwas dwuetyloamido-pirydyno-beta-karbonowy	* **Karpiński** * **Spiess**

ZWIĄZKI SALICYLOWE

Acidum acetylosalicylicum Kwas acetylosalicylowy	* **Motor**

Nazwa produktu	Wytwórca
Acidum acetylosalicylicum spec. n. h. **„Motopirin"** Kwas acetylosalicylowy spec.	* **Motor**
Acidum acetyl - salicylicum betainum hydrochloricum n. h. **„Transpiral"** Produkt syntezy kwasu acetylosalicylowego z chlorowodorkiem betainy	**Synerga**
Acidum salicylicum Kwas salicylowy	* **Motor**
Acidum sulfosalicylicum Kwas sulfosalicylowy	**Jon** **Pharmedia** **Synerga**
Aethylium salicylicum n. h. **„Mesotol"** Salicylan etylu	* **Spiess**
Aethylium salicylicum carbonicum Węglan salicylanu etylu	* **Spiess**
Aethylium salicylicum carbonicum dimethylamino - phenyl - dimethyl - pyrazolonum n. h. **„Pyralgin"** Węglan salicylanu etylu dwumetylo - amino - fenilo - dwumetylopyrazolonu	* **Spiess**
Glycolum monosalicylicum Salicylan glikolu	**Gaj**

Nazwa produktu	Wytwórca
Hexamethylentetraminum salicylicum Salicylan sześciometyleno-cztero-aminy	**Geo**
Hexamethylentetraminum - sulfosalicylicum bibas. n. h. „**Hexamon**" (Synerga) Sulfosalicylan sześciometyleno - cztero-aminy dwuzasadowy	**Jon** **Geo** **Synerga**
Hexamethylentetraminum - sulfosalicycum monobas. Sulfosalicylan sześciometyleno - cztero-aminy jednozasadowy	**Geo** **Jon**
Methoxymethylium salicylicum n. h. „**Metosal**" Salicylan metoksymetylu	**Jon**
Methylium - aethylium glicolum salicylicum n. h. „**Salenum purum**" Ester metylo i etyloglikolowy kwasu salicylowego	* **Pabianice**
Methylium salicylicum Salicylan metylu	* **Motor**
Natrium salicylicum Salicylan sodowy	* **Motor**
Natrium salicyl. - thymol. - benzoicum n. h. „**Benzopyren**" (Geo) „**Thymopyran**" (Kowalski) Sól sodowa kwasu salicylo - tymolo - benzoesowego	**Geo** **Kowalski**

Nazwa produktu	Wytwórca
Natrium sulfosalicylicum Sulfosalicylan sodowy	**Jon**
Phenyl - dimethyl - pyrazolonum - salicylicum n. h. **„Salicylopyrin"** Salicylan fenilo - dwumetylo - pyrazolonu	* **Motor**
Phenylum - acetylosalicylicum n. h. **„Phennin"** Fenolan acetylo - salicylowy	* **Motor**
Phenylum salicylicum Fenolan salicylowy	* **Motor**
Piperazinum citrico - salicylicum **n.** h. **„Urazin"** Cytryniano - salicylan piperaziny	* **Spiess**

ZWIĄZKI PURYNOWE

Nazwa produktu	Wytwórca
Coffein. citricum Cytrynian kofeiny	**Geo** **Kowalski** **Pharmedia** * **Spiess**
Coffeinum natrium benzoicum Benzoesan sodowo - kofeinowy	**Gąsecki** **Geo** * **Klawe** **Kowalski** **Krogulecki** **Pharmedia** * **Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Coffeinum natrium salicylicum Salicylan sodowo - kofeinowy	Gąsecki Geo Kowalski Pharmedia * Spiess
Theobrominum - calcium - salicylicum n. h. **„Calcium Saldiurol“** (Gąsecki) **„Calcium Dipurin“** (Geo) **„Calcium Diobromin“** (Kowalski) **„Calcium Diuretin“** (Pharmedia) Salicylan teobrominowo-wapniowy	Gąsecki Geo Kowalski Pharmedia
Theobrominum - calcium - salicylicum c. kal. jodat. n. h. **„Jod Calcium Saldiurol“** (Gąsecki) **„Jod Calcium Dipurin“** (Geo) **„Jod Calcium Diobromin“** (Kowalski) **„Jod Calcium Diuretin“** (Pharmedia) Salicylan teobrominowo-wapniowy z dod. KJ	Gąsecki Geo Kowalski Pharmedia
Theobrominum calcium salicylicum c. KCNS n. h. **„Rhodan Calcium - Saldiurol“** (Gąsecki) **„Rhodan Calcium Dipurin“** (Geo) **„Rhodan Calcium Diuretin“** (Pharmedia) Podwójna sól wapniowa teobrominy kwasu salicylowego z dodatkiem KCNS	Gąsecki Geo Pharmedia

Nazwa produktu	Wytwórca
Theobrominum coffeinum dijodatum n. h. **„Pneumogein"** Dwujodek kofeino - teobrominy	**Nasierowski**
Theobrominum natrium aceticum Podwójna sól sodowa kwasu octowego i teobrominy	**Geo**
Theobrominum natrium benzoicum Podwójna sól sodowa kwasu benzoesowego i teobrominy	**Geo**
Theobrominum natrium salicylicum n. h. **„Dipurin"** (Geo) **„Diuretin"** (Pharmedia) **„Saldiurol"** (Gąsecki) Podwójna sól sodowa kwasu salicylowego i teobrominy	**Gąsecki** **Geo** **Pharmedia** * **Spiess**
Theophylinum aethylenodiaminum n. h. **„Geophyllin"** (Geo) **„Apophyllin"** (Kowalski) Połączenie teofiliny z etylenodwuaminą	**Geo** **Kowalski**

ALKALOIDY

Aethylmorphium Etylomorfina i jej sole	* **Roche**
Chininum glycocholicum n. h. **„Chinobil"** Glikocholan chininy	**Nasierowski**
Cocainum Kokaina i jej sole	* **Roche**

Nazwa produktu	Wytwórca
Codeinum Kodeina i jej sole	* **Motor** * **Roche**
Hydrastinin. chloric. Chlorek hydrastininy	* **Spiess**
Morphium Morfina i jej sole	* **Motor** * **Roche**
n. h. **„Pantopon Roche"** Zespół alkaloidów makowca pod postacią rozpuszczalną	* **Roche**

WYCIĄGI ROŚLINNE

n. h. **„Adovern Roche"** Zespół glukozydów *adonis vernalis*	* **Roche**
n. h. **„Digalen Roche"** Zespół glukozydów liści naparstnicy *folia digitalis purpurea*	* **Roche**
n. h. **„Secacornina Roche"** Zespół substancji sporyszu	* **Roche**

PRODUKTY POCHODZENIA ZWIERZĘCEGO

Adeps lanae Lanolina	* **Spiess**

ZWIĄZKI BARBITUROWE

Acidum aethylbutylbarbituricum n. h. **„Somnacton"** (Klawe) **„Soneryl"** (Spiess) Kwas etylo - butylo - barbiturowy	* **Klawe** * **Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Acidum aethyl - izo - propyl - barbituricum n. h. **„Irenal"** Kwas etylo - izo - propylo - barbiturowy	* **Motor**
Acidum diallylbarbituricum n. h. **„Dorminal"** Kwas dwuallilobarbiturowy	**Geo**
Acidum methyl - cyclohexenyl - methylbarbituricum n. h. **„Sennarcol"** Kwas metylocykloheksenylo - metylo - barbiturowy	* **Spiess**
Acidum phenyl - methyl - barbituricum n. h. **„Rutonal"** Fenilo - metylo - malonylo - mocznik	* **Spiess**
Acidum phenyl - aethyl - barbituricum n. h. **„Gardenal"** Fenilo - etylo - malonylo - mocznik	* **Spiess**
n. h. **„Allonal Roche"** Związek kwasu allilo - izopropylo - barbiturowego i dwumetylo - amino - antypiryny	* **Roche**
Dimethylo - amino - antipyrinum diaethyl - barbituricum n. h. **„Veralgin"** (Jon) **„Verazolon"** (Geo) **„Veramon"** (Kahlbaum) **„Verazin"** (Kowalski) **„Veramidon"** (Krogulecki) Związek dwumetylo-amino-antypiryny z dwuetylo - malonylo - mocznikiem	**Jon** **Geo** **Kahlbaum** **Kowalski** **Krogulecki**

Nazwa produktu	Wytwórca
Dimethyl - amino - antipyrinum diallyl - barbituricum n. h. **„Apalgin"** Związek dwumetyloamino - antypiryny z dwuallilomocznikiem	**Kowalski**
Natrium methyl - cyklohexenyl - methyl - barbituricum n. h. **„Sennarcol natrium"** Sól sodowa kwasu metylo-cykloheksenylo - metylo-barbiturowego	* **Spiess**
Natrium phenyl - aethyl - barbituricum n. h.**„Gardenal natrium"** Sól sodowa fenilo - etylo - malonylo - mocznika	* **Spiess**
n. h. **„Panalgin"** (Geo) **„Cibalgina"** (Pabianice) Dwumetyloamino - fenilo - dwumetylopyrazolon w połączeniu z kwasem dwuallo - barbiturowym	**Geo** * **Pabianice**
n. h. **„Somnifen Roche"** Roztwór soli dwuetyloaminowej kwasów dwualkilobarbiturowych	* **Roche**

ZWIĄZKI INOZYTOFOSFOROWE

Calcium-magnesium inositphosphoricum n. h. **„Fytonal"** (Karpiński) **„Phosphit"** (Spiess) Inozytofosforan wapniowo - magnezowy	* **Karpiński** * **Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Ferrum-diaethylamin-inosit - phospho - ricum n. h. **„Efisan"** Inozytofosforan żelazowo - dwuetylo - aminowy	* **Spiess**
Ferrum inosit - phosphoricum n. h. **„Ferro - Fytonal"** (Karpiński) Inozytofosforan żelaza	* **Karpiński** * **Spiess**
n. h. **„Fortossan"** Oboj. sól sodowa zawartego w Phytinie kwasu inozytofosforowego z laktozą	* **Pabianice**
Natrium inositphosphoricum n. h. **„Fytonal liquid."** (Karpiński) **„Phosphit liquid."** (Spiess) Sól sodowa kwasu inozytofosforowego w roztworze	* **Karpiński** * **Spiess**
Natrium magnesium inosit - phosphoricum n. h. **„Phytinum liquid."** (Pabianice) Kw. sól sodowo-magnezowa kwasu inozytofosforowego	* **Klawe** * **Pabianice**

HORMONY

n. h. **„Estradiol"** Dwuhydrofolikulina (hormon kryst. pęcherzykowy)	* **Laokoon**
n. h. **„Estron"** Folikulina (hormon kryst.)	* **Laokoon**

Nazwa produktu	Wytwórca
Witamina D Krystaliczna witamina D	* **Spiess**

CHLOROFORM I JEGO POCHODNE

Acetochloroformium Acetochloroform	**Geo**
Chloroformium Chloroform	* **Elit** * **Grodzisk**
Trichlorbutanolum n. h. **„Anaesthosal"** Trójchlorobutanol	* **Spiess**

ZWIĄZKI CHINOLINOWE

Acidum phenylchinolin. carbonicum n. h. **„Chinophan"** Kwas fenilo - chinolino - karbonowy	* **Karpiński**
Amylium phenyl - chinolin - carbonicum Ester amylowy chinophanu (kwasu fenilo -chinolino - karbonowego)	* **Karpiński**
Calcium phenyl-cinchonicum pulv. Sól wapniowa kwasu fenilo - cynchoninowego	**Gąsecki**
n. h. **„Flavon - Casein"** Kwas jodoksy - chinolino - sulfonowy w połączeniu z kazeiną	* **Karpiński**
Kalium ortho - oxychinolin. - sulfonicum n. h. **„Chinoseptin"** Sulfonian orto - oksychinolino - potasowy	* **Spiess**

Nazwa produktu	Wytwórca
Methylium phenyl - chinolincarbonicum Ester metylowy kwasu fenilo - chinolino - karbonowego	* **Karpiński**
Natrium - jodo - ortho - oxy - chinolinsulfonicum n. h. **„Jochinol"** Sól sodowa kwasu jodo - orto - oksy - chinolino - sulfonowego	* **Klawe**
Urethanum phenyl - chinolin - carbonicum n. h. **„Artonal"** Ester uretanowy kwasu fenilo - chinolino - karbonowego	* **Karpiński**
ZWIĄZKI SULFOICHTIOLOWE	
Ammonium sulfobituminicum n. h. **„Lithol"** (Pabianice) Sulfobituminian sodowy	**Asmidar** * **Pabianice**

ARTYKUŁY PERFUMERYJNE.

Bezpośrednio po wielkiej wojnie polski przemysł perfumeryjny miał wiele przeszkód do przezwyciężenia. Tylko nieliczne przedsiębiorstwa w tej dziedzinie opierały swą produkcję na racjonalnych podstawach naukowych i technicznych. Wskutek niedostatecznego rozwoju krajowego przemysłu kosmetycznego — zapotrzebowanie rynku polskiego było zaspakajane w dużej mierze wyrobami niemieckimi, francuskimi i angielskimi.

W pierwszym dziesięcioleciu po odzyskaniu niepodległości, na tle ogólnej tendencji tworzenia rodzimego przemysłu, uwydatnia się postęp wytwórczości perfumeryjno-kosmetycznej. Po-

Nazwa produktu	Wytwórca
Hexamethylentetraminum n. h. **„Hexa"** (Grodzisk) Sześciometylenoczteroamina	* **Grodzisk** * **Karpiński**
Hexamethylen - tetraminum anhydromethyleno citricum n. h. **„Neoseptin"** (Karpiński) **„Hexurol"** (Laokoon) Anhydrometylenocytrynian sześcio - metyleno - cztero - aminy	* **Karpiński** * **Klawe** * **Laokoon**
Hexamethylen-tetraminum camphoric. n. h. **„Apotropin"** Sól sześciometylenoczteroaminy i kwasu kamforowego	**Kowalski**
Hexamethylentetraminum metaboricum Metaboran sześciometylenoczteroaminy	**Geo**

KOSMETYCZNE I POKREWNE

mimo kryzysu ekonomicznego lat ostatnich zbyt krajowych artykułów kosmetycznych stale wzrasta; równolegle — podnosi się poziom wymagań konsumentów, powstają zawodowe pisma kosmetyczne i liczne szkoły kosmetyczne, coraz więcej lekarzy specjalizuje się w dziedzinie kosmetyki. Te wszystkie czynniki powodują coraz dalej idące zracjonalizowanie i doskonalenie wytwórczości.

Rozpiętość krajowej produkcji perfumeryjno-kosmetycznej jest obecnie tak rozległa, że może ona zaspokoić wszelkie wybredne wymagania konsumentów.

Nazwy produktów

Perfumy, pachnidła, wody kolońskie, kwiatowe, toaletowe, środki do zębów, włosów, środki do golenia, do pielęgnowania skóry, pudry, szminki, róże, pomadki do ust, brwi, rzęs, lakiery do paznokci, mydła toaletowe itd.

KWASY ORGANICZNE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Bezwodnik kwasu octowego	Czysty, zawartość 95 — 98% produktu
Kwas cytrynowy [P]	Krystaliczny i mielony: a) wolny od żelaza
	b) preparat farmaceutyczny
Kwas mlekowy	a) Zawartość 50% produktu, c. wł. 1.15 — 1.16
	b) zawartość 80% produktu c. wł. 1.206 — 1.216
Kwas mrówkowy (mrówczany)	Zawartość: 80 — 85% produktu, c. wł. (15°) 1.1907 — 1.2020 temp. wrz. 99.9°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Wytwórcy

Achael, Adamczewski, Alfa, Ami, Antiba, Axela, Bochner, Bourjois, Brocard, Bruyère, Cazimi, Cegielski, Centralne Lab., Cherys, Deva, Dinol, Divetta, Dralle, Drogista, Edelman, Elida, Erka, Falkiewicz, Floreal, Florida, Fornarina, Gilot, Godan, Górski, Gu-Bo, Güttel, Haensel, Hel, Ihnatowicz, Juno, Kasprzycki, Kruszecki, Lacart, Leo, Lesta, Lotos, Majde, Malinowski, Marcel, Marynowski, Miklaszewski, Miraculum, Nestor, Odol, Ontax, Orient, Palmolive, Pariwar, Perfection, Pharma, Pharmachemia, Piver, Pollabor, Puls, Ravis, Rotter, Sapodor, *Schicht, Seeger, Sorela, Stempniewicz, Szach, Scherer, Syntetol, Tlen, Viola, Warsz. Lab., Wuelka, Zielonacki, Zjedn. Perf., Żak H.[1]

Zastosowanie	Wytwórca
Wytwarzanie acetylocelulozy, jako środek acetylujący przy wyrobie produktów barwnikowych, perfumeryjnych i farmaceutycznych	**Skarżysko**
Cele spożywcze: wody owocowe, czekolada, cukierki, fabrykacja serów, piwa; farbiarstwo.	*** Radocha**
Przemysł farmaceutyczny	*** Radocha**
Przemysł garbarski, włókienniczy, wyrób kwasu mlekowego, napoi chłodzących i musujących, esencji, ekstraktów i syropów; lecznictwo	**Alwernia** *** Barcikowski** **Fein** **Rabinowicz**
„ „	*** Barcikowski** **Fein**
Farbiarstwo, przemysł farmaceutyczny	*** Pabianice**

[1]) Oraz szereg mniejszych wytwórni i laboratorii.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas naftenowy	Różnych odmian, zawartość 40 — 95% produktu
Kwas octowy[1])	a) Surowy; zawartość 83 — 86% produktu, zabarw. żółte, zanieczyszczenia: kwas mrówkowy, masłowy, propionowy i homologi, furany, woda
	b) techniczny; zawartość 30—96% produktu, zabarw. jasno-żółte, zanieczyszczenia: jak w surowym kwasie lecz w mniejszej ilości
	c) esencja octowa; zawartość 80% produktu
	d) chemicznie czysty, **kwas lodowaty**; zawartość 98 — 100% produktu, temp. krzepn. 13°
	e) ocet spirytusowy i winny

[1]) Surowy ocet drzewny — patrz rozdział: „Produkty chemicznego przerobu drewna".

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób mydeł dezynfekcyjnych, impregnacja drewna, mycie wełny, wyrób smarów specjalnych, do flotacji	**Galicja** **Gazy Ziemne** **Małopolska**[1] **Vacuum**
Wyrób czystego kwasu octowego, estrów, soli, bezwodnika kw. octowego, przemysł włókienniczy, do celów syntetycznych i farmaceutycznych	* **Grodzisk** * **Gzichów** * **P. P. O.**
Wyrób estrów; przemysł włókiennieczy	* **Grodzisk** * **Gzichów** * **P. P. O.** * **Terebenthen**
Cele spożywcze Do celów syntetycznych i farmaceutycznych	* **Grodzisk** * **Gzichów** * **P. P. O.**
Cele spożywcze	**Alembik** **Frenkiel** **Gablenz** **G. F. O.** **Goldfrajd** **Górecki** **Hein** **Keilich** **Knorpel** (d. c. str. 269)

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas octowy (d. c.)	
Kwas winowy [P]	a) Krystaliczny, drobno-krystaliczny i mielony
	b) preparat farmaceutyczny, krystaliczny i mielony

Uwaga: Kwasy aminobenzoesowy, dwuazobenzenosulfonowy, izowalerianowy, nitrobenzoesowy, olejowy, palmitynowy, stearynowy, sulfanilowy, sulfosalicylowy, szczawiowy, — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Kwas benzoesowy, kwas karbolowy — patrz rozdział: „Produkty węglopochodne".

ALKOHOLE, ALDEHYDY, KETONY, ETERY, ESTRY

ALKOHOLE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Alkohol amylowy [P]	a) Techniczny; c. wł. 0.870 — 0.885, temp. wrz. 120 — 132°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
	Komicz **Paetz** **Piliński** **Radeccy** * **Spiess** **Schwanenfeld** **Społem** **Srebrny** **Świeca**[1]
Przemysł spożywczy i barwnikarski	* **Radocha**
Przemysł farmaceutyczny	* **Radocha**

Kwasy tłuszczowe jak: stearyna, oleina — patrz rozdział: „Tłuszcze, oleje i produkty pokrewne".

Kwasy organiczne o charakterze półproduktów — patrz rozdział: „Organiczne produkty przejściowe".

Kwasy organiczne o charakterze leków i półproduktów farmaceutycznych — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

Zastosowanie	Wytwórca
Rozpuszczalnik lakierów nitrocelulozowych; do wyrobu estrów	**Dąbrowski** * **Elit** * **Łańcut** * **Synthesa**

[1]) Podajemy adresy tylko niektórych ważniejszych przedsiębiorstw produkujących ocet.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Alkohol amylowy (d. c.)	b) czysty; bez furfurolu, temp. wrz. 128 — 132°
	c) izoamylowy
Alkohol butylowy	a) Butylowy; c. wł. 0.812 — 0.816, temp. wrz. 100 — 128°
	b) izobutylowy; c. wł. (20°) 0.802, temp. wrz.: 104 — 107° (Kutno) 105 — 125° (Łańcut) 110 — 125° (Solvents)
Alkohol etylowy [P]	A) Spirytusy a) Spirytusy surowe w odmianach: 1) surówka ziemniaczana
	2) surówka żytnia
	3) surówka melasowa
	4) surówka melasowa - pejsachowa
	5) surówka drożdżowa

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Badanie mleka	Dąbrowski * Elit * Łańcut Solvents * Synthesa
	* Kutno
Rozpuszczalnik lakierów nitrocelulozowych; do wyrobu estrów	* Elit * Kutno
" "	Dąbrowski * Elit * Kutno * Łańcut Solvents * Synthesa
Produkcja: rektyfikatu 1-go i wyższych gatunków, octu, denaturatu, spirytusu odwodnionego, do napędu traktorów w gospodarstwach rolnych połączonych z gorzelnią, do różnych celów przemysłowych: produkcja estrów, eterów, aldehydów, politur, lakierów, żywic aldolowych, kauczuku syntetycznego i t. d.	P. M. S.
Produkcja rektyfikatu I-go i wyższych gatunków; produkcja naturalnych wódek zbożowych	P. M. S.
Produkcja rektyfikatu I-go i wyższych gatunków, do celów przemysłowych: produkcja eterów, estrów, aldehydów, kwasu octowego, kauczuku syntetycznego, żywic aldolowych, spirytusu odwodnionego i t. d.	P. M. S.
Produkcja rektyfikatów i wódek pejsachowych	P. M. S.
Produkcja spirytusu odwodnionego i do różnych celów przemysłowych: produkcja aldehydu, kwasu octowego, żywic aldolowych, kauczuku syntetycznego i t. d.	P. M. S.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Alkohol etylowy (d. c.)	6) surówka owocowa
	7) surówka owocowa pejsachowa
	b) Spirytusy rektyfikowane pierwszych gatunków w odmianach:
	8) rektyfikat pierwszego gatunku
	9) Rektyfikat wyborowy
	10) rektyfikat luksusowy
	11) rektyfikat pejsachowy
	c) Spirvtusy rektyfikowane drugiego gatunku w odmianach:
	12) rektyfikat drugiego gatunku
	13) rektyfikat trzeciego gatunku „P“ (początkowy)
	14) rektyfikat trzeciego gatunku „K“ (końcowy)
	15) lekkie frakcje z odwadniania
	16) trzeci gatunek do denaturacji

Zastosowanie	Wytwórca
Produkcja wódek owocowych	P. M. S.
Produkcja wódek pejsachowych	P. M. S.
Produkcja wódek czystych monopolowych, spirytusu butelkowego monopolowego, wódek gatunkowych; wzmacnianie win, soków; wyrób esencji, cukierków i innych przedmiotów spoż., przemysł perfumeryjno-kosmetyczny, farmaceutyczny: (szpitale, apteki, laboratoria, dezynfekcja); przemysł chemiczny: produkcja eterów, estrów, chloroformu, jodoformu, materiałów wybuchowych, celuloidu i t. d.	P. M. S.
Produkcja wódek, przemysł perf.-kosm.	P. M. S.
Produkcja wódki luksusowej, produkcja wódek monopolowych eksportowych	P. M. S.
Wyrób wódek pejsachowych i spirytusu butelkowego pejsachowego	P. M. S.
Podlega dalszemu przerobowi	P. M. S.
Produkcja lakierów i politur, do celów napędowych (traktorów w rolnictwie), do dalszego przerobu, do odwodnienia	P. M. S.
Produkcja denaturatu, do dalszego przerobu	P. M. S.
Podlegają dalszemu przerobowi	P. M. S.
Produkcja denaturatu	P. M. S.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Alkohol etylowy (d. c.)	17) trzeci gatunek do motorów
	18) frakcja metanolowa; zawartość powyżej 50% alkoholu metylowego
	19) spirytus odwodniony
	d) Spirytusy skażone w odmianach:
	20) denaturat
	21) spirytus do celów napędowych
	B) chemicznie czysty, mocy 96.2%
	C) odwodniony, mocy 99.99%
Alkohol metylowy [P]	a) Techniczny; mocy 98%, zawartość acetonu do 0.5%
	b) skażający; zawiera alkohol allilowy
	c) chemicznie czysty; mocy 99.8%, zawartość acetonu: 0.02 — 0.05%
Alkohol propylowy	C. wł. 0.804, temp. wrz. 78 — 100°
Fuzle	a) Fuzle surowe

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Napęd motorów	**P. M. S.**
Wyrób rozpuszczalników do lakierów, do syntez	**P. M. S.**
W przemyśle chemicznym: produkcja lakierów nitrocelulozowych i t. d.; napęd silników	**P. M. S.**
Do celów grzejno-oświetleniowych, technicznych z zastrzeżeniem, że nie może podlegać przeróbce; w drobnych przedsiębiorstwach (rzemiosło) używany do politur i t. d.	**P. M. S.**
Napęd (mieszanki spirytusowe)	**P. M. S.**
Cele konsumcyjne	* **Kutno**
Cele techniczne	* **Kutno**
Wyrób rozpuszczalników do lakierów	* **Grodzisk** * **P. P. O.**
Skażanie spirytusu etylowego, przeznaczonego do palenia	* **Grodzisk** * **P. P. O.**
Wyrób formaliny, do celów syntetycznych i farmaceutycznych	* **Grodzisk** * **P. P. O.**
Rozpuszczalnik lakierów nitrocelulozowych, wyrób estrów	**Dąbrowski** * **Elit** * **Kutno** * **Łańcut** * **Synthesa**
Do przerobu	**P. M. S.**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Fuzle (d. c.)	b) oleje fuzlowe

Uwaga: Spirytus drzewny (surowy) — patrz rozdział: „Produkty chemicznego przerobu drewna".

ALDEHYDY

Aldehyd krotonowy	—
Aldehyd mrówkowy (formalina)	a) 30%-owy; zawartość 30% produktu (na wagę), alkoholu metylowego 1 — 3%
	b) 40%-owy; zawartość 36% produktu (na wagę), alkoholu metylowego 9 — 12%
Aldehyd octowy	90%-owy, techniczny

Uwaga: Dwumetyloaminobenzaldehyd — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

KETONY

Aceton [P]	a) Techniczny, c. wł. max. 0.801
	b) chemicznie czysty, c. wł. max. 0.80; wg wym. PNW. Uzbr. Chem. 1
Oleje ketonowe	Oleje acetonowe, homologi acetonu; granice wrzenia 70 — 200°, c. wł. (15°) 0.82 — 0.88, zabarw. żółte

ETER

Eter etylowy (siarczany) [P]	a) Techniczny; c. wł. 0.722 — 0.725, temp. wrz. 34 — 36°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
Przerób na wyższe alkohole, estry, esencje; rozpuszczalnik	* **Boryszew**
Skażanie spirytusu, produkcja alkoholu krotonowego	* **Kutno**
Dezynfekcja, wyrób heksametylenotetraminy i paraformaldehydu, do różnych celów przemysłowych	* **Grodzisk** * **P. P. O.**
„ „	* **Grodzisk** * **P. P. O.**
Do celów laboratoryjnych i do syntez	* **Grodzisk** * **Kutno**
Przemysł lakierniczy, wyrób celonów	* **Grodzisk**
Wyrób prochów bezdymnych i do syntez	* **Grodzisk**
Rozpuszczalnik lakierów, skażanie spirytusu, etylowego, przeznaczonego do palenia	* **Grodzisk**
Ekstrakcja w przemyśle farmaceutycznym, wyrób różnych produktów syntetycznych	* **Boryszew** * **Elit** * **Łańcut** * **Pionki** * **Synthesa**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Eter etylowy (siarczany) (d. c.)	b) czysty; c. wł. 0.720, temp. wrz. 34 — 35°
	c) do narkozy; produkt farmaceutyczny
ESTRY	
Fosforan trójkrezylu	Temp. wrz. 400°
Ftalan amylu (ester dwuamylowy kwasu ftalowego)	Techniczny; temp. wrz. 250° (w próżni)
Ftalan butylu (ester dwubutylowy kwasu ftalowego)	Techniczny; temp. wrz. 320°
Ftalan etylu (ester dwuetylowy kwasu ftalowego)	a) Techniczny; c. wł. 1.118, temp. wrz. 180° (przy 20 mm próżni), zawartość nie mniej niż 95.5% produktu
	b) produkt farmaceutyczny; temp. wrz. 286 — 293°
Maślan amylu	Techniczny; c. wł. 0.875, temp. wrz. 160 — 180°
Maślan etylu	Techniczny; c. wł. 0.880, temp. wrz. 120 — 127°
Octan amylu [P]	a) Techniczny; c. wł. 0.860 — 0.870, temp. wrz. 120 — 145°

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Zastosowanie	Wytwórca
W praktyce lekarskiej i dentystycznej	* **Elit** * **Łańcut** * **Synthesa**
Środek nasenny i znieczulający	* **Elit** * **Łańcut** * **Synthesa**
Przemysł lakierniczy i garbarski	* **Elit**
" "	* **Elit**
" "	* **Elit**
Przemysł lakierniczy i garbarski; jako środek do skażania spirytusu w przemyśle perfumeryjnym	* **Elit**
Skażanie spirytusu	* **Spiess**
Przemysł perfumeryjny	**Dąbrowski**
Przemysł perfumeryjny i lakierniczy	**Dąbrowski**
Przemysł lakierniczy i garbarstwo	**Dąbrowski** * **Elit** * **Grodzisk** **Solvents** * **Synthesa**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan amylu (d. c.)	b) czysty
Octan butylu	Techniczny; c. wł. 0.860 — 0.867, temp. wrz. 100 — 135°
Octan etylu [P]	a) Techniczny; c. wł. 0.885 — 0.900, temp. wrz. 70 — 80°
	b) czysty; c. wł. 0.900, temp. wrz. 74 — 76°
Octan metylu	Techniczny; zawartość 80% produktu, c. wł. 0.932, temp. wrz. 56 — 62°
Octan propylu	Techniczny; c. wł. 0.875 — 0.880, temp. wrz. 80 — 118°
Węglan etylu	Czysty; zawartość 99% produktu

PRODUKTY CHEMICZNEGO PRZEROBU DREWNA

Poza produkcją celulozy[1]) — drewno używane jest jako surowiec do otrzymywania szeregu artykułów chemicznych, bądź znajdujących się w pierwotnej swej formie w drewnie, bądź wytwarzających się przy destylacji drewna. Wyodrębniają się cztery działy produkcji: destylacja drzewa liściastego, destylacja

[P] Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

[1]) Patrz rozdział: „Surowce pochodzenia roślinnego".

Zastosowanie	Wytwórca
Jako pachnidło	*** Synthesa**
Przemysł lakierniczy, garbarstwo	**Dąbrowski** *** Elit** **Solvents** *** Synthesa**
Przemysł lakierów nitrocelulozowych	**Dąbrowski** *** Elit**
Przemysł farmaceutyczny, chemiczny	*** Elit** *** Synthesa**
Przemysł lakierów nitrocelulozowych	**Dąbrowski** *** Grodzisk** **Solvents**
Przemysł lakierniczy i garbarstwo	**Dąbrowski** *** Elit**
Rozpuszczalnik	**Skarżysko**

drzewa iglastego, ekstrakcja żywicy (kalafonii) i destylacja żywicy.

Rozporządzając znacznymi przestrzeniami leśnymi, posiada Polska naturalne warunki rozwoju chemicznego przerobu drewna. Trzeba jednak stwierdzić, że nasze zasoby leśne uległy

już znacznemu wyczerpaniu i dlatego surowiec drzewny powinien być jak najbardziej racjonalnie wyzyskiwany.

Destylacja drewna liściastego jest przemysłem fabrycznym w pełnym znaczeniu tych wyrazów. Wymaga produkcji na dużą skalę, dużych zakładów przemysłowych i odpowiednio znacznych kapitałów. Przy ogrzewaniu drewna w retortach w temp. 400° następuje rozkład celulozy i ligniny, z utworzeniem szeregu produktów wśród których główną rolę grają: ocet drzewny, metanol, smoła drzewna i węgiel drzewny. Dla racjonalnej pracy konieczne jest destylowanie tylko tych gatunków drewna, które dają wysokie wydajności produktów pochodnych. Z naszych drzew nadają się do tego wyłącznie: buk, grab i brzoza.

W Polsce istniały trzy zakłady destylacyjne łącznej zdolności przetwórczej ok. 120 000 metrów przestrzennych rocznie. Obecnie czynne są dwa: w Hajnówce i Wygodzie (woj. stanisławowskie), trzeci zakład w Węgierskiej Górce — został zlikwidowany w r. 1932. Natomiast jeden nowy zakład jest obecnie w budowie.

Stałość zapotrzebowania produktów destylacji drewna i obfitość surowca pozwalają twierdzić, że normalny rozwój tego działu przemysłu w Polsce jest zapewniony. Natomiast — na szerokim świecie — ta gałąź przerobu straciła na znaczeniu zwłaszcza od czasu opracowania metod wytwarzania kwasu octowego z karbidu lub spirytusu, a metanolu — przez uwodornienie tlenku węgla.

Przemysł destylacji drewna iglastego przerabia tak zwaną karpinę sosnową, to jest pnie po ściętych sosnach. Wskutek zachodzących w obumierającym pniu procesów, nagromadza się tam żywica. Pnie te wydobyte z ziemi poddawane są przerobowi albo przez destylację albo przez ekstrakcję. Przemysł destylacji karpiny sięga bardzo zamierzchłych czasów, w których był źródłem smoły i smarów do wozów. Postępy techniczne w tym przemyśle nie są wielkie i jeśli chodzi specjalnie o nasze stosunki, to poza nielicznymi wyjątkami jest on raczej przemysłem o charakterze chałupniczym. Istnieje wprawdzie kilkadziesiąt wytwórni, ale tylko jedno przedsiębiorstwo zatrudnia ponad stu robotników. Poza tym istnieje kilka wytwórni zatrudniających ponad dziesięciu robotników, reszta zaś — 2 do 5 robotników i przerabia karpinę w sposób zupełnie prymitywny. Tym nie mniej znaczenie gospodarcze tego przemysłu jest dość duże, tym bardziej, że pracuje on w znacznej części na eksport.

Można przyjąć, że w ostatnich latach przemysł ten przerabia około 300 000 metrów przestrzennych karpiny rocznie, produkując ponad 6 500 ton terpentyny, ponad 12 000 ton smoły drzewnej i ponad 15 000 ton węgla drzewnego. Eksport smoły drzewnej wyniósł w roku 1935 —10 500 ton za 2 000 000 złotych.

Przerób karpiny najracjonalniej dokonywa się w retortach żelaznych, podobnie jak przy drewnie liściastym. Z powodu obecności żywicy produkty destylacji są zupełnie inne, otrzymuje się bowiem terpentynę, a przez rozkład kalafonii powstają związki o charakterze olejów i smoły. Kwasu octowego i metanolu powstają tylko nieznaczne ilości, których się nie opłaca użytkować.

Smoła sosnowa jest w odróżnieniu od smoły liściastej produktem berdzo cennym. Używa się jej do impregnowania lin okrętowych, do wyrobu smarów, w drukarstwie itd. Jako pozostałość przy destylacji otrzymuje się węgiel drzewny sosnowy, który jednak jest gorszy i mniej cenny niż z drzewa liściatego.

Ekstrakcja kalafonii jest bardziej racjonalnym sposobem zużytkowania karpiny sosnowej niż destylacja. Jest to przemysł stosunkowo młody, gdyż powstał w St. Zjedn. A. P. dopiero w czasie wojny. W Polsce, po pewnych próbach czynionych w Radomiu, pierwszy zakład przemysłowy specjalnie dla tego celu powstał w Krystynopolu w r. 1925. Przy ekstrakcji — zawarta w karpinie żywica, którą można z gruba określić jako składającą się z kalafonii i terpentyny, zostaje rozdzielona na te dwa składniki, natomiast nie ulega rozkładowi, jak to ma miejsce przy destylacji. Ponieważ proces zachodzi w niższych temperaturach, więc i jakość otrzymywanych produktów jest wyższa. Sam proces polega na rozdrobnieniu karpiny i ekstrahowaniu jej w naczyniach, pracujących na zasadzie dyfuzorów. Jako środka ekstrahującego używa się benzyny. Ekstrakt poddaje się destylacji, przy czym otrzymuje się destylaty: benzynę, terpentynę, i oksyterpeny (pine oil), zawierające terpineol, borneol, kamfen itp. Jako pozostałość otrzymuje się kalafonię. Tą samą drogą otrzymana kalafonia jest dość ciemna i nie do wszystkich celów się nadaje (jasną kalafonię ciągle jeszcze importujemy). Czynione zagranicą i u nas próby otrzymywania przy ekstrakcji jasnej kalafonii powinny zostać uwieńczone powodzeniem i uniezależnić nas, przy dalszym rozwinięciu przemysłu ekstrakcyjnego, od zagranicy. Pozostała po ekstracji sieczka drzewna może stanowić materiał wyjściowy do fabrykacji celulozy, zmniejszając tym samym zapotrzebowanie na papierówkę.

W obecnej chwili istnieją w Polsce 4 zakłady ekstrakcyjne w Krystynopolu, w Rudniku n. Sanem, Szczebrzeszynie i Starachowicach; ogólną miesięczną zdolność produkcyjną można przyjąć na ok. 250 ton kalafonii i 70 t. terpentyny.

Destylacja żywicy pozwala na otrzymywanie jasnej kalafonii i wskutek tego osiągnęła duży rozwój w Stanach Zjednoczonych, Francji i niektórych innych krajach. Otrzymywanie żywicy na większą skalę uzależnione jest jednak od hodowania specjalnych gatunków sosen i warunków klimatycznych i w Polsce nie da się zrealizować w tej mierze. Żywicę otrzymuje się przez „żywicowanie", t. j. nacinanie pni żyjących sosen, wydzielających obfity wyciek żywicy. O ile przy ekstrak-

WĘGIEL DRZEWNY

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węgiel drzewny	a) Z drzew iglastych (z karpiny sosnowej)
	b) z drzew liściastych

SMOŁA DRZEWNA I ARTYKUŁY POKREWNE

Smoła	a) Z drzew iglastych w odmianach: lekka, cięższa i impregnacyjna
	b) z drzew liściastych
Pak drzewny	Z drzew liściastych i iglastych; twardy i miękki
Pak szewski	Kalafoniowy specjalnie twardy i wysoko-topliwy

cji żywicy z karpiny, ekstrahuje się również ciemne substancje z drewna, barwiące kalafonię, o tyle żywica „przefiltrowana" przez pień drzewa jest jasna i przy ostrożnej destylacji daje doskonałą terpentynę i jasną cenną kalafonię. Przemysł ten istnieje u nas, ale na małą skalę, gdyż możliwości żywicowania sosen są ograniczone. Dla wyzyskania tego dodatkowego źródła dochodu z lasów Dyrekcja Lasów Państwowych przeprowadza żywicowanie we własnym zakresie, a nie mogąc zapewnić sobie zbytu na gotową żywicę, wybudowała w r. 1931 małą fabrykę w Zagórzu, powiat Częstochowski. Fabryka ta ma zdolność produkcyjną ok. 100 ton terpentyny rocznie.

Zastosowanie	Wytwórca
Cele przemysłowe (odlewnie, kotlarnie, kowalstwo i t. p.)	**Lipa** *** Terebenthen**
Cele domowe (prasowanie), cele przemysłowe (odlewnie, kotlarnie, kowalstwo i t. p.)	*** Grodzisk** *** P. P. O.**
Napawanie drewna, papy; wyrób smarów	**Lipa** *** Terebenthen** **Weinreb**
" "	*** Grodzisk** *** P. P. O.**
" "	*** Alwa** *** Grodzisk** **Lipa** **Mamlok**
Szewstwo	*** Terebenthen**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Lepnik	Ze smoły drzewnej
ŻYWICA I KALAFONIA	
Żywica	Odmiany: a) gatunek „HJ“[1]) c. wł. 1.0681, liczba zmydl. 156, liczba kwasowa 179 b) gatunek „WW“[1]) „balsamowa“; c. wł. 1.0698, liczba zmydl. 159, liczba kwasowa 183 c) gatunek „S“[2]) częściowo zdekomponowana; c. wł. 1.0683, liczba zmydl. 111, liczba kwasowa 102
Żywica piwowarska	—
Kalafonia	Odmiany: a) gatunki: „AAA“, „N“, „M“, „WW“; temp. miękn. 75 — 78°, temp. topn. 110 —120°, liczba kwasowa 170 — 172 b) gatunek „K“; temp. miękn. 75°, temp. topn. 110 — 115°, liczba kwasowa 169 c) gatunki: „H“ — „J“; temp. miękn. 68°, temp. topn. 95°, liczba kwasowa 160 — 165 d) ekstrakcyjna; gatunki: „E“, „F“, „G“, „H“[1]); liczba kwasowa ok. 155, temp. topn. ok. 47°

[1]) Nomenklatura amerykańska.
[2]) Nomenklatura fabryczna.

Zastosowanie	Wytwórca
Uszczelnianie pływalni, basenów, łódek, ścian itp.	* **Alwa**
Fabrykacja kleju papierniczego, mydła, lakierów, pokostu, sykatyw, smarów wozowych	* **Alwa**
Fabrykacja jasnych mydeł, kleju papierniczego, jasnych pokostów, lakierów, sykatyw	* **Alwa**
Fabrykacja smarów wozowych i tłuszczów Tovotta	* **Alwa**
Wylewanie wewnętrznej powierzchni beczek do magazynowania i transportu piwa	* **Alwa** **Weinreb**
Przemysł papierniczy, mydlarski, lakierniczy	**Zagórz**
Przemysł papierniczy, mydlarski, lakowy, lakierniczy; wyrób smarów i t. p.	**Zagórz**
Fabrykacja laku, smarów, mydeł	**Zagórz**
Przemysł papierniczy; wyrób smarów, przetworów chemicznych	* **Starachowice**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kalafonia (d. c.)	e) żywiczna; gatunki „K"—„X"[1]); liczba kwasowa ok. 165, temp. topn. ok. 65°
	f) gatunki: „G", „H", „I"; temp. miękn. 58 — 59°, liczba kwasowa 155
	g) gatunek „BW" temp. miękn. 50°
	h) gatunek „W"; temp. miękn. 70°, liczba kwasowa 125
	i) gatunek „H"; temp. miękn. 50 — 53°, liczba kwasowa 153
	j) gatunek „Sigma"; temp. miękn. 40°, liczba kwasowa 120
	k) redukowana
TERPENTYNA	
Terpentyna	a) Techniczna II; c. wł. 0.869—0.890; czystość wg P.N.W. Inż.-Chem. — 10 (Starachowice)

[1]) Nomenklatura amerykańska.

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł papierniczy; wyrób smarów, przetworów chemicznych	* **Starachowice**
Przemysł papierniczy, mydlarski, wyrób laków, lakierów	**Jarot**[1]
Wyrób smarów	**Jarot**[1]
Wyrób lakierów, pokostu, muchołapek	**Wanda**
Wyrób mydła, papieru, smarów	**Wanda**
Wyrób smarów, farb, lakierów i żywicy piwowarskiej	**Wanda**
Wyrób smarów wozowych	* **Terebenthen**
Cele techniczne i dezynfekcyjne	* **Alwa** **Jarot**[1] **Lipa** * **Starachowice** * **Terebenthen** **Wanda** **Weinreb** **Zagórz**

[1]) Sprzedaż przez Sp. Akc. „Boruta".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Terpentyna (d. c.)	b) techniczna I (rafinowana); c. wł. (15°) 0.855 — 0.877
	c) medyczna; c. wł. (15°) 0.859—0.868
	d) balsamowana; c. wł. (15°) 0.8653; do 170° destyluje 93%, liczba kwasowa 0, liczba bromowa 200
OLEJE ŻYWICZNE	
Oleje żywiczne	a) Surowy - pinolina, c. wł. 0.975 — 0.980, granica wrzenia 280 — 360°
	b) lekki destylowany, c. wł. 0.910, granice wrzenia 300° — 320°
	c) ciężki destylowany; c. wł. 0.960, granice wrzenia 320 — 360°
	d) kalafoniowe

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja mydła, środków antyseptycznych i pachnideł	* **Alwa**
Przemysł farmaceutyczny, fabrykacja terpineolu	* **Alwa**

ORAZ PRODUKTY POKREWNE[1])

Garbowanie chromowe i garbowanie futer	* **Klein**
Garbowanie roślinne	**Haidinger Quebracho**
„ „	* **Fabr. Ekstraktów Quebracho**
„ „	**Haidinger Quebracho**
„ „	**Quebracho**
Przemysł garbarski	* **Fabr. Ekstraktów**
„ „	**Kadysz** * **Zeumer**

[1]) Patrz również rozdział: „Tłuszcze, oleje i produkty pokrewne".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Oleje garbarskie [1] (różnych nazw)	—
Zaprawy i bejce do skór (różnych nazw)	—

ROZPUSZCZALNIKI

„Azolina"	Ciecz bezbarwna
„Denoxol Solve"	Z destylatów ropy naftowej
Gazolina	C. wł. 0.620 — 0.690
Rozpuszczalniki z destylatów ropy naftowej	—

[1]) Patrz również rozdziały: „Tłuszcze, oleje i produkty pokrewne"

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł garbarski	**Gama** **Galicja** **Małopolska**[1] **Polmin** **Teoskol** **Vacuum**
Wyrób i impregnacja skór	**Gama** **Pankrol** **Polichemja**
Wywabianie plam z tłuszczów, lakierów, smoły, olejów itd. na tkaninach	**Azot**
Rozpuszczanie naftaliny oraz inkrustacji w rurociągach gazu świetlnego	**Galicja**
Rozpuszczalnik, pranie chemiczne, do mieszanek benzynowych samochodowych itp.	**Brzozowski** **Galicja** **Gazolina** **Gazy Ziemne** **Małopolska**[1] **Petronafta** **Polmin** **Zakł. Gazolinowe**
Ekstrakcja tłuszczów z nasion oleistych i żywic z drzewa, wyrób lakierów olejnych i past, pranie chemiczne, cele laboratoryjne i naukowe	**Brzozowski** **Galicja** **Gazolina** **Gazy Ziemne** **Haber** **Iwonicz** (d. c. str. 299)

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Rozpuszczalniki z destylatów ropy naftowej (d. c.)	
Rozpuszczalniki organiczne (różnych nazw)	—

Uwaga: Chłorek siarki, siarczek węgla — patrz rozdział: „Związki siarki".

Zasady pirydynowe, pirydyna, benzole, toluol, ksylol, solvent nafta — patrz rozdział: „Produkty węglopochodne".

Chlorhydryna etylenu, czterochloroetan, czterochloroetylen, orlodwuchlorobenzol, trójchloroetylen — patrz rozdział: „Organiczne produkty przejściowe".

Benzyna apteczna, chloroform — patrz rozdział: „Preparaty farmaceutyczne".

OLEJE SMAROWE I ARTYKUŁY POKREWNE

Olej cylindrowy	C. wł. (15°) nie wyżej 0,960 — 0,970, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 240° do powyżej 300, lepkość (wiskoza) przy 100° 2,5 do 5°E
Olej izolacyjny	C. wł. (15°) nie wyżej 0,905, lepkość (wiskoza) przy 20° nie wyżej 7°E
Olej maszynowy ciężki	Temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 200°, lepkość (wiskoza) przy 50° nie niżej 7°E

Zastosowanie	Wytwórca
	Małopolska[1] * Nobel Petronafta Polmin Vacuum Zakł. Gazolinowe[1]
Przemysł lakierów itp.	Dąbrowski * Elit * Grodzisk * Łańcut * P. P. O. * Synthesa

Aceton, alkohole: amylowy, butylowy, etylowy, metylowy, propylowy; eter etylowy; octany: amylu, butylu, etylu, metylu, propylu; oleje fuzlowe, oleje ketonowe, spirytusy, węglan etylu — patrz rozdział: „Alkohole, aldehydy, ketony, etery i estry".

Terpentyna, spirytus drzewny — patrz rozdział: „Produkty chemicznego przerobu drewna".

Zmywacze i rozcieńczacze do lakierów — patrz rozdział: „Materiały malarskie".

Eter naftowy, — patrz rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Smarowanie cylindrów, suwaków i dławnic maszyn parowych na parę nasyconą i przegrzaną Izolowanie i chłodzenie w przyrządach elektrycznych (transformatory, wyłączniki, odłączniki i t. p.) Smarowanie łożysk silnie obciążonych	Galicja Gazy Ziemne Haber Iwonicz Małopolska[2] * Nobel Polmin Vacuum

[1]) Oraz szereg innych firm.
[2]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Olej maszynowy średni	Temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 180°, lepkość (wiskoza) przy 50° 4 do 7°E
Olej maszynowy lekki	Temp. zapł. (Mercusson) nie niżej 160°, lepkość (wiskoza) przy 50° nie wyżej 4°E
Olej do maszyn elektrycznych	C. wł. (15°) nie wyżej 0,935, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 170°, lepkość (wiskoza) przy 50° 2,5 do 8°E
Olej do silników Diesel'a	C. wł. (15°) nie wyżej 0,935, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 200°
Oleje silnikowe samochodowe letnie	Temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 190°, lepkość (wiskoza) przy 50° 4,5 do 17°E
Oleje silnikowe samochodowe zimowe	Temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 190°, lepkość (wiskoza) przy 50° 4,5 do 17°E
Olej do silników spalinowych	C. wł. (15°) nie wyżej 0,935, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 180, lepkość (wiskoza) przy 50° nie niżej 5°E
Olej do sprężarek	C. wł. (15°) nie wyżej 0,935, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 200°, lepkość (wiskoza) przy 50° 3,5 — 8°E
Olej turbinowy	C. wł. (15°) nie wyżej 0,930, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 180°, lepkość (wiskoza) przy 50° nie wyżej 4 do 8°E

Zastosowanie	Wytwórca
Smarowanie łożysk średnio i silnie obciążonych	Galicja Gazolina Gazy Ziemne Haber Iwonicz Małopolska [1] * Nobel Polmin Vacuum
Smarowanie łożysk średnio obciążonych	
Smarowanie pierścieniowych łożysk maszyn elektrycznych	
Smarowanie cylindrów i części zewnętrznych silników Diesel'a i ich sprężarek	
Smarowanie silników gaźnikowych i systemu Diesel'a w pojazdach mechanicznych (traktorach, czołgach i innych) oraz w stabilnych zespołach elektrycznych, pompowych i t. p.	
Smarowanie silników gaźnikowych i systemu Diesel'a, w pojazdach mechanicznych (traktorach, czołgach i innych) oraz w stałych zespołach elektrycznych, pompowych i t. p.	
Smarowanie cylindrów, drągów i dławnic oraz części zewnętrznych silników gazowych i gaźnikowych	
Smarowanie cylindrów, dławnic, pomp próżniowych oraz części stawideł sprężarek tłokowych	
Smarowanie łożysk regulatorów, przekładni turbin parowych i turbosprężarek oraz jako olej obiegowy do turbozespołów z chłodzeniem i bez chłodzenia, ponadto do turbin parowych z przekładniami zębatymi, pracującymi poniżej 6.000 obr./min.	

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Oleje wagonowe	C. wł. (15°) nie wyżej 0,940, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 130°, lepkość (wiskoza) przy 50° 4,0 do 10,0°E
Olej wrzecionowy	C. wł. (15°) nie wyżej 0,930, temp. zapł. (Marcusson) nie niżej 130°, lepkość (wiskoza) przy 20°, nie wyżej 12,0°E
Olej waselinowy	a) Ciężki olej waselinowy, temp. krzepn. poniżej 15°, c. wł. 0.885 — 0.890 b) biały olej waselinowy, c. wł. 0,870 — 0.875
Olej wiertniczy	C. wł. 0.91 — 0.92
Smary (różne)	Różnych odmian (między innymi — Tovotta)

Zastosowanie	Wytwórca
Smarowanie łożysk parowozowych, wagonów kolejowych i tramwajowych, zwrotnic, urządzeń górniczych, wózków roboczych oraz prowadnic w instalacjach wyciągowych Smarowanie szybkobieżnych, lekko obciążonych części maszyn, np. wrzecion maszyn przędzalniczych, maszyn drukarskich, wirówek, wentylatorów; również smarowanie maszyn precyzyjnych, mechanizmów, przyrządów pomiarowych, maszyn biurowych, do szycia i t. p.; olej do polerowania	**Galicja** **Gazy Ziemne** **Haber** **Iwonicz** **Małopolska** [1] * **Nobel** **Polmin** **Vacuum**
Jako olej chłonny przy instalacjach czyszczących powietrze; oliwienie precyzyjnych mechanizmów Cele kosmetyczne i elektrotechniczne, wyrób farb graficznych, smarowanie blach piekarskich	**Galicja** **Gazy Ziemne** **Małopolska** [2] * **Nobel** **Vacuum**
Chłodzenie narzędzi przy mechanicznej obróbce metali	**Adler** **Borkiewicz** **Fiber** **Galicja** **Małopolska** [1] * **Nobel** **Polmin** **Teoskol** **Thomas** **Vacuum**
Smarowanie łożysk, wozów, samochodów, kopyt końskich, kół zębatych, lin drucianych i konopnych, nart, uprzęży, butów i skóry, form cementowych, pras cegielnianych i t. p.	Adamczewski Borkiewicz Fessel Fiber Galicja Gazy Ziemne (d. c. str. 305)

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".
[2]) Sprzedaż przez „Glimar".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Smary (różne) (d. c.)	
Smary i woski adhezyjne	Różnych odmian

WOSK ZIEMNY I ARTYKUŁY POKREWNE

Cerezyna	Wosk ziemny rafinowany
Cerezyna sztuczna	Biała i żółta
Wosk specjalny	—
Wosk ziemny (ozokeryt)	Surowy; temp. topn. 55 — 80°, c. wł. 0.90 — 0.97

Zastosowanie	Wytwórca
	Iwonicz Krausse Małopolska[1] Myślibórski * Nobel Polmin Targówek Thomas Vacuum Weinreb
Smar przeciwpoślizgowy i konserwujący do pasów transmisyjnych	* **Alwa** **Farba** **Galicja** **Gloria-Chem** * **Przetwórnia** **Targówek** **Thomas** **Tilsor** * **Tschakert** **Victoria**
Wyrób past, przemysł kablowy, galwanoplastyka, przemysł kosmetyczny, papierniczy, wyrób świec	**Dereżyce** **Galicja** **Małopolska** [1]
Wyrób past	**Egro**
Powlekanie serów twardych	**Galicja** **Małopolska** [1]
Wyrób past, przemysł kablowy, galwanoplastyka	**Borysław** **Dereżyce** **Galicja**

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

WASELINA I PARAFINA

Nazwa produktu	Charakterystyka
Waselina	a) Techniczna, temp. topn. 30 — 40°
	b) apteczna, temp. topn. 35 — 40°
Parafina	a) Techniczna, biała w taflach i łuskach, temp. topn. 46 — 58°
	b) czysta, płynna, preparat farmaceutyczny

ASFALTY, MASY, MATERIAŁY IZO-

Asfalty drogowe, izolacyjne, do wyrobu lakierów i inne

Zastosowanie	Wytwórca
Konserwacja metali	**Galicja** **Gazy Ziemne** **Małopolska**[1] * **Nobel** **Polmin** **Vacuum**
Cele farmaceutyczne i kosmetyczne	**Galicja** **Małopolska**[1]
Wyrób świec, cele izolacyjne, natłuszczanie papieru	**Ehrenberg** **Galicja** **Gazolina** **Krau** **Małopolska**[1] **Nadwórna** **Naftamin** * **Nobel** **Polmin** **Vacuum**
Środek przeczyszczający, wyrób maści, kremów leczniczych i kosmetycznych	**Galicja** **Małopolska**[2] * **Nobel** **Polmin**

LACYJNE I ARTYKUŁY POKREWNE

Colas, Eufalt, Galicja, Gazy Ziemne, Kemi, Kiełbiński, Kocent, Małopolska[1], * Nobel, Polmin, Prad, Smołodrogi, Smołogranit, Vacuum

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".
[2]) Sprzedaż przez „Glimar".

Asfalty, masy asfaltowe (prócz wybitnie drogowych) materiały uszczelniające, izolacyjne, rdzochronne itd.

Asfalt chloroodporny

Masy kablowe

ŚWIECE

Świece: parafinowe, stearynowe, cerezynowe, woskowe, kompozycyjne, stoczki, lampki nagrobkowe

TŁUSZCZE, OLEJE I PRODUKTY POKREWNE

Zagadnienie tłuszczowe stanowi w Polsce, jak zresztą i w innych krajach, ważny problemat gospodarczy i techniczny. Polska podobnie jak większość krajów europejskich wykazuje stały niedobór tłuszczów technicznych, który musi być pokrywany importowanymi surowcami, przywożonymi z krajów zamorskich. Stan ten nie jest wynikiem dużego spożycia lub zużycia tłuszczów krajowych — spożycie wszelkich tłuszczów jadalnych wyniosło w ostatnich latach zaledwie około 9 kg na głowę mieszkańca rocznie. Zużycie mydła, stanowiące wskaźnik kultury danego kraju, wynosi zaledwie 1,8 — 2 kg na głowę mieszkańca rocznie i wykazuje w ostatnich 2-ch latach tendencję spadku. Zużycie wszelkich tłuszczów technicznych, świadczące o uprzemysłowieniu kraju, wynosi w Polsce w ostatnich latach 0,3 — 0,4 kg na głowę mieszkańca rocznie.

Przemysł tłuszczowy, który przed wojną reprezentowany był na ziemiach polskich przez nieliczne średnie zakłady przemysłowe, rozbudowany został stopniowo we wszystkich działach

Adler, Asfalt, Cygan, Czerniewicz, Eufalt, Galicja, Gazolina, Golde, Gospodarz, Gudronit, Gutbor, Impregnacja, Iskropol, Kemi, Kocent, Kosel, Koszycki, Kowalski B., Kuźnicki, Lebensold, Lubawski, Lux, Łaska, Małopolska [1], Mamlok, Mazowieckie, Orłorog, Oro-Conco, Peszke, Polmin, Safat, Scharff M. J., Schleifer, Smołopol, Sorokiewicz, Stemar, Stopa, Tow. Asfalt., Ventzke, Wolanowski, Wrzesiński, Wuko

Małopolska[1]

Adler, Gloria-Chem, Małopolska[1], Mamlok, Polmin, Rosicki

Adamczewski, Biliński, Brückenstein, Cerania, Chobot, Drewniak, Erfeja, Friedman, Geisler, Hacke, Herstein, Jeleń, * Kantorja, Majde, Marendowski, Metropol, Mikeska, Noga, Pacanowski M., Patria, Pietrzak, Polo, Pszczółka, Rothe, Sezemski, Siwik, Słońce, Sobczyk, Stański, Stok B-cia, Szymański, Urbaniak, Ziering[2]

do rozmiarów pokrywających w nadmiarze obecne zapotrzebowanie rynku krajowego. Przemysł ten stanowi pełny zamknięty cykl produkcji od podstawowego surowca począwszy — na wszelkich gotowych artykułach tłuszczowych kończąc. Struktura tego przemysłu jest logiczna i zdrowa i odpowiada w pełni obecnym potrzebom gospodarki w kraju.

Przemysł olejarski — reprezentowany jest obecnie przez ok. 24 zakłady przemysłowe o łącznej zdolności przetwórczej ok. 220 000 ton przerobu surowca oleistego rocznie. Poza tym istnieje ok. 150 drobnych olejarni o charakterze przemysłu domowego, mających ściśle lokalne znaczenie.

Olejarnie przerabiają wszelkie nasiona oleiste zarówno krajowe — rzepak, rzepik, siemię lniane, konopne, nasiona słonecznika — jako też nasiona zamorskie i egzotyczne — koprę, ziarna palmowe, orzeszki ziemne, nasiona sezamu, sojowe, rycynowe itp. Od 3 lat istnieje między przemysłem olejarskim a rolnictwem ścisła współpraca, zmierzająca do pełnego wyko-

1) Sprzedaż przez „Karpaty".
2) Oraz wiele innych wytwórni.

rzystania wszelkich nasion oleistych produkowanych w kraju. Przemysł olejarski zobowiązuje się corocznie do zakupu, odbioru i przerobu pełnych zbiorów nasion oleistych krajowych.

W ten sposób istnieje możliwość zwiększenia, i to znacznego, produkcji krajowych nasion oleistych, gdyż rolnictwo ma pełną gwarancję zbytu wszystkich ilości nasion krajowych po cenach opłacalnych. Gwarancja ta tym bardziej jest zapewniona, że w ostatnim roku uruchomione zostały nowe działy produkcji, a mianowicie utwardzalnie olejów ciekłych, które umożliwiają stosowanie krajowych olejów bądź w stanie ciekłym, bądź też w stanie utwardzonym, we wszystkich działach produkcji tłuszczowej. Istnieje więc możność zastępowania importowanych tłuszczów stałych zwierzęcych przez utwardzone oleje krajowe.

Przemysł mydlarski — reprezentowany jest przez ca 500 zakładów, z czego około 100 o charakterze przemysłowym, pozostałe zaś raczej o charakterze przemysłu rękodzielniczego. Największym konsumentem tłuszczów technicznych jest przemysł mydlarski, którego produkcja niestety w głównej mierze opiera się na surowcach importowanych — wszelkiego rodzaju tłuszczach zwierzęcych, łoju wołowym, tłuszczu kostnym, tranach ciekłych, wszelkich kwasach tłuszczowych, tranach utwardzonych, żywicy itp. Przemysł ten narówni z innymi działami przetwórczo-tłuszczowymi dąży do wykorzystania wszelkich dostępnych źródeł surowca krajowego, tłuszczów zwierzęcych odpadowych i łoju. Produkcja tych tłuszczów w Polsce jest niestety bardzo ograniczona z powodu niskiej konsumcji mięsa i braku zakładów utylizacyjnych, przerabiających tłuszcze odpadowe z padliny itp.

Produkcja mydła wykazuje wysoki stopień rozwoju; wytwarzane są w Polsce wszelkie gatunki mydeł domowych, toaletowych, technicznych, stałych, mazistych i płynnych i we wszelkich żądanych gatunkach.

Przemysł kostno - olejowy — produkcję swoją opiera dotąd w dużej części na importowanym łoju kostnym, jednakże w ostatnich latach przemysł ten poczynił wielkie wysiłki organizacyjne, zmierzające do zużytkowania kości krajowych. Produkcja łoju kostnego krajowego z roku na rok się powiększa, jednakże i w tym dziale produkcji o całkowitym wyeliminowaniu importu na długie lata jeszcze mowy być nie może z powodu zbyt małych ilości kości zwierzęcych w Polsce.

Przemysł rozszczepiania tłuszczów i glicerynowy. — Przemysł ten jest w należytym stopniu rozwinięty. Produ-

kuje oleinę, stearynę i glicerynę wszelkich rodzajów i gatunków. Przemysł glicerynowy dostarcza na rynek wysokie gatunki gliceryny technicznej, farmaceutycznej i dynamitowej. Produkcja obecna umożliwia pokrywanie w nadmiarze zapotrzebowanie w kraju; część tej produkcji, zwłaszcza gliceryna dynamitowa, jest przedmiotem eksportu.

Przemysł rafineryjny — reprezentowany jest przez dwadzieścia kilka zakładów rafineryjnych o łącznej produkcji ca 80 000 ton przerobu rocznego. Z powodu zbyt małego zapotrzebowania na rafinowane oleje i tłuszcze roślinne, przemysł ten jest zatrudniony tylko w 15 — 20%. Rafinerie w Polsce są technicznie dobrze urządzone, posiadają najbardziej nowoczesne aparaty, umożliwiające rafinację i uszlachetnianie wszelkich tłuszczów zwierzęcych i roślinnych.

Przemysł tłuszczów jadalnych. — Przemysł ten produkuje wszelkie rodzaje stałych tłuszczów jadalnych, jak naprzykład 100%-wy tłuszcz roślinny stały, margarynę i inne tłuszcze mieszane. Niestety z powodu zbyt małej konsumcji tłuszczów jadalnych i wprowadzonych w ostatnich latach ograniczeń importowych, produkcja tego przemysłu znacznie zmalała. Produkowane obecnie tłuszcze fabryczne przeznaczone są częściowo na zaspokojenie potrzeb bezpośredniej konsumcji, jako tłuszcze rytualne, poza tym jako surowiec, względnie półprodukt dla przemysłu spożywczego — cukierni, fabryk czekolady i wafli.

Przemysł utwardzania tłuszczów — reprezentowany jest przez 3 zakłady o łącznej zdolności przetwórczej ca 19 000 ton rocznie. Istnienie tego przemysłu gwarantuje możliwość pełnego wykorzystania wszystkich krajowych olejów ciekłych jako surowca dla różnych działów przemysłu przetwórczo-tłuszczowego, a poza tym umożliwia przerób importowanych tłuszczów i olejów ciekłych. Utwardzanie olejów krajowych, głównie oleju rzepakowego, umożliwia zastąpienie dotychczas używanych w przemyśle tłuszczów jadalnych — tłuszczów roślinnych stałych egzotycznych przez utwardzone tłuszcze krajowe.

Poza wymienionymi działami produkcji istnieje jeszcze cały szereg ubocznych przemysłów, przerabiających tłuszcze i oleje dla specjalnych celów. Liczne produkty tłuszczowe wyrabiane są z olejów drogą sulfonowania, chlorowania, utleniania, polimeryzacji — produkty te znajdują zastosowanie w przemyśle garbarskim, farbiarskim, kostnym, w przemyśle gumowym poligraficznym itp.

Tłuszcze roślinne stałe

Nazwa produktu	Charakterystyka
Olej kokosowy	a) Surowy; c. wł. (15°) 0.920 – 0.938, temp. topn. 20 — 28°, l. zmydl. 246 — 268, l. jodowa 7.7 — 10; zabarwienie lekko kremowe do żółtawego
	b) bielony; zabarwienie śnieżno-białe
	c) rafinowany
Tłuszcz (olej) z ziarn palmowych	a) Surowy; c. wł. (15°) 0.925 — 0.935, temp. topn. 25 — 30, l. zmydl. 239 — 257, l. jodowa 10 — 18; zabarwienie lekko kremowe do żółtawego
	b) bielony; kolor śnieżno-biały lub słomkowy
	c) rafinowany

Oleje roślinne ciekłe

Olej arachidowy (z orzeszków ziemnych)	a) Surowy; c. wł. (15°) 0.911 — 0.926, l. zmydl. 189 — 197, l. jodowa 86 — 99
	b) rafinowany
Olej konopny	a) Surowy; c. wł. (15°) 0.925 — 0.931, l. zmydl. 190 — 195, l. jodowa 140 — 166, zabarwienie jasno-zielone i ciemno-zielone

Zastosowanie	Wytwórca
Surowiec dla produkcji mydła	**Chemart** * **Couronne** * **Gdańska** **Gold** **Hoffmann** * **Kantorja** **Kołłontay** **Kresowa** * **Kurlandzka** * **Oleo** * **Olivum** * **Potok** * **Tiegenhof** * **Unida** * **Union** **Woyton** **Wrocławski**
" "	
Przemysł spożywczy: cukierniczy, czekoladowy, margarynowy	
Surowiec dla produkcji mydła	
" "	
Przemysł spożywczy: cukierniczy, czekoladowy, margarynowy	
Surowiec i półprodukt w przemyśle przetwórczo-tłuszczowym	**patrz str. 315**
Przemysł spożywczy, bezpośrednie spożycie, cele lecznicze	
Fabrykacja mydła, pokostów, kitów, rafinowanie na olej jadalny	

Nazwa produktu	Charakterystyka
Olej konopny (d. c.)	b) rafinowany; bezbarwny, lub słabo żółto-zielony
Olej lniany	a) Surowy; c. wł. (15^0) 0.930 — 0.937, l. zmydl. 184 — 195, l. jodowa 170 — 190; kolor jasno-brunatny do ciemnobrunatnego
	b) bielony
	c) lakierniczy; nie wydzielający substancji białkowych przy ogrzewaniu
Olej makowy	Surowy; c. wł. (15^0) 0.924 — 0.927, l. zmydl. 189 — 198, l. jodowa 131 — 158
Olej rzepakowy	a) Surowy; c. wł. (15^0) 0.911 — 0.917, l. zmydl. 170 — 179, l. jodowa 94 — 105; zabarwienie brunatno-żółtawe do ciemno - brunatnego z odcieniem zielonym
	b) rafinowany; c. wł. 0.911 — 0.917, l. zmydl. 172 — 179, l. jodowa 98 — 104; bezbarwny lub o zabarwieniu słabo żółto-zielonym
Olej sezamowy	a) Surowy; c. wł. (15^0) 0.921 — 0.926, l. zmydl. 186 — 195, l. jodowa 102 — 112, daje reakcję Baudouina

<table>
<tr><th>Zastosowanie</th><th>Wytwórca</th></tr>
<tr><td>Cele spożywcze</td><td rowspan="9">Białol
Chemart
* Couronne
Cuperfajn
* Gdańska
Gold
Hoffmann
* Kantorja
Kołłontay
Kresowa
* Kurlandzka
Kutnowska
Lauterpacht
* Oleo
* Olivum
Płocka
* Potok
Szamotuły
Szemen
* Tiegenhof
* Unida
* Union
Weinreb
Woyton
Wrocławski[1]</td></tr>
<tr><td>Dla celów wyłącznie technicznych: pokosty, lakiery, ceraty, linoleum, mydła maziste, kity, impregnacja</td></tr>
<tr><td>Fabrykacja wyższych gatunków lakierów i pokostu, mydeł mazistych i specyfików dla celów leczniczych</td></tr>
<tr><td>Fabrykacja pokostu</td></tr>
<tr><td>Fabrykacja farb i lakierów artystycznych, wyrób specyfików lekarskich</td></tr>
<tr><td>Surowiec do produkcji faktisu, dla celów utwardzania, jako olej do palenia, jako domieszka do smarów</td></tr>
<tr><td>Do bezpośredniego spożycia lub też dla przemysłu spożywczego: czekoladowego, margarynowego</td></tr>
<tr><td>Fabrykacja mydła; do rafinacji na olej jadalny</td></tr>
</table>

[1]) Oraz szereg mniejszych prowincjonalnych olejarni.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Olej sezamowy (d. c.)	b) rafinowany
Olej słonecznikowy	a) Surowy; c. wł. (15°) 0.920 — 0.927, l. zmydl. 188 — 194, l. jodowa 119 — 135; barwa słomkowa do jasno-żółtej
	b) rafinowany
Olej sojowy	a) Surowy; c. wł. (15°) 0.922 — 0.934, l. zmydl. 188 — 195, l. jodowa 114 — 138
	b) rafinowany
Olej rycynowy	a) Techniczny, surowy; c. wł. (15°) 0.957 — 0.975, l. jodowa 81 — 91, l. zmydl. 176 — 191, lepkość w temp. 20° 139 — 140° E, l. acetylowa 149 — 156, rozpuszcza się w alkoholu 90%, zabarwienie jasno-żółte
	b) farmaceutyczny; c. wł. (15°) 0.959 — 0.973, l. jodowa 81 — 86, wolnych kwasów tłuszczowych najnajwyżej 1.5%
	c) lotniczy; temp. zapł. 285°, lepkość w temp. 50° 17.5 — 20° E, wolnych kwasów tłuszczowych najwyżej 2%

TŁUSZCZE ZWIERZĘCE

Tłuszcze zwierzęce stałe

Łój wołowy topiony	C. wł. (15°) 0.925 — 0.929, temp. topn. 40 — 50°, l. zmydl. 190 — 200, l. jodowa 32 — 47.5

Zastosowanie	Wytwórca
Olej jadalny; obowiązujący ustawowo dodatek do margaryny i tłuszczów mieszanych, w lecznictwie	patrz str. 315
Fabrykacja niektórych gatunków pokostów i lakierów	
Bezpośrednie cele spożywcze	
Produkcja mydeł szarych i pokostów w zastępstwie oleju lnianego	
Bezpośrednio na cele spożywcze i dla przemysłu spożywczego i konserw rybnych	
Wyrób różnych artykułów tłuszczowych dla przemysłu tekstylnego i garbarskiego Lecznictwo	**Chemart** **Fein** * **Gdańska** **Hoffmann** * **Kantorja** **Kołłontay** * **Olivum** * **Potok** * **Tiegenhof** **Woyton**
Lotnictwo (smar)	**Chemart** * **Kantorja** **Kołłontay** * **Potok**
Fabrykacja mydła, smarów	**Nowak** **Widerszal** **Wisła**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Smalec wieprzowy rafinowany	Temp. topn. 28 — 46°, l. zmydl. 193 — 200, l. jodowa 49 — 68, kolor biały, konsystencja mazista, nie zawiera tkanek oraz mydeł i zanieczyszczeń mechanicznych
Tłuszcz kostny	a) Bielony; zawartość substancji zmydl. się 98 — 99%
	b) rafinowany; l. zmydl. 187 — 196, popiołu 0.2%, zawartość: substancji zmydl. się 99,5%
Tłuszcze zwierzęce płynne	
Olej wątłuszowy (tran z wątroby dorsza)	C. wł. (15°) 0.922 — 0.941, l. zmydl. 182 — 188, l. jodowa 160 — 166
MARGARYNA ORAZ TŁUSZCZE MIESZANE JADALNE	
Margaryna	Zawartość ok. 84% tłuszczu, ok. 16% wody
Smalec sztuczny („compound lard")	—

Zastosowanie	Wytwórca
Cele spożywcze	**Bacon Exp.** * **Potok** * **Standard**
Fabrykacja mydeł, smarów	**Urodzaj**
" "	* **May**
Lecznictwo	* **Oleo** * **Scott & Bowne**
Cele spożywcze, przemysł czekoladowy, cukierniczy	* **Amada** **Axa** * **Damara** **Hoffmann** **Kołłontay** **Marga** * **Oleo** * **Potok** **Rekord** * **Schicht** **Standard**
Cele spożywcze, przemysł czekoladowy, cukierniczy	* **Amada** **Axa** * **Damara** **Hoffmann** **Kołłontay**

(d. c. str. 321)

Nazwa produktu	Charakterystyka
Smalec sztuczny (d. c.)	

MIESZANKI, W KTÓRYCH SKŁAD WCHODZĄ OLEJE ROŚLINNE O ZASTOSOWANIU TECHNICZNYM

Olej do palenia	—

PRODUKTY ROZSZCZEPIENIA TŁUSZCZÓW

Kwasy tłuszczowe

Kwasy tłuszczowe z olejów roślinnych (różnych nazw)	a) Zawartość wolnych kwasów tłuszczowych w procentach kw. olejowego 90 — 95% b) z oleju kokosowego i palmowego c) z produktów odpadkowych przy rafinacji olejów; zawartość 50% wolnych kwasów tłuszczowych, 98% substancji zmydl. się d) właściwości różne
Oleina destylowana	L. zmydl. 193 — 202, l. kwas. nie niżej 190, l. jodowa 72 — 86, subst. niezmydl. się nie wyżej 4%, miano zależnie od przeznaczenia 8 — 18°

Zastosowanie	Wytwórca
	Marga * Oleo * Potok Rekord Standard
Do celów oświetleniowych	Adamczewski Chemart Płocka * Potok Szamotuły Żyto [1]
Przemysł mydlarski i tekstylny Przemysł mydlarski Namiastka oleiny, przemysł tekstylny Przemysł mydlarski	Białol Hoffmann Kołłontay * Kurlandzka * Oleo * Unida
Wyrób mydeł tekstylnych, natłuszczanie wełny, wyrób past i płynów do czyszczenia metali, wyrób farb drukarskich i do innych celów	* Kantorja * Strem * Tezet * Unida

[1]) Oraz inne olejarnie.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Oleina podwójnie destylowana	L. zmydl. 193 — 202, l. kwas. nie niżej 190, l. jodowa 72 — 86, subst. niezmydl. nie wyżej 3%, miano zależnie od przeznaczenia od 6 — 16°, barwa jasno-żółta
Oleina saponifikacyjna	L. zmydl. 190 — 202, l. kwas. nie niżej 180, l. jodowa 72 — 86, subst. niezmydl. się nie wyżej 3.5% miano nie wyżej 20°
Stearyna	L. zmydl. 209 — 212, l. kwas. 208 — 211, l. jodowa nie wyżej 15, miano nie niżej 51°
	Gliceryna
Gliceryna destylowana	a) Techniczna; zawartość 85 — 90% produktu, niew. 0.05% popiołu, organ. pozost. 0.15%, l. zmydl. niewyżej 2, zawartość arsenu 1/10000
	b) dynamitowa; zawartość 98 — 99% produktu, c. wł. (15°) 1.261 — 1.266
	c) farmaceutyczna; zawartość 90 — 99% produktu, niew. 0.01% popiołu, pozostałości organ. nie wyżej 0.03%, l. zmydl. niewyżej 0.6, arsenu 1/150000
Gliceryna surowa ługowa i saponifikacyjna	a) Zawartość 78 — 82% produktu, 10,0% popiołu, substancji org. 3%; barwa od jasno-żółtej do brunatno-czerwonej
	b) zawartość 85 — 88% produktu, niewyżej 0.5% popiołu, niew. 1% subst. org., barwa od jasno-żółtej do ciemno-brunatnej

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób mydeł tekstylnych, natłuszczanie wełny, wyrób past i płynów do czyszczenia metali, wyrób farb drukarskich oraz do celów farmaceutycznych	* **Kantorja** * **Strem** * **Tezet**
Wyrób mydeł tekstylnych, natłuszczanie wełny, wyrób past i płynów do czyszczenia metali, do farb drukarskich	* **Kantorja** * **Strem** * **Tezet** * **Unida**
Fabrykacja świec, mydła, past, kremów do czyszczenia i polerowania metali, przemysł gumowy, fabrykacja kosmetyków i inne cele	* **Kantorja** * **Strem** * **Tezet**
Przemysł włókienniczy, drukarstwo, wyrób kapsli żelatynowych	* **Schicht** * **Strem** * **Tezet**
Produkcja nitrogliceryny, fabr. lakierów	* **Schicht** * **Strem** * **Tezet**
Lecznictwo, preparatyka chemiczna	* **Schicht** * **Strem** * **Tezet**
Surowiec do fabrykacji gliceryny destylowanej Do dalszej przeróbki, przemysł włókienniczy, fabrykacja skór, kapeluszy; przemysł chemiczny, do chłodnic samochodowych i gaśnic celem obniżenia temp. zamarzania	**Czwiklitzer** **Fiber** * **Kantorja** **Kołłontay** **Myślibórski** **Śmiechowski** * **Strem** [1]

[1]) Oraz większe fabryki mydła posiadające rozszczepialnie tłuszczów.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Ług pomydlany	Zawartość 9 — 12% gliceryny

PRODUKTY CHEMICZN. I FIZYCZN. PRZEROBU TŁUSZCZÓW

Tłuszcze uwodornione

Tłuszcze uwodornione	Temp. topn. 30 — 46° w zależności od potrzeby
Tran wielorybi rafinowany uwodorniony	Temp. topn. 63 — 52° w zależności od potrzeby

Produkty siarkowania i chlorowania — faktisy

Faktis jasno-żółty, brunatny i czarny asfaltowy	Znak „Tryumf"; nie wpływa hamująco na wulkanizację; na czystym oleju rzepakowym; zawartość siarki związanej rozmaita; zawartość popiołu minimalna
Faktis żółty, brunatny i czarny asfaltowy	Olej siarkowany specjalny na oleju rzepakowym i tranie; o rozmaitym stopniu siarkowania; czarny asfaltowy
Faktis biały	Olej chlorosiarkowany o różnej zawartości popiołu; rozdrobniony, w kilku odmianach

Produkty sulfonowania tłuszczów

Olej kopytkowy sulfonowany	Różnych gatunków i nazw

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób gliceryny	**Fabryki mydła**
Przemysł mydlarski, cukierniczy, czekoladowy	**Kołłontay** *** Unida** *** Union**
" "	**Kołłontay** *** Unida** *** Union**
Przemysł gumowy i kablowy	**Grand-Oil**
Do wszelkiego rodzaju mieszanek gumowych, podlegających gorącej wulkanizacji	**Adler**
Przemysł gumowy, elastikum dla celów ortopedycznych	**Adler** **Grand-Oil**
Przemysł garbarski	*** Kijewski** *** Klein** **Polichemja**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Olej monopolowy brylantowy	—
Tran sulfonowany	Różnych gatunków i nazw
Olej turecki	Zawartość sulforycynianu 50 — 80%

Inne preparaty dla przemysłu garbarskiego

Specjalne oleje garbarskie	Gotowe kompozycyjne olejowe wzgl. tłuszczowe, emulgujące z wodą oraz niełączące się z wodą
Tran do skór	—

Produkty utlenienia tłuszczów

Degrasy	—

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł włókienniczy, farbiarstwo, apretura	**Peter**
Przemysł garbarski, futrzarski	**Egro** *** Kijewski** *** Klein** *** Pabianice** **Polichemia** **Thomas**
Środek zwilżający w przem. włók., w przemyśle farbiarskim i barwników, garbarstwo, kosmetyka, mydlarstwo	**Adler** **Arzt** **Egro** *** Kijewski** *** Klein** **Krusche** **Myślibórski** **Peter** **Polichemja** **Prochemja** **Saturn** **Thomas**
Przemysł garbarski i futrzarski	**Dąbie** *** Kijewski** *** Klein** **Peter**
—	*** Terebenthen**
Przemysł garbarski	**Arzt** **Peter**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Produkty polimeryzacji tłuszczów	
Oleje zagęszczone (drukarskie, litograficzne)	—
MAKUCHY	
Makuchy rzepakowe	Zawartość białka 32 — 33%
Makuchy lniane	Zawartość białka 30 — 33%, tłuszczu 6 — 8%
Makuchy konopne	Zawartość białka 27 — 30%, tłuszczu 7 — 10%
Makuchy słonecznikowe	Zawartość białka 35 — 45%, tłuszczu 5 — 8%
Makuchy mieszane i różne	—
Makuchy kokosowe	Zawartość białka 20 — 22%, tłuszczu 4 — 7%
Makuchy palmowe	Zawartość białka 15 — 17%, tłuszczu 6 — 8%

Zastosowanie	Wytwórca
Do impregnacji, jako powłoka rdzochronna, do farb olejnych	**Arzt** *** May**
Pasza treściwa dla bydła i ptactwa dom. " " " " " " " "	**Białol** **Chemart** **Cuperfajn** *** Gdańska** **Gold** **Hoffmann** *** Kantorja** **Kołłontay** **Kresowa** *** Kurlandzka** **Kutnowska** **Lauterpacht** **Płocka** *** Potok** **Szamotuły** **Szemen** *** Union** **Weinreb** **Woyton** **Wrocławski**[1]
" " " "	**Chemart** *** Gdańska** **Hoffmann** *** Kantorja** **Kołłontay** **(d. c. 331)**

[1]) Oraz inne drobne olejarnie.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Makuchy arachidowe[1])	Zawartość białka 38 — 44%, tłuszczu 5 — 9%

Uwaga: Makuchy rycynowe — patrz rozdział „Nawozy sztuczne".

MYDŁA

Nazwa produktu	Charakterystyka
Mydła do prania	Różne odmiany: rdzenne twarde, maziste, płynne, proszki i płatki mydlane, mydło „barskie" i wszelkie środki mydlące i czyszczące zawierające mydło
Mydła toaletowe i kosmetyczne[2])	Wszelkich odmian i zapachów
Mydła lecznicze i dezynfekcyjne	Zawierające: różne dodatki, jak: siarkę, ichtiol, sublimat, karbol, dziegieć, boraks, lizol, kreolinę, środki dezynfekcyjne

[1]) Od 1936 r. nie wyrabiane.
[2]) Patrz również rozdział: „Artykuły perfumeryjne, kosmetyczne i pokrewne".

Zastosowanie	Wytwórca
	(pocz. str. 329) **Kresowa** *** Kurlandzka** *** Olivum** *** Potok** *** Tiegenhof** *** Union** **Woyton** **Wrocławski**

Wytwórca
Achael, Adamczewski, Arzt, Benndorf, Berger, Berkowicz, Bronowscy, Byk, Centromydło, Centrosojuz, Czwiklitzer, Dinol, Dzwon, Edelman, Englaender, * Ergasta, Fejgelson, Fiber, Filaret, Friedman, Fuks, Goldberg, Grynberg, Herstein, Hirszhorn, Ihnatowicz, Jaskółka, * Kantorja, Kantorowicz, Kestenberg, Kindler, Kołłontay, Kucharski, Lubowscy, Lukaschik, Lustiger, Majde, Marmur, Mars, * May, Mix, Noblesse, Omega, Pacanowski M., Palmolive, Pasternak, Persil, Polo, Polskie Zakł., Przemysł Mydl., Puls, Rajszer, Reger, Rubinowicz, Sarmatia, * Schicht, Śmiechowski, Sikorski, Socha, Społem, Sport, Stempniewicz, Stok B-cia, Stok M., Strahl, Syrena, Szechtman, Taze, Tlen, Ursus, Wendisch, Wisła, Woelkert, Wygodzcy, Żak H.[1]
Achael, Adamczewski, Antiba, * Barcikowski, Brocard, Bruyère, Cazimi, Centralne Lab., Czwiklitzer, Dinol, Dralle, Elida, * Ergasta, Ergef, Fiber, Florida, Fornarina, Gu-Bo, Ihnatowicz, Juno, Kasprzycki, Kołłontay, Kruszecki, Lotos, Lukaschik, Majde, Malinowski, * May, Miraculum, Mix, Nestor, Odol, Palmolive, Piver, Polo, Przemysł Mydl., Puls, Reger, Scherer, * Schicht, Śmiechowski, Sport, Stempniewicz, Tlen, Warsz. Lab., Wendisch, Woelkert, Żak H.[1]
* Barcikowski, Centralne Lab., Drogista, * Elit, Gaj, Gazownia W-wa, Ihnatowicz, Kasprzycki, * Laokoon, Majde, Malinowski, Mamlok, Nestor, Puls, * Spiess, Stempniewicz, * Synthesa, Tlen, * Zeumer

[1]) Oraz szereg mniejszych wytwórni i laboratorii.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Mydła stosowane w przemyśle	a) Mydła „tekstylne" stosowane w przemyśle włókienniczym
	b) różne mydła „techniczne"
Proszki do prania	a) O dużej zawartości (ok. 50%) mydła, sody kryst., z domieszką nadboranu sodowego
	b) o różnej mniejszej zawartości mydła, bez domieszki nadboranu sodowego
Ług pomydlany	Zawartość 9 — 12% gliceryny. Stosowany do wyrobu gliceryny

ŚRODKI POMOCNICZE DLA

Nazwa produktu	Charakterystyka
Środki pomocnicze dla przemysłu włókienniczego	a) Stosowane przy procesie przędzenia
	„ „
	b) stosowane przy procesie tkania

Wytwórca
Adamczewski, Benndorf, Gama, Gu-Bo, Majde, Saturn, * Schicht, Polichemja, Prochemja.
Większość fabryk mydła
Adamczewski, Alboril, Persil, * Schicht[1]
Większość fabryk mydła
Fabryki mydła

PRZEMYSŁU WŁÓKIENNICZEGO [2])

Zastosowanie	Wytwórca
Natłuszczanie bawełny i wełny Nawilżanie przędzy bawełnianej i wełnianej Dodatki do klejów służących do krochmalenia osnów	* **Boruta** **Dąbie** **Diosit** **Fiber** **Gama** **Grosberg** **Krusche** **Małopolska**[3] **Polichemja** **Prochemja** **Saturn** **Teoskol** * **Wander** * **Wola**

[1]) Oraz inne wytwórnie.
[2]) Patrz również rozdziały: „Tłuszcze, oleje i produkty pokrewne" oraz „Mydła".
[3]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Środki pomocnicze dla przemysłu włókienniczego (d. c.)	b) stosowane przy procesie tkania (d. c.)
	c) dla działu przygotowawczego (bielenie, gotowanie, merceryzycja, pranie)
	,, ,,
	,, ,,
	,, ,,
	d) środki stosowane przy farbowaniu
	,, ,,
	e) środki stosowane przy wykończeniu
	,, ,,

CELULOZA I MASA DRZEWNA

Celuloza natronowa (sodowa)	—

Zastosowanie	Wytwórca
Smary dla maszyn tkackich nie pozostawiające plam po gotowaniu Środki do odszlichtowania Pranie i wywabianie plam Środki ułatwiające gotowanie pod bielenie Środki ułatwiające zwilżanie ługiem przy merceryzacji Środki zwilżające dla bawełny i szt. jedwabiu, działające w środowisku obojętnym i alkalicznym Środki zwilżające dla wełny, działające w środowisku kwaśnym Środki dla zmiękczenia bawełny, wełny i szt. jedwabiu Środki dla nadawania chrzęstu tkaninom bawełnianym i szt. jedw.	*** Boruta Dąbie Diosit Fiber Gama Grosberg Krusche Małopolska[1] Polichemja Prochemja Saturn Teoskol * Wander * Wola**
Wyrób papieru (głównie papierów pakowych i workowych)	**Natronag**

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Stan rozwoju produkcji
Celuloza sulfitowa	a) Niebielona i bielona
	b) specjalna bielona celuloza „alfa"
Masa drzewna	—

SZTUCZNE WŁÓKNA I MATERIAŁY POKREWNE

Za jeden z najbardziej brzemiennych w skutki wynalazków z końca ubiegłego stulecia należy bezsprzecznie uważać sposób fabrykacji sztucznego jedwabiu, sposób t. zw. kolodionowy, urzeczywistniony w 1884 r. przez hr. de Chardonnet. Wynalazek ten dał początek wielkiemu obecnie przemysłowi sztucznych włókien, powodując istny przewrót w przemyśle włókienniczym wogóle.

Urzeczywistnienie na skalę przemysłową pomysłu de Chardonneta wymagało dalszych 10 lat żmudnych prób i badań laboratoryjnych, po czym dopiero rozpoczął się właściwy rozwój produkcji. Aczkolwiek różni wynalazcy próbowali dojść do tego samego celu innymi drogami, jednakże do roku 1905 jedynie jedwab kolodionowy był wyrabiany na skalę przemysłową. Produkcja wiskozowa, która w następstwie miała opanować cały świat, była naówczas dopiero w swych zaczątkach, a sposób miedziowo-amoniakalny, który zdawał się naówczas rokować znakomity rozwój, wykazywał jeszcze poważne braki. Spowodowały

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób papieru	**Celuloza** **Klucze** **Steinhagen**
Wyrób sztucznego jedwabiu, papieru wiskozowego, estrów celulozowych	**Steinhagen**
Wyrób papieru	**Galicyjska Fabr.** **Klucze** **Kołomyja** **Kostuchna** **Natronag** **Niemojowski** **Nowowilejka** **Solali** **Steinhagen**[1]

też one zaniechanie np. przez wielki koncern niemiecki Glanzstoff produkcji jedwabiu miedziowo-amoniakalnego, która w następstwie nigdy nie osiągnęła ilościowo większego znaczenia. Stopniowo i jedwab kolodionowy wyparty został przez wiskozowy, jako tańszy ze względu na stosowane tu surowce. Najpóźniej na scenę wystąpił jedwab octanowy, mający wskutek swych właściwości specjalny zakres zastosowania. Pod koniec r. 1935 światowa produkcja jedwabiu sztucznego obejmowała 86% jedwabiu wiskozowego, 10% octanowego i 4% miedziowo-amoniakalnego (według nowego systemu firmy Bamberg).

W Polsce wszystkie 3 istniejące fabryki sztucznego jedwabiu (w Tomaszowie, Chodakowie i Myszkowie) produkują obecnie przędzę wiskozową, aczkolwiek Tomaszowska Fabryka pracowała początkowo metodą kolodionową, a fabryka w Myszkowie zamierzała stosować system miedziowo-amoniakalnv.

Oprócz przędzy sztucznego jedwabiu, Polska produkuje również sztuczne włókna cięte, przezroczysty papier wiskozowy,

[1]) Oraz kilkanaście innych fabryk.

włosie sztuczne i słomkę, służącą do wyrobu kapeluszy damskich oraz innych plecionek.

Na specjalne podkreślenie zasługuje fabrykacja ciętych włókien sztucznych, datująca w Polsce od kilku lat i mająca wielką przyszłość. Cięte włókna upodobnione w charakterystykach przetwórczych do bawełny, wełny i lnu, dają się przerabiać na zwykłych maszynach przędzalniczych, posiadają jednak jako gotowa przędza odrębne od surowców naturalnych własności.

PRZĘDZA JEDWABIU SZTUCZNEGO

Nazwa produktu	Charakterystyka
Przędza jedwabiu sztucznego (wiskozowa)	a) W grubościach: normalnej (5 den na włókno): 120, 150, 180, 250, 300, 450, 500 den; cienkoprzędnej (2.5 den na włókno): 60, 75, 100, 120, 150, 180, 300 den; przędza matowa t. zw. „Mewa“*: 60, 75, 120, 150, 180 den; przędza półmatowa, t. zw. „Mimewa“*: 75, 100 den.
	b) w grubościach od 100 do 300 den.
	c) wszelkich grubości od 30 den. w górę; błyszcząca, półmatowa, matowa, niebielona, bielona, szlichtowana, o dowolnym skręcie prawym lub lewym (krepy), kordonki, jedwabie łączone, do haftu, na frendzle itd., przędza na szpulkach wszelkiego rodzaju (tarczowych, krzyżowostożkowych, krzyżowo-cylindrycznych, kanetkach, dwustożkowych itd.)

SZTUCZNE WŁÓKNA CIĘTE

„Argona“	Grubość: 3 den. długość: 70 do 160 mm, matowa i błyszcząca

Przędziwo sztucznych włókien może w czasie pokoju zmniejszyć import surowców włókienniczych i przez to przyczynić się do poprawy bilansu handlowego, a w czasie wojny stać się jednym z koniecznych czynników samowystarczalności państwa.

Zastosowanie przezroczystego papieru wiskozowego zdobywa w kraju naszym coraz większą popularność, zwłaszcza dla celów opakowania.

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł włókienniczy	* **Chodaków**
" "	* **Myszków**
Produkcja tkanin, wyrobów dzianych, pończoszniczych, wstążek, taśm, pasmanterii, robót	* **Tomaszów**
Wyrób przędzy na maszynach wełnianych i mieszanek z wełną	* **Tomaszów**

Nazwa produktu	Charakterystyka
„Lintex"	Grubość 4.5 do 6 den., długość: 120 do 450 mm, matowy i błyszczący
„Tekstra"	Grubość 1.2 do 4.5 den, długość: 28, 36, 40, 70 mm; matowa i błyszcząca

SZTUCZNA SŁOMKA, WŁOSIE itp.

Sieczka tomofanowa cięta	Cięty przezroczysty papier wiskozowy
Słomka tomofanowa	—
Sztuczna słomka	Przędzona
	—
Sztuczna szczecina	—
Sztuczne włosie	—

PAPIER PRZEZROCZYSTY

„Tomofan", (przezroczysty papier wiskozowy)	W grubościach od 30 do 80 g na 1 m^2 — nieklejony; w grubościach od 90 do 540 gr. na 1 m^2 — klejony; bezbarwny oraz barwiony dowolnymi barwnikami (siarkowe, bezpośrednie, kadziowe) na wszelkie kolory; gładki i wytłaczany; w arkuszach lub rolkach

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób przędzy na maszynach lnianych i mieszanek z lnem	* **Tomaszów**
Wyrób przędzy na maszynach bawełnianych i mieszanek z bawełną i wełną	* **Tomaszów**
Efekty w tkaninach	* **Tomaszów**[1]
Wyrób plecionek i kapeluszy	* **Tomaszów**[1]
Wyrób pasmanterii, efekty w materiałach wełnianych i półwełnianych	* **Tomaszów**
Wyrób kapeluszy	* **Myszków**
Wyrób pasmanterii, efekty w materiałach wełnianych i półwełnianych	* **Tomaszów**
„ „	* **Tomaszów**
Opakowanie, wyrób kopert, torebek itp.	* **Tomaszów**[1]

[1]) **Wyłączna sprzedaż „Hartman i Lewinson".**

CERATA I ARTYKUŁY POKREWNE.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cerata	a) Na tkaninie bawełnianej
	b) na tkaninie jutowej
	c) opatrunkowa; „batyst Billrotha"
Dermatoid	Imitacja skóry
Linoleum (imitacja)	Na masie papierowej impregnowanej

WYROBY GUMOWE

Przemysł gumowy, który przed wojną prawie nie istniał na ziemiach polskich, rozwinął się w Polsce wszechstronnie w ostatnich kilkunastu latach.

Nie ma prawie artykułu gumowego, którego nie możnaby produkować w fabrykach krajowych. Trzeba zaś stwierdzić, że ogromne techniczne znaczenie wyrobów gumowych wciąż się potęguje.

Wytwarzane są różnorodne artykuły gumowe stosowane w cukrownictwie, hutnictwie, młynarstwie, browarnictwie, górnictwie, przemyśle elektrotechnicznym itd. Osobną grupę stano-

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł konfekcyjny, introligatorski, meblowy, itd.	**Cerata**[1] **Lenko** **Minros** **Ruziewicz**[1]
Wyrób chodników, dywanów, krycie powozów itd.	**Cerata**[1] **Lenko** **Ruziewicz**[1]
Lecznictwo	**Cerata**[1] **Ruziewicz**[1]
Przemysł samochodowy, motocyklowy, samolotowy itp.	**Cerata**[1] **Ruziewicz**[1]
Wyrób chodników, dywanów itp.	**Cerata**[1] **Minros** **Ruziewicz**[1]

wią wyroby gumowe znajdujące zastosowanie w komunikacji, a więc opony samochodowe i rowerowe, dętki, obręcze gumowe z całym szeregiem niezbędnych akcesorii.

Lista gumowych artykułów sportowych wytwarzanych w kraju jest znaczna; przykładowo wymieniamy piłki tenisowe oraz składane kajaki o powłoce gumowanej.

W lotnictwie stosowane są liczne gumowe artykuły krajowe, w aeronautyce zaś — wytwarzana w kraju powłoka balonowa zyskała pochlebną opinię światową.

Dobrze rozwinięte są działy fabrykacji pasów napędowych,

[1]) Sprzedaż przez firmę „Eksploatacja Fabryk Ceraty w Polsce".

gumowych taśm transporterowych, gum podłogowych, artykułów kąpielowych, biurowych, medycznych itd.

Przemysł obuwia gumowego rozwinął się bardzo wydatnie i posiada wielkie możliwości eksportowe.

Pod względem technicznym — krajowa wytwórczość podąża za olbrzymimi przemysłami krajów zachodnich i stosuje nowoczesne metody produkcji. Niektóre fabryki zamiast kauczuku — sprowadzają mleko kauczukowe (latex). Stosowane nowocześnie składniki mieszanek gumowych: napełniające, wzmacniające itd. — w coraz większym stopniu są pochodzenia krajowego, jak faktis w lepszych gatunkach, biel cynkowa specjalnie preparowana itp. Sadze aktywne wyrabiane są w kraju, nie nadają się jednak do produkcji w tej mierze — jak sadze zagraniczne.

Dotychczas Polska nie wstąpiła jeszcze w ślady Z. S. S. R. i Niemiec i nie podjęła fabrykacji sztucznego kauczuku. Trzeba jednak stwierdzić, że posiadamy w kraju niezbędne surowce, przede wszystkim rozporządzamy karbidem oraz nadmiarem spirytusu, badania zaś prowadzone na skalę niewielką zapowiadają się obiecująco.

W okresie niezmiernie niskich cen surowca kauczukowego regenerowanie kauczuku było w Polsce prawie zaniechane, wzrost zaś cen tego surowca spowodował ponowne zainteresowanie się przemysłu krajowego zagadnieniem regeneracji.

Metody wulkanizacji, które zostały na całym świecie znakomicie ulepszone, stosowane są również w Polsce — przede wszystkim używa się środków przyśpieszających, pozwalających ograniczyć ilość siarki, a zarazem — skrócić proces wulkanizacji i osiągnąć lepszą jakość gumy. Obok dawniej znanych przyśpieszaczów (np. siarczków antymonu) szczególną doniosłość posiadają przyśpieszacze syntetyczno-organiczne m. i. pochodne merkaptanu, tiuramu, hexametylenotetraminy, karbaminów, aldehydoaminów itd. Należy stwierdzić, że ważniejsze środki przyśpieszające wulkanizację są wyrabiane w kraju.[1])

Większość przyśpieszaczy wpływa dodatnio na konserwację wyrobów gumowych, które jak wiadomo po pewnym czasie tracą swe cenne własności i stają się bezużyteczne (starzeją się). Dla osiągnięcia jednak znaczniejszej długowieczności wyrobów gumowych dodawane są do masy tak zw. antyutleniacze,[1]) które zapewniają wyrobom gumowym zachowanie cennych cech w przeciągu długiego szeregu lat.

[1]) Patrz rozdział: „Organiczne produkty przejściowe".

Prawie zupełnie nie są stosowane przez krajowe fabryki gumowe metody powolnej wulkanizacji, przy pomocy związków selenu, telluru oraz wulkanizacji „na zimno" przy pomocy chlorku siarki.

ARTYKUŁY TECHNICZNE

Nazwa produktu	Wytwórca
Bufory tłokowe, klapy i korki, kule do wentyli, membrany do pomp, naczynia ebonitowe, obręcze na koła, pierścienie uszczelniające i tłokowe, pierścienie do włazów kotłowych i luk okrętowych, płyty, sznury, sztaby ebonitowe, taśmy	Ardal Gefas * Indogum * Orawski * Piastów Pretorja * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom
Chodniki gumowe, płyty chodnikowe	Ardal * Indogum * Piastów * Sanok * Wolbrom
Ebonit (guma twarda) C. wł. 1.1 — 1.4	* Piastów * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom
Guma różnej twardości C. wł. 0.97 — 1.70	* Piastów * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom
Gumowe artykuły formowe	* Piastów * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom

Nazwa produktu	Wytwórca
Kity, kleje i mieszanki gumowe	* Brage Czech * Piastów Rygawar * Sanok * Semperit * Terebenthen * Wolbrom
Korki gumowe	Ardal * Piastów Rygawar
Materiały ebonitowe	* Orawski * Piastów * Sanok * Satelit * Semperit * Tschakert Vulcanit * Wolbrom
Nici gumowe Dla wyrobu taśm elastycznych, amortyzatorów, lin startowych do szybowców	* Gentleman Rygawar * Sanok Vulcanit
Pasy klinowe zębate	* Piastów * Sanok * Wolbrom
Pasy pędne klinowe i klinowe bez końca Z okładkami płóciennymi lub gumowymi	* Piastów * Sanok
Pasy z nakładkami gumowymi	* Piastów * Sanok * Wolbrom
Pasy pędne balatoidowe Z przekładkami płóciennymi; odporne na wilgoć i temp. do 50°	* Piastów * Sanok * Wolbrom

Nazwa produktu	Wytwórca
Pierścienie, taśmy azbestowo - kauczukowe Do uszczelniania włazów	Gefas * Leonowit * Piastów * Tschakert * Wolbrom
Płyty azbestowo - kauczukowe Dowolnej grubości, od 3 mm wzwyż; do uszczelniania i izolacji	* Leonowit * Wolbrom
Podkładki do spinaczy pasów Dla kolejnictwa	* Piastów * Sanok * Wolbrom
Rurki i mufy do gazu; rurki laboratoryjne, izolacyjne itd.	Ardal * Indogum * Piastów * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom
Rurki i płyty, pręty ebonitowe Dla celów elektrotechniki	* Piastów * Sanok * Wolbrom
Szczeliwo kauczukowane i z wkładkami gumowymi	Gefas * Orawski * Piastów * Sanok * Satelit * Tschakert * Wolbrom
Transportery i taśmy transporterowe Z przekładkami płóciennymi	* Piastów * Sanok * Wolbrom
Wałki i wały gumowe Obkłady gumowe na podkładzie ebonitowym i na rdzeń żelazny	Hevea * Orawski * Piastów Pretorja * Sanok * Satelit * Semperit * Tschakert * Wolbrom

Nazwa produktu	Wytwórca
Węże do wody, oliwy, smarów; węże tłoczące do piwa, wina, spirytusu; węże kwasoodporne ługoodporne i do pary; węże do tlenu i acetylenu; węże specjalne: do narzędzi pneumatycznych, z duszą metalową do stacji benzynowych, do mycia kotłów, do przepływu wody z tendra do parowozu, do przedmuchiwania rur płomiennych, do hamulców kolejowych, do sprzęgów kolejowych ogrzewalniczych, do pulsometrów i aparatów natryskowych itd., itd.	Ardal * Gentleman * Indogum * Leonowit * Sanok * Satelit * Semperit * Piastów P. P. G. * Wolbrom

ARTYKUŁY SAMOCHODOWE, ROWEROWE, SPORTOWE itd.

Nazwa produktu	Wytwórca
Akcesoria samochodowe, motocyklowe i rowerowe: guma do hamulców i pedałów; tłoczki, taśmy, uchwyty, płyty do reperacji, bufory, tarcze do sprzęgieł itd.	Ardal * Brage * Gentleman * Piastów * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom
Artykuły sportowe: piłki, uchwyty rakietowe, kręgi do pływania itd.	* Brage * Piastów * Semperit * Wolbrom
Dętki lotnicze	* Stomil
Dętki motocyklowe	* Stomil
Dętki rowerowe	Ardal * Gentleman * Indogum * Piastów P. P. G. * Sanok * Semperit * Stomil * Wolbrom

Nazwa produktu	Wytwórca
Dętki samochodowe	* Gentleman * Stomil
Gąsienice do traktorów	* Piastów * Tschakert
Guma reparacyjna	* Orawski * Piastów Pretorja * Sanok * Satelit * Semperit * Wolbrom
Guma wentylowa	* Piastów * Sanok * Semperit * Wolbrom
Materace i poduszki gumowane z tkaniną	Ardal Emge * Piastów * Wolbrom
Obręcze gumowe powozowe	* Brage * Indogum * Piastów Rygawar * Sanok * Stomil * Wolbrom
Opony lotnicze	* Stomil
Opony motocyklowe: wymiary: 3,0 — 19,0; 4.0 — 19.0; 4.4 — 19.0; na różne ciśnienia	* Stomil
Opony rowerowe: okrągłe i płaskie, szosowe półbalonowe i balonowe; czarne i czerwone paru wymiarów	Ardal * Gentleman * Indogum * Piastów P. P. G. * Sanok * Semperit * Stomil * Wolbrom

Nazwa produktu	Wytwórca
Opony samochodowe Odmiany: balonowe, bibendum, superbalonowe; różne wymiary; na różne ciśnienia	* Gentleman * Stomil
Piłki tenisowe	* Semperit
Składaki Kajaki składane i różne do nich akcesoria	* Piastów * Wolbrom

ARTYKUŁY CHIRURGICZNE, HIGIENICZNE, KĄPIELOWE, BIUROWE, ZABAWKI, GALANTERIA itd.

Artykuły biurowe gumowe: guma do wycierania, opaski, podkładki na biurka, zwilżacze itd.	* Brage * Gentleman Myszka * Piastów * Sanok * Wolbrom
Artykuły medyczne: szpryce, termafory, pipetki, worki do lodu, irygatory, fartuchy itd.	Ardal * Brage * Gentleman P. P. G. Primeros Rygawar * Semperit * Wolbrom
Artykuły galanteryjne	* Brage Pretorja Rygawar * Semperit * Wolbrom
Artykuły gąbczaste: a) Gąbki do mycia, poduszki do siedzenia, płyty na stoły operacyjne, dywaniki kąpielowe itd.	Emge * Gentleman * Piastów * Sanok
b) O wzmożonej elastyczności	* Piastów * Sanok

Nazwa produktu	Wytwórca
Artykuły kąpielowe: czepki, czapki, paski itd	Ardal * Gentleman * Semperit * Wolbrom
Balony gumowe: doświadczalne i zabawowo	Balog * Brage Emge * Gentleman Gumpol Magna * Piastów Primeros * Semperit * Wolbrom
Prezerwatywy	Balog * Guma Rubber Magna Primeros Rygawar
Rękawiczki gumowe: do kwasów, wysokich napięć, rentgenowskie, chirurgiczne, gospodarskie	Ardal Balog Emge * Gentleman * Guma Rubber Magna * Piastów Primeros Rygawar * Sanok * Semperit * Wolbrom
Smoczki	Balog * Guma Rubber Magna M. A. K. Primeros Rygawar
Zabawki gumowe	* Brage Emge Hevea * Gentleman M. A. K. * Semperit

Nazwa produktu	Wytwórca
Obcasy gumowe, płyty podeszwowe	Bata * Brage * Gentleman Hevea * Piastów * Sanok * Semperit * Wolbrom
Obuwie gumowe, botforty, kalosze, śniegowce	Ardal Bata * Gentleman P. P. G. Rygawar Schweikert Wudeta

KROCHMAL, DEKSTRYNA, CUKIER GRO-

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cukier gronowy (glukoza) i syrop kartoflany	Różnych odmian
Cukier inwertowany „Cukrolit"	Czysty
Dekstryna	Różnych gatunków

Nazwa produktu	Wytwórca
Tkaniny gumowe Do wyrobu balonów, masek gazowych, opatrunków, ubrań górniczych, płaszczów i peleryn, wyściółek do obuwia, bud samochodowych, potników, worków do tlenu, składaków itd.	Ardal * Gentleman * Indogum Legionowo * Piastów * Sanok * Satelit * Semperit Schweikert Rygawar * Wargum * Wolbrom

NOWY, MELAS I ARTYKUŁY POKREWNE

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł włókienniczy, spożywczy, wyrób atramentów itd.	**Lubań** **Niechcice** **Radziwiłłmonty** **Unamel** **Wola** **Złoty Potok**
Przemysł cukierniczy	* **Wander**
Przemysł włókienniczy, introligatorski, wyrób farb, atramentów itd.	**Krusche** **Lubań** **Luboń** **Saturn**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Karmel	Kolor brązowo-czerwonawy
Krochmal (mąka ziemniaczana)	W różnych gatunkach
Krochmal ryżowy	W kawałkach i mielony
Melas	Zawartość cukru ok. 50%
Miód sztuczny	—

ALBUMINA I PRODUKTY POKREWNE

Albumina jaj	Suszone białko kurze; zawartość ok. 90% części rozpuszczalnych w wodzie
Albumina krwi (czarna)	Białko z krwi; zawartość ok. 95% części rozpuszczalnych w wodzie
Albuminowy karm dla drobiu i nierogacizny	Zawartość 84% białka

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł spożywczy	**Lubań**
Przemysł włókienniczy, papierniczy, spożywczy, wyrób zapałek, klejów, kosmetyków, mas izolacyjnych itd.	**Jeleński** **Globus** **Głowno** **Lubań** **Luboń** **Niechcice** **Remeikiszki** **Strzelce** **Wola** **Zielona Dąbrowa** **Żulin**
Przemysł włókienniczy, spożywczy, farmaceutyczny; do użytku domowego	**Chiozza**
Produkcja spirytusu, drożdży, szuwaksu, farb i apretur	**Cukrownie**[1]
Cele spożywcze	**Unamel**
Przemysł cukierniczy, garbarski, fotograficzny i włókienniczy	**Dyktlej** **Splitt** • **Wander**
Klejenie dykt, garbarstwo	**Dyktlej**
Karm odżywczy i tuczący	**Dyktlej**

[1]) Sprzedaż bezpośrednio i przez Bank Cukrownictwa.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Gluten	a) Fermentowany
	b) niefermentowany
Proteina (białko ryżowe)	a) Zawartość białka 50 — 85%; mielona
Żółtko z kurzych jaj	a) Płynne
	b) suszone

KAZEINA

Kazeina kwasowa	Ziarnista i w różnych przemiałach; odsetek tłuszczu waha się od 0,1 do 2,78%, kwasowość 0,3 do 2,5%
Kazeina podpuszczkowa	—

Uwaga: Poza tym kazeinę produkują spółdz. mlecz. i mleczarnie w Chełmcach, Czerniewicach, Gnieźnie, Grabowie, Inowrocławiu, Jerzy-

KLEJE I ARTYKUŁY POKREWNE

Klej gumowy, lepnik gumowy	W płynie

Zastosowanie	Wytwórca
Klej szewski	**Lubon**
Przemysł spożywczy	**Luboń**
" "	**Chiozza**
Garbarstwo	* **Wander**
Cele spożywcze	* **Wander**
W przemyśle papierniczym, włókienniczym, spożywczym; do wyrobu kleju i w malarstwie	**Ciechanów** **Grodzisk Wkp.** **Opatów** **Poka** **Splitt** **Wieniowski** **Września**
Do wyrobu sztucznej masy rogowej (galalitu) itp.	**Grodzisk Wkp.** **Opatów** **Splitt** **Września**

cach, Kościanie, Kruszwicy, Lesznie, Lubrańcu, Ottynii, Pawłówku, Skalmierzycach, Szamotułach, Wilczycach, Witowicach, Żychlinie.

Klejenie wyrobów gumowych	* **Brage** **Czech** * **Piastów** **Rygawar** * **Sanok** * **Semperit** * **Terebenthen** * **Wolbrom**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Klej kazeinowy (różnych nazw)	W proszku, paście i płynie; rozpuszczalny w zimnej wodzie
Klej kolodionowy (różnych nazw)	W płynie
	—
Klej kostny	Wiskoza w stopniach Englera (17¾% roztworu kleju przy 30°): 2.2 — 2.8°
Kleje roślinne (różnych nazw)	Suche, w paście i płynie; krochmalowe i dekstrynowe
Kleje skórne (różnych nazw)	a) Wiskoza w stopniach Englera (17¾% roztworu przy 40°): 3 — 8.3°

Zastosowanie	Wytwórca
Roboty drzewne i malarstwo	**Certus** **Egro** **Poka** **Wieniowski**
a) Sklejanie skóry, zwłaszcza w pasach	**Dąbie** * **Przetwórnia**
b) sklejanie papieru, drzewa i metali	* **Przetwórnia**
Apretura w przemyśle włókienniczym; malarstwo ścienne, przemysł kartonażowy, stolarstwo, introligatorstwo, przemysł gumowy, naftowy — wyklejanie beczek, preparaty do impregnacji drewna; koloid ochronny przy elektrolizie	* **May** * **Strem** **Urodzaj** *
Wszystkie cele klejenia ręcznego i maszynowego, różnych gatunków papieru i tektury; specj. gatunki do klejenia papierów pergaminowych, tłuszczowych, folii, tomofanu; do etykietowania	**Erika** * **Iskra** **Kawube** **Kollogen** **Koreska** **Korona** **Kosel** **Krusche** * **Leszczyński** **Lubań** **Poka** **Saturn** **Słońce** **Tilsor** * **Zawodzie**
Wyrób płócien i papierów szmerglowych, papierów kolorowych, wyrób ram, pasów skórzanych itd.; cele stolarskie, przemysł papierniczy, masy zapałczane itd.	**Glutyna** **Nowosądecka** **Siła** * **Strem**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kleje skórne (d. c.)	b) specjalne kleje
Kleje specjalne (różnych nazw)	—
Klej żywiczny,	—
Klej i kit „Silesitol"	Na podstawie żywic fenolo i krezolo-formalinowych
„Spumol"	—
Żelatyna techniczna	Wiskoza w stopniach Englera (17¾% roztworu przy 40°): 4 — 8° i wyżej

KITY

Kity różne[1])	Miniowe, asfaltowe, bitumiczno-korkowe itd.

[1]) Patrz również rozdział „Materiały malarskie".

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób tarcz szmerglowych, szlifowanie części metalowych w przemyśle galanteryjno-metalowym, fabrykacja kolorowych papierów i tapet, klejenie pasów, wyrób papierowej taśmy gumowanej; klej niepieniący się	* **Strem**
Do szkieł samochodowych, masek gazowych, etykiet; płócien aeroplanowych, jedwabiu, do izolacji; klej szewski, tapicerski, woskowy, malarski itd.	**Aberszyc** * **Iskra** **Kollogen** **Krausse** * **Leszczyński** **Pelikan** **Splitt** **Tilsor**[1]
Papiernictwo	**Fiber** **Papiernie**
Klejenie wyrobów drzewnych (dykty) itd.	* **Lignoza**
Środek odpieniający roztwory klejów pochodzenia zwierzęcego i roślinnego	* **Strem**
Przemysł kapeluszniczy, wyrób tasiemek reklamowych, mas walcowych, hektografów, gałek kąpielowych, kapsli żelatynowych itd; przemysł ramiarski, wyrób patronów myśliwskich itd.	* **Strem**
Budownictwo, izolacja, uszczelnianie itd.	**Galicja** **Jago** **Mamlok** **Oro-Conco** **Pichert** **Stemar** **Tilsor** **Ventzke** **Żyto**[1]

[1]) Oraz wiele drobnych wytwórni i laboratorii.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kity szklarskie	—
Kity do żelaza	Drobno-mielone czarne

Uwaga: Kity i lepniki kauczukowe—patrz rozdział: „Wyroby gumowe".

MATERIAŁY MALARSKIE

Farby, lakiery i środki pomocnicze

Określenie „farby i lakiery" obejmuje taką ilość najróżnorodniejszych produktów wraz z całym kompleksem materiałów pomocniczych, że zorientowanie się w tej dziedzinie i odpowiednie usystematyzowanie jest dosyć trudne, a w każdym wypadku inne — zależnie od tego jaki punkt widzenia obierzemy za podstawę podziału, a więc np. skład chemiczny, własności, zastosowanie, technikę wykonania etc.

Materiały malarskie w najogólniejszym ujęciu posiadają jedną wspólną cechę, a mianowicie są to materiały o własnościach błonotwórczych. Rozprowadzone w stanie płynnym dają następnie cienką i jednolitą błonę na powierzchni malowanego przedmiotu.

Proces wytwarzania błony, w potocznej mowie niesłusznie zwany schnięciem, polega na dwóch równoległych procesach: z jednej strony na właściwym schnięciu, wywołanym przemianami chemicznymi pod działaniem tlenu powietrza (utlenianie), jak np. schnięcie oleju lnianego, lub przemianami pod działaniem temperatury, jak hartowanie bakelitu, oraz z drugiej strony na ulatnianiu się rozpuszczalnika. Wśród materiałów malarskich spotykamy się najczęściej z obu procesami jednocześnie, w krań-

Zastosowanie	Wytwórca
Oprawianie szyb itp.	* **Atra** **Blumenfeld** * **Karp. Leppert** **Oro-Conco** **Perek** **Płocka** **Żyto**[1]
Odlewnictwo	**Spółdzielnia** [1]

cowych wypadkach ma miejsce tylko jeden z tych procesów np. przy schnięciu pokostu odparowywanie rozpuszczalnika nie wchodzi w grę; przy schnięciu lakieru nitrocelulozowego, nitroceluloza żadnym przemianom chemicznym nie podlega.

Zastosowanie odpowiedniego pigmentu odbija się zawsze na własnościach produktu stosowanego do malowania, decydujący wpływ na charakter danego materiału wywiera jednak bezbarwny płyn wiążący.

Najprostszym przedstawicielem płynu wiążącego jest pokost, otrzymywany z oleju lnianego surowego przez ogrzewanie i łączenie z sykatywami (katalizatorami). Pokost schnie dość wolno, zachowuje pewien charakterystyczny odlep, powłoka osiągnięta jest zawsze dość miękka, przepuszczalna dla wody i silnie żółknąca w ciemności — z drugiej strony jednak pokost jest znakomitym środkiem do gruntowania drzewa, przenika bowiem głęboko w pory i jest odporny na działanie wpływów atmosferycznych.

Dalszy krok naprzód stanowi zastosowanie, jako podstawy, oleju lnianego zagęszczonego. Przy procesie zagęszczania za-

[1]) Oraz szereg drobnych wytwórni.

chodzi polimeryzacja, względnie jednocześnie polimeryzacja i utlenianie, skutkiem czego otrzymuje się produkt, schnący po dodaniu sykatywy twardziej od pokostu, bez odlepu i żółknący stosunkowo znacznie mniej.

Wprowadzanie żywic w kombinacji z olejem przedstawia dalsze ogniwo na drodze osiągania materiałów twardziej i szybciej schnących. Łączenie kalafonii z olejem zagęszczonym daje produkty mało wartościowe, jest to jednak przejście do kombinacji innych cenniejszych żywic z olejem zagęszczonym. Materiały zawierające obok oleju zagęszczonego kopale naturalne (gumożywice naturalne) są to t. zw. lakiery kopalowo-olejne, bardzo rozpowszechnione. Zależnie od gatunku użytego kopalu, jego twardości, stopnia zagęszczenia oleju, wreszcie stosunku wzajemnego składników otrzymuje się szereg typowych lakierów olejnych do robót zewnętrznych, do robót wewnętrznych, piecowych etc.

Przez długie lata przemysł farb i lakierów poza wyżej wymienione typy nie wychodził i wysokiej jakości lakiery kopalowo-olejne stanowiły koronę produktów w tej dziedzinie. Ten stan rzeczy uległ całkowitej zmianie w ostatnich czasach.

Początek przewrotu zaczął się stosunkowo nieznacznie od wprowadzenia oleju drzewnego (tungowego). Olej drzewny znany oddawna z cennych własności lakierniczych, mało był stosowany ze względu na powstającą w pewnych warunkach charakterystyczną pseudokrystalizację. Zjawisko to wykorzystywane do wyrobu specjalnych lakierów krystalicznych, suszonych w atmosferze gazów spalinowych — jest dla wyrobów normalnych, gdzie chodzi o osiągnięcie połysku i gładkości powłoki, wysoce niepożądane.

Obecnie olej drzewny używany jest obok oleju lnianego w znacznie mniejszych od niego ilościach — oba cenne te produkty o różnych własnościach, nie tworzą sobie konkurencji, przeciwnie nawzajem się dopełniają. Olej drzewny schnie znacznie szybciej od oleju lnianego, daje błonę bardzo twardą i odporną na wodę — błona ta jest jednak bardziej krucha i mniej wytrzymała na działanie wpływów atmosferycznych.

Kopale naturalne z wielu pozycji zostały wyparte przez wejście w szranki żywic syntetycznych. Żywice syntetyczne — wytwarzane w szeregu zasadniczych typów (pochodne fenyloformaldehydowe, poliwinylowe i t. p.), używane są równorzędnie z kopalami i do wielu celów specjalnych są od nich odpowiedniejsze. Najbardziej rozpowszechnione są w chwili obecnej

pochodne fenolo-formaldehydowe (Albertole, Beckacite), stososowane tak samo, jak kopale, w kombinacji z olejami. W porównaniu z kopalami naturalnymi dają one duże ułatwienie pracy, rozpuszczają się bowiem w oleju z łatwością, nie wymagając koniecznego przy kopalach naturalnych przetapiania — dają lakiery jasne, odporne na słabe roztwory ługu, sody, mniej natomiast odporne na wpływy atmosferyczne i bardziej żółknące na świetle.

Zarówno kopale naturalne, jak sztuczne, łączą się z olejami, nie tworzą jednak z nimi typowych związków chemicznych. Owocem prac ostatnich lat są żywice, które przy łączeniu z olejami silnie z nimi reagują i dają w rezultacie trwałe produkty, zwłaszcza dobrze znoszące działanie wody i chemikalii.

Dalszy krok naprzód stanowią żywice plastyczne typu glyptali, otrzymywane drogą kondensacji pochodnych kwasu ftalowego z olejami roślinnymi; są one właściwie produktami pośrednimi między żywicami typowymi, a olejami; z olejami roślinnymi naogół nie łączą się, lakiery na nich przygotowane odznaczają się szybkim schnięciem, wielką twardością, elastycznością i przyczepnością błony.

Obok innych żywic niełączących się z olejami i stosowanych samodzielnie w roztworach — należy wymienić żywice, ulegające przemianom chemicznym pod działaniem wysokiej temperatury. Żywice te, początkowo rozpuszczalne w pospolicie używanych rozpuszczalnikach, po pomalowaniu i procesie hartowania w piecu w wysokiej temperaturze — dają powłokę zupełnie niewrażliwą na działanie rozpuszczalników, ich mieszanin i chemikalii. Najbardziej znanymi przedstawicielami tej grupy są bakelity. Na przeszkodzie szerszego rozpowszechniania się żywic, hartujących się w piecu, stoi przede wszystkim konieczność suszenia w wysokiej temperaturze, żółknięcie w piecu oraz brak elastyczności (szczególnie niektórych gatunków).

Do żywic stosowanych również samodzielnie w roztworach należą kopale miękkie rozpuszczalne w spirytusie, oraz szellak, używane do wyrobu t. zw. lakierów spirytusowych. Lakiery spirytusowe są klasycznym przykładem materiałów, których schnięcie polega na ulatnianiu się rozpuszczalników.

Osobną grupę więziwa stanowią asfalty. Należy tu zaliczyć zarówno asfalty naturalne o cennych własnościach lakierniczych, jak i asfalty sztuczne naftowe, wreszcie paki — drzewny, stearynowy, kalafoniowy.

Asfalty naturalne używane są bądź bezpośrednio w roz-

tworze, bądź w kombinacji z żywicami i olejami. Używane zastępczo asfalty naftowe z żywicami i olejami nie łączą się; punkt zmięknienia ich jest znacznie niższy aniżeli asfaltów naturalnych — dają one powłokę przy schnięciu na powietrzu lepką i matową, w piecu dla osiągnięcia względnej twardości muszą być suszone w bardzo wysokiej temperaturze; znacznie lepiej natomiast od asfaltów naturalnych wytrzymują działanie wysokich temperatur, zachowują bowiem elastyczność błony.

Poważną i odrębną pozycję w przemyśle fabrykacji farb i lakierów stanowią materiały malarskie, zbudowane na podstawie nitrocelulozy — początek ich gwałtownego rozwoju datuje się od chwili otrzymania nitrocelulozy o niskiej wiskozie.

Błona nitrocelulozy jest nadzwyczaj twarda, ale łamliwa, wada ta jednak w lakierach nitrocelulozowych zmodernizowanych została już całkowicie usunięta; obecnie lakiery nitrocelulozowe łączą w sobie nadzwyczaj cenne cechy wielkiej twardości błony z doskonałą jej elastycznością przy jednoczesnym bardzo szybkim schnięciu i odporności na wpływy atmosferyczne.

Przemysł farb i lakierów korzysta z następujących grup surowców: oleje roślinne, żywice naturalne i sztuczne, asfalty, nitroceluloza, plastyfikatory, farby suche mineralne, barwniki organiczne, tlenki metaliczne, rozpuszczalniki.[1])

Część surowców pochodzenia naturalnego, których Polska nie posiada, musi być oczywiście importowana; co do surowców krajowych naturalnych i syntetycznych, to z każdym rokiem podaż ich i jakość się podnosi.

Z olejów roślinnych przemysł farb i lakierów stosuje olej lniany, olej drzewny, olej rycynowy.

Olej lniany stosowany jest wyłącznie z siemienia krajowego; do niedawna jednak w dużych ilościach tłoczono w kraju olej z siemienia La Plata, dającego produkt znacznie gorszy pod względem własności lakierniczych.

Olej drzewny, otrzymywany z owoców pewnego gatunku drzew tropikalnych, musi być importowany.

Olej rycynowy, używany wyłącznie jako plastyfikator, jest tłoczenia krajowego.

Żywice sztuczne są w obecnej chwili prawie całkowicie importowane. W ostatnim czasie ukazała się na rynku kalafonia krajowa otrzymywana przy wyrobie terpentyny balsamowej

---

[1]) Patrz odpowiednie rozdziały.

nie ustępująca zarówno pod względem twardości i punktu zmięknienia, jak i skali zabarwienia najlepszym gatunkom kalafonii francuskiej, hiszpańskiej i amerykańskiej. Kalafonia ta wyrabiana jest przez fabrykę chem. Dyr. Lasów Państw. w Zagórzu.

Kopale naturalne twarde i miękkie, czyli żywice kopalne, wydobywane w krajach południowych (Afryka, Madagaskar, Ameryka Południowa) są importowane.

Asfaltów naturalnych Polska nie posiada; artykuł ten musi być importowany, gdyż nie jest do zastąpienia przez krajowe asfalty naftowe, które posiadają inne własności.

Asfalty naftowe są w Polsce wyrabiane w całej skali jakości, od mało wartościowych miękkich i matujących, do bardziej wartościowych o wyższym punkcie zmięknienia i dobrym połysku.

Nitroceluloza stosowana jest wyłącznie krajowej produkcji; pod względem jakości stoi na wysokim poziomie.

Plastyfikatory czyli zmiękczacze, używane do wyrobu lakierów nitrocelulozowych, jak trójkrezylofosforan, dwubutyloftalan i t. d. są pochodzenia zarówno krajowego jak zagranicznego.

Farby suche pochodzenia naturalnego, jak ugry, czerwienie żelazowe w Polsce posiadamy tylko w niskich gatunkach. Najwyższych gatunków ugrów i czerwieni żelazowych Polska nie posiada i te muszą być stanowczo importowane.

Biel cynkową stosuje się wyłącznie pochodzenia krajowego; biel tytanowa natomiast i antymonowa ze względu na brak minerałów zawierających tytan i antymon muszą być importowane.

Żółcienie i zielenie chromowe, ultramarynę, minię stosuje się wyłącznie pochodzenia krajowego.

Błękit paryski jest w kraju wyrabiany.

Sadze wyrabiane są dotychczas w Polsce przeważnie w tanich gatunkach, o szarym lub brązowym odcieniu.

Stosowane do fabrykacji lakierów barwniki organiczne dawniej prawie całkowicie importowane z zagranicy, obecnie w przeważnej części są wyrabiane w kraju.

Do wyrobu sykatywów używane są tlenki i sole ołowiu, kobaltu i manganu. Najczęściej ołów wprowadza się do sykatywów przez łączenie oleju, lub kalafonii z glejtą lub minią — produktami krajowymi. Tlenki manganu i kobaltu przeważnie są importowane; koniecznym warunkiem jest tu dobra rozpuszczalność w oleju.

Rozpuszczalniki używane przez przemysł farb i lakierów podzielić można na dwie zasadnicze grupy: rozpuszczalniki do lakierów olejnych i rozpuszczalniki do lakierów nitrocelulozowych.

Do lakierów olejnych używa się prawie wyłącznie terpentynę i benzynę ciężką lakierową, równorzędnie obok siebie; w mniejszych ilościach stosuje się naftę, solvent naftę i węglowodory aromatyczne.

Do niedawna Polska rozporządzała tylko terpentyną drzewną rozkładową (smolej), obecnie Dyrekcja Lasów Państwowych podjęła produkcję terpentyny balsamowej o pięknym

FARBY SUCHE

Nieorganiczne naturalne

Nazwa produktu	Charakterystyka
Brunat kaselski	—
Czerń ziemna	—
Szpat ciężki	W różnvch gatunkach i przemiałach
Terra di Sienna	Surowa i palona
Ugry (ochry)	Różnych odmian: surowe, palone, upiększane

zapachu, zbliżonej charakterem swym do terpentyny francuskiej.

Benzyna ciężka lakierowa, nafta, solvent-nafta i węglowodory aromatyczne są oczywiście pochodzenia krajowego; solvent-nafta stosowana jest jednak mało.

W dziale lakierów nitrocelulozowych stosuje się toluol, aceton, alkohol etylowy, wyższe alkohole i estry wyższych alkoholi — wszystkie produkty są wyrabiane w kraju.

Możemy stwierdzić, iż z niewielkimi tylko wyjątkami, gdzie chodzi o produkty bardzo specjalne, już w chwili obecnej zapotrzebowanie materiałów malarskich pokrywane jest całkowicie w kraju.

Zastosowanie	Wytwórca
Do celów malarskich	**Baron** * **Krause**
"	**Baron** **Fidor** * **Inwald B-cia** * **Krause** **Perek**
"	**Dąbie**
"	**Baron** * **Krause**
Do użytku klejowego, w pokoście, do fabrykacji farb i lakierów	**Baron** **Fidor** * **Krause** * **Inwald B-cia** **Perek**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Umbry	—

Farby suche chemiczne

Biel cynkowa	a) Zawartość 99.4 — 99.95% ZnO (pieczęcie: czerwona, zielona, biała i złota) b) pieczęcie: czerwona, zielona, biała
Biel cynkowo-szpatowa (mieszanka)	a) Zawartość 65 — 85% ZnO (pieczęcie: szara, czarna)
„Blanc-fixe"	Siarczan baru w proszku i paście, zawartość 72 i 96% $BaSO_4$
Błękit żelazocyjanowy (milori, paryski i pruski)	Odmiany rozpuszczalne i nierozpuszczalne w wodzie
Czerń kostna	—

Zastosowanie	Wytwórca
Do celów malarskich	**Baron** **Fidor** *** Krause** *** Inwald B-cia** **Perek**
Fabrykacja białych lakierów, emalii, kosmetyków, wyrobów gumowych, w farmaceutyce	*** Huta Feniks** *** Inwald B. i J.** *** Löbbecke** **Polak** **Zajgler** *** Zakł. Cynk.**
„ „	**Pezetwu**
Do celów malarskich	*** Huta Feniks** *** Inwald B. i J.** *** Löbbecke** **Polak** **Zajgler** *** Zakł. Cynk.**
Fabrykacja papieru, tapet i farb drukarskich	*** Częstochowa** *** Hugohütte**
Wyrób atramentu, lakierów, farb drukarskich, papierów kolorowych itp.	*** Atra** *** Azot** *** Sigma** *** Zawodzie**
Przemysł farb tartych, emalii, przemysł dekoracyjny, litograficzny, gumowy itp.	**Blumenfeld**[1] *** Krause**

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Czernie i sadze	—
Czerwień żelazowa (czerwień angielska, pompejańska, minia żelazowa)	Tlenki żelaza o różnej zawartości Fe_2O_3
Farby chromowe i cynkowe	Różnych kolorów
Farby czerwone cynobrowe	—
Farby do celów graficznych	Różnych kolorów
Farby wapienne	" "

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja farb klejowych, wapiennych, olejnych i lakierniczych	**Carbona** **Czech**
Przemysł budowlany, ceramika, przemysł gumowy, pasty	**Baron** **Fidor** * **Krause** * **May** * **Kijewski** * **Inwald B-cia** * **Radocha** * **Zakł. Cynk.**
Do celów malarskich: do fabr. farb i lakierów	**Amon** **Blumenfeld**[1] * **Inwald B-cia** * **Krause** **Reden** * **Sigma** * **Zawodzie**
Do robót pokostowych, malowania sygnałów i tarcz ostrzegawczych	**Blumenfeld**[1] * **Inwald B-cia** * **Krause** **Krusche** **Reden** * **Zawodzie**
Wyrób farb graficznych	* **Atra** * **Rattner** * **Zawodzie**
Do celów malarskich i do fabr. lakierów	**Blumenfeld**[1] * **Inwald B-cia** * **Krause** **Reden** * **Zawodzie**

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Glejta ołowiana	Zawartość 99.95% PbO, pozostałość na sicie 100/10000 oczek na 1 cm^2 = max. 1,5%
Litopon	Różnych gatunków
Minia ołowiana	Zawartość do 30% PbO_2; pozostałość na sicie 100/10000 oczek na 1 cm^2 = maks. 0.7%
Sadze	Różnych gatunków
Sadze termiczne	Z gazu ziemnego
Ultramaryna	a) Wszelkich odcieni
	b) niebieska

Uwaga: Farby ceramiczne — selenin sodowy, tlenek miedziowy, węglan miedziowy, azotan kadmowy, tlenek chromowy, tlenki żelaza, chlorek kobaltawy, siarczan kobaltawy, węglan kobaltawy, wodorotlenek kobaltawy,

Organiczne (laki)

Pigmenty	Różnych kolorów

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja płyt akumulatorowych, gumy, kitu, octanu ołowiu	* **Giesche**
Malarstwo, do fabrykacji farb i lakierów, wyrobów gumowych i ceraty	* **Hugohütte**
Fabrykacja farb, płyt akumulatorowych i szkła kryształowego	* **Giesche**
Do farb klejowych, wapiennych, olejnych i lakierniczych	**Carbona** **Czech** **Sadzan** * **Terebenthen**
Do masywów gumowych dla samochodów ciężarowych, do techn. wyr. gumowych jak: pasy pędne, do obuwia gumowego, farb i lakierów	**Zakł. Gazolinowe**
Do wapna, farb olejnych i klejowych, lakierów, bielizny i apretury, papieru, cukru, ryżu, krochmalu, wyrobów gumowych i cementowych	* **Setzer** * **Sommer**
" "	**Perlmutter** **Wassermann**

węglan niklawy, wodorotlenek niklawy — patrz rozdziały: Związki sodu, miedzi, kadmu, chromu, żelaza, kobaltu, niklu.

Patrz również rozdział: „Odczynniki i preparaty specjalne".

Przemysł gumowy, lakierów nitrocelulozowych, farb graficznych, emalii, pudrów itd.	* **Atra** **Blanko** **(d. c. str. 377)**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Pigmenty (d. c.)	

Farby wodne

Farby wodne	Czernie wodne, pasty wodne itd.

FARBY GRAFICZNE

Farby drukarskie	Czarne i kolorowe
Farby litograficzne	" "
Farby offsetowe	" "
Farby wklęsłodrukowe	" "
Środki graficzne pomocnicze	Pokosty, pasty, środki antyschnące, tynktury, sykatywy i inne

Zastosowanie	Wytwórca
	Blumenfeld[1] * **Inwald B-cia** * **Krause** **Pigment** * **Rattner** * **Sigma** * **Zawodzie**
Przemysł obić papierowych, koronek papierowych, bibułek papierowych, przemysł garbarski	* **Atra** **Blumenfeld**[1] **Gama** **Korona** * **Krause** * **Inwald B-cia** * **Zawodzie**
Przemysł graficzny „ „ „ „ „ „	**Akcydens** * **Atra** **Chemika** **Krusche** **Omega** **Pigment** * **Rattner**
„ „	**Akcydens** * **Atra** **Chemika** **Dąbie** **Koch**[1] **Pigment** * **Rattner**

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Farby artystyczne	a) Olejne; w różnych kolorach
	b) akwarelowe i tempera; w różnych kolorach
	c) plakatowe, wodne

MATERIAŁY MALARSKIE WŁAŚCIWE

Olejne

Farby olejne przeciwrdzowe	Przeciwdziałające powstawaniu rdzy
Farby olejne zwykłe	Odporne na wpływy temperatury
Emalie lakierowe krystaliczne	Charakterystyczna krystalizacja powłoki
Emalie lakierowe piecowe	Elastyczne, twarde, odporne na uderzenie
Emalie lakierowe do robót wewnętrznych	Szybko schnące, bez odlepu, twarde

Zastosowanie	Wytwórca
Malarskie, dekoracyjne, do studiów	**An-Bu** * **Iskra** **Korona** * **Leszczyński**
Malarskie, szkolne i dziecinne	**An-Bu** * **Iskra** **Lira** **Korona** * **Leszczyński**
Malowanie plakatów	**An-Bu** * **Leszczyński**
Malowanie konstrukcji żelaznych, narażonych na rdzewienie Malowanie powierzchni drewnianych, narażonych na działanie wpływów atmosferycznych Krycie przyrządów optycznych, elektrotechnicznych, aparatów fotograficznych, lamp i latarek Krycie puszek tłoczonych z blachy, łóżek żelaznych, mebli szpitalnych, szaf żelaznych Krycie wszelkich przedmiotów, znajdujących się w pomieszczeniach zamkniętych	* **Atra** **Avia-Cellon** **Baranowski** **Barwień** **Blumenfeld**[1] **Farba** **Farbolin** **Flieger** **Gärtner** **Gloria** **Goetzel** **Jega**[1] * **Karp. Leppert**[1] **Koch**[1] **(d. c. str. 381)**

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Emalie lakierowe do robót zewnętrznych	Odporne na wpływy atmosferyczne, elastyczne, światłotrwałe
Lakiery bezbarwne izolacyjne	Odporne na przebicie, odporne na gorący olej transformatorowy
Lakiery bezbarwne piecowe	Odporne na uderzenie, twarde, odporne na działanie kwasów organicznych
Lakiery bezbarwne powozowe	Odporne na wpływy atmosferyczne, elastyczne
Lakiery bezbarwne twarde do robót wewnętrznych	Szybko schnące, bez odlepu, twarde, z połyskiem
Lakiery bezbarwne, wodoodporne	Odporne na działanie wody
Pokosty[1]	Zasklepiające pory w drzewie

[1]) Patrz również rozdział: „Farby graficzne"

Zastosowanie	Wytwórca
Krycie powierzchni metalowych i drewnianych, narażonych na działanie wpływów atmosferycznych Impregnacja uzwojeń motorów, transformatorów itd. Lakierowanie puszek konserwowych i innego opakowania blaszanego Zewnętrzne krycie wagonów kolejowych, autobusów, bryczek, powozów Lakierowanie ław, ścian, siedzeń • Zewnętrzne krycie łodzi, kajaków, pontonów	(początek str. 379) **Kopal** **Kraus** **Krausse**[1] **Lutz**[1] **Łęczycki** * **May** **Mazowieckie** **Metropol** **Niton** * **Nobiles**[1] **Perek** **Progresse** * **Przetwórnia**[1] * **Rattner** **Rosicki** **Selulin** **Sterolin** **Vitolin** **Zabłocie**[1] **Zolin**
Wyrób farb olejnych, gruntowanie drzewa itd.	* **Alwa** * **Atra** **Blumenfeld**[1] **Chemart** **Cuperfajn** **Gold** **Hoffman** **Jega**[1] * **Karp. Leppert**[1] **Koch**[1] **Kociołkiewicz** **Kopal** **Kraus** **Krausse**[1] **Kresowa** (d. c. str. 383)

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Pokosty (d. c.)	
Asfaltowe, smołowe	
Lakiery asfaltowe, bitumiczne, schnące w temp. pokojowej	Szybko schnące, z połyskiem

Zastosowanie	Wytwórca
	* Kurlandzka Lauterpacht Lutz[1] * Nobiles[1] * Oleo * Olivum Płocka * Przetwórnia[1] * Potok Selulin Szamotuły * Union Zabłocie[1,2]
Krycie części żelaznych; do podwozi	Wszystkie fabryki farb i lakierów oraz: * Alwa Asfalt Bem Cygan Galicja Gazownia W-wa Gloria-Chem Kosel Koszycki Landau Małopolska[3] Mamlok Orłorog Oro-Conco

(d. c. str. 385)

[1]) Firmy zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".
[2]) Oraz szereg innych firm.
[3]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Lakiery asfaltowe, bitumiczne, schnące w temp. pokojowej (d. c.)	
Lakiery asfaltowe izolacyjne	Odporne na przebicie
Lakiery asfaltowe piecowe	Elastyczne, odporne na uderzenie, twarde
Nitrocelulozowe (i na podstawie innych pochodnych celulozy)	
Emalie nitrocelulozowe do robót wewnętrznych	Twarde, elastyczne, dające połysk bez polerowania, do natrysku
Emalie nitrocelulozowe do robót zewnętrznych	Odporne na wpływy atmosferyczne, elastyczne, światłotrwałe, twarde, dające połysk po odpolerowaniu
Lakiery nitrocelulozowe, bezbarwne	Twarde, elastyczne, dające połysk bez polerowania, do natrysku

(początek str. 383)

Zastosowanie	Wytwórca
	Pichert Stemar Ventzke Victoria Wuko * Zw. Koksowni
Impregnacja uzwojeń motorów i transformatorów etc. Krycie ram rowerowych i obręczy	Avia Cellon Baranowski Blumenfeld[1] Jega[1] * Karp Leppert[1] Koch[1] Kraus Krausse[1] Lutz[1] * May * Nobiles[1] * Przetwórnia[1] Zabłocie[1]
— Krycie samochodów, wagonów kolejowych Krycie drzewa (mebli, fortepianów, zabawek), papieru	Avia-Cellon Barwień Blumenfeld[1] Clairmont Gloria * Grodzisk[2] Jega[1] * Karp Leppert[1] Koch[1]

(d. c. str. 387)

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".
[2]) Wyrabia tylko cellony.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Lakiery na innych pochodnych celulozy	Cellony, materiały izolacyjne, acetocelulozowe, benzyloceluIozowe, odporne na temperaturę
Nitropolitury	Twarde, odporne na gorącą wodę i wódkę, dające wysoki połysk

Spirytusowe

Lakiery spirytusowe	Szybko schnące, dające połysk
Lakiery spirytusowe modelowe	Odporne na gorący piasek formierski
Verniksy	Zabezpieczające przed śniedzeniem

Zastosowanie	Wytwórca
	(początek str. 385)
Krycie płótna samolotowego, kabli itd.	**Kraus**
	Krausse[1]
	Lutz[1]
Lakierowanie mebli	***May**
	Mikrochemia
	Neonitro
	Nitrolak
	***Nobiles**[1]
	Perek
	***Przetwórnia**[1]
	***Rattner**
	Selulin
	Sterolin
	Terpen
	Vitolin
	Zabłocie[1]
Uszczelnianie opakowania blaszanego, etykiet, papieru	**An-Bu**
	Avia Cellon
	Baranowski
Lakierowanie modeli	**Barwień**
	Blumenfeld[1]
	Clairmont
	Gloria
Zabezpieczenie części miedzianych, mosiężnych, niklowanych	***Iskra**
	Jega[1]
	***Karp. Leppert**[1]
	Koch[1]
	Kopal
	Kraus
	(d. c. str. 389)

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Verniksy (d. c.)	

Środki pomocnicze

Grunty	Dobrze wiążące powłokę z podłożem, szybko schnące
Materiały polerujące	Ułatwiające szybkie szlifowanie i polerowanie, dające lustrzany połysk
Rozcieńczacze	—
Sykatywy[1]	Żywiczany i olejany: ołowiu, manganu i kobaltu
Szpachlówki	Dobrze wypełniające nierówności powierzchni, ułatwiające szlifowanie
Zmywacze	Szybko nagryzające i podnoszące powłoki bez ściekania z pionowych powierzchni

[1] Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Zastosowanie	Wytwórca
	Krausse[1] **Lutz**[1] **Metropol** **May** **Nobiles**[1] **Perek** **Przetwórnia**[1] **Selulin** **Sterolin** **Vitolin** **Zabłocie**[1]
Podkłady pod materiały olejne i nitrocelulozowe	**Wszystkie fabryki farb i lakierów**
Polerowanie emalii i lakierów nitrocelulozowych	
Rozcieńczanie do natrysku	
Katalizatory przyśpieszające schnięcie materiałów, zawierających oleje roślinne	
Podkłady pod materiały olejne i nitrocelulozowe	
Oczyszczanie z rdzy powierzchni żelaznych	

[1]) Fabryki zrzeszone w „Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Wytwórca
Farby do barwienia kauczuku, galalitu	*** Zawodzie**
Farby kazeinowe, wodno - olejne, przeciwogniowe	**Mazowieckie** *** Karp. Leppert[1]**
Farby dla przemysłu ceratowego, gumowego, tektury walizkowej	**Zabłocie[1]** *** Zawodzie**

MASY PLASTYCZNE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Celuloid	Produkt z kamfory i nitrocelulozy; w arkuszach, prętach i rurach
Celuloidowe odpadki	Jednostronnie i dwustronnie żelatynowane; zawartość: 70% celuloidu, 6% AgBr i 2% żelatyny
Kolodium	Zawartość: 2, 4, 6 i 8% nitrocelulozy
Sztuczny róg n. h. **„Kalolit"** **„Laktelit"**	Produkt kondensacji formaliny z kazeiną; płyty we wszystkich kolorach i grubościach

[1]) Fabryki zrzeszone w Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Wytwórca
Farby specjalne do barwienia skór	**Gama**
Farby do znakowania wyrobów włókienniczych odporne na działanie kwasów, alkalii, soli, wody, czynnych gazów itd.	**Gama**
Farby specjalne dla przemysłu garbarskiego wodne i kolodionowe	**Blumenfeld**[1] * **Zawodzie**

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób grzebieni, oprawek do okularów, kołnierzyków, szyb samochodowych, różnych artykułów galanteryjnych, toaletowych i zabawek	* **Pionki**
Przerób na lakiery i sole srebra	* **Alfa**
Przemysł farmaceutyczny, kosmetyczny, fotograficzny; wyrób lakierów	**Dąbrowski** * **Elit** * **Łańcut** * **Synthesa** * **Zawadzki**
Wyrób guzików, grzebieni itp.	* **Bieżanów** * **Polchem**

[1]) Fabryki zrzeszone w Związku Fabryk Farb i Lakierów w Polsce".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Żywice fenolowo-formalinowe (różnych nazw)	a) Mieszanki do prasowania, na podstawie żywic fenolo i krezolo-formalinowych oraz mączki drzewnej, azbestowej, skrawków płóciennych i papierowych, włókien roślinnych i mineralnych; różnych kolorów
	b) żywice fenolowo - formalinowe w różnych kolorach i deseniach, imitujące bursztyn, kość słoniową, drzewo szlachetne, szkło itd.
	c) żywice fenolowo-formalinowe rozpuszczalne w acetonie i alkoholu, jako laki, lakiery, kity, kleidła itd.

WĘGLE AKTYWNE, WĘGIEL KOSTNY

Węgiel aktywny chłonny	a) Przemysłowy, aglomerowany, prasowany, w kawałkach o średn. 3—5 mm i długości do 8 mm; zdolność absorbc. w stosunku do par benzenu: 40 — 50 gr. na 100 gr. węgla; zdolność desorbcyjna ok. 95%
	b) przemysłowy, ziarnisty; ziarna formy nieprawidłowej o wielkości do 5 mm; zdolność absorbc. w stosunku do par benzenu: 40 — 50 gr. na 100 gr. węgla; zdolność desorbcyjna ok. 95%
	c) z drzewa miękkiego, duża zdolność chłonna i wytrzymałość mechaniczna
Węgiel aktywny odbarwiający	Sproszkowany; duża zdolność odbarwiająca

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób artykułów elektrotechnicznych, radiowych, galanteryjnych, użytku domowego itd.	**Adler** **Kabel** * **Lignoza**
Wyroby techniczne i dekoracyjne, przemysł meblarski i budowlany	**Kabel** * **Lignoza**
Powlekanie przedmiotów, wyrób tarcz szlifierskich, impregnowanie drzewa, papieru, płótna itp.	**Kabel** * **Lignoza**
Otrzymywanie benzenu z gazu świetlnego, gazoliny z gazów ziemnych itp.; usuwanie z powietrza i regeneracja lotnych rozpuszczalników organ., jak eteru, alkoholu, acetonu, benzenu i innych	**Skarżysko**
,, ,,	**Skarżysko**
Pochłanianie gazoliny z gazów	**Sylbiryt**
Cukrownictwo, przemysł tłuszczowy oraz różne gałęzie przemysłu organicznego i nieorganicznego	**Skarżysko**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węgiel i miał kostny	a) Palony bez dostępu powietrza z kości piszczelowej b) palony bez dostępu powietrza z kości gąbczastej c) palony przy dostępie powietrza

POLEWY (GLAZURY)

Polewa kryjąca biała	Temp. topn. 910—940°
Polewa kolorowa	Temp. topn. 920°

PRZYBORY PIŚMIENNE, MALAR-

Nazwa produktu
Atramenty, tusze, kleje, laki, kredy, kredki, farby akwarelowe i olejne: artystyczne, szkolne i dziecinne; wszelkie artykuły pomocnicze do malowania: bloki, szkicowniki, sztalugi; kałamarze, piórniki itd.; wstążki i kalki do maszyn piszących, hektografy, powielacze itd.
Atramenty i tusze
Laki do butelek i listów

Zastosowanie	Wytwórca
Środek odbarwiający przy filtrowaniu syropu buraczanego i ziemniaczanego	**Nasibirski Ch.** **Nasibirski I.**
Wyrób czerni	**Nasibirski Ch.** **Nasibirski I.**
Rafinowanie metali szlachetnych	**Nasibirski Ch.** **Nasibirski I.**
Pokrywanie kafli	*** Kijewski** *** Krause** **Kucharski J.**
"	*** Krause** **Kucharski J.**

SKIE I ARTYKUŁY POKREWNE

Wytwórca
*** Iskra, * Leszczyński**
Erika, * Iskra, Ihnatowicz, Kawube, Korona, * Leszczyński, Pelikan, Siegel, Słońce, Śmiela, Świt
Erika, * Iskra, * Leszczyński, Kawube, Korona, Krausse

Nazwa produktu
Ołówki
Plastelina
Taśmy i kalki do maszyn piszących

PASTY DO BUTÓW, SKÓR I PODŁÓG, PROSZKI DO

Pasty, tłuszcze, płyny i woski do obuwia (różnych nazw)

Pasty, trany i tłuszcze do skór[1] (różnych nazw)

Pasty i zaprawy do podłóg (różnych nazw)

Płyny, proszki, pomadki itp. do czyszczenia, wywabiania plam, polerowanie itd. itd. (różnych nazw)

ŚRODKI DO LUTOWANIA I ARTYKUŁY POKREWNE

Nazwa produktu	Charakterystyka
Masy do lutowania	Zawierające cynę w różnych odsetkach
Płyny i pasty do lutowania	Nie zawierające kwasów

[1]) Patrz również rozdział „Tłuszcze, oleje i produkty pokrewne".

Wytwórca

*** Iskra, Kawube, Lechistan,[1] * Leszczyński, Majewski**

*** Iskra, Kawube, * Leszczyński, Lira, Korona**

*** Iskra, Kawube, * Leszczyński, Pelikan, Słońce**

CZYSZCZENIA ORAZ ARTYKUŁY POKREWNE

Aberszyc, Abis, Adamczewski, An-Bu, Centralne Lab., Chemimetal, Dobrolin * Ergasta, Globus, Krausse, Lewicka, Mary, * May, Schmoll, Sidol, Siegel, Słomnicki, Śmieła[2]

Adamczewski, Dobrolin, Fiber, Krusche, Schmoll, Teoskol, *Terebenthen[2]

Abis, Adamczewski, An-Bu, Chemimetal, Dobrolin, * Ergasta, Globus, Henol, Krausse, Luft, Mamlok Z., Mary, * May, Schmoll, Sidol, Siegel, Sarmatia, Słomnicki, Śmiela, Targówek[2]

Aberszyc, Abis, Adamczewski, Chemimetal, Dobrolin, Dobrzyński, * Ergasta, Gazownia W-wa, Globus, Henol, Ihnatowicz, Jurol, Krausse, Krusche, Lewicka, Mary, * Nobel, Persil, Sarmatia, Sidol, Siegel, Śmiela, Steinhoff, Thomas, Tlen, Urbanek, Vampyro, Widerszal[2]

Zastosowanie	Wytwórca
Lutowanie	**Dobrzyński**
Oczyszczanie powierzchni metalu przy lutowaniu	**Dobrzyński** **Kollogen** **Spółdzielnia**

1) Sprzedaż wyłączna: firma „Bernard Ratz".
2) Oraz wiele drobnych wytwórni i laboratorii.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Proszki do spawania i lutospawania	—
Proszki do topienia metali	—

ŚRODKI ZWALCZANIA PASORZYTÓW I SZKOD-

ZWALCZANIE SZKODNIKÓW ROŚLIN

„Arsopul"	Arsenian wapniowy; w proszku
Ciecz kalifornijska	Roztwór wielosiarczków wapniowych; płyn, c. wł. 30—32° Bé; działanie grzybobójcze
Karbolineum sadownicze (różnych nazw)	Gęsta ciecz
„Nikotan"	Preparat nikotynowy; w płynie
„Nikotan extra"	Preparat nikotynowy; w płynie
„Nikofum"	Preparat nikotynowy; w proszku drobnoziarnistym
„Sanol"	Płyn

OCHRONA NASION I ZIAREN

„Buraczak" sucha zaprawa	W proszku

Zastosowanie	Wytwórca
Środki pomocnicze przy spawaniu żeliwa, miedzi, niklu, mosiądzu, glinu	**Kollogen** **Perun** **Spółdzielnia**
Topienie miedzi, bronzów, glinu	**Spółdzielnia**

NIKÓW ORAZ ARTYKUŁY POKREWNE

Zwalczanie szkodników gryzących, przez opylanie roślin	* **Azot**
Zwalczanie szkodników roślin w ogrodownictwie	* **Azot**
Zwalczanie szkodników w sadownictwie i warzywnictwie oraz w gospodarstwie hodowlanym	* **Azot** * **Terebenthen** **Thomas** * **Zeumer**
Opryskiwanie roślin, w celu kontaktowego zwalczania szkodników	* **Azot**
Zwalczanie szkodników przy pomocy opryskiwania oraz przez odparowywanie w przestrzeni zamkniętej	* **Azot**
Zwalczanie szkodników roślin na drodze gazowej w przestrzeniach zamkniętych	* **Azot**
Zwalczanie korówki wełnistej na jabłoniach	* **Azot**
Odkażanie nasienia buraczanego	* **Azot**

Nazwa produktu	Charakterystyka
„Sanogran-Nasieniak suchy"	Preparat rtęciowy w proszku
„Ziarnik", sucha zaprawa zboża	„ „

ZWALCZANIE OWADÓW I ROBACTWA

Dezynfektor	Płyn
„Flit"	W płynie
„Globol"	W proszku
„Hetox"	W proszku
Lep na muchy	—
„Maok"	W proszku i płynie
„Poltox"	Specjalny płyn „syntetyczny"
Płyny i proszki owadobójcze	—
„Rapid"	—
„Sam"	W proszku

Zastosowanie	Wytwórca
Ochrona nasion zbóż, i warzyw	**Gaj**
" "	* **Azot**
Tępienie moli i robactwa	**Nicolau**
Zwalczanie owadów przez opryskiwanie (rozpylanie płynu)	* **Nobel**
Tępienie moli	**Globus**
Zwalczanie owadów przez opylanie	* **Azot**
" "	**Altesse** **Dobrolin** **Mamlok Z.** **Słomnicki** **Zorza** **Żaba**[1]
Zwalczanie owadów	**Mamlok Z.**
Zabijanie i niszczenie wszelkiego robactwa	**Galicja**
" "	**Urbanek**
Zwalczanie owadów	* **Łańcut**
Zabijanie i niszczenie wszelkiego robactwa	**Dobrolin**

[1]) Oraz inne drobne wytwórnie.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Świece dezynfekcyjne „Ena"	—
„Tępik"	Bezbarwny płyn nieszkodliwy dla ludzi i zwierząt
„Zorza"	Trutka na muchy
ZWALCZANIE SZCZURÓW I INNYCH GRYZONI	
„Arviko"	a) Pasta o charakterystycznym zapachu, silnie trująca
	b) ziarno barwione, pokryte warstwą trucizny
„Enka"	—
Świece „Dusimysz"	Świece dymne
Trutka	Z cebuli morskiej
ZWALCZANIE GĄSIENIC	
Lep sadowniczy	Półgęsta ciągliwa masa
Pirokarbolineum sadownicze	„ „

Uwaga: **Arsenian ołowiawy** (zwalczanie szkodników w ogrodnictwie, rolnictwie i leśnictwie), **azotniak** — odmiana nieolejowana (niszczenie chwastów), **chlor** (dezynfekcja), **chloran potasowy** (dezynfekcja), **chloran sodowy** (niszczenie chwastów), **chlorek cynkowy** (konserwacja drewna), **chloropikryna** (dezynfekcja i tępienie szkodników rolnych i domowych), **„Chwastcżer"** (niszczenie chwastów), **cyjanek wapniowy** (walka ze szkodnikami roślin), **cyjanowodór** (dezynfekcja), **fenol** (dezynfekcja), **„Fluralsil"** (konserwacja drewna), **fosforek cynkowy** (dezynfekcja), **„Herbatox"** (niszczenie chwastów), **krzemofluorek sodowy** (tępienie szczurów i insektów), **karbolineum** (konserwacja drewna), **krezole** (dezynfekcja),

Zastosowanie	Wytwórca
Tępienie pluskiew	* **Ergasta**
Zabijanie i niszczenie wszelkiego robactwa	**Dobrolin**
Tępienie much	**Lewicka**
Zwalczanie gryzoni	* **Azot**
„	* **Azot**
„	* **Ergasta**
„	* **Azot**
„	**Zalewski**
Ochrona drzew przed pełzającymi szkodnikami	* **Azot**
„ „	* **Terebenthen**

kwas siarkawy (dezynfekcja), **„Lalit"** (konserwacja drewna), **mydła dezynfekcyjne, naftalen** (dezynfekcja, tępienie moli), **oleje kreozotowe** (konserwacja drewna), **para-dwuchlorobenzen** (zwalczanie moli), **podchloryn sodowy** (dezynfekcja), **siarczan miedziowy** (zwalczanie szkodników, konserwacja drewna) **siarczan talawy** (tępienie szczurów), **siarczan żelazawy** (konserwacja drewna, tępienie chwastów), **siarczek węgla** (walka ze szkodnikami w rolnictwie), **sublimat** (dezynfekcja), **sulfonaftenian sodowy i wapniowy** (antyseptyka), **tlenek etylenu** (dezynfekcja), **„Triolit"** (konserwacja drewna), **wapno bielące** (dezynfekcja), **zieleń szwajnfurcka** (tępienie robactwa i pasorzytów) — patrz pozostałe rozdziały wydawnictwa.

ODCZYNNIKI I PREPARATY SPECJALNE

Wytwarzanie w kraju odczynników i wszelkich preparatów, stosowanych w pracowniach naukowych oraz w technice, rozwinęło się nadspodziewanie szybko w ostatnim okresie; gdy jeszcze przed kilku laty poczet produkowanych w Polsce odczynników i preparatów był poprostu znikomy i sprowadzał się do liczby kilkunastu artykułów — to obecnie szereg krajowych odczynników i czystych produktów chemicznych jest bardzo pokaźny.

Trzeba jednak stwierdzić, że nie wszystkie wymienione w zestawieniu odczynniki i preparaty są całkowicie w kraju wytwarzane. Nie ulega wątpliwości, że niektóre spośród tych artykułów są sprowadzane z zagranicy, a w kraju podlegają jedynie uszlachetniającym czynnościom oczyszczania, krystalizacji, destylacji, sublimowania, dozowania itp.

Należy dodać, że charakterystykę poszczególnych odczynników i preparatów należy przyjmować z zastrzeżeniem. Okre-

PIERWIASTKI

Nazwa produktu	Charakterystyka
Srebro	A. Metaliczne: a) „szczere", zawartość 99,9% Ag, w postaci granulek, blachy, drutów, różnych rozmiarów i przekrojów b) „do analizy" B. Koloidalne: preparat farmaceutyczny
Złoto	a) „Szczere", zawartość 99,6 — 99,7% Au; w postaci proszku, granulek, blachy, drutu różnych wymiarów i różnych przekrojów

ślenia: „czysty", „chem. czysty", i „do analizy" — mają tylko względne wartości i raczej odtwarzają porównawczo wzajemne ustosunkowanie się stopnia czystości różnych gatunków tego samego produktu, niż stanowią istotne kryterium, na którym możnaby się z bezwzględnym zaufaniem opierać przy odpowiedzialnych pracach naukowych lub analitycznych. Należy w Polsce zmierzać do rozpowszechnienia stanu (już zapoczątkowanego), przy którym nabywcy są dokładnie poinformowani o ilościowej zawartości składników preparatu, zwłaszcza zaś o zawartości domieszek i zanieczyszczeń.

Niektóre przedsiębiorstwa już obecnie w etykietach i napisach na opakowaniach — wytwarzanych w kraju preparatów i odczynników — podają gwarantowaną pod względem ilościowym zawartość składników pożytecznych, obojętnych i szkodliwych.

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne, elektrotechniczne, dentystyczne, jubilerskie, złotnicze, galwanotechniczne; przyrządzanie $AgNO_3$	*** Giesche Rafineria Metali Technochemia**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Klawe * Motor**
Cele laboratoryjne, elektrotechniczne, dentystyczne, jubilerskie, złotnicze, galwanotechniczne	**Rafineria Metali Technochemia**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Złoto (d. c.)	b) „chem. czyste" zawiera 99,99% Au
Rtęć	„Chem. czysta"
Ołów	„Chem. czysty"
Antymon	W proszku a) „czysty"
	b) „chem. czysty"
Selen	A. Metaliczny: a) „czysty"
	b) „chem. czysty"
	B. Czerwony: preparat farmaceutyczny
Jod	Preparat farmaceutyczny
Żelazo	Redukowane wodorem
Kobalt	—
Nikiel	„Chem. czysty" w proszku
Pallad	„Techn. czysty"
Platyna	a) „Techn. czysta", w postaci blachy, drutu, różnych wymiarów i przekrojów; zawiera 99,7 — 99,8% Pt

Zastosowanie	Wytwórca
Cele naukowe; produkcja chlorku złota	**Technochemia**
Cele laboratoryjne	*** Kocznorowski**
„	*** Tobis**
Cele pirotechniczne, galwanotechniczne; farbowanie gipsu, drzewa i *papier maché*	*** Tobis**
„ „	*** Tobis**
Hutnictwo szklane, ceramika	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Lecznictwo, dezynfekcja, laboratoria; fabrykacja przetworów jodowych	**Kahlbaum** *** Karpiński** **Metan**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Sporządzanie białych metali dentystycznych	**Technochemia**
Cele laboratoryjne, jubilerskie, dentystyczne	**Rafineria Metali** **Technochemia**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Platyna (d. c.)	b) „chem. czysta"; w postaci tabletek, blachy, drutu; zawiera 99,9% Pt
	c) gąbka platynowa, „chem. czysta"
ZWIĄZKI LITU	
Benzoesan litowy	Preparat farmaceutyczny
Bromek litowy	„Chem. czysty"
Cytrynian litowy	Preparat farmaceutyczny
ZWIĄZKI SODU	
Azotan sodowy	a) „Oczyszczony"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
	d) „do analizy"
Azotyn sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „do analizy"
Azotynokobaltan sodowy	„Chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne, jubilerskie, dentystyczne	**Technochemia**
Cele laboratoryjne, aktywator	*** Tobis**
Lecznictwo	**Gąsecki**
• „	**Jon**
„	*** Scott & Bowne**
Laboratoria	*** Laokoon**
Konserwowanie mięsa	*** Scott & Bowne**
Cele laboratoryjne i lecznicze	*** Laokoon** *** Tobis**
—	*** Laokoon** *** Tobis**
Cele laboratoryjne i lecznicze	*** Laokoon**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Laboratoria	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Benzoesan sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Bizmutan sodowy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Boraks	Preparat farmaceutyczny
Bromek sodowy	Preparat farmaceutyczny
Chlorek sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Chlorek złotowo - sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo, konserwowanie środków spożywczych	* **Barcikowski** **Gąsecki** **Kowalski** * **Klawe** **Krogulecki** * **Spiess** * **Tobis**
„ „	* **Barcikowski** * **Klawe**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
„	* **Tobis**
Lecznictwo	**Geo**
„ .	* **Karpiński**
„	* **Tobis**
Lecznictwo, fotografia, prace laboratoryjne	* **Elit** **Itron** * **Synthesa** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Itron** * **Synthesa** * **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Fotografia, przemysł emalierski, hutnictwo szklane	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cyjanek kadmowo - sodowy	„Techn. czysty"
Cyjanek miedziowo - sodowy	Zawartość 20 — 25% Cu
Cynian sodowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
Cytrynian sodowy	a) Krystaliczny i mielony, „czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
Dwuwęglan sodowy (soda oczyszczona, kwaśny węglan sodowy, bikarbonat)	Preparat farmaceutyczny
Fosforan sodowy jednozasadowy	„ „
Fosforan sodowy dwuzasadowy	a) „Chem. czysty" krystaliczny i bezwodny, preparat farmaceutyczny
	b) „do analizy"

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
Przemysł włókienniczy, impregnowanie materiałów od ognia	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Galwanotechnika i chemikalia fotograficzne	* **Radocha**
Lecznictwo	**Geo** **Kowalski** **Krogulecki** * **Spiess** * **Tobis**
"	* **Barcikowski**
Lecznictwo, do użytku domowego (pieczenie ciast)	* **Solvay**
Do syntez	**Synerga**
Cele laboratoryjne i lecznicze	* **Laokoon** * **Synthesa**
Cele laboratoryjne	* **Laokocn**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Fosforan sodowy trójzasadowy	„Chem. czysty"
Jodan sodowy	„Czysty", bezwodny, zawiera 99,7 — 100% $NaJO_3$
Jodek bizmutowo - sodowy	a) „Chem. czysty" b) „do analizy"
Jodek sodowy	„Chem. czysty"
Kakodylan sodowy	„Do analizy"
Mleczan sodowy	„Chem. czysty"
Mrówczan sodowy	Bezwodny
Naftalenosulfonian sodowy (alfa i beta)	„Czysty", krystaliczny
Nitroprusydek sodowy	„Chem. czysty"
Octan sodowy	a) „Oczyszczony" b) preparat farmaceutyczny c) „chem. czysty", krystaliczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	*** Laokoon** *** Synthesa**
Cele lecznicze i laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
,,	*** Tobis**
Cele lecznicze i laboratoryjne	**Metan**
Lecznictwo	**Kocznorowski**
—	*** Synthesa**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
,,	*** Laokoon**
,,	*** Tobis**
Cele laboratoryjne i techniczne	*** Laokoon**
Lecznictwo	*** Scott & Bowne**
Cele laboratoryjne, lecznictwo	**Mikrochemia** *** Laokoon** *** Synthesa** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan sodowy (d. c.)	d) „do analizy“
	e) topiony, bezwodny
Octan uranylo-sodowy	„Do analizy“
Oleinian sodowy	„Czysty“, preparat farmaceutyczny
Salicylan sodowy	Preparat farmaceutyczny
Selenian sodowy	a) „Techn. czysty“
	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“
Selenin sodowy	a) „Techn. czysty“
	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“
Siarczan sodowy	a) Produkt farmaceutyczny krystaliczny i bezwodny
	b) „chem. czysty“ 1. krystaliczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Syntezy organiczne	*** Laokoon**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
Półprodukt do wyrobu preparatów farmaceutycznych	*** Spiess**
Lecznictwo	*** Motor** *** Tobis**
Hutnictwo szklane	*** Tobis**
"	*** Tobis**
Hutnictwo szklane i laboratoria	*** Tobis**
Hutnictwo szklane	*** Tobis**
"	*** Tobis**
"	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Częstochowa** **Itron** *** Rędziny** *** Tobis** *** Wysoka**
Lecznictwo, przemysł wód mineralnych, przemysł tłuszczowy	*** Elit** **Itron** **Mikrochemia** *** Synthesa** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan sodowy (d. c.)	2. bezwodny
	c) „do analizy"
Siarczek sodowy	Krystaliczny
Siarczyn sodowy	„Chem. czysty"
Siarkoantymonian sodowy	„Czysty"
Stearynian sodowy	„Czysty"
Sulfonaftenian sodowy	—
Sulfosalicylan sodowy	Preparat farmaceutyczny
Szczawian sodowy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Tiosiarczan sodowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo, przemysł wód mineralnych, przemysł tłuszczowy	**Itron** **Mikrochemia** *** Synthesa**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
Fotografia	*** Pabianice**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
Przemysł włókienniczy, gumowy, fotograficzny, galwanotechniczny	*** Tobis**
Półprodukt do wyrobu preparatów farmaceutycznych	*** Spiess**
—	**Dereżyce**
Lecznictwo	**Jon**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia** *** Synthesa** *** Tobis**
„	**Mikrochemia**
Fotografia i garbarstwo	*** Pabianice** *** S. A. G.**
Cele lecznicze i laboratoryjne	*** Laokoon**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tiosiarczan sodowy (d. c.)	c) „do analizy"
Tiosiarczan sodowo - srebrowy	Preparat farmaceutyczny; zawartość ok. 30% srebra
Tiosiarczan sodowo - zlotowy	Preparat farmaceutyczny, „chem. czysty", zawartość 36,8 — 37,2% złota
Uranian sodowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Węglan sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty" 1. krystaliczny
	2. bezwodny
Węglan uranylo - sodowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Winian sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Lecznictwo	**Madaus** **Synerga**
„	*** Spiess**
Wyrób szkła, porcelany i emalii	*** Tobis**
„ „	*** Tobis**
Przemysł farmaceutyczny	*** Scott & Bowne**
Lecznictwo, fotografia, laboratoria	**Itron** *** Synthesa** *** Tobis**
„ „	**Itron** *** Synthesa**
—	*** Tobis**
—	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Spiess**
Cele lecznicze, naukowe; wyrób proszków do pieczenia	*** Barcikowski** **Kocznorowski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Winian sodowy kwaśny	Preparat farmaceutyczny
Winian sodowo - potasowy (Sól Seignette'a)	a) Preparat farmaceutyczny, krystaliczny i w proszku
	b) „chem. czysty" w kryształach i proszku
Wodorotlenek sodowy	W zatopionych ampułkach szklanych
ZWIĄZKI POTASU	
Ałun glinowo - potasowy	„Chem. czysty"
Azotan potasowy	a) „Oczyszczony"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
	d) „do analizy"
Benzoesan potasowy	Preparat farmaceutyczny
Bromek potasowy	„Chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	*** Radocha**
Cele lecznicze i laboratoryjne; fabrykacja szkła lustrzanego	**Geo** **Kowalski** *** Radocha**
„ „	*** Barcikowski** **Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	**Pfützner**
„	**Mikrochemia**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, lecznictwo	*** Laokoon** **Mikrochemia** *** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon** **Mikrochemia** *** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Bromian potasowy	„Do analizy", wolny od bromku potasowego
Chloran potasowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Chlorek potasowy	a) „Oczyszczony", 98 — 99%-owy
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Chlorek złotowo - potasowy	„Chem. czysty"
Chromian potasowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Cyjanek cynkowo - potasowy	a) „Techniczny"
	b) „czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele analityczne	* **Laokoon**
Cele lecznicze i kosmetyczne, środek dezynfekcyjny i utleniający	* **Radocha**
Cele laboratoryjne i lecznicze	* **Laokoon**
Cele laboratoryjne	* **Laokoon**
—	* **Synthesa**
Cele laboratoryjne, lecznicze	* **Laokoon** * **Synthesa** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Laokoon** * **Synthesa**
Fotografia	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Laokoon** * **Tobis**
"	* **Laokoon**
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
"	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cyjanek kadmowo - potasowy	a) „Techn. czysty" zawartość 20 — 30% Cd
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Cyjanek miedziowo - potasowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
Cyjanek niklowo - potasowy	„Czysty"
Cyjanek rtęciowo - potasowy	a) „Techn. czysty"
	b) „chem. czysty"
Cyjanek srebrowo - potasowy	a) „Techn. czysty" i „chem. czysty" zawartość 30% Ag
	b) „czysty"
Cyjanek złotowo - potasowy	a) „Chem. czysty" zawartość 30 i 40% Au
	b) „czysty"
Cytrynian potasowy	Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika	**Dąbie** *** Zawadzki**
,,	*** Tobis**
,,	*** Tobis**
,,	**Dąbie** *** Zawadzki**
,,	*** Tobis**
,,	*** Tobis**
,,	**Dąbie**
,,	*** Zawadzki**
,,	**Dąbie** *** Zawadzki**
,,	*** Tobis**
,,	*** Zawadzki**
,,	*** Tobis**
Lecznictwo	**Krogulecki** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dwuchromian potasowy	a) „Chem. czysty“
	b) „do analizy“
Jodan potasowy	A. Obojętny a) „Czysty“, zawiera conajmniej 99,5% KJO_3, preparat farmaceutyczny
	b) „do analizy“
	B. Kwaśny „do analizy“
Jodek bizmutowo - potasowy	a) „Czysty“
	b) „chem. czysty“
	c) „do analizy“
Jodek potasowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty“
Nadmanganian potasowy	W zatopionych ampułkach
Octan potasowy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne i techniczne; lecznictwo	*** Laokoon** **Mikrochemia** *** Rędziny**
Cele analityczne	**Kocznorowski** *** Laokoon** **Mikrochemia**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
"	*** Laokoon**
"	*** Laokoon**
"	*** Tobis**
"	*** Tobis**
"	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Karpiński**
Lecznictwo i cele laboratoryjne	**Metan** *** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Pfützner**
Lecznictwo	**Geo** **Krogulecki** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan potasowy (d. c.)	b) „chem. czysty"
Palmitynian potasowy	„Chem. czysty"
Siarczan potasowo-kobaltowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Siarczan potasowy	A. Obojętny a) „oczyszczony"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
	B. Kwaśny
Siarczek potasowy (wątroba siarczana)	a) „Techniczny"
	b) preparat farmaceutyczny
Szczawian potasowy	A. Obojętny a) „chem. czysty"
	b) „do analizy"
	B. Kwaśny, (sól szczawikowa) „techniczny" i „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Barcikowski** * **Synthesa**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
—	* **Tobis**
—	* **Tobis**
—	* **Synthesa**
Lecznictwo	* **Tobis**
—	**Mikrochemia** * **Synthesa** * **Tobis**
—	**Mikrochemia**
Kąpiele lecznicze, farbowanie skór zwierzęcych	* **Barcikowski** * **Spiess**
Lecznictwo	* **Laokoon**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** * **Synthesa** * **Tobis**
„	**Kocznorowski**
Cele lecznicze i usuwanie plam atramentowych	* **Barcikowski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan potasowy	Obojętny; preparat farmaceutyczny, granulowany
Winian potasowy	A. Obojętny „chem. czysty“
	B. Kwaśny preparat farmaceutyczny
Winian sodowo - potasowy (sól Seignette'a)	a) Preparat farmaceutyczny, krystaliczny i mielony
	b) „chem. czysty“ w kryształach i proszku
Żelazocyjanek potasowy	a) „Czysty“
	b) „chem. czysty“
	c) „do analizy“
ZWIĄZKI MIEDZI	
Azotan miedziowy	a) „Techn. czysty“
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty“

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo, fotografia	* **Synthesa**
Cele lecznicze, odkwaszanie win	* **Barcikowski**
Cele farmaceutyczne, wyrób proszków do pieczenia, wyrób innych soli kwasu winowego, druk na tkaninach i galwanotechnika	* **Radocha**
Cele lecznicze i laboratoryjne, fabrykacja szkła lustrzanego	**Geo Kowalski** * **Radocha**
" "	* **Barcikowski** **Kocznorowski**
Cele analityczne	* **Laokoon**
"	* **Tobis**
"	**Kocznorowski** * **Laokoon**
Przemysł włókienniczy, galwanotechnika, emaliernie (jako farba), do białej blachy, jako atrament	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy, galwanotechnika, emaliernie (jako farba), do białej blachy, jako atrament	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Azotan miedziowy (d. c.)	d) „chem. czysty" krystaliczny
Bromek miedziowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chlorek miedziawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
	b) „do analizy"
Chlorek miedziowy	a) „Techniczny", krystaliczny
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty"
	d) „chem. czysty"
	e) „do analizy"
Chlorek miedziowo - amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** **Mikrochemia** *** Tobis**
Fotografia	*** Tobis**
"	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, galwanotechnika	*** Tobis**
" "	**Kocznorowski** *** Tobis**
" "	*** Tobis**
Impregnacja drzewa, miedziowanie	**Kocznorowski**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, katalizator, galwanotechnika, pirotechnika	*** Tobis**
Cele laboratoryjne galwanotechnika	**Amon** **Kocznorowski** **Mikrochemia** *** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia** *** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Przemysł organiczny	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek miedziowo-amonowy (d. c.)	c) „chem. czysty"
	d) „do analizy"
Cyjanek miedziawy	a) Techniczny, zawartość 70% Cu
	b) technicznie czysty
	c) „czysty"
Cyjanek miedziowo - potasowy	„Czysty", zawartość 20 — 25% Cu
Cyjanek miedziowo - sodowy	„Czysty", zawartość 20 — 25% Cu
Cytrynian miedziowy	Preparat farmaceutyczny
Jodek miedziowy	Preparat farmaceutyczny
Octan miedziowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „techn. czysty"
	b) „czysty"
	d) „chem. czysty"
Siarczan miedziowy	a) „Techn. czysty"
	b) „oczyszczony"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
"	**Dąbie**
Galwanotechnika, przemysł organiczny	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Dąbie** * **Tobis** * **Zawadzki**
"	* **Zawadzki**
Lecznictwo	**Geo** * **Tobis**
"	**Geo** * **Tobis**
"	* **Tobis**
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Galwanotechnika, tępienie szkodników roślin	**Dąbie**
Cele laboratoryjne i specjalne	* **Laokoon**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan miedziowy (d. c.)	c) preparat farmaceutyczny
	d) „chem. czysty" krystaliczny i sproszkowany
	d) preparat farmaceutyczny
	e) „do analizy"
Siarczan miedziowo - amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Sole do miedziowania i mosiądzowania	„Techn. czyste"
Szczawian miedziowy	„Czysty"
Tlenek miedziawy	„Techn. czysty"
Tlenek miedziowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, lecznictwo weterynaryjne	**Amon** **Itron** **Mikrochemia** *** Tobis** *** Zeumer**
Cele laboratoryjne i lecznicze	*** Laokoon**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon** **Mikrochemia** *** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Galwanotechnika	*** Tobis**
„	*** Tobis**
„	**Cohn** **Dąbie** *** Zawadzki**
Otrzymywanie miedzi w stanie wysokiego rozdrobnienia (jako katalizatora)	*** Laokoon**
Hutnictwo, w emalierniach — jako czerwona farba	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Hutnictwo szklane, emaliernie — jako farba	*** Tobis**
Hutnictwo szklane, emaliernie jako farba i jako odczynnik	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan miedziowy	a) „Techn. czysty"
	b) „oczyszczony"
	c) „chem. czysty"
Węglan miedziowy zasadowy	Preparat farmaceutyczny
ZWIĄZKI SREBRA	
Azotan srebrowy	a) „Czysty", preparat farmaceutyczny (w kryształach lub pałeczkach); zawiera 63,5% Ag
	b) „chem. czysty" temp. krzepn. 218^0; krystaliczny i topiony
	c) „do analizy"
Bromek srebrowy	„Chem. czysty"
Chlorek srebrowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika, impregnacja tkanin wodoodpornych	**Dąbie** *** Zawadzki**
Do użytku technicznego	**Krogulecki**
Cele laboratoryjne, przemysł ceramiczny i galwanotechnika	**Amon** **Kocznorowski**
Lecznictwo	*** Tobis**
Lecznictwo, fotografia, wyrób luster, farb do włosów, galwanotechnika	**Krogulecki** *** Motor** *** Spiess** *** Tobis**
" "	**Dąbie** **Mikrochemia** *** Tobis** *** Zawadzki**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Tobis**
Fotografia	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Galwanotechnika i fotografia	**Dąbie** *** Tobis** *** Zawadzki**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek srebrowy (d. c.)	c) „do analizy"
Cyjanek srebrowo-potasowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty" 30% Ag
	c) „chem. czysty" 30% Ag
Cyjanek srebrowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Cytrynian srebrowy	Preparat farmaceutyczny
Jodek srebrowy	„Chem. czysty"
Mleczan srebrowy	Preparat farmaceutyczny
Octan srebrowy	Preparat farmaceutyczny
Siarczan srebrowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Sole i kąpiele do srebrzenia	Mieszanka, proszek i płyn
Tiosiarczan sodowo-srebrowy	Preparat farmaceutyczny, zawiera około 30% srebra
Tlenek srebrowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	* Tobis
Galwanotechnika	Dąbie
„	* Tobis
„	* Zawadzki
„	* Tobis
„	Dąbie * Zawadzki
Lecznictwo	* Tobis
—	* Tobis
Lecznictwo	* Tobis
„	* Tobis
—	* Tobis
Cele laboratoryjne	Kocznorowski
Galwanotechnika	Dąbie * Zawadzki
Lecznictwo	Madaus Synerga
Lecznictwo	* Tobis
Katalizator w przemyśle organicznym	* Tobis

ZWIĄZKI ZŁOTA

Nazwa produktu	Charakterystyka
Bromek złotowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Chlorek złotowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty", 1. krystaliczny
	2. topiony
Chlorek złotowo - potasowy	„Chem. czysty" 30 i 40% Au
Chlorek złotowo - sodowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Cyjanek złotowo - potasowy	„Czysty" i „chem. czysty"
Cyjanek złotowy	„Chem. czysty"
Sole i kąpiele do złocenia	Mieszanka, proszek
Tiosiarczan sodowo - złotowy	Preparat farmaceutyczny „chem. czysty", zawiera 36,8 — 37,2% Au

ZWIĄZKI MAGNEZU

Azotan magnezowy	a) „Czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Galwanotechnika, fotografia, ceramika (złota farba), farbowanie skóry, papieru, płótna, wełny; cele laboratoryjne	**Dąbie** * **Tobis**
,, ,,	* **Zawadzki**
Fotografia, galwanotechnika	* **Tobis** * **Zawadzki**
Lecznictwo	* **Tobis**
Fotografia, przemysł emalierski, hutnictwo szklane	* **Tobis**
Galwanotechnika	* **Tobis** * **Zawadzki**
,,	* **Zawadzki**
,,	**Dąbie** * **Zawadzki**
Lecznictwo	* **Spiess**
Wyrób siatek żarowych	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Azotan magnezowy (d. c.)	b) „chem. czysty"
Benzoesan magnezowy	Preparat farmaceutyczny
Bromek magnezowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Chlorek amonowo - magnezowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chlorek magnezowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty" krystaliczny i bezwodny
Cytrynian magnezowy	a) Preparat farmaceutyczny, w proszku i granulkach
	b) chem. czysty" krystaliczny
Fosforan magnezowy	„Chem. czysty"
Jodek magnezowy	Preparat farmaceutyczny
Mrówczan magnezowy	" "
Nadtlenek magnezowy	a) 15%-owy, „czysty" prep. farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
Lecznictwo	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Wyrób wód mineralnych	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, przemysł wód mineralnych i lecznictwo	**Itron** *** Tobis**
Lecznictwo	**Geo** *** Tobis**
„	*** Barcikowski**
„	*** Barcikowski**
-	*** Tobis**
	Geo
-	*** Barcikowski** *** Boryszew** **Galen** *** Spiess** *** Synthesa** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Nadtlenek magnezowy (d. c.)	b) 25%-owy, „czysty" prep. farmaceutyczny
	c) 30%-owy, „czysty" prep. farmaceutyczny
Octan magnezowy	a) „Technicznie czysty"
	b) „farmaceutyczny"
	c) „chem. czysty"
Siarczan magnezowy	a) Preparat farmaceutyczny, w drobnych kryształach
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty", kryst. i bezwodny
	d) „do analizy"
Stearynian magnezowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Barcikowski** * **Boryszew** **Galen** * **Spiess** * **Synthesa** * **Tobis**
Lecznictwo	* **Boryszew** **Galen** * **Tobis**
Przemysł włókienniczy	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
--	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis** * **Zeumer**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	**Itron** **Mikrochemia** * **Synthesa** * **Tobis**
"	**Mikrochemia**
Przemysł kosmetyczny i lecznictwo	**Blanko** **Itron** **Jon** * **Strem**
" "	* **Synthesa**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan magnezowy	Zasadowy: a) „czysty" b) „chem. czysty"
ZWIĄZKI WAPNIA	
Bromek wapniowy	a) Preparat farmaceutyczny b) „chem. czysty"
Chlorek wapniowy	a) „Czysty", preparat farmaceutyczny 1. krystaliczny 2. bezwodny (w proszku, granulkach); zawiera 75% $CaCl_2$ b) „chem. czysty" 1. krystaliczny; zawiera 52% $CaCl_2$, prep. farmaceut. 2. bezwodny
Cytrynian wapniowy	Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
,,	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Barcikowski** **Geo** * **Tobis**
,,	**Jon** * **Klawe** * **Synthesa**
,,	**Gaj** * **Synthesa** * **Tobis**
Do eksykatorów	* **Synthesa**
Przemysł farmaceutyczny, wyrób sztucznych wód mineralnych; cele laboratoryjne	* **Elit** **Gaj** **Itron** * **Synthesa** * **Tobis**
,, ,,	**Itron** * **Synthesa**
Lecznictwo	**Geo**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Fosforan wapniowy	„Chem. czysty"
Jodek wapniowy	Preparat farmaceutyczny
Mleczan wapniowy	a) „Czysty", preparat farmaceutyczny
	b) „farmaceutyczny"
	c) „chem. czysty" preparat farmaceutyczny
Octan wapniowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Stearynian wapniowy	—
Tlenek wapniowy (wapno palone)	a) „Czysty", preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Wapno sodowane	„Chem. czyste" i „techn." absorbuje minimum 25% CO_2
Węglan wapniowy	Strącony, lekki; obj. właściwa 1,6—2,0
ZWIĄZKI STRONTU	
Bromek strontowy	„Chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Synthesa**
"	* **Tobis**
"	**Itron**
"	* **Tobis**
"	* **Barcikowski** * **Elit** * **Synthesa**
Lecznictwo	* **Tobis**
"	* **Barcikowski**
Przemysł kosmetyczny i gumowy	**Itron** * **Strem**
Cele lecznicze i laboratoryjne	* **Laokoon**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Alba** * **Laokoon** * **Spiess**
Przemysł gumowy, papierniczy, kosmetyczny	* **Adal** * **Kijewski**
Lecznictwo	* **Barcikowski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Mleczan strontowy	Preparat farmaceutyczny
ZWIĄZKI BARU	
Azotan barowy	a) „Czysty“
	b) „chem. czysty“
	c) „do analizy“
Chlorek barowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty“
	c) „do analizy“
Chromian barowy	„Czysty“
Nadtlenek barowy	„Chem. czysty“
Octan barowy	a) „Czysty“
	b) „chem. czysty“

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Barcikowski**
Hutnictwo szklane i pirotechnika	* **Tobis**
Hutnictwo szklane i pirotechnika; cele laboratoryjne	**Itron** * **Synthesa** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Laokoon** * **Synthesa** * **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele lecznicze i laboratoryjne	**Itron** **Mikrochemia** * **Synthesa** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Itron** * **Laokoon** **Mikrochemia** * **Synthesa**
Przemysł zapałczany; farba	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy i cele laboratoryjne	* **Tobis**
,, ,,	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan barowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Węglan barowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Wodorotlenek barowy	„Do analizy"
ZWIĄZKI CYNKU	
Boran cynkowy	Preparat farmaceutyczny
Bromek cynkowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
Chlorek cynkowy	a) „Techn. czysty", lany
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty"
	d) „chem. czysty"
Cyjanek cynkowy	a) Techn. zawartość 52 — 54% Zn.
	b) „czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Tobis**
Badania roentgenologiczne	**Itron**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
"	* **Laokoon**
Lecznictwo	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Litografia	* **Tobis**
Galwanotechnika i metalurgia	**Dąbie**
Lecznictwo	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Synthesa** * **Tobis**
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
"	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cyjanek cynkowo-potasowy	a) „Techn." 20—24% Zn. (w proszku)
	b) „czysty"
Jodek cynkowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Nadtlenek cynkowy	Preparat farmaceutyczny, „czysty", zawiera 80% ZnO_2 (Jon); mieszanina równych części ZnO i ZnO_2 (Barcikowski)
Octan cynkowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Salicylan cynkowy	Preparat farmaceutyczny
Siarczan cynkowy	a) „Techn. czysty", krystal.
	b) „oczyszczony", preparat farmaceutyczny krystal.

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
"	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele lecznicze i laboratoryjne	* **Laokoon** * **Tobis**
" "	**Kocznorowski** * **Tobis**
Lecznictwo	* **Barcikowski** **Jon**
Lecznictwo	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy	* **Tobis**
Cele laboratoryjne, lecznicze i przemysłowe	* **Barcikowski** * **Synthesa** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Dąbie**
Lecznictwo	* **Synthesa** * **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan cynkowy (d. c.)	c) „chem. czysty“ drobnokrystal.
	d) „do analizy“
Sole do cynkowania	Mieszanki
Stearynian cynkowy	„Czysty“ preparat farmaceutyczny
Tlenek cynkowy	„Chem. czysty“
Węglan cynkowy	„Chem. czysty“
Węglan cynkowy zasadowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“
ZWIĄZKI KADMU	
Azotan kadmowy	„Chem. czysty“
Bromek kadmowy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele lecznicze i laboratoryjne	* **Częstochowa** **Itron** * **Synthesa** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Cohn** **Dąbie** * **Zawadzki**
Przemysł kosmetyczny; lecznictwo	**Blanko** **Itron** **Jon** * **Strem** * **Synthesa** * **Tobis**
Lecznictwo i kosmetyka	* **Synthesa** * **Zakł. Cynkowe**
Lecznictwo	**Itron**
Lecznictwo	* **Tobis**
	* **Tobis**
	* **Tobis**
Cele laboratoryjne, przemysł ceramiczny i barwnikarski	* **Barcikowski** **Kocznorowski** * **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Bromek kadmowy (d. c.)	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Chlorek kadmowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Cyjanek kadmowy	a) „Techniczny"
	b) „techn. czysty"
	c) „czysty"
	d) „chem. czysty"
Cyjanek kadmowo - potasowy	a) „Techniczny" 20 i 30% Cd
	b) „techn. czysty"
	c) „czysty"
	d) „chem. czysty"
Cyjanek kadmowo - sodowy	„Techn. czysty"
Jodek kadmowy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Fotografia i litografia	*** Tobis**
,, ,,	*** Barcikowski** *** Tobis**
Galwanotechnika	**Dąbie** *** Zawadzki**
,,	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, galwanotechnika, fotografia, farbiarstwo	*** Barcikowski** **Kocznorowski**
Galwanotechnika	*** Zawadzki**
,,	**Dąbie**
	*** Tobis**
,,	*** Tobis**
	*** Zawadzki**
,,	**Dąbie**
,,	*** Tobis**
,,	*** Tobis**
	*** Zawadzki**
Lecznictwo	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Jodek kadmowy (d. c.)	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“, krystaliczny
	d) „do analizy“
Octan kadmowy	a) „Czysty“
	b) „chem. czysty“
Siarczan kadmowy	a) „Techniczny“, krystaliczny
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty“
	d) „chem. czysty“
	e) „do analizy“
Siarczek kadmowy (żółcień kadmowa)	a) „Techn. czysty“
	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“
Siarczek kadmowo - selenowy (czerwień kadmowa)	„Czysty“
Sole do kadmowania	Mieszanki

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo, fotografia, laboratoria	* Tobis
Lecznictwo, laboratoria, przemysł chemigraficzny	* Barcikowski * Tobis * Zawadzki
Cele laboratoryjne	* Tobis
Przemysł ceramiczny, galwanotechnika, cele laboratoryjne	* Tobis
Cele laboratoryjne	* Tobis
Galwanotechnika i wyrób żółcieni kadm.	* Zawadzki
Lecznictwo	* Tobis
Galwanotechnika	* Tobis
Lecznictwo, elektrotechnika, cele laboratoryjne	Tobis Kocznorowski
Cele laboratoryjne	Kocznorowski
Farby artystyczne, przemysł gumowy, szklany, litograficzny, pirotechnika, emalierstwo	* Tobis
" "	* Tobis
" "	* Tobis
Przemysł emalierski	* Tobis
Galwanotechnika	Cohn Dąbie * Zawadzki

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenek kadmowy	a) „Techniczny"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Węglan kadmowy	a) „Techniczny"
	b) „czysty"
Wodorotlenek kadmowy	„Czysty"
<u>ZWIĄZKI RTĘCI</u>	
Azotan rtęciawy	Preparat farmaceutyczny
Azotan rtęciowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Cyjanek rtęciowy	a) „Techn. czysty"
	b) zasadowy, preparat farmaceutyczny
Cyjanek rtęciowo - potasowy	„Chem. czysty", „technicznie czysty"
Jodek rtęciowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
Przemysł emalierski i ceramiczny	* **Tobis**
" "	* **Tobis**
Galwanotechnika	* **Zawadzki**
—	* **Tobis**
—	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Dąbie** * **Zawadzki**
Lecznictwo	**Kocznorowski**
Galwanotechnika	* **Zawadzki** **Dąbie**
Lecznictwo	* **Laokoon** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan rtęciowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Sublimat (chlorek rtęciowy)	Technicznie czysty, w kryształach
Tlenek rtęciowy	A. Czerwony, „chem. czysty"
	B. żółty, „chem. czysty"
ZWIĄZKI BORU	
Boraks	Preparat farmaceutyczny
Boran cynkowy	„ „
Boran ołowiawy (metaboran)	„Czysty"
ZWIĄZKI GLINU	
Ałun glinowo - amonowy	„Chem. czysty"
Ałun glinowo - potasowy	„Chem. czysty"
Mleczan glinowy	„Chem. czysty"
Octan glinowy	8%-owy preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Cele galwaniczne i lecznicze	**Dąbie**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
„ „	* **Tobis**
Lecznictwo	**Geo**
„	* **Tobis**
Wyrób pokostów, farb; wyrób szkieł specjalnych	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
„	**Mikrochemia**
Cele lecznicze; przemysł farbiarski — jako bejca	* **Barcikowski**
Lecznictwo	* **Żeumer**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan glinowy	Zawartość 14—15% Al_2O_3 i 17—18% Al_2O_3 praktycznie nie zawiera żelaza
Stearynian glinowy	„Czysty"
ZWIĄZKI CYNY	
Chlorek amonowo-cynowy	—
Chlorek cynawy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Chlorek cynowy	„Czysty"
Cynian sodowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
Octan cynawy	„Czysty"
Sole do cynowania	Mieszanki
Tlenek cynawy	„Czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Klejenie papieru, farbiarstwo, czyszczenie wody, kosmetyka	* **Elektro** * **Elit** * **Hugohütte** * **Rędziny** * **Synthesa**
Przemysł kosmetyczny	**Blanko** **Itron** * **Strem** * **Synthesa**
Przemysł włókienniczy	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy, fabrykacja jedwabiu, impregnowanie drewna, materiałów; przemysł ceramiczny i szklany	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy, fabrykacja jedwabiu impregnowanie drewna, materiałów; przemysł ceramiczny i szklany	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy, impregnowanie materiałów od ognia	* **Tobis**
" "	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Cohn** **Dąbie** * **Zawadzki**
Przemysł włókienniczy, szklany, farbowanie metali	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenek cynowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
ZWIĄZKI OŁOWIU	
Azotan ołowiawy	a) „Techn. czysty"
	b) „oczyszczony"
	c) preparat farmaceutyczny
	d) „czysty"
	e) „chem. czysty"
Boran ołowiawy (metaboran)	„Czysty"
Chlorek ołowiawy	a) „Techn. czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł emalierski, hutnictwo szklane, polerowanie szkieł, stali; produkcja farb artystycznych; kosmetyka	* **Tobis**
" "	* **Tobis**
Kosmetyka	* **Tobis**
Litografia, fabrykacja zapałek, lakierów kolorowych; cele wojskowe	* **Tobis**
Cele techniczne	**Krogulecki**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne, litografia, fabrykacja zapałek, lakierów kolorowych; cele wojskowe	* **Laokoon** * **Tobis**
Przemysł chemigraficzny i cele laboratoryjne	**Amon** **Kocznorowski** * **Laokoon** **Mikrochemia** * **Tobis** * **Zawadzki**
Wyrób pokostów i farb; wyrób szkieł specjalnych	* **Tobis**
Wyrób farb, mieszanin konserwujących drewno	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Wyrób farb, mieszanin konserwujących drewno	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek ołowiawy (d. c.)	d) „chem. czysty"
Chromian ołowiawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Dwutlenek ołowiu	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Jodek ołowiawy	Preparat farmaceutyczny
Octan ołowiawy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Siarczan ołowiawy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Siarczek ołowiawy	„Chem. czysty"
Tlenek ołowiawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Węglan ołowiawy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Amon** **Kocznorowski** *** Tobis**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Amon** *** Tobis**
„	**Kocznorowski**
Fabrykacja lakierów, pokostów; przemysł włókienniczy	*** Tobis**
„ „	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
—	**Mikrochemia**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Węglan ołowiawy (d. c.)	b) „chem. czysty"
ZWIĄZKI AMONU	
Azotan amonowy	a) „Czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
	d) „do analizy"
Ałun glinowo - amonowy	„Chem. czysty"
Benzoesan amonowy	Preparat farmaceutyczny
Bromek amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Chromian amonowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chlorek amonowy	a) „Czysty", preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Amon**
Cele pirotechniczne, mieszaniny oziębiające	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele lecznicze i laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon** **Mikrochemia** *** Tobis**
"	**Kocznorowski** *** Laokoon** *** Tobis**
"	**Mikrochemia**
Lecznictwo	*** Tobis**
"	*** Tobis**
"	*** Barcikowski** *** Klawe**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
"	*** Tobis**
"	*** Tobis**
Cele laboratoryjne i lecznicze	*** Laokoon** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek amonowy (d. c.)	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Chlorek amonowo - cynowy	—
Chlorek amonowo - magnezowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chlorek miedziowo - amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
	d) „do analizy"
Chlorek niklowo - amonowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Cytrynian amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne i lecznictwo	**Itron** **Kocznorowski** **Mikrochemia** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Itron** **Kocznorowski** * **Laokoon** **Mikrochemia** * **Tobis**
Przemysł włókienniczy	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Przemysł organiczny	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Galwanotechnika	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cytrynian amonowy (d. c.)	c) „chem. czysty"
Cytrynian bizmutowo-amonowy	Preparat farmaceutyczny
Dwuchromian amonowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Fosforan amonowy (drugorzędowy)	a) „Chem. czysty"
Jodek amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Mleczan amonowy	Preparat farmaceutyczny, c. wł. 1,19 — 1,21
Mrówczan amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „do analizy"
Octan amonowy	a) „Czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
	d) „do analizy"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Przemysł organiczny	* **Tobis**
Fotografia, przemysł organiczny	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
Cele lecznicze, przemysł tekstylny: do wyrobu tkanin niepalnych	* **Barcikowski** * **Synthesa**
Lecznictwo i drukarstwo	* **Tobis**
"	* **Barcikowski**
Lecznictwo	* **Barcikowski**
"	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Konserwy	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan uranylo - amonowy	„Do analizy"
Rodanek amonowy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analiz"
Salicylan amonowy	Preparat farmaceutyczny
Siarczan amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „czysty" bez zawartości arsenu i cyjanu
	d) „chem. czysty"
	e) „do analizy"
Siarczan kobaltowo - amonowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Siarczan miedziowo - amonowy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele analityczne	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
„	**Kocznorowski**
Lecznictwo	* **Tobis**
„	* **Tobis**
Galwanotechnika	* **Tobis**
Wyrób drożdży	**Skarboferm** * **Tobis**
—	**Mikrochemia** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** **Mikrochemia** * **Tobis**
Galwanotechnika	**Dąbie** * **Zawadzki**
—	* **Tobis**
—	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Siarczan miedziowo - amonowy (d. c.)	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Siarczan niklowo - amonowy (sól niklowa)	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Siarczan żelazowo - amonowy	„Chem. czysty"
Siarczan żelazawo - amonowy (sól Mohra)	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Siarczyn amonowy	W płynie, 22° Bé, preparat farmaceutyczny
Szczawian amonowy	a) „Techniczny"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Galwanotechnika	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Galwanotechnika, przemysł konserw i włókienniczy	**Dąbie** *** Tobis**
„ „	*** Tobis**
„ „	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
„	**Kocznorowski** **Mikrochemia** *** Synthesa**
„	**Mikrochemia**
Cele laboratoryjne, lecznicze, zakłady fryzjerskie	**Amon**
Cele pirotechniczne	*** Tobis**
Cele galwanotechniczne	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon** **Mikrochemia** *** Synthesa** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Szczawian amonowy (d. c.)	d) „do analizy"
Uranian amonowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Węglan amonowy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty", zawiera 21,5% NH_3; w proszku
	c) „do analizy", zawiera ok. 30% NH_3; w kawałkach
Woda amoniakalna	„Chem. czysta" i „do analizy", zawiera ok. 25% NH_3; c. wł. (15°)0.910
ZWIĄZKI ANTYMONU	
Pięciosiarczek antymonowy	Preparat farmaceutyczny
Siarkoantymonian sodowy	„Czysty"
Tlenosiarczek antymonawy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon** **Mikrochemia**
Katalizator (w przem. organ.), hutnictwo szklane i ceramika	*** Tobis**
" "	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Wypiek ciast, fabrykacja gaśnic, przemysł włókienniczy, kosmetyka, farby mineralne, cele laboratoryjne	*** Tobis** *** Z. F. Z. A.**[1]
Wyrób materiałów wybuchowych	*** Tobis** *** Z. F. Z. A.**[1]
Cele laboratoryjne	**Gazownia Warszawa** *** Z. F. Z. A.**
Lecznictwo	*** Tobis**
Przemysł włókienniczy, gumowy, fotograficzny, galwanotechnika	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**

[1]) Wyłączna sprzedaż przez firmę Dr. H. Zeumer.

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenosiarczek antymonawy (d. c.)	b) „czysty"
Trójchlorek antymonawy (sól bronzująca)	a) „Techn. czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
Trójsiarczek antymonawy	a) „Techn. czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
Trójtlenek antymonawy	a) „Techn. czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty"
	d) „chem. czysty"
ZWIĄZKI BIZMUTU	
Azotan bizmutawy	A. Obojętny: a) preparat farmaceutyczny zawartość 42,1% Bi
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł gumowy, zapałczany, farb mineralnych	* **Tobis**
Przemysł wojenny	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Impregnowanie, galwanotechnika	* **Tobis**
Przemysł gumowy, farb mineralnych, zapałczany, ceramika oraz zwalczanie szkodników	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Fabrykacja emalii; przemysł ceramiczny, włókienniczy	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Fabrykacja emalii; przemysł ceramiczny, włókienniczy oraz cele laboratoryjne	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Wyrób preparatów bizmutowych	* **Scott & Bowne** * **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
„	**Mikrochemia** * **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Azotan bizmutawy (d. c.)	B. Zasadowy: a) preparat farmaceutyczny zawartość 70,9 — 73,6% Bi
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Bezoesan bizmutawy	Preparat farmaceutyczny
Bizmutan sodowy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Chlorek bizmutawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Cytrynian bizmutowo - amonowy	Preparat farmaceutyczny
Cytrynian bizmutawy	Preparat farmaceutyczny
Galusan bizmutawy	Zasadowy; preparat farmaceutyczny, zawiera ok. 53% Bi
Garbnikan bizmutawy	Preparat farmaceutyczny
Hydrojodogalusan bizmutawy	Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo i kosmetyka	**Itron** **Jon** *** Scott & Bowne** *** Tobis**
Cele laboratoryjne, kosmetyka, fabrykacja farb malarskich	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia** *** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Kosmetyka; farba malarska	*** Tobis**
Kosmetyka	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Lecznictwo	**Itron** **Jon** *** Scott & Bowne** *** Tobis**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Jodek bizmutawy	„Chem. czysty"
Jodek bizmutowo - potasowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Jodek bizmutowo - sodowy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Octan bizmutawy	„Czysty"
Salicylan bizmutawy	Zasadowy; preparat farmaceutyczny, zawiera 56,5 — 58,5% Bi
Tlenek bizmutawy	a) „Techn. czysty" zawiera 89,7% Bi
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „chem. czysty"
Tlenochlorek bizmutawy	Preparat farmaceutyczny
Tlenojodek bizmutawy	„Czysty", zawiera 59,2 — 60,5% Bi, wolny od arsenu; preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**
„	*** Tobis**
—	*** Tobis**
Lecznictwo	**Itron** **Jon** *** Scott & Bowne** *** Tobis**
Przemysł ceramiczny, huty szklane, emaliernie, wyrób preparatów bizmutowych	*** Scott & Bowne** *** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne i przemysłowe; przemysł ceramiczny, huty szklane, emaliernie	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Cele laboratoryjne, lecznictwo	*** Laokoon** *** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenojodogalusan bizmutawy	Preparat farmaceutyczny
Trójbromofenolan bizmutawy	Preparat farmaceutyczny
Węglan bizmutawy	A. Obojętny
	B. Zasadowy a) preparat farmaceutyczny zawiera 80,7 — 82,5% Bi
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Wodorotlenek bizmutawy	Koloidalny, wolny od elektrolitów
ZWIĄZKI SELENU	
Dwutlenek selenu	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Selenian sodowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Selenin sodowy	a) „Techn. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Lecznictwo	Geo * Scott & Bowne
„	Itron Jon * Tobis
„	Itron
Lecznictwo i kosmetyka	Jon * Scott & Bowne * Tobis
„	* Tobis
„	* Tobis
Lecznictwo	* Nasierowski
Fotografia, hutnictwo szklane, cele laboratoryjne	* Tobis
„ „	* Tobis
Hutnictwo szklane	* Tobis
„	* Tobis
Hutnictwo szklane i cele laboratoryjne	* Tobis
Hutnictwo szklane	* Tobis

Nazwa produktu	Charakterystyka
Selenin sodowy (d. c.)	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Siarczek kadmowo - selenowy (czerwień kadmowa)	„Czysty"
ZWIĄZKI CHROMU	
Azotan chromowy	„Czysty"
Chlorek chromowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chromian amonowy	a) „Czysty" i „chem. czysty"
Chromian barowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chromian ołowiawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Chromian potasowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"

Zastosowanie	Wytwórca
Hutnictwo szklane	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Emalierstwo	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy i mas plastycznych; wyrób ołówków kopiowych	* **Tobis**
Przemysł włókienniczy, do polerowania jako farba	* **Tobis**
" "	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Przemysł zapałczany, farba	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
"	* **Tobis**
"	* **Laokoon** * **Tobis**
"	* **Laokoon**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dwuchromian amonowy	a) „Techn. czysty“
	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“
Dwuchromian potasowy	a) „Chem. czysty“
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „do analizy“
Sole i kąpiele do chromowania	—
Siarczan chromowy	„Czysty“
ZWIĄZKI URANU	
Azotan uranylu	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty“
	c) „chem. czysty“
	d) „do analizy“
Octan uranylo - amonowy	„Do analizy“

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł organiczny	* **Tobis**
Fotografia, przemysł organiczny	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
Cele laboratoryjne	**Mikrochemia**
Cele laboratoryjne i lecznictwo	* **Laokoon**
Cele analityczne	**Kocznorowski** * **Laokoon** **Mikrochemia**
Galwanotechnika	**Cohn** **Dąbie** * **Zawadzki**
Przemysł włókienniczy, garbarski, galwanotechnika	* **Tobis** * **Zawadzki**
Lecznictwo	* **Tobis**
Fotografia, litografia, ceramika (jako farba); filmy kolorowe	* **Tobis**
Fotografia, litografia, ceramika (jako farba); filmy kolorowe i cele laboratoryjne	* **Tobis**
Laboratoria	* **Tobis**
"	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan uranylo - sodowy	„Do analizy"
Octan uranylu	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „do analizy"
Siarczan uranylu	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Trójtlenek uranu	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Uranian amonowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Uranian sodowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Węglan uranylo - sodowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"

ZWIĄZKI MANGANU

Dwutlenek manganu	Uwodniony
Nadmanganian potasowy	W zatopionych ampułkach szklanych

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
—	* **Tobis**
—	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
"	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Szkło, porcelana, emaliernie	* **Tobis**
"	* **Tobis**
—	* **Tobis**
—	* **Tobis**
Elementy galwaniczne; przemysł barwników, do utleniania, cele laboratoryjne	* **Laokoon**
Cele laboratoryjne	**Pfützner**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Azotan żelazowy	„Chem. czysty"
Chlorek żelazawy	„Chem. czysty"
Jodek żelazawy	Preparat farmaceutyczny
Mleczan żelaza	„Chem. czysty"
Nitroprusydek sodowy	„Chem. czysty"
Siarczan żelazawy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „chem. czysty"
Siarczan żelazawo - amonowy (sól Mohra)	a) „Chem. czysty"
	b) „do analiz"
Siarczan żelazowy	„Do analizy"
Siarczan żelazowo-amonowy	„Chem. czysty"
Tlenek żelazawy	„Chem. czysty"
Tlenek żelazowy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	* Tobis
"	* Tobis
Lecznictwo	* Tobis
"	* Barcikowski
Cele laboratoryjne	* Tobis
Lecznictwo	* Tobis
Cele laboratoryjne	Mikrochemia * Synthesa * Tobis
Cele laboratoryjne	Kocznorowski Mikrochemia * Synthesa
"	Mikrochemia
"	Kocznorowski
"	Kocznorowski
"	* Tobis
Lecznictwo	* Tobis

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenek żelazowy (d. c.)	b) „do analizy"
Żelazocyjanek potasowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
ZWIĄZKI KOBALTU	
Azotan kobaltawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Azotynokobaltan sodowy	„Chem. czysty"
Chlorek kobaltawy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Cytrynian kobaltawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Fosforan kobaltawy	„Czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
"	*** Laokoon**
"	*** Tobis**
"	**Kocznorowski** *** Laokoon**
Fabrykacja pokostów, lakierów, atramentów, cele laboratoryjne	*** Tobis**
" "	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
Lecznictwo	*** Tobis**
Przemysł ceramiczny, fabrykacja atramentów, do barometrów i hygrometrów; cele laboratoryjne	*** Tobis**
" "	*** Tobis**
—	*** Tobis**
—	*** Tobis**
Wyrób farb artystycznych, olejnych, drukarskich, tapet; przemysł włókienniczy i ceramiczny	*** Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Octan kobaltawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
	c) „do analizy"
Siarczan kobaltowo - amonowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Siarczan kobaltawy	a) „Techn. czysty"
	b) „chem. czysty"
Siarczan potasowo-kobaltowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Sole do kobaltowania	Mieszanka, proszek
Tlenek kobaltawo - kobaltowy	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
Tlenek kobaltowy	A. Szary a) techn. czysty

Zastosowanie	Wytwórca
Wyrób lakierów, pokostów, atramentu, farb drukarskich; galwanotechnika	* **Tobis**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
"	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Dąbie** * **Zawadzki**
"	**Dąbie** * **Tobis**
—	* **Tobis**
Fabrykacja lakierów i pokostów; przemysł ceramiczny; wyrób linoleum, farb drukarskich; galwanotechnika, przemysł szklany i cele laboratoryjne	**Dąbie** * **Tobis** * **Zawadzki**
Cele laboratoryjne	* **Tobis**
—	* **Tobis**
—	* **Tobis**
Galwanotechnika	**Cohn** **Dąbie** * **Zawadzki**
Wyrób farb artystycznych, olejnych i drukarskich; przemysł włókienniczy i ceramiczny	* **Tobis**
" "	* **Tobis**
Przemysł ceramiczny, emalierski, w hutach szklanych, sykatywa	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Tlenek kobaltowy (d. c.)	b) „czysty"
	B. Czarny a) Techn. czysty
	b) „czysty"
Węglan kobaltawy	A. Obojętny a) „techn. czysty"
	b) „czysty"
	B. Zasadowy „czysty"
Winian kobaltawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Wodorotlenek kobaltawy	„Techn. czysty"

ZWIĄZKI NIKLU

Azotan niklawy	a) Preparat farmaceutyczny
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Chlorek niklawy	a) Preparat farmaceutyczny

Zastosowanie	Wytwórca
Przemysł ceramiczny, emalierski, w hutach szklanych, sykatywa i cele laboratoryjne	* **Tobis**
Przemysł ceramiczny, emalierski, w hutach szklanych, sykatywa	* **Tobis**
„ „	* **Tobis**
Galwanotechnika, wyrób farb ceramicznych, cegieł i dachówek; odbarwianie gliny	**Dąbie** * **Tobis** * **Zawadzki**
„ „	* **Tobis**
„ „	* **Tobis**
„ „	* **Tobis**
„ „	* **Tobis**
Galwanotechnika i inne cele przemysłowe	**Dąbie** * **Tobis** * **Zawadzki**
Lecznictwo	* **Tobis**
Galwanotechnika, ceramika, farba; utwardzanie tłuszczów i olejów	* **Tobis**
„ „	* **Tobis**
Lecznictwo	* **Tobis**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Chlorek niklawy (d. c.)	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Chlorek niklowo-amonowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Cyjanek niklawy	„Czysty"
Cyjanek niklowo-potasowy	„Czysty"
Mrówczan niklawy	„Czysty"
Octan niklawy	„Czysty"
Siarczan niklawy	a) „Techn. czysty"
	b) preparat farmaceutyczny
	c) „czysty"
	d) chem. czysty"
Siarczan niklowo-amonowy (sól niklowa)	a) „Techn. czysty"
	b) „czysty"
	c) „chem. czysty"
Sole do niklowania	Mieszanki, w proszku lub kryształach

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne, katalizator, galwanotechnika, fabrykacja farb i atramentów	* Tobis
„	* Tobis
Galwanotechnika	* Tobis
„	* Tobis
„	* Tobis
„	* Tobis
Utwardzanie tłuszczów i olejów	* Tobis
Sykatywa	* Tobis
Sykatywa; przemysł włókienniczy, galwanotechniczny; impregnacja drzewa i materiałów	Dąbie * Tobis * Zawadzki
Lecznictwo	* Tobis
Cele laboratoryjne	* Tobis
„	* Tobis
Galwanotechnika, przemysł konserw i włókienniczy	Dąbie * Tobis
„	* Tobis
„	* Tobis
Galwanotechnika	Cohn Dąbie * Zawadzki

Nazwa produktu	Charakterystyka
Szczawian niklawy	„Czysty"
Tlenek niklawy	„Czysty"
Tlenek niklowy	a) „Czysty" b) „techn. czysty"
Węglan niklawy	a) „Techn. czysty" b) preparat farmaceutyczny c) „czysty"
Wodorotlenek niklawy	„Techn. czysty"
ZWIĄZKI PLATYNY	
Chlorek platynowy	„Chem. czysty" krystaliczny
Sól do platynowania	Mieszanka, proszek
KWASY NIEORGANICZNE	
Bromowodór	C. wł. 1,49 (48,5°Bé), temp. wrzenia 126°, „chem .czysty"
Jodowodór	Preparat 57%-owy, c. wł. 1.70
Kwas azotowy	„Chem. czysty" c. wł. 1,40 (40°Bé) (65% HNO_3)
Kwas chloroplatynowy	„Chem. czysty"

Zastosowanie	Wytwórca
Sykatywa	* Tobis
Hutnictwo szklane, ceramika, emalierstwo, elektrotechnika, katalizator	* Tobis
„ „	* Tobis
Galwanotechnika	Dąbie
—	* Tobis
Galwanotechnika	Dąbie * Zawadzki
Galwanotechnika, hutnictwo szklane, ceramika, fabrykacja mydła	* Tobis
Galwanotechnika, hutnictwo szklane, emalierstwo, akumulatory	Dąbie * Tobis * Zawadzki
Fotografia i galwanotechnika	Dąbie * Zawadzki
Galwanotechnika	Dąbie * Zawadzki
Fabrykacja leków i do syntez	Jon * Tobis
Cele laboratoryjne	* Laokoon * Tobis
Różne cele przemysłowe i laboratoryjne	* Z. F. Z. A.
Masa kontaktowa; galwanotechnika, hutnictwo szklane, porcelan., fotografia, cele laboratoryjne	* Tobis

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas chromowy	„Do analizy"
Kwas selenawy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Kwas selenowy	a) „Czysty"
	b) „chem. czysty"
Kwas siarkowy	a) „Chem. czysty"
Kwas solny	W zatopionych ampułkach szklanych
RÓŻNE	
Azbest platynowany	14, 15, 25%-owy
Katalizatory	Tlenki metali ciężkich, wanadynian srebra i t. d. osadzone na pumeksie
Monobromek jodu (jednobromek jodu)	Temp. topn. ok. 40°
Sole do odtłuszczania, czyszczenia, barwienia, polerowania, czernienia, izolowania metali i usuwania powłok metalowych	—
MIANOWANE ROZTWORY	
Mianowane roztwory	Wodne lub alkoholowe, o ściśle określonym stężeniu

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
Hutnictwo szklane	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Cele laboratoryjne	*** Tobis**
„	*** Tobis**
Cele analityczne	*** Polchem** *** Zeumer**
„	**Pfützner**
Katalizator do spalań (syntez)	*** Laokoon**
Synteza trójtlenku, siarki, amoniaku i t. d.	*** Laokoon**
Analiza tłuszczów i t. p.	**Kocznorowski**
Galwanotechnika	**Cohn** **Dąbie** *** Zawadzki**
Analiza miareczkowa	*** Laokoon** **Mikrochemia** **Pfützner** **Technochemia**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Barwniki	Roztwory wodne lub alkoholowe
Dwumetylo - amino - azo - benzen	Związek „para" temp. topn. 114°
Eozyna	Sól sodowa lub potasowa czterobromofluoresceiny
Fenoloftaleina	„Do analizy"
Fluoresceina	a) Bezwodnik czterooksyftalofenonu
	b) sól sodowa, rozp. w wodzie
Metyloranż	„Do analizy"

ODCZYNNIKI ORGANICZNE

Acetanilid (antifebryna)	„Chem. czysty", temp. topn. 113 — 114°
Aceton	a) „Chem. czysty", c. wł. max. 0.800
	b) „do analiz", c. wł. 0,798
Acetonitryl	Temp. wrzenia 81°, c. wł. 0,787 — 0,789 (cyjanek metylu)

Zastosowanie	Wytwórca
Cele lekarskie, naukowe	* **Laokoon**
Wskaźnik analizy miareczkowej (acydymetrii i alkalimetrii)	**Kocznorowski** * **Laokoon**
Wyrób barwników kombinowanych i inne cele przemysłowe	**Jon** **Kocznorowski**
Wskaźnik analizy miareczkowej (acydymetrii i alkalimetrii)	**Kocznorowski**
Wyrób preparatów kąpielowych	**Jon** **Kocznorowski**
" "	**Kocznorowski**
Wskaźnik analizy miareczkowej (acydymetrii i alkalimetrii)	**Kocznorowski** * **Laokoon**
Cele naukowe i lecznicze	**Kocznorowski**
Fabrykacja prochów bezdymnych; synteza; rozpuszczalnik	* **Grodzisk**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
Cele naukowe	**Kocznorowski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Alkohol amylowy	„Czysty", (bez furfurolu) temp. wrzenia 128 — 132°
Alkohol etylowy	a) „Chem. czysty" i odwodniony
	b) absolutny, zawiera 99,46 — 99,66% alkoholu; temp. wrzenia 78 — 79°
Alkohol metylowy	„Czysty", zawiera 99,8% alkoholu
Anilina	a) „Chem. czysta", c. wł. 1,026 — 1,027, temp. wrzenia 183°
	b) „do analizy" temp. wrzenia 183°
Azotan guanidyny	„Chem. czysty"; temp. topn. 217°
Azotyn amylu	Preparat farmaceutyczny
Azotyn izoamylu	„Chem. czysty", temp. wrzenia 95 — 97°
Benzaldehydo - cyjanhydryna	„Chem. czysta"
Benzen	a) „Czysty", temp. wrzenia 80 — 82°
	b) „chem. czysty", wolny od tiofenu, c. wł. (20°) ok. 0,879, temp. wrzenia ok. 80°

Zastosowanie	Wytwórca
Analiza mleka	**Dąbrowski** *** Elit** *** Łańcut** **Solvents** *** Synthesa**
Cele konsumcyjne i techniczne	*** Kutno**
Cele laboratoryjne i lecznicze	*** Laokoon**
Fabrykacja formaliny, cele syntetyczne i farmaceutyczne	*** Grodzisk** *** P. P. O.**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon**
"	**Kocznorowski** *** Laokoon**
Żelatynowanie prochu i cele naukowe	**Kocznorowski**
Cele lecznicze i laboratoryjne	**Solvents**
Cele naukowe i lecznicze	**Kocznorowski**
Farmaceutyka	**Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
"	*** Zw. Koksowni**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Benzen (d. c.)	c) „do analizy", wolny od tiofenu i dwusiarczku węgla; temp. wrzenia 80 — 81°
Benzenodwusulfonian miedziowy	„Chem. czysty"
Benzydyna	„Chem. czysta"
Chlorowodorek aniliny	„Czysty", krystaliczny
Chlorowodorek hydroksylaminy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Cupron	„Do analizy" (alfa-benzoinoksym) temp. topn. 154 — 155°
Czterobromek acetylenu (ciecz Muthmann'a)	(Czterobromoetan) c. wł. 2,97 — 3,0 (15°),
Dwufeniloamina	a) „Czysta", temp. topn. 53 — 54°, wolna od aniliny
	b) „do analizy", temp. topn. 53°, wolna od kwasu azotowego i aniliny
Dwumetyloaminobenzaldehyd	Związek „para" a) „Chem. czysty" temp. topn. 72 — 73°
	b) „do analizy"

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	**Solvents**
Miedziowanie	**Kocznorowski**
Cele naukowe i analityczne (do wykazywania krwi)	*** Laokoon**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon**
Cele laboratoryjne i naukowe	**Kocznorowski**
„ „	**Kocznorowski**
Odczynnik na miedź wg Feigl'a	**Kocznorowski**
Mikroskopia i rozdzielanie mieszanin minerałów	**Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
„	*** Laokoon**
Cele naukowe i analizy lekarskie	**Kocznorowski** *** Laokoon**
„	**Kocznorowski** *** Laokoon**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Dwumetyloanilina	„Czysta", temp. wrzenia 194°
Dwumetyloglioksym	„Do analizy", temp. topn. 234°
Eter etylowy (siarczany)	a) Preparat farmaceutyczny, do narkozy
	b) „do analizy"
Eter naftowy	a) „Do analiz", temp. wrzenia 35—45°
	b) c. wł. 0,640 — 0,695; koniec dest. poniżej 90°
Fenol	a) C. wł. (20°) ok. 1,06, 90%-owy, preparat farmaceutyczny, płynny
	b) „czysty", temp. wrzenia 80 — 82°
Hypoksantyna	Temp. topn. pikrynianu hypoksantyny 261°

Zastosowanie	Wytwórca
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele analityczne	**Kocznorowski** **Solvents**
Usypianie przed operacją i znieczulanie	*** Elit** *** Łańcut** *** Synthesa**
Cele laboratoryjne, lecznicze, techniczne	*** Elit** *** Łańcut** *** Synthesa**
Odtłuszczanie materiałów podlegających następnej ekstrakcji za pomocą innych rozpuszczalników; przemysł chemiczny i farmaceutyczny; cele laboratoryjne	**Małopolska** [1]
Cele laboratoryjne i preparatyka	**Polmin**
Antyseptyka	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele naukowe	*** Laokoon**

[1]) Sprzedaż przez „Glimar".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Inozynian barowy	—
Jodek etylu	„Czysty", temp. wrzenia 70 — 72°, c. wł. 1,916 — 1,926
Jodek metylu	a) „Czysty", temp. wrzenia 41 — 44°; c. wł. 2,33
	b) „chem. czysty", temp. wrzenia 42°, c. wł. 2,268 — 2,274
Kakodylan sodowy	„Chem. czysty", preparat farmaceutyczny
Ksylen	„Czysty"; temp. wrz. 136 — 140°
Kwas aminoazobenzoesowy	Związek „para", temp. topn. 186 — 187°
Kwas cytrynowy	a) Preparat farmaceutyczny 1. krystaliczny
	2. mielony
	b) „do analizy"
Kwas dwuazobenzenosulfonowy	Związek „para"
Kwas nitrobenzoesowy	Związek „para", temp. krzepn. 238°
Kwas octowy	„Chem. czysty" 1. esencja octowa, moc: 80%

Zastosowanie	Wytwórca
Cele naukowe	*** Laokoon**
Cele laboratoryjne i naukowe (mineralogiczne, mikroskopowe i lecznicze)	**Janiszewski** *** Laokoon**
Cele laboratoryjne i techniczne (metylowanie)	*** Karpiński** *** Laokoon**
Cele naukowe	**Kocznorowski**
Lecznictwo	**Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Do syntez i celów naukowych	*** Laokoon**
Farmaceutyka, przemysł cukierniczy i czekoladowy, wód mineralnych, w browarach, w fabrykach serów	*** Laokoon** *** Radocha**
" "	*** Laokoon** *** Radocha**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele analityczne i naukowe	*** Laokoon**
Synteza anestezyny, cele naukowe	*** Laokoon**
Cele spożywcze	*** Grodzisk** *** Gzichów** *** P. P. O.**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas octowy (d. c.)	2. kwas lodowaty, moc: 98 — 100%, temp. krzepn. 13°
Kwas olejowy	„Chem. czysty"
Kwas palmitynowy	„Chem. czysty", temp. topn. 61°
Kwas stearynowy	a) „Czysty", sproszkowany
	b) „chem. czysty"
Kwas sulfanilowy	a) „Chem. czysty", krystaliczny
	c) „do analizy", krystaliczny i bezwodny
Kwas sulfosalicylowy	„Chem. czysty", temp. topn. 108 — 110°
Kwas szczawiowy	a) „Chem. czysty"
	b) „do analizy"
Kwas walerianowy (izowalerianowy)	—

Zastosowanie	Wytwórca
Cele syntetyczne i farmaceutyka	* Grodzisk * Gzichów * P. P. O.
Cele naukowe	Kocznorowski
Cele naukowe	Kocznorowski
Przemysł kosmetyczny, gumowy	Itron
Cele naukowe	Kocznorowski
Cele laboratoryjne	Kocznorowski * Laokoon
„	Kocznorowski * Laokoon
Cele laboratoryjne i lecznicze	Jon Pharmedia Synerga
Cele laboratoryjne	Kocznorowski Mikrochemia
„	Kocznorowski * Laokoon Mikrochemia
Synteza walerianianiu mentylu i t. p. środków leczniczych	* Laokoon

Nazwa produktu	Charakterystyka
Kwas winowy	a) Preparat farmaceutyczny: 1. krystaliczny 2. mielony b) „do analiz"
Metakrezol	Preparat farmaceutyczny
Naftalenosulfonian sodowy (alfa i beta)	„Czysty", krystaliczny
Nitroanilina	Związek „para", „chem. czysta", temp. topn. 147°
Nitrobenzen	„Czysty", temp. wrzenia 211°
Nitrochlorobenzen	a) Związek „orto", „chem. czysty" b) związek „para", „chem. czysty"
Nitron	„Do analizy"
Nitrotoluen	„Czysty", związek „para", temp. topn. 54°, temp. wrzenia 237°
Nitrozonaftol	Nitrozo (alfa)- naftol (beta) „do analizy", temp. topn. 109°
Octan amylu	Preparat farmaceutyczny
Octan etylu	Preparat farmaceutyczny; temp. wrzenia 74 — 76°
Octan semikarbazydu	„Do analizy"

Zastosowanie	Wytwórca
Proszki do pieczenia, przemysł cukierniczy, wody sodowe, owocowe, farmaceutyka	*** Radocha**
" "	*** Radocha**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** *** Laokoon**
Antyseptyka	**Wspólnota** *** Zw. Koksowni**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele naukowe	**Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele naukowe	**Kocznorowski**
"	**Kocznorowski**
Odczynnik na kwas azotowy wg Busch'a	**Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	*** Laokoon**
Cele analityczne (odczynnik na kobalt) i kosmetyczne	*** Laokoon**
Jako pachnidło	*** Elit** *** Synthesa**
"	*** Elit** *** Synthesa**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Oksybenzosan metylu „Conservan"	Związek „para"; „czysty", temp. topn. 126 — 129°
Siarczan aniliny	„Czysty", krystaliczny
Siarczan dwucyjano - dwuamidyny	„Do analizy"
Siarczan hydrazyny	„Do analizy"
Sulfosalicylan sodowy	Preparat farmaceutyczny
Toluen	„Czysty", temp. wrzenia 109 — 112°

RÓŻNE

Nazwa produktu	Charakterystyka
„Aktywina"	Zawartość 30% czynnego tlenu: a) chloramid kwasu para-toluenosulfonowego b) dwuchloramid kwasu para-toluenosulfonowego
Benzenoemulsja	Emulsja benzyny z wodą
Cement dentystyczny (różnych nazw)	a) Krzemowy, różnych kolorów b) krzemowo-fosforowy, różnych kolorów c) oksy-fosforowy, 4 kolorów, wolno i szybkoschnący

Zastosowanie	Wytwórca
Konserwowanie produktów spożywczych	* **Spiess**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski** * **Laokoon**
Odczynnik na nikiel wg Grossmann'a	**Kocznorowski**
Cele laboratoryjne	**Kocznorowski**
Lecznictwo	**Jon**
Cele laboratoryjne	* **Laokoon**
Przemysł włókienniczy, dezynfekcja, niszczenie iperytu	* **Wola**
„ „	* **Wola**
Wyrób mydła	**Gazy Ziemne**
Dentystyka	* **Boryszew**
„	* **Boryszew**
„	* **Boryszew**

Nazwa produktu	Charakterystyka
Cement dentystyczny (d. c.)	d) specjalny, wolno i szybkoschnący,
„Elektro-Odtleniacz"	—
Karbolineum	Olej antyseptyczny
Koks naftowy	Zawartość 0.3 — 5% popiołu
Likopodium sztuczne	Żółty proszek
Maść ogrodnicza	Mazista, gęsta masa
„Mineral Rubber"	Temp. topn. 110 — 120°, K & S, temp. łaml. pow. 15° wg. Fraassa
Mydła naftenowe i sulfonaftenowe (paru nazw)	—
Odlewy magnetytowe	—
Olej „RT II"	—
„Pianit"	Zawartość 18 — 19% Al_2O_3
Pasty do szlifowania, polerowania metali i przedmiotów z mas plastycznych	W postaci bloków, cegiełek
Podpuszczka	W proszku; ferment na substracie soli kuchennej, znormalizowany, o mocy 1 : 100000; bakteriologicznie i chemicznie czysty

Zastosowanie	Wytwórca
Dentystyka	* **Boryszew**
Odlewnictwo	* **Elektro**
Konserwacja drewna	**Galicja**
Wyrób elektrod, cele opałowe	**Polmin**
Odlewnie	**Spółdzielnia**
Ogrodownictwo	* **Azot**
Plastyfikator dla kauczuku	**Małopolska**[1]
Impregnowanie drewna; emulgowanie	**Galicja** **Gazy Ziemne** **Małopolska**[1] **Polmin** **Vacuum**
Wyrób elektrod	* **Radocha**
Rozszczepianie tłuszczów	**Galicja**
Wytwarzanie chemicznej piany gaśniczej	**Mi-Ra**
—	**Cohn**
Wyrób serów	**I. P. F.**

[1]) Sprzedaż przez „Karpaty".

Nazwa produktu	Charakterystyka
Preparaty do impregnowania drewna i tkanin przeciw ogniowi	Różnych rodzai
Preparaty do impregnowania drewna[1])	a) „Lalit", sól sodowa trójchlorofenolu; „Triolit" mieszanina fluorku sodu, dwuchromianu potasu i dwunitrofenolu b) „Fluralsil", „A" i „ekstra" c) Sole i płyny
Preparaty do konserwowania mięsa	—
Preparaty do nawaniania gazów	Paru nazw; preparaty z ropy naftowej
Preparaty do niszczenia gazów parzących	—
Preparaty przeciwdziałające tworzeniu się kamienia kotłowego	—
Preparaty dla przemysłu cukierniczego, piekarskiego itd.	—
Preparat tłuszczowy dla produkcji drożdży	„Derokan"
Pył odlewniczy	Z węgla kamiennego, mialkość 1% pozostałości na sicie o 900 oczkach na cm²; 10% pozostałości na sicie o 4900 oczkach na cm²; zawartość popiołu najwyżej 10 — 12%, części lotnych najmniej 32%

[1]) Patrz również rozdziały: „Produkty węglopochodne", „Produkty chemicznego przerobu drewna", „Związki cynku" i inne.

Zastosowanie	Wytwórca
—	**Mazowieckie Mi-Ra**
Konserwacja drewna	*** Zw. Koksowni**
" "	*** S. A. G.**
" "	**Gudronit**
" "	*** Azot Spółdzielnia**
Nawanianie bezwonnych gazów użytkowych	**Galicja**
—	**Teoskol** *** Wola**
—	**Baranowski Mazowieckie**
Przemysł spożywczy	*** Domagalski** *** Wander**
—	*** Unida**
Dodatek do piasku formierskiego	*** Elektro**

Nazwa produktu	Charakterystyka
„Saponina"	Techniczna; ekstrakt glukozydów kory kwijali
„Steglicyd"	Emulsujący z wodą
Szczotki dla maszyn elektrycznych	Węglowe, grafitowe, bronzowe, miedziane różnych rodzai
Wanilina	—
Węgle sztuczne	—
Wosk dentystyczny	—

* * *

INFORMACJE, DOTYCZĄCE MOŻNOŚCI NABYWANIA W MATERIAŁÓW TECHNICZ-

FIRMY KRAJOWE, DOSTARCZAJĄCE PRZEMY-

Aparaty

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.

W. i M. Dmowscy, Zakłady Kotlarskie i Mechaniczne, Warszawa, Płocka 20.

W. Fitzner, Fabr. Kotłów Parowych i Zakłady Mechaniczne, Siemianowice.

Teodor Jakobsen i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych, Warszawa, Elektoralna 33.

J. John, Sp. Akc. Budowy Transmisyj, Maszyn i Odlewni, Łódź, Piotrkowska 217/219.

Krawczyk i S-ka, Wytwórnia Pędni, Maszyn i Odlewnia Żeliwa, Zawiercie.

Kubś i Gogołkiewicz, Fabryka Wyrobów Miedzianych i Mosiężnych, Poznań, Św. Wojciecha 2.

Zastosowanie	Wytwórca
Fabrykacja płynów do gaśnic, sporządzanie emulsji olejowych, wyrób mas klejących, przemysł. tekstylny	* **Barcikowski**
Wytwarzanie suchych kremów	* **Strem**
Elektrotechnika	* **Elektryczność**
Przemysł spożywczy	**Wanilina**
Cele przemysłowe	* **Elektryczność**
Dentystyka	**Urbaniak**

* * *

KRAJU MASZYN, APARATÓW, URZĄDZEŃ, PRZYBORÓW, NYCH I LABORATORYJNYCH

SŁOWI CHEMICZNEMU MASZYN i APARATÓW

Aparaty (d. c.)

Jan Makarewicz i S-wie, Fabryka Kotłów Parowych i Konstrukcyj Żelaznych, Warszawa, Mokotów, Racławicka 10.
Międzynarodowe Towarzystwo Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
S. Samulski i S-ka, Fabryka Maszyn i Armatur. Odlewnia i Kotlarnia, Pleszew.
St. Weigt, Sp. Akc. Zakłady Przemysłowe, Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc. Zjednoczone Fabryki Maszyn, Kotłów i Wagonów, Kraków, Grzegórzecka 69.
B. Ziółkowski i S-ka, Sp. z o. o., Poznań, Em. Szczanieckiej 4b.

Aparaty destylacyjne kolumnowe i inne

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.

W. i M. Dmowscy, Zakłady Kotlarskie i Mechaniczne, Warszawa, Płocka 20.
Teodor Jakobsen i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych, Warszawa, Elektoralna 33.
Międzynarodowe Towarzystwo Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc. Zjednoczone Fabryki Maszyn, Kotłów i Wagonów, Kraków, Grzegórzecka 69.
B. Ziółkowski i S-ka, Sp. z o. o., Poznań, Em. Szczanieckiej 4b.

Aparaty do elektrolizy

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
L Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc. Zjednoczone Fabryki Maszyn, Kotłów i Wagonów, Kraków, Grzegórzecka 69.

Aparaty elektryczne

„Elektrokontakt", Fabryka Armatur Elektrycz., Katowice, Batorego 4.
S. Kleiman i S-wie, Fabryka Aparatów Elektrycznych, Warszawa, Okopowa 19.
P. T. E. Polskie Towarzystwo Elektryczne, Warszawa, Terespolska 48.
K. i W. Pustoła, Fabryka Aparatów Elektrycznych, Warszawa, Jagiellońska 4 (Praga).
Rohn-Zieliński, Sp. Akc. licencja Brown-Boveri, Warszawa Bielańska 6.
K. Szpotański i S-ka, Sp. Akc. Fabryka Aparatów Elektrycznych, Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Aparaty niskiego i wysokiego napięcia

K. Szpotański i S-ka, Sp. Akc. Fabryka Aparatów Elektrycznych, Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Aparaty do oczyszczania wody

„Ekonomja", Bielsko.
Kunz Antoni, Lwów, Panieńska 26.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Bielsko.

Rudziński Bronisław „Filtrator", Warszawa, Wilcza 53.
K. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Kraków, Grzegórzecka 69.

Aparaty do odparowywania (zgęszczania płynów) i krystalizacji

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Teodor Jakobsen i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych, Warszawa, Elektoralna 33.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc. Zjednoczone Fabryki Maszyn, Kotłów i Wagonów, Kraków, Grzegórzecka 69.

Aparaty pomiarowe

Berent i Plewiński, Warszawa, Moniuszki 12.
Jan Bujak, Fabryka Przyrządów Mierniczych, Lwów, Zadwórzańska 31.
Fabryka Manometrów i Termometrów, Ignacy Ciechurski, Włocławek, Stodólna 46.
G. Gerlach, Fabryka Instrumentów Geodezyjnych i Rysunkowych, Warszawa, Tamka 40.
H. Neuman, Pierwsza Krajowa Fabryka Manometrów, Włocławek, Kaliska 21.

Aparaty wulkanizacyjne

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc. Kraków, Grzegórzecka 69.

Aparaty do wulkanizowania opon samochodowych, rowerowych itp.

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Müller & Seidel, Sp. Akc., Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, Łódź, Żeromskiego 96.

Armatura

Babcock-Zieleniewski, Polskie Zakłady, Sp. Akc. Sosnowiec.
Gwiździński i S-ka, Fabryka Armatur i Odlewni Metali, Warszawa, Chocimska 9.

Kern, i S-ka, Kraków, Kopernika 6.
St. Kraupe, Sosnowiecka Fabryka Armatur, Odlewnia Bronzów Fosforowych, Sosnowiec.
Lech, Warszawa, Czerniakowska 160.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
E. V. Münstermann, Fabryka Armatur, Odlewnia Bronzu Fosforowego, Metali i Żelaza, Bielsko, Pierackiego 34.
Państwowe Zakłady Inżynierii, Warszawa, Terespolska 34.
Sam, Sp. Akc. Münstermann, Katowice Raciborska 8.
S. Samulski i S-ka, Fabryka Maszyn i Armatur. Odlewnia i Kotlarnia, Pleszew.
Rudolf Schmidt, Fabryka Armatur, Biała, Kolejowa 24/26.
„Świt", Zakład Mechaniczny, Warszawa, Leszno 18.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Autoklawy

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
W. i M. Dmowscy, Zakłady Kotlarskie i Mechaniczne, Warszawa, Płocka 20.
Teodor Jakobsen i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych, Warszawa, Elektoralna 33.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
S. Samulski i S-ka, Fabryka Maszyn i Armatur. Odlewnia i Kotlarnia, Pleszew.
St. Weigt, Sp. Akc., Zakłady Przemysłowe, Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Blacha ołowiana i cynkowa

„Giesche", Sp. Akc., Katowce, Podgórna 4.
W. Kemnitz, Warszawa, Terespolska 24.

Butle stalowe

W. Fitzner, Siemianowice.
Modrzejów-Hantke, Zjednoczone Zakłady Górniczo-Hutnicze, Sosnowiec.
Sp. Akc. Tow. Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza, Sosnowiec.

Butle do acetylenu rozpuszczonego

„Perun", Francuskie Tow. Akc., Warszawa, Mazowiecka 11.

Cewiarki i młynki do sztucznego jedwabiu

Müller & Seidel, Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, Łódź, Żeromskiego 96.

Chłodnie

„Borea", Warszawa, Czerniakowska 166.
B-cia Borkowscy, Fabr. Artykułów Elektrotechnicznych, Warszawa, Grochowska 45.
H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
Ignacy Tatula, Warszawa, Młynarska 44.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Zjednoczone Fabryki Maszyn, Kotłów i Wagonów, Kraków, Grzegórzecka 69.

Chłodnie mydła

Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.

Dna kotłowe

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
W. Fitzner, Siemianowice.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Filtry

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Kubś i Gogołkiewicz, Fabryka Wyrobów Miedzianych i Mosiężnych, Poznań, Św. Wojciecha 2.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
L. Zeleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Filtry do powietrza

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
S. Waberski i S-ka, Sp. Akc., Fabryka Maszyn, Warszawa, Markowska 8.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Gazoliniarnie

L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Gazomierze

„Arwogaz" Poznań„ Dąbrowskiego 79.
Jan Bujak, Fabryka Przyrządów Mierniczych, Sp. Akc., Lwów, Zadwórzańska 31.
„Habill", Poznań, Dąbrowskiego 81.
Polska Fabryka Gazomierzy, Bydgoszcz, Jagiellońska 29.
Polska Fabryka Wodomierzy i Gazomierzy, Toruń, Bydgoska 108.

Gazozbiorniki

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Generatory gazowe

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
F. Eberhardt, Fabryka Maszyn i Odl. Żeliwa, Bydgoszcz, Św. Trójcy 2.
A. Kryzel i J. Wojakowski, Fabryka Maszyn i Odl. Żeliwa, Radomsko.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Gniotowniki (Kołotoki, Kollergangi)

A. Kryzel i J. Wojakowski, Radomsko.
Herm. Löhnert, Bydgoska Fabryka Maszyn, Bydgoszcz, Bema 10.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
St. Weigt, Sp. Akc., Zakłady Przemysłowe, Łódź, Senatorska 7/9.

Gniotowniki inne

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Homogenowanie, półhomogenowanie i wykładanie ołowiem

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
W. i M. Dmowscy, Zakłady Kotlarskie i Mechaniczne, Warszawa, Płocka 20.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
St. Weigt, Sp. Akc., Zakłady Przemysłowe, Łódź, Senatorska 7/9.

Kompresory

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136 (wszelkie).
K. Drzewiński i S-ka Fabryka Maszyn, Łódź, Kilińskiego 103 (powietrzne).
Lilpop, Rau i Loewenstein, Sp. Akc., Warszawa, Bema 65 (powietrzne).
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk (powietrzne, amoniakalne).
Inż. Stefan Twardowski, Zakłady Mechaniczne, Warszawa, Grochowska 37 (powietrzne).
Zakłady Przetwórcze, Chorzów (amoniakalne).
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc. Kraków, Grzegórzecka 69 (powietrzne, amoniakalne).

Kotły emaliowane

Herzfeldt i Victorius, Sp. Akc., Odlewnie Żelaza, Tłocznia Blachy i Emaliernie, Grudziądz.
„Kamienna-Jan Witwicki", Zakłady Przemysłowe. Odlewnia Żelaza i Emaliernia, Skarżysko-Kamienna.

Kotły ebonitowane

„Satelit", Łódź, Wólczańska 168.

Kotły kwaso- i ługoodporne

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.

Kotły żeliwne

St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Krajarki do mydła

B. Ziółkowski i S-ka, Sp. z o. o., Poznań, Em. Szczanieckiej 4b.

Liczniki elektryczne

„Kontakt", Lwów, Sykstuska 14.
Państwowe Zakłady Tele- i Radiotechniczne, Warszawa, Grochowska 26.
K. Szpotański i S-ka, Sp. Akc., Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Łuszczarnie do nasion oleistych

Krawczyk i S-ka, Wytwórnia Pędni, Maszyn i Odlewnia Żeliwa,
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.

Manometry - vacumetry

Wład. Bednarski, Wołomin pod Warszawą.
Jan Bujak, Lwów, Zadwórzańska 31.

„Monometr", Sosnowiec, Warszawska 10.
Henryk Neuman, Włocławek, Kaliska 21.
St. Strauss, Warszawa, Jerozolimska 22.

Maszyny do fabrykacji mydła

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko (suszarnie).
Kubś i Gogołkiewicz, Fabr. Wyr. Miedzianych i Mosiężnych, Poznań, Św. Wojciecha 2 (praski).
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk (chłodnie).
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
T. Windyga, Fabryka Motorów i Transmisyj, Warszawa, Waliców 16 (pelotezy).
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.
B. Ziółkowski i S-ka, Sp. z o. o., Poznań, Em. Szczanieckiej 4b (krajarki).

Maszyny dla olejarni

K. Drzewiński i S-ka, Fabryka Maszyn, Łódź, Kilińskiego 103.
Herm. Löhnert, Bydgoska Fabryka Maszyn, Bydgoszcz, Gen. Bema 10.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Maszyny dla przemysłu gumowego

J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Woźniak S. Stalownia, Sosnowiec, Mireckiego.

Mierniki elektryczne

„Bemar", Grodzisk Mazowiecki.
Chauvin Arnou, Warszawa, Czerska 12.
K. Szpotański i S-ka, Sp. Akc., Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Maszyny przesiewające, sortujące

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Rybnicka Fabryka Maszyn, Rybnik.
Edm. Schmeja, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, Biała k. Bielska.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Metalizowanie natryskowe

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
W. i M. Dmowscy, Zakłady Kotlarskie i Mechaniczne, Warszawa, Płocka 20.
„Metalizator", Warszawa, Płocka 13.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Widzewska Manufaktura, Sp. Akc., Łódź.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Mieszarki

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Edm. Schmeja, Biała k. Bielska.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Mieszarki elektryczne

„Dea", Warszawa, Tamka 45a.

Młynki, rozdrabniacze

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
K. Drzewiński i S-ka, Fabryka Maszyn, Łódź, Kilińskiego 103.
G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko.

Krawczyk i S-ka, Zawiercie.
Herm. Löhnert, Bydgoska Fabryka Maszyn, Bydgoszcz.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Edm. Schmeja, Biała k. Bielska.
Sp. Akc. Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich, Warszawa, Ujazdowska 51.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Młynki do farb

Edm. Schmeja, Biała k. Bielska.

Opakowania blaszane

„Artigraph", Sp. Akc., Kraków, Prądnicka 65.
M. Eilstein i S-ka, Fabryka Opakowań Blaszanych, Warszawa, Mireckiego 1.
„Pelikan", Fabryka Wyrobów Metalowych, Sp. Akc., Warszawa, Stępińska 10/16.
„Przemysł Blaszany", Sp. z o. o., Warszawa, Wolska 73.
„Tłocznia", Fabryka Masowych Wyrobów Blaszanych, Warszawa, Przemysłowa 19.

Opakowania metalowe

W. Czajkowski i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych, Warszawa, Młynarska 33.
W. Kemnitz, Warszawa, Terespolska 24.
„Mewa", Śląska Fabryka Wyrobów Metalowych, Bielsko, Pierackiego 35.
„Staniola", Sp. Akc., Warszawa, Czerska 12.

Pelotezy do mydła

T. Windyga, Fabryka Motorów i Transmisyj, Warszawa, Walicców 16.

Pirometry

Fabryka Manometrów i Termometrów Wł. Bednarski, Wołomin.
I. Ciechurski, Włocławek, Stodólna 46.

B-cia Lange, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, Łódź, Andrzeja 21.
Henryk Neuman, Włocławek, Kaliska 21.
Państwowe Wytwórnie Uzbrojenia, Warszawa, Dworska 29.
K. Szpotański i S-ka, Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.
J. Zubko Inż., Warszawa, Ogrodowa 10.

Pompy

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Herzfeld i Victorius, Grudziądz.
J. Kopczyński i S-ka, Poznań, Focha 127.
Lilpop, Rau i Loewenstein, Warszawa, Bema 65.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Rohn-Zieliński, Sp. Akc., licencja Brown-Boveri, Warszawa, Bielańska 6.
„Sirius", Fabryka Maszyn, Warszawa, Zamoyskiego 51.
Inż. Stefan Twardowski, Zakłady Mechaniczne, Warszawa, Grochowską 37.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
„Wiepofana", Sp. Akc., Poznań, Dąbrowskiego 81.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Pompy do pras hydraulicznych

Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Rohn-Zieliński, Sp. Akc., licencja Brown-Boveri, Warszawa, Bielańska 6.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Pompy próżniowe

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Herzfeld i Victorius, Grudziądz.
Lilpop, Rau i Loewenstein, Sp. Akc., Warszawa, Bema 65.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.

Inż. Stefan Twardowski, Zakłady Mechaniczne, Warszawa, Grochowska 37.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Pompy przeponowe

J. Kopczyński i S-ka, Poznań, Marsz. Focha 127.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.

Praski do mydła

Kubś i Gogołkiewicz, Poznań, Św. Wojciecha 2.

Prasy filtracyjne (błotniarki)

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Edward Ortwein Fabryka Maszyn i Odlewnia, Włochy p. Warszawą.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Prasy filtracyjne do oleju transformatorowego

K. Szpotański i S-ka, Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Prasy hydrauliczne

B-cia Bauerertz, Mijaczów, p-ta Myszków.
H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
K. Drzewiński i S-ka, Fabryka Maszyn, Łódź, Kilińskiego 103.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Edward Ortwein, Fabryka Maszyn i Odlewnia, Włochy p. Warszawą.
„Pionier", Fabryka Obrabiarek, Warszawa, Krochmalna 71.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Prasy do sztucznych mas plastycznych

G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko.
Tłocznie i Maszyny Pomocnicze, Warszawa, Wronia 71.

Przenośniki, podnośniki

B-cia Bühler, Warszawa, Skierniewicka 7.
H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
B. Kapczyński, Łódź, Podrzeczna 33.
Krawczyk i S-ka, Zawiercie.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
„Moc", Fabryka Maszyn i Kotlarnia, Sp. Akc., Warszawa, Wolska 121.
Sp. Akc. Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich, Warszawa, Ujazdowska 51.
Piotrowicka Fabryka Maszyn, Piotrowice.
K. Rudzki i S-ka, Warszawa, Fabryczna 3.
Rybnicka Fabryka Maszyn, Rybnik.
„Siła", Warszawa, Chłodna 5.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Rekuperatory

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Retorty

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.

Rury kompensacyjne

„Compensator" Fabryka Przewodów Rurowych, Warszawa, Św. Stanisława 1/3.
W. Fitzner, Semianowice Śl.

Rury cynowe, ołowiane

„Giesche" Sp. Akc., Katowice, Podgórna 4.
W. Kemnitz, Warszawa, Terespolska 24.

Siatki metalowe

W. Kemnitz, Warszawa, Terespolska 24.
„Drutownia Poznań", dawn. R. Matuszewski, Poznań, św. Marcina 45a.
R. Kochanowski, dawn. E. Chrzanowski, Warszawa, Bielańska 16.
Krakowska Fabryka Drutu, Kraków, Romanowicza 9.
„Neblowie", Zgierz, Dąbrowskiego 23.
Wadowicki Przemysł Druciany, Wadowice.
„Wschód", Zadziele — Żywiec.
A. Zwierzchowski, Poznań, Półwiejska 1.

Silniki elektryczne

„Elektrobudowa", Sp. Akc., Łódź, Kopernika 56/58.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
P. T. E. Polskie Tow. Elektryczne, Sp. Akc., Warszawa, Terespolska 48.
Rohn-Zieliński, Sp. Akc., licencja Brown-Boveri, Warszawa, Bielańska 6.
Polskie Zakłady Skody, Warszawa, Złota 70.
Georg Schwabe, Bielsko.

Silniki o osi pionowej (do wirówek)

„Elektrobudowa", Sp. Akc., Łódź, Kopernika 56/58.
P. T. E. Polskie Tow. Elektryczne, Sp. Akc., Warszawa, Terespolska 48.
Rohn-Zieliński, Sp. Akc. licencja Brown-Boveri, Warszawa, Bielańska 6.

Sprężarki

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
K. Drzewiński i S-ka, Fabryka Maszyn, Łódź, Kilińskiego 103.
Lilpop, Rau i Loewenstein, Sp. Akc., Warszawa, Bema 65.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.

Inż. Stefan Twardowski, Zakłady Mechaniczne, Warszawa, Grochowska 37.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Stopy żelaza kwaso- i ługoodporne

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
Stef. Langiewicz, Odlewnia Żelaza i Metali, Warszawa, Przyokopowa 22.
Państwowe Zakłady Inżynierii, Warszawa, Terespolska 34.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Suszarnie

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
W. Fitzner, Siemanowice.
G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc. Gdańsk.
S. Waberski i S-ka, Sp. Akc., Fabryka Maszyn, Warszawa, Markowska 8.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Suszarnie do mydła

G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko.

Suszarnie obrotowe (bębnowe)

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
W. Fitzner, Siemianowice Śl.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Suszarnie próżniowe

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Transmisje, pędnie

J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
Krawczyk i S-ka, Zawiercie.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
T. Windyga, Warszawa, Waliców 16.

Transformatory

„Elektrobudowa", Sp. Akc., Łódź, Kopernika 56/58.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
P. T. E. Polskie Tow. Elektryczne, Warszawa, Terespolska 48.
Rohn-Zieliński, Sp. Akc. licencja Brown-Boveri, Warszawa, Bielańska 6.

Transformatory bezpieczeństwa

K. Szpotański i S-ka, Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Trójwalcówki do farb itp.

J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
K. Ludwiszewski, Warszawa, Wolska 85.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Edm. Schmeja, Biała k. Bielska.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.

Stal kwasodporna

Huta Baildona, Katowice, Zamkowa 3.
Huta Batory, Katowice.
Tow. Starachowickich Zakładów Górniczych, Sp. Akc., Warszawa, Warecka 15.

Ugniatarki

H. Cegielski, Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Urządzenia galwanotechniczne

K. Zawadzki i S-ka, Warszawa, Mazowiecka 11.

Urządzenia gazcwni

H. Cegielski Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Urządzenia do odemglania sal

S. Waberski i S-ka, Warszawa, Markowska 8.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Urządzenia rozdzielcze

S. Kleiman i S-wie, Warszawa, Okopowa 19.
K. Szpotański i S-ka, Warszawa, Kałuszyńska 2/4/6.

Wagony dla przemysłu chemicznego

H. Cegielski Sp. Akc., Poznań, Górna Wilda 136.
Lilpop, Rau i Loewenstein, Warszawa, Bema 65.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Walcarki

K. Drzewiński i S-ka, Fabryka Maszyn, Łódź, Kilińskiego 103.
J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
St. Weigt, Sp. Akc., Łódź, Senatorska 7/9.

Urządzenia i materiały do spawalnictwa

K. Nadolski i W. Młodecki, Warszawa, Jerozolimska 67.
„Perun", Francuskie Tow. Akc., Warszawa Jasna 1.
Fr. Wagner i S-ka, Łódź, Żeromskiego 94.

Walce żeliwne dla olejarni

J. John, Sp. Akc., Łódź, Piotrkowska 217/219.
Modrzejów-Hantke, Sp. Akc., Sosnowiec.
St. Weigt, Łódź, Senatorska 7/9.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.

Wentylatory kwasoodporne

S. Waberski i S-ka, Sp. Akc. Fabryka Maszyn, Warszawa, Markowska 8.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Wentylacyjne urządzenia

S. Waberski i S-ka, Sp. Akc., Warszawa, Markowska 8.
„Wentylator", Fabryka Maszyn, Warszawa, Króla Alberta 1.
Zakłady Przetwórcze, Chorzów.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Wirówki

H. Cegielski, Sp. Akc. Poznań, Górna Wilda 136.
G. Josephyego Spadkobiercy, Bielsko.
Lilpop, Rau i Loewenstein, Sp. Akc., Warszawa, Bema 65.
Herm. Löhnert, Bydgoska Fabryka Maszyn, Bydgoszcz, Gen. Bema 10.

Międzynarodowe Tow. Budowy Okrętów i Maszyn, Sp. Akc., Gdańsk.
Edward Ortwein, Włochy p. Warszawą.
St. Weigt i S-ka, Łódź, Senatorska 7/9.
L. Zieleniewski i Fitzner-Gamper, Sp. Akc., Kraków, Grzegórzecka 69.

Wodomierze

„Arwogaz", Poznań, Dąbrowskiego 79.
„Hydrometer", Leszno Wlkp.
Polska Fabryka Wodomierzy i Gazomierzy, Toruń, Bydgoska 108.
„Polski Wodomierz", Poznań, Grobla 15.
„Warwod", Warszawa, Wronia 69.

WYROBY CERAMICZNE, SZAMOTOWE, KRZEMIONKOWE itd., STOSOWANE W FABRYKACH CHEMICZNYCH I LABORATORIACH

Naczynia kwasoodporne

Fabryka Wyrobów Szamotowych i Kamionkowych „Marywil" w Radomiu.
Zakłady Ceramiczne „Złotoglin", Sp. Akc. w Parszowie, Zarząd: Warszawa, Polna 32.

Porcelana laboratoryjna i techniczna

Fabryka Porcelany Giesche, Sp. Akc., Katowice, Podgórna 4.
Fabryka Porcelany i Wyrobów Ceramicznych w Ćmielowie, Sp. Akc. Kraków, Basztowa 17.

Wyroby krzemionkowe (dynasowe)

Zakłady Ceramiczne „Stella" Sp. Akc. w Chrzanowie, woj. krakowskie, biuro: Warszawa, Mazowiecka 16.
Fabryka Wyrobów Szamotowych i Fajansowych w Skawinie Sp. Akc.

Wyroby szamotowe i kwasoodporne

Giesche, Sp. Akc., Katowice, Podgórna 4. (Zaprawy szamotowe: zwykła, ogniotrwała i wysokoogniotrwała; zaprawy izolacyjne; cegły i kształtki: kwasoodporne, izolacyjne, szamotowe).

Zakłady Ceramiczne „Stella' Sp. Akc. w Chrzanowie, woj. krakowskie, biuro: Warszawa, Mazowiecka 16.

„Inż. W. Klepacki w Ostrowcu — Spadkobiercy", Fabryka Wyrobów Szamotowych, Ostrowiec n. Kam.

Fabryka Wyrobów Szamotowych i Krzemionkowych „Marywil", w Radomiu.

Fabryka Wyrobów Ceramicznych „Opoczno" Sp. Akc. Warszawa, Szopena 12.

Tow. Akc. Kawenczyńskich Zakł. Cegielnianych K. Granzowa w Kawenczynie. Biuro: Warszawa, Czerniakowska 171.

Częstochowskie Zakł. Ceramiczne S. B. Helman i S-ka, Częstochowa, ul. Jacka 14. Biuro: Warszawa, Skorupki 7.

Zakłady Ceramiczne „Złotoglin", Sp. Akc., w Parszowie, Zarząd: Warszawa, Polna 32.

Polskie Zakł. Ceramiczne, Sp. z o. o., Będzin, 1 Maja 2.

Fabryka Wyrobów Szamotowych i Fajansowych w Skawinie, Sp. Akc.

WYROBY SZKLANE UŻYWANE W FABRYKACH CHEMICZNYCH I LABORATORIACH

Belg. Sp. Akc. Tow. Połudn. — Polskich Hut Szklanych, Warszawa, Bracka 5	**Szkło techniczne, budowlane, prasowane, z wtopioną siatką drucianą, dachówki, szkło podłogowe, ornamentowe, kolorowe itp.**
Belg. Sp. Akc. Tow. Przem. i Handlowe, Potrków Trybun. Legionów 9	**Szkło techniczne, izolatory — naczynia do akumulatorów i ogniw**
Fabryka Chemiczna „Gzichów" Sp. Akc., Warszawa, Marszałkowska 151.	**Szkło apteczne, balony**
Huta Szklana „Dąbrowa" Sp. Akc., Krzywda, Warszawa, Nowy Świat 51	**Szkło oświetleniowe, gazowe**

Huta Szklana „Feniks" Sp. Akc., Piotrków Trybunalski, Bujnowska 5	Ampułki, balony ze szkła oranżowego
Huta Szklana „Ożarów", Ożarów p. Warszawą	Szkło lekarskie i apteczne, naczynia do akumulatorów
Huta Szklana Inż. Wł. Skrzypiński, Nieborów, Warszawa, 6 Sierpnia 7 (nieczynna)	Balony do celów chemicznych
Huty Szklane J. Stolle „Niemen", Sp. Akc., Niemen	Szkło techniczne (izolatory)
Fabryka Szkła dawn. S. Reich i S-ka, Sp. Akc. Zawiercie	Szkło odporne na działanie temperatury i zmian temp. do oświetlenia gazowo-żarowego. Szkło „incassable"
Piotrkowska Rektyfikacja Sp. Akc., Piotrków Trybun.	Balony szklane do kwasów
Przemysł Szklany w Polsce Sp. Akc., Czechy p. Pilawa	Szkło laboratoryjne, oświetleniowe
Huta i Rafineria Szkła „Targówek", Warszawa, Orla 7	Szkło laboratoryjne, apteczne. Szkło „Alborex". Rurki i pręty
Fabryki Szkła Ujście Sp. Akc., Ujście	Balony szklane
Zakłady Przemysłowe „Weneda", Sp. z o. o., Warszawa, Kopernika 5	Szkło laboratoryjne, techniczne, oświetleniowe, rury szklane i pręty
Zakłady Przemysłowe „Wulkan", Sp. z o. o. Opoczno	Szkło apteczne, balony

Fr. Bogacz, Bydgoszcz Dworcowa 14	Przędza szklana, szkła laboratoryjne, rurki
„Ciepłomierz" wł. Helena Janowska, Warszawa, Krak. Przedmieście 6	Termometry
Zakłady Przemysłowe „Jodełka", Biecz	Wełna szklana do celów technicznych, do ozdób choinkowych, izolacji itd. Filce szklane i otuliny
Kosież i S-ka, Wytwórnia Przyrządów Szklanych Naukowych i Technicznych, Warszawa, Warecka 8	Wszelkie wyroby laboratoryjne ze szkła i kwarcu, barometry, termometry, pompy itd.
E. Ostasiewicz i S. Obojski, Warszawa, Em. Plater 10	Przyrządy z kwarcu, pompy dyfuzyjne, wodne, manometry, ebulioskopy, destylarki, szlify itd., itd.
Polskie Zakłady Optyczne, Warszawa, Grochowska 35	Mikroskopy i przyrządy optyczne
J. Sosnowski, Wytwórnia Wyrobów Szklanych, Warszawa, Wspólna 38	Ampułki, szklo laboratoryjne i lekarskie
„Stop" Sp. z o. o., Lwów, Nowy Świat 14	Przyrządy szklane do celów przemysłu naftowego, gazowego, cukrowniczego, browarniczego, gorzelniczego itd. Szkło laboratoryjne i przyrządy miarowe
B-cia Strosznajder, Fabryka Wyrobów Szklanych, Warszawa, Leszno 78	Ampułki, szkło, laboratoryjne i lekarskie, termometry

URZĄDZENIA, PRZYBORY GUMOWE, EBONITOWE[1])

Fabryka Wyrobów Gumowych „Satelit" Sp. z o. o., Łódź, Wólczańska 168	**Ebonitowanie kotłów, cystern, kadzi, zbiorników, wirówek, kranów, zaworów, walców, części maszyn oraz aparatury chemicznej. Rurociągi z rur żelaznych ebonitowanych, z rur całkowicie ebonitowych**

PRZYRZĄDY LABORATORYJNE

Berent i Plewiński, Warszawa, Moniuszki 12	**Wyroby szklane: areometry, biurety, pipety, chłodnice, pompki, aparaty do gazów, i do badania smarów, termometry, przyrządy do gorzelni, cukrowni itd. Wyroby metalowe: ciągomierze, dmuchawki, łaźnie, mieszadła, palniki, piece elektryczne, suszarki, turbinki wodne itd.**
Bracia Borkowscy, Zakł. Elektrotechniczne Sp. Akc., Warszawa, Grochowska 45	**Grzejniki elektryczne**
Jan Bujak, Fabryka Przyrządów Mierniczych, Sp. Akc., Lwów, Zadwórzańska 31	**Przyrządy miernicze**
Dr. K Dawe, Chorzów, Katowicka 28/30	**Aparaty laboratoryjne ze szkła i kwarcu, metalowe przyrządy laboratoryjne, aparaty elektryczne grzejne**
Wytwórnia Przyrządów Naukowych „Fima" Warszawa, Zielna 29	**Aparaty metalowe, sprzęt laboratoryjny z metalu, drzewa i szkła, przyrządy pomiarowe (termometry, areometry)**

[1]) Patrz również rozdział: „Wyroby gumowe".

G. Gerlach, F-ka Instrumentów geodezyjnych i rysunk., Warszawa, Tamka 40	**Instrumenty geodezyjne i rysunkowe**
Inż. B. Hoppenfeld, Warszawa, Marszałkowska 25	**Suszarki i cieplarki gazowe oraz elektryczne, specjalna aparatura naukowa i przemysłowa**
Bracia Lange, Fabryka Maszyn, Sp. Akc., Łódź, Andrzeja 21	**Piece elektryczne**
Inż. J. Łopatyński, Warszawa, Warecka 14	**Piece elektryczne, muflowe, tyglowe, oporowe i do hartowania, suszarki, termostaty elektryczne**
Adolf Pfützner i Synowie, Lwów, Słowackiego 4	**Wyroby szklane: aparaty destylacyjne, deflegmacyjne i ekstrakcyjne, szklany sprzęt laboratoryjny, barometry, manometry, próżniomierze itd**
Wytwórnia Przyrządów Laboratoryjnych „Polmont", Katowice, Równoległa 2	**Wyroby metalowe: palniki, uchwyty, siatki, statywy, pompki, digestoria, moździerze, piece elektryczne, aparaty do destylacji, suszarki, łaźnie, wirówki. Własna niklownia.**
M. Szymański, Lwów, Ujejskiego 6	**Szklane przyrządy naukowe i techniczne; pompy, destylarki, barometry, termometry i areometry, ampułki, chłodnice, deflegmatory itd.**
Turczyński, Rapke i S-ka, Warszawa, Focha 4	**Tygle i parownice srebrne i platynowe, blacha i drut: złote, srebrne i platynowe**
Warsztaty Precyzyjno - Mechaniczne Wydziału Rolniczo - Leśnego Uniw. Pozn. Poznań, Sołacz-Dwór	**Termostaty, termoregulatory, suszarki, piece do spawań, palniki gazowe**
Inż. J. Zubko, Warszawa, Ogrodowa 10	**Piece elektryczne**

SKOROWIDZ

Cyfry oznaczają stronice

ERRATA

W czasie druku wydawnictwa nadesłano informacje o rozpoczęciu produkcji następujących artykułów:

Chloronaftalen (c. wł. ok. 1,2; temp. wrz. ok. 244°, temp. topn. ok. —24°)	produkuje	* Z. F. Z. A.
Dwunitrobenzen (temp. krzep. 84°)	„	* **Oswag**
Ester glikolowy kwasu benzoesowego, Mleczany: amylu, butylu, etylu (rozpuszczalniki acetylo- i nitrocelulozy)	„	* **Synthesa**
Kazeina kwasowa i podpuszczkowa	„	**Związek Gospodarczy Spółdzielni Mleczarskich**, Poznań, Składowa 4; tel. 19-41, 19-42
Nadboran sodowy: (zawartość 10,1 — 10,2% stabilizowanego tlenu aktywnego)	„	* **Hugohütte**
Wata szklana	„	**Huta Szklana „Dubeczno"**, Włodawa
Woskole, syntetyczne woski niepalne (w kawałkach i blokach: temp. topn. 80, 90, 100, 110, 120, 130°; w łuskach: temp. topn. 100, 110, 120°)	„	* Z. F. Z. A.

Przyjęte zostało w skład członków „Związku Przemysłu Chemicznego" **Tow. Przetworów Drzewnych „Jarot" Sp. z o. o.** Rudnik n. Sanem.

Na str. XX opuszczono:

Chemika	Przemysł Graficzny „Chemika" Sp. z o. o.	Warszawa I, Leszno 74; tel. 12-14-36

strona	*wiersz*		*zamiast*	*powinno być*
10	13	od dołu	$CoSO_4 . 2 H_2O$	$CaSO_4 . 2 H_2O$
11	6	od góry	ul. Smolki 5	pl. Smolki 5
11	5	od dołu	siarczanu potasu i magnezu	siarczanu potasu i siarczanu magnezu
34	7	od góry	Herba Polygini	Herba Poligoni
42	9	od dołu	Matuna kaukaska	Maruna kaukaska
75	1	„ „	Sprzedaż przez Sp. Akc. „Karpaty“	Sprzedaż przez „Karpatv“
91	4	„ „	„ „ „ „	„ „ „ „
143	2	od góry	Chełm	Chełmno
198	3	„ „	Kwas 1 : 4 (Neaville-Winther'a)	Kwas 1 : 4 (Neville-Winther'a)
267	8	„ „	przemysł włókiennieczy	przemysł włókienniczy
272	8	„ „	Rektyfikat wyborowy	rektyfikat wyborowy
299	1	„ „	Małopolska[1]	Małopolska[2]
545	1	„ „	„Monometr“	„Manometr“
557	5	„ „	Krzemionkowych	Kamionkowych